

ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ
ਦੀ ਬਾਣੀ
ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ
ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਦੀ ਵਿਚਾਰ

ਡਾ. ਗੁਰਮੁਖ ਸਿੰਘ

**Dasam Granth
Dee Vichar**

by

Dr. Gurmukh Singh

B.Sc., DHS (Homeo)

ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ : ਫਰਵਰੀ 2007

ਲੇਖਕ :

ਡਾ. ਗੁਰਮੁਖ ਸਿੰਘ

© ਸਭ ਹੱਕ ਲੇਖਕ ਦੇ ਰਾਖਵੇਂ ਹਨ।

ਪੁਸਤਕ ਮਿਲਣ ਦਾ ਪਤਾ :

INDIA

Dr. Gurmukh Singh B-6/58 Safdarjung Enclave, New Delhi - 110029

Tel.: 2610 2376, 41652482. *E-mail:* gurmukh_sarjit@hotmail.com

U.K.

Harbinder Singh 53 Greywood Drive, Mytchett Lake Road, Mytchett
Camberley, Surrey, UK. *Tel.:* 00441252-511955. *E-mail:* binder25@yahoo.com

U.S.A.

Yash Sodhi 11201 Devereux, Manor Lane, Fair Fax Station, Virginia (VA22039)

Tel.: 703-425-7701. *E-mail:* ysodhi@gmail.com

Arvinder Kaur *E-mail:* akbhutani@gmail.com

Price : Rs. 150, \$8, £6

ਤਤਕਰਾ

i. ਦੋ ਸ਼ਬਦ	4
ii. ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਦੀ ਗੁਰਮਤਿ ਵਿਚਾਰ ਦਾ ਸਾਰ	6
1. ਭਾਗ 1 - ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਦੀ ਸੰਖੇਪ ਜਾਣਕਾਰੀ ਤੇ ਸੰਕਲਨ	8
2. ਭਾਗ 2 - ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਬਾਣੀ ਦਾ ਸੰਕਲਨ	16
3. ਭਾਗ 3 - ਗੁਰਬਾਣੀ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਾ ਸਾਰ	23
4. ਭਾਗ 4 - ਵੇਦ ਬਾਣੀ ਬਾਰੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਕੀ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੰਦੀ ਹੈ	38
5. ਭਾਗ 5 - ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਦੀਆਂ ਰਚਨਾਵਾਂ	52
1. ਜਾਪੁ ਸਾਹਿਬ (ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਪੰਨਾ 1 ਤੋਂ 10)	63
2. ਅਕਾਲ ਉਸਤਤਿ (ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਪੰਨਾ 11 ਤੋਂ 34)	69
3. ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕ (ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਪੰਨਾ 39 ਤੋਂ 73)	87
4. ਵਾਰ ਸ੍ਰੀ ਭਗਉਤੀ ਜੀ ਕੀ (ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਪੰਨਾ 119)	114
5. ਅਬ ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਬੋਧ (ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਪੰਨਾ 127 ਤੋਂ 155)	117
6. ਅਬ ਚਉਬੀਸ ਅਵਤਾਰ (ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਪੰਨਾ 155 ਤੋਂ 709)	124
7. ਰਾਮਕਲੀ ਪਾ:10 (ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਪੰਨਾ 709)	132
8. 33 ਸਵੈਯੇ (ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਪੰਨਾ 712 ਤੋਂ 716)	138
9. ਖਾਲਸਾ ਮਹਿਮਾ (ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਪੰਨਾ 716)	140
10. ਸ਼ਸਤਰ ਨਾਮ ਮਾਲਾ (ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਪੰਨਾ 717 ਤੋਂ 808)	144
11. ਅਬ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰ (ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਪੰਨਾ 809 ਤੋਂ 1388)	149
12. ਜ਼ਫ਼ਰਨਾਮਾ ਪਾ:10 (ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਪੰਨਾ 1389 ਤੋਂ 1427)	158
6. ਅੰਤਕਾ	169

ਦੋ ਸ਼ਬਦ

ਸ੍ਰ. ਤਰਸੇਮ ਸਿੰਘ, ਸਾਡੇ ਘਰ ਦੇ ਨੇੜੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਨਿਤਨੇਮੀ ਤੇ ਗੁਰਮਤਿ ਸਿਮਰਣ ਵਿੱਚ ਪਰਪੱਕ ਹਨ। ਕਦੇ ਕਦੇ ਦਾਸ ਦੇ ਘਰ ਆ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਗੁਰਮਤਿ ਵਿਚਾਰਾਂ ਹੋ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਸੰਨ 2005 ਦੇ ਸ਼ੁਰੂ ਵਿੱਚ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਪੁੱਛਿਆ, ਕੀ 'ਦੇਹ ਸਿਵਾ ਬਰ ਮੋਹਿ ਇਹੈ' ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਬਾਣੀ ਹੈ, ਕੀ ਪਾ:10 ਸ਼ਿਵ ਪਤਨੀ ਤੋਂ ਵਰ ਮੰਗਦੇ ਹਨ ? ਦਾਸ ਨੇ ਕਿਹਾ, ਮੈਨੂੰ ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਨਹੀਂ, ਪਰ ਜੋ ਤੁਸੀਂ ਕਹਿੰਦੇ ਹੋ ਠੀਕ ਜਾਪਦਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਆਰਤੀ 'ਸੰਖਨ ਕੀ ਪੁੰਨ ਘੰਟਨ ਕੀ' ਬਾਰੇ ਵੀ ਵਿਚਾਰ ਸਮਝਾਈ ਤੇ ਮੈਂ ਉਹ ਹੀ ਉੱਤਰ ਦਿੱਤਾ - ਮੈਨੂੰ ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਨਹੀਂ।

ਫਿਰ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਕਹਿਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ, ਤੁਸੀਂ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀ ਕਥਾ/ਵਿਚਾਰ ਕਰਦੇ ਹੋ, ਤੁਸੀਂ ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਆਪਣੀ ਰਾਏ ਦਿਉ। ਮੈਂ ਦੋ ਹੋਰ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਸਿੰਘਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਇਹ ਕੰਮ ਕਰਨ ਲਈ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਜੂਨ 2005 ਤਕ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਗੱਲਬਾਤ ਹੁੰਦੀ ਰਹੀ। ਅੰਤ ਵਿੱਚ ਮੈਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਦਾਸ ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਆਪਣੇ ਵਿਚਾਰ ਦੱਸ ਦੇਵੇਗਾ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ, ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਦੇ ਟੀਕੇ ਤੇ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਦੀਆਂ ਆਪਸ ਵਿੱਚ ਵਿਰੋਧੀ ਵਿਚਾਰਾਂ ਦੀਆਂ ਪੁਸਤਕਾਂ ਦਿੱਤੀਆਂ। ਦਾਸ ਨੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਕਹਿਣੇ ਤੇ ਕੰਮ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ। ਹਥਲੀ ਪੁਸਤਕ ਤਕਰੀਬਨ 8 ਮਹੀਨਿਆਂ ਦੇ ਅਧਿਐਨ ਦਾ ਨਤੀਜਾ ਹੈ।

ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦਾ ਸੀ ਕਿ ਵਿਚਾਰ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਇਤਨੇ ਅਚੰਭੇ ਵਾਲੇ ਹੋਣਗੇ। ਮੈਂ ਸ੍ਰ. ਤਰਸੇਮ ਸਿੰਘ ਦਾ ਧੰਨਵਾਦੀ ਹਾਂ ਜਿੰਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਅਤਿਅੰਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਕੰਮ ਕਰਨ ਲਈ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਕੀਤੀ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਦ ਮੈਨੂੰ ਗੁਰਬਾਣੀ ਤੇ ਵੇਦਾਂ ਸ਼ਾਸਤਰਾਂ ਬਾਰੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਤੇ ਭੇਦ ਬੜੇ ਸਪਸ਼ਟ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਸਮਝ ਵਿੱਚ ਆ ਗਏ।

ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਦੇ ਦੌਰਾਨ ਵੀ ਸ੍ਰ. ਤਰਸੇਮ ਸਿੰਘ ਆਉਂਦੇ ਰਹੇ, ਤੇ ਲੋੜ ਅਨੁਸਾਰ ਪੁਸਤਕਾਂ ਆਦਿ ਵੀ ਉਪਲਬਧ ਕਰਾਉਂਦੇ ਰਹੇ। ਵਿਚਾਰ ਪੂਰੀ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਦ, ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਖਰੜਾ ਪੜ੍ਹਿਆ ਤੇ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੰਤੁਸ਼ਟ ਹੋ ਗਏ। ਦਾਸ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਧੰਨਵਾਦੀ ਹੈ।

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਹਿੰਦੂ ਘਰਾਨੇ ਵਿੱਚ ਜਨਮ ਲਿਆ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਤੇ ਹੋਰ ਸਿੱਖ ਗੁਰੂਆਂ ਨੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਰਾਹੀਂ, ਹਿੰਦੂ ਧਰਮ ਤੋਂ ਵੇਦਾਂ, ਸ਼ਾਸਤਰਾਂ, ਸਿੰਮ੍ਰਿਤੀਆਂ ਨੂੰ ਮੰਨਣ ਵਾਲੇ, ਬ੍ਰਾਹਮਣ, ਖੱਤ੍ਰੀ, ਵੈਸ਼, ਸ਼ੂਦਰਾਂ ਨੂੰ ਇਕੋ ਜਿਹਾ ਨਾਮ ਧਰਮ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ।

ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿੱਚ ਹਿੰਦੂ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਦਾ ਮੁਕਾਬਲਾ ਗੁਰਉਪਦੇਸ਼ ਨਾਲ ਕਰਕੇ ਸੱਚੇ ਨਾਮ ਧਰਮ ਨੂੰ ਉੱਤਮ ਦੱਸਿਆ ਹੈ। ਚਰਚਾ ਵਾਰਤਾਲਾਪ ਵੀ ਹੋਏ ਪਰ ਥੋੜੇ ਹੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਸੰਗਤ ਵਿੱਚ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਸਿੱਖ ਬਣੇ।

ਹਰ ਧਰਮ ਦਾ ਮੂਲ, ਓਸ ਦਾ ਰਹਬਰ ਹੈ, ਰਹਬਰ ਦਾ ਕੀ ਇਸ਼ਟ ਹੈ, ਤੇ ਰਹਬਰ ਇਸ਼ਟ ਦੀ ਪੂਜਾ ਸਿਫਤ ਸਲਾਹ ਤੇ ਅਰਾਧਨਾ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।

ਗੁਰਮਤਿ ਦਾ ਰਹਬਰ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੇ ਇਕੋ ਇੱਕ ਅਥਿਨਾਸੀ ਹਸਤੀ ਇੱਕ ਏਕੰਕਾਰ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨੂੰ ਜਾਣਿਆ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਤੇ ਦਸ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀਆਂ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਜੋਤ ਰੂਪ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ, ਗੁਰੂ ਰੂਪ ਹੋ ਕੇ ਆਪ ਵੱਸਦਾ ਹੈ। ਗੁਰਮਤਿ ਪੂਰੇ ਸਤਿਗੁਰੂ, ਤੇ ਪੂਰੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੇ ਪ੍ਰਚਾਰੇ ਇੱਕੋ ਇੱਕ ਹਸਤੀ, ਵਹਿਗੁਰੂ ਦੀ ਸਿਫਤ ਸਲਾਹ ਤੇ ਜਪ ਸਿਮਰਨ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੰਦੀ ਹੈ।

ਵੇਦ ਦਾ ਰਹਬਰ, ਭਗਵਾਨ, ਬ੍ਰਹਮਾਂ, ਬਿਸ਼ਨ, ਮਹੇਸ਼ ਦੇਵਤੇ, ਤੇ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੇ ਅਵਤਾਰ ਰਾਮ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਆਦਿ ਹਨ। ਵੇਦ, ਮੱਤ, ਅਵਤਾਰਾਂ ਦੀ ਪੂਜਾ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਵੇਦ ਮੱਤ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਉਪਜਾਏ ਓਅੰ, ਓਮ ਸਰੂਪ ਕਾਲ ਮਹਾਕਾਲ ਤੇ ਅਨੇਕਾਂ ਦੇਵੀ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੀ ਪੂਜਾ ਅਰਾਧਨਾ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਅਨੁਸਾਰ ਇਹ ਸਭ ਦੂਜੇ ਹਨ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਅਵਤਾਰਾਂ, ਦੇਵੀ ਦੇਵਤਿਆਂ, ਤੇ ਮੂਰਤੀਆਂ ਦੀ ਸਿਫਤ ਸਲਾਹ, ਪੂਜਾ ਅਰਾਧਨਾਂ ਦਾ ਖੰਡਣ ਕਰਦੀ ਹੈ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪੂਜਾ ਅਰਾਧਨਾਂ ਤੋਂ ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਵਰਜਦੀ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਅਰਾਧਨਾਂ ਨਾਲ ਜਨਮ ਮਰਣ ਦਾ ਗੇੜ ਬਣਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

ਹਥਲੀ ਪੁਸਤਕ ਦੀ ਟੇਕ ਤੇ ਆਧਾਰ ਗੁਰਬਾਣੀ ਉਪਦੇਸ਼ ਹੈ, ਇਤਿਹਾਸ ਤੇ ਹੁਣ ਤਕ ਕੀਤੀ ਗਈ ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਨੂੰ ਵੀ ਧਿਆਨ ਵਿਚ ਰਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ।

ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਦੀ ਗੁਰਮਤਿ ਵਿਚਾਰ ਦਾ ਸਾਰ

ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਦੀਆਂ ਰਚਨਾਵਾਂ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਕੇ ਇਹ ਸਪਸ਼ਟ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਕਿ ਰਚਨਾਵਾਂ ਵਿਚ ਕਾਲ, ਮਹਾਂਕਾਲ, ਕਾਲੀ, ਦੇਵਤਿਆਂ ਤੇ ਦੇਵੀਆਂ, ਚੰਡੀ, ਦੁਰਗਾ, ਭਵਾਨੀ ਆਦਿ, ਤੇ ਰਾਮ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਆਦਿ 24 ਅਵਤਾਰਾਂ ਦੀਆਂ ਕਥਾਵਾਂ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਥਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਦੇਵੀ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੀ ਉਸਤਤ, ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਿਫਤ ਸਲਾਹ, ਪੂਜਾ ਅਰਾਧਨਾ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤਕ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਇੱਕੋ-ਇੱਕ ਸਦੈਵੀ ਹਸਤੀ, ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ਸਿਫਤ ਸਲਾਹ ਤੇ ਸਿਮਰਨ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇਵੀ ਦੇਵਤਿਆਂ ਤੇ ਮੂਰਤੀ ਪੂਜਾ ਦਾ ਖੰਡਣ ਕਰਦੀ ਹੈ।

ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਜੋਤੀ ਜੋਤਿ ਸਮਾਉਣ ਤੋਂ ਤਕਰੀਬਨ 13 ਸਾਲ ਬਾਦ ਕੁਛ ਰਚਨਾਵਾਂ ਇਕੱਠੀਆਂ ਕਰਕੇ ਇੱਕ ਗ੍ਰੰਥ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਜਿਸ ਦਾ ਨਾਮ ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕ ਸੀ। ਇਸ ਗ੍ਰੰਥ ਦਾ ਨਾਮ ਸਮਾਂ ਪਾ ਕੇ ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਹੋ ਗਿਆ। ਭੁਲੇਖਾ ਪਾਊ ਨਾਮ “ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ” ਦੀਆਂ ਰਚਨਾਵਾਂ ਉੱਤੇ “ੴ ਸ੍ਰੀ ਵਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫਤਿਹ ਸ੍ਰੀ ਮੁਖਵਾਕ ਪ:10” ਲਿਖੇ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਤੇ ਉਸ ਭਿਆਨਕ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਸਿੱਖੀ ਪ੍ਰਚਾਰ ਨਿਰਮਲਿਆਂ ਤੇ ਮਹੰਤਾਂ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਵਿਚ ਹੋਣ ਕਰਕੇ, ਸਿੱਖ ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਦੀਆਂ ਰਚਨਾਵਾਂ ਨੂੰ ਪ:10 ਕ੍ਰਿਤ ਸਮਝ ਬੈਠੇ। ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਸਮਝ ਨਾ ਆਈ ਕਿ ਰਚਨਾਵਾਂ ਵੇਦਾਂ ਸ਼ਾਸਤਰਾਂ, ਦੇਵੀ ਦੇਵਤਿਆਂ ਨੂੰ ਮਨਣ ਵਾਲੇ ਕਵੀਆਂ ਦੀਆਂ ਹਨ।

ਹੁਣ ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਦੀਆਂ ਬਾਣੀਆਂ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਨਿਤਨੇਮ ਵਿਚ ਹਨ ਤੇ ਕੀਰਤਨੀ ਪੌਥੀਆਂ ਵਿਚ ਵੀ ਹਨ। ਕਥਿਤ ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹਜ਼ੂਰ ਸਾਹਿਬ ਤੇ ਪਟਨਾਂ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸਕ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਵਿਚ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਦਾ ਪਾਠ ਵੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਇਸ ਪਰੰਪਰਾਗਤ ਭੁੱਲ ਕਾਰਣ ਸਿੱਖ ਅਨਜਾਣੇ ਹੀ ਕਾਲ, ਕਾਲੀ, ਦੁਰਗਾ, ਚੰਡੀ ਆਦਿ ਦੇਵੀਆਂ ਦੀ ਸਿਫਤ ਸਲਾਹ ਤੇ ਅਰਾਧਨਾਂ, ਗੁਰਮਤਿ ਉਪਦੇਸ਼ ਵਿਰੁਧ ਕਰਣ ਲੱਗੇ।

ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਦੇ ਕਾਰਣ ਗੁਰਸਿੱਖ, ਵੇਦਾਂ ਸ਼ਾਸਤਰਾਂ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੀ ਦਲਦਲ ਵਿਚ ਧੱਸ ਗਏ ਤੇ ਧੱਸੀ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਸ ਸਮੇਂ ਗੁਰਬਾਣੀ ਹੀ

ਸਾਡਾ ਟੇਕ ਤੇ ਆਸਰਾ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਨਿਰੋਲ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਅਧਾਰ ਤੇ ਰਚਨਾਵਾਂ ਦੀ ਪੜਚੋਲ ਕਰ ਕੇ, ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਪੂਰਣ ਨਿਰਣੇ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ।

ਜੇ ਅਸੀਂ ਇਸ ਕੰਮ ਵਿਚ ਢਿੱਲ ਕਰਾਂਗੇ ਤਾਂ ਸਿੱਖ ਧਰਮ, ਹਿੰਦੂ ਧਰਮ ਵਿੱਚ ਜਜ਼ਬ ਹੁੰਦਾ ਜਾਵੇਗਾ।

ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿੱਚ ਸੰਪੂਰਣ ਵਖਰਾ ਉਤਮ ਧਰਮ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਪੂਰਣ ਗੁਰੂ ਹਨ, ਤੇ ਹਰ ਸਮੇਂ ਸਾਡੀ ਰਹਿਨੁਮਾਈ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਲੋੜ ਕਵੇਲ ਵਿਚਾਰ ਦੀ ਹੈ।

ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਦੀ ਸੰਖੇਪ ਜਾਣਕਾਰੀ ਤੇ ਸੰਕਲਨ

ਜਿਸ ਗ੍ਰੰਥ ਨੂੰ ਅੱਜ ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਦੇ ਨਾਮ ਨਾਲ ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਸਦੀ ਸੰਪਾਦਨਾ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ਦਸਵੀਂ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਆਪ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕਰਾਈ ਹੈ, ਬਲਕਿ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਜੋਤੀ ਜੋਤਿ ਸਮਾਵਨ ਤੋਂ 13 ਸਾਲਾਂ ਪਿਛੋਂ ਸੰਮਤ 1778 ਵਿੱਚ, ਜਾਂ ਕਈ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਅਨੁਸਾਰ 17 ਸਾਲ ਪਿਛੋਂ ਹੋਈ।

ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਗੁਰਗੱਦੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਸੌਂਪੀ ਤੇ ਆਪ ਇਸ ਸੰਪੂਰਨ ਗ੍ਰੰਥ ਨੂੰ, ਗੁਰੂ ਮੰਨ ਕੇ ਮੱਥਾ ਟੇਕਿਆ। ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਤੇ ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਗੁਰਉਪਦੇਸ਼ ਦੀ ਪੂਰੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਲਈ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਗ੍ਰੰਥ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਨਹੀਂ।

ਉਸ ਸਮੇਂ ਤੀਕ ਬੰਦਾ ਸਿੰਘ ਬਹਾਦਰ ਤੇ ਉਸਦੇ ਸਾਥੀਆਂ ਦੇ ਸ਼ਹੀਦ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਉਪ੍ਰੰਤ ਸਿਖ ਪੰਥ ਵਿਰੋਧੀ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਸੰਤੁਸ਼ਟੀ ਹੋ ਗਈ ਸੀ, ਕਿ ਸਿੱਖ ਹੁਣ ਆਪਣਾ ਸਿਰ ਨਹੀਂ ਚੁੱਕ ਸਕਣਗੇ, ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਰੋਲ ਘੋਲਾ ਪਾਉਣ ਦਾ ਇਹ ਸੁਨਿਹਰੀ ਮੌਕਾ ਸਮਝਿਆ। ਇਸਦਾ ਫਲਸਰੂਪ ਗੁਰਬਿਲਾਸ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ੧੦ ਜੋ ਸੰਮਤ 1776 ਵਿੱਚ ਲਿਖੀ ਗਈ, ਇੱਕ ਉਪਰਾਲਾ ਸੀ। ਇਸੇ ਦਾ ਦੂਜਾ ਉਪਰਾਲਾ ਸੀ ਇੱਕ ਹੋਰ ਪੁਸਤਕ ਜੋ 'ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕ' ਨਾਮ ਹੇਠ ਲਿਖੀ ਗਈ। ਆਮ ਪ੍ਰਚਲਤ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਪੁਸਤਕ ਭਾਈ ਮਨੀ ਸਿੰਘ ਹੋਰਾਂ ਦੇ ਹਥਾਂ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲੀ, ਪਰ ਇਹ ਇੱਕ ਸ਼ੱਕੀ ਗੱਲ ਹੈ। ਇੰਝ ਹੀ ਮਾਤਾ ਸੁੰਦਰੀ ਦਾ ਨਾਂ ਵੀ ਵਰਤਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਪੁਸਤਕ ਬ੍ਰਾਹਮਣਿਕਲ ਹਿੰਦੂਆਂ ਦੀ ਸਿੱਖੀ ਵਿੱਚ ਰੋਲ ਘੋਲਾ ਪਾਉਣ ਲਈ ਗਹਿਰੀ ਚਾਲ ਸੀ।

ਅੱਜ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਰਚਨਾਵਾਂ ਦਾ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਹੈ। ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਭਾਈ ਮਨੀ ਸਿੰਘ ਨੇ ਖਿੰਡੀਆਂ-ਪੁੰਡੀਆਂ ਰਚਨਾਵਾਂ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਘਰਾਂ ਤੋਂ ਇਕੱਤਰ ਕੀਤੀਆਂ ਤੇ ਇੱਕ ਜਿਲਦ ਵਿੱਚ ਰੱਖੀਆਂ। ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਰਚਨਾਵਾਂ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਨ-ਸਮਝਨ ਦਾ ਸਮਾਂ ਨਹੀਂ ਮਿਲਿਆ।

ਸ਼ੁਰੂ-ਸ਼ੁਰੂ ਵਿੱਚ ਇਸ ਦਾ ਨਾਮ “ਸ੍ਰੀ ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕ ਗ੍ਰੰਥ” ਸੀ। ਤਤਕਰੇ ਵਿੱਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ “ਤਤਕਰਾ ਸ੍ਰੀ ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕ ਗ੍ਰੰਥ ਜੀ ਕਾ,”

ਮੁਖਾਰਬਿੰਦ ਪਾ.10"। ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਦਾ ਹੁਣ ਇਹ ਵਿਸ਼ਾ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਇਹ ਰਚਨਾਵਾਂ ਪਾ.10 ਦੀਆਂ ਹਨ ਜਾਂ ਕਵੀਆਂ ਦੀਆਂ ਹਨ।

ਪੁਰਾਤਨ ਹਸਤ ਲਿਖਤ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਵਿੱਚ ਗ੍ਰੰਥ ਦਾ ਨਾਮ ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।

ਹੁਣ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹੋ ਰਹੀ ਬੀੜ ਦਾ ਨਾਮ ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਹੈ। ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਨਾਮ ਭੁਲੇਖਾ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਰਚਨਾਵਾਂ ਪਾ.10 ਦੀਆਂ ਹਨ। ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਨੇ ਇਹ ਮੰਨ ਕੇ ਹੀ ਇਸ ਗ੍ਰੰਥ ਦੇ ਟੀਕੇ ਕੀਤੇ ਕਿ ਰਚਨਾਵਾਂ ਪਾ.10 ਦੀਆਂ ਹਨ ਤੇ ਜਿਥੇ ਕਿਤੇ ਮਤ ਬੁਧ ਨੇ ਨਹੀਂ ਮੰਨਿਆ ਕਿ ਇਹ ਰਚਨਾਵਾਂ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਮੰਨਣ ਵਾਲੇ ਪਾ.10 ਦੀਆਂ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀਆਂ, ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਦਲੀਲਾਂ ਘੜ ਕੇ ਪੜ੍ਹਣ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਇਹ ਭਰੋਸਾ ਕਰਾਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਕਿ ਇਹਨਾਂ ਦਲੀਲਾਂ ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ ਸਾਨੂੰ ਇਹ ਰਚਨਾਵਾਂ ਪਾ.10 ਦੀਆਂ ਮੰਨ ਲੈਣੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਹਨ।

ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਵਿੱਚ ਇਸ ਗ੍ਰੰਥ ਸਬੰਧੀ ਪਰਸਪਰ ਵਿਰੋਧੀ ਵਿਚਾਰ ਇਸ ਦੇ ਸੰਕਲਨ ਕਾਲ ਤੋਂ ਹੀ ਚਲ ਰਿਹਾ ਸੀ।

ਕੁਝ ਵਿਦਵਾਨ ਸਾਰੀਆਂ ਰਚਨਾਵਾਂ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਬਾਣੀ ਮੰਨਦੇ ਹਨ। ਕੁਝ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਇਸ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਥੋੜਾ ਅੰਸ਼ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਆਪਣਾ ਲਿਖਿਆ ਹੈ, ਬਾਕੀ ਹਿੱਸਾ ਦਰਬਾਰੀ ਕਵੀਆਂ ਜਾਂ ਹੋਰ ਵੇਦਾਂ ਸ਼ਾਸਤਰਾਂ ਸਿੰਮ੍ਰਿਤੀਆਂ ਤੇ ਦੇਵੀ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੀ ਆਰਾਧਨਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਕਵੀਆਂ ਦਾ ਲਿਖਿਆ ਹੈ।

ਸਾਰੇ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਆਪਣੇ ਵਿਚਾਰ ਪੁਸਤਕਾਂ ਤੇ ਲੇਖਾਂ ਰਾਹੀਂ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤੇ ਹਨ। ਇੱਕ ਹੋਰ ਵਿਚਾਰ ਹੁਣ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਪਾ.10 ਨੇ ਕੋਈ ਬਾਣੀ ਰਚੀ ?

ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਦੀਆਂ ਰਚਨਾਵਾਂ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਅਸੀਂ ਇਹ ਸੰਕਲਪ ਧਾਰਨ ਕਰਕੇ ਨਾ ਕਰੀਏ ਕਿ ਇਹ ਰਚਨਾਵਾਂ ਪਾ.10 ਦੀਆਂ ਹਨ, ਬਲਕਿ ਇਸ ਵਿਚਾਰ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਰੱਖ ਕੇ ਕਰੀਏ ਕਿ ਰਚਨਾ ਪਾ.10 ਦੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਕਵੀ ਦੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ ? ਨਿਰਣਾ ਗੁਰਬਾਣੀ ਨੇ ਕਰਨਾ ਹੈ।

ਕੁਝ ਵਿਚਾਰ ਸ੍ਰ. ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਗੁਲਸ਼ਨ ਦੀ ਪੁਸਤਕ 'ਦਰਪਣ ਸਿੱਖ ਮਰਯਾਦਾ' ਵਿਚੋਂ ਤੇ ਇਸ ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ ਨਤੀਜੇ -

ਪੰਨਾ 78 - ਬਾਬਾ ਬੰਦਾ ਸਿੰਘ ਬਹਾਦਰ ਦੀ ਸ਼ਹਾਦਤ ਉਪ੍ਰੰਤ ਖ਼ਾਲਸੇ ਉਪਰ ਬਹੁਤ ਜ਼ੁਲਮ ਹੋਏ। ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਤਕਰੀਬਨ 60 ਵਰ੍ਹੇ ਖ਼ਾਲਸਾ ਨਾ ਤਾਂ ਆਪ ਟਿੱਕ ਕੇ ਬੈਠ ਸਕਿਆ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਆਪਣੇ ਗੁਰਧਾਮਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਸੰਭਾਲ ਕਰ ਸਕਿਆ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਪ੍ਰਬੰਧ ਉਦਾਸੀਆਂ ਅਤੇ

ਨਿਰਮਲਿਆਂ ਦੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿੱਚ ਚਲਾ ਗਿਆ। ਇਹਨਾਂ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਨੇ ਕਾਸ਼ੀ ਦੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਪਾਸੋਂ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਦੇ ਹਿੰਦੂ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਦੀ ਵਿਦਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਇਹਨਾਂ ਦੀ ਵਿਚਾਰ, ਤੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀ ਕਥਾ ਵੀ ਵੇਦਾਂ ਸ਼ਾਸਤਰਾਂ ਦੇ ਅਰਥ ਮੁਖ ਰੱਖ ਕੇ ਹੋਈ। ਇਹ ਵੇਦਾਂ ਸ਼ਾਸਤਰਾਂ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਸਤ ਮੰਨਦੇ ਰਹੇ, ਇਹ ਕਹਿੰਦੇ ਸਨ ਪਹਿਲੇ ਵੇਦ ਸਤ ਤੇ ਮਗਰੋਂ ਗੁਰਬਾਣੀ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਵੇਦਾਂ ਸ਼ਾਸਤਰਾਂ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਨਕਾਰਣ ਵਾਲੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਇਹ ਕਬੂਲ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕੇ।

ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਬਾਣੀ ਦੇ ਟੀਕੇ, ਇਸ ਸਨਾਤਨੀ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਵਿੱਚ ਹੋਏ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀ ਇੱਕ-ਇੱਕ ਤੁਕ ਦੇ ਅਨੇਕਾਂ ਅਰਥ ਕਰਨ ਦਾ ਰਿਵਾਜ ਹੋ ਗਿਆ।

ਪ੍ਰੋ. ਸਾਹਿਬ ਸਿੰਘ ਨੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਅਰਥ, ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਆਕਰਣ ਰਚ ਕੇ ਵਿਆਕਰਣ ਅਨੁਸਾਰ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ, ਤੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਅਰਥ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿੱਚ ਅਨੇਕਾਂ ਥਾਂ ਤੇ ਕੀਤੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਅਰਥਾਂ ਤੋਂ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ। ਪ੍ਰੋ. ਸਾਹਿਬ ਸਿੰਘ ਤੇ ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਟੀਕੇ ਅਜਕਲ ਸਿੱਖ ਪੰਥ ਵਿੱਚ ਕਥਾ ਦਾ ਆਧਾਰ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਟੀਕਿਆਂ ਤੋਂ ਅਸੀਂ ਬਹੁਤ ਲਾਭ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਪ੍ਰੋ. ਸਾਹਿਬ ਸਿੰਘ ਤੇ ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਸਮੇਂ ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਦੀਆਂ ਰਚਨਾਵਾਂ ਨੂੰ ਪਾ.10 ਕ੍ਰਿਤ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ।

ਪ੍ਰੋ. ਸਾਹਿਬ ਸਿੰਘ ਨੇ ਮੂਲ ਮੰਤ੍ਰ ਦਾ ਟੀਕਾ ਕਰਦਿਆਂ, ੧ੳ ਨੂੰ ਇੱਕ ਸ਼ਬਦ ਲੈ ਕੇ ਅਰਥ ਕੀਤੇ ਹਨ। ਟੀਕੇ ਵਿੱਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ੧ੳ ਉਚਾਰਨ ਵੇਲੇ ਇਸ ਦੇ ਤਿੰਨ ਹਿੱਸੇ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਦਾ ਪਾਠ ਹੈ ਇੱਕ ਓਅੰਕਾਰ। ਤਿੰਨ ਹਿੱਸੇ ਵੱਖ ਵੱਖ ਉਚਾਰਿਆ ਇਉਂ ਬਣਦੇ ਹਨ - ੧ - ਇੱਕ। ਓਅੰ। - ਕਾਰ। ਓਅੰ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਦਾ ਸ਼ਬਦ ਹੈ। ਮਹਾਨ ਕੋਸ਼ ਅਨੁਸਾਰ ਇਸ ਦੇ ਤਿੰਨ ਅਰਥ ਹਨ: 1. ਓਅੰ ਪਵਿੱਤਰ ਅੱਖਰ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। 2. ਓਅੰ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ - ਜੀ ਹਾਂ। 3. ਓਅੰ - ਬ੍ਰਹਮ।

ਪ੍ਰੋ. ਸਾਹਿਬ ਸਿੰਘ ਅਨੁਸਾਰ ਇਹਨਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕਿਹੜਾ ਅਰਥ ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਇਥੇ ਲਿਆ ਜਾਣਾ ਹੈ ਇਸ ਨੂੰ ਦਿੜ ਕਰਨ ਲਈ ਓਅੰ ਦੇ ਪਹਿਲਾਂ ੧ ਲਿਖ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਭਾਵ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਥੇ ਓਅੰ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ ਉਹ ਹਸਤੀ ਜੋ ਇੱਕ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਓਅੰ ਇਕੋ ਇੱਕ ਬ੍ਰਹਮ ਹੈ।

ਪ੍ਰੋ. ਸਾਹਿਬ ਸਿੰਘ ਤੇ ਸਾਡੇ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਨੇ ਇਹਨਾਂ ਦਲੀਲਾਂ ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ ਅਖਰ ਓਅੰ ਨੂੰ ਇੱਕੋ ਇੱਕ ਬ੍ਰਹਮ ਦਾ ਲਖਾਇਕ ਮੰਨ ਲਿਆ।

ਅੱਜ ਸਾਡੀ ਵਿਚਾਰ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਇਹ ਹੈ।

* ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਅਖਰ ਓਅੰ ਨੂੰ ਕਿਤੇ ਵੀ ਬ੍ਰਹਮ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ।

* ਅਖਰ ਓਅੰ, ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਅਖਰ ਓਅੰਕਾਰ ਦਾ ਸੰਖੇਪ ਨਹੀਂ।

* ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿੱਚ ਜਿੱਥੇ ਵੀ ਅੱਖਰ ਓਅੰ ਵਰਤਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਉਸ ਦੇ ਅਰਥ ਹਨ, “(ਆਰੰਭ ਵਿਚ ਜਾਂ ਪਹਿਲਾਂ)” ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ “ਓਅੰ ਸਾਧ ਸਤਿਗੁਰ ਨਮਸਕਾਰੰ” (ਪ:250 ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ)।

* ਵੇਦ ਮਤ ਵਿਚ ਅੱਖਰ ਓਅੰ ਨੂੰ ਬ੍ਰਹਮ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਵੇਦ ਮਤ ਵਿਚ ਅੱਖਰ ਓਅੰ ਨੂੰ ਓਮਨਮੋ, ਓਮਕਾਰ ਤੇ ਓਅੰਕਾਰ ਵੀ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਵੇਦ ਮਤ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਅਖਰ ਓਅੰਕਾਰ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦਾ।

* ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਜੀ ਅੱਖਰ ਓਮ ਨੂੰ ਓਨਮ ਲਿਖ ਕੇ, ਪਾਂਡੇ ਨੂੰ ਅਖਰ ਓਅੰ ਦੇ ਅਰਥ ਸਮਝਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਗੁਰਮਤ ਉਪਦੇਸ਼ ਅਨੁਸਾਰ ਓਮ ‘ਤ੍ਰਿਭਵਨ ਸਾਰ’ ਹੈ। ਮਾਇਆ ਦਾ ਜੰਜਾਲ ਹੈ। ਵੇਦ ਮਤ ਓਅੰ ਨੂੰ ਬ੍ਰਹਮ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਅਨੁਸਾਰ ਅੱਖਰ “ਓਅੰਕਾਰ” ਇੱਕ ਏਕੰਕਾਰ, ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਦੇ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਪਸਾਰਾ ਕਰਨ ਲਈ ਆਤਮ ਪਸਾਰੇ ਦਾ ਅਖਰ ਹੈ, ਇਕ ਏਕੰਕਾਰ, “ਓਅੰਕਾਰ” ਸਰੂਪ” ਵਿਚ ਓਦੋਂ ਤਕ ਪਸਰਿਆ ਰਹੇਗਾ ਜਿਤਨੀ ਦੇ ਰ ਇਕ ਕਾਲ ਚੱਕਰ ਹੈ। ਬ੍ਰਹਮ ਦਾ ਲਿਖਾਇਕ ਅੱਖਰ ਓਅੰਕਾਰ ਇੱਕ ਕਾਲ ਚੱਕਰ ਤੇ ਬਾਦ ਇੱਕ ਏਕੰਕਾਰ, ਅਥਿਨਾਸੀ ਇਕੋ ਇਕ ਹਸਤੀ ਵਿਚ ਹੀ ਸਮਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਕ ਏਕੰਕਾਰ ਨੇ ਆਤਮ ਪਸਾਰਾ ਕਈ ਵਾਰ ਕੀਤਾ। ਕਈ ਬਾਰ ਪਸਰਿਓ ਪਸਾਰ ਸਦਾ ਸਦਾ ਇਕ ਏਕੰਕਾਰ (ਪ: 276)।

* ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਅੱਖਰ ਇਕ ਏਕੰਕਾਰ ਤੇ ਓਅੰਕਾਰ ਵਖ-ਵਖ ਅਖਰ ਹਨ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਇਹਨਾਂ ਦੋਨਾਂ ਅਖਰਾਂ ਦੇ ਵਖ-ਵਖ ਅਰਥ ਸਮਝਾਏ ਹਨ।

ਬਾਣੀ ਦਖਣੀ ਓਅੰਕਾਰ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਅਖਰ ਓਅੰਕਾਰ ਤੇ ਵੇਦ ਮਤ ਦੇ ਅਖਰ ਓਮ (ਓਮਕਾਰ) ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਸਮਝਾਈ ਹੈ। ਓਅੰਕਾਰ ਬ੍ਰਹਮ ਹੈ। ਅਖਰ ਓਮ ਮਾਇਆ ਦਾ ਜੰਜਾਲ ਹੈ। ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਪਸਰਿਆ ਓਅੰ (ਓਮਕਾਰ) ਹੈ। ਕਰਤੇ ਦੀ ਕੁਦਰਤ ਹੈ। ਮਾਇਆ ਦਾ ਪਸਾਰਾ ਹੈ। (ਭਰਮ ਭੈ ਵਾਲੀ ਜੀਵਾਂ ਦੀ ਮੈਲੀ ਚੇਤਨਾ ਹੈ)। ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਜੀ ਓਮ ਨੂੰ ਜੋਤੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਬਾਣੀ ਦਖਣੀ ਓਅੰਕਾਰ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਪਾਂਡੇ ਨੂੰ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੰਦਿਆ ਕਿਹਾ ਹੈ, ਹੇ ਪਾਂਡੇ ਤੂੰ ਬਾਲਕਾਂ ਦੀ ਪੱਟੀ ਉਤੇ ਅਖਰ ਓਮ ਕਿਉਂ ਲਿਖਦਾ ਹੈ, ਇਹ ਤਾਂ ਮਾਇਆ ਦਾ ਜੰਜਾਲ ਹੈ।

ਓਅੰਕਾਰ ਦੀ ਵਿਚਾਰ - ਓਅੰਕਾਰ ਪਸਰਿਆ ਬ੍ਰਹਮ ਹੈ ਜਿਸ ਤੋ

ਸਮਾਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਇਆ ਤੇ ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਉਤਪਤੀ ਹੋਈ।

ਓਅੰਕਾਰਿ ਬ੍ਰਹਮਾ ਉਤਪਤਿ ॥ ਓਅੰਕਾਰੁ ਕੀਆ ਜਿਨਿ ਚਿਤਿ ॥ ਓਅੰਕਾਰਿ ਸੈਲ ਜਗ ਭਏ ॥ ਓਅੰਕਾਰਿ ਬੇਦ ਨਿਰਮਏ ॥ ਓਅੰਕਾਰਿ ਸਬਦਿ ਉਧਰੇ ॥ ਓਅੰਕਾਰਿ ਗੁਰਮੁਖਿ ਤਰੇ ॥

(ਪੰਨਾ 929, ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ)

(ਓਅੰਕਾਰ (ਪਸਰੇ ਬ੍ਰਹਮ ਤੋ ਬ੍ਰਹਮਾ ਦੇਵਤਾ ਦੀ ਉਤਪਤੀ ਹੋਈ, ਜਿਸ ਬ੍ਰਹਮਾ ਨੇ ਓਅੰਕਾਰ ਨੂੰ ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਲਿਆਂਦਾ। ਓਅੰਕਾਰ ਤੋ ਪਹਾੜ ਤੇ ਸਮਾ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਇਆ, ਓਅੰਕਾਰ ਤੋ ਵੇਦ ਦੀ ਰਚਨਾ ਹੋਈ। ਓਅੰਕਾਰ ਤੋ ਸਬਦਿ ਦੁਆਰਾ ਤਰੇ)

ਵੇਦ ਮਤ ਦੇ ਅਖਰ ਓਮ (ਓਨਮ ਦੀ ਵਿਚਾਰ)

ਓਨਮ ਅਖਰ ਸੁਣਹੁ ਬੀਚਾਰੁ ॥ ਓਨਮ ਅਖਰੁ ਤ੍ਰਿਭਵਣ ਸਾਰੁ ॥

ਸੁਣਿ ਪਾਡੇ ਕਿਆ ਲਿਖਹੁ ਜੰਜਾਲਾ ॥ ਲਿਖ ਰਾਮ ਨਾਮ ਗੁਰਮੁਖਿ ਗੋਪਾਲਾ ॥

(ਹੇ ਪਾਂਡੇ ਤੂੰ ਓਨਮ ਅਖਰ (ਓਮ) ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਸੁਣ। ਓਨਮ ਅਖਰ ਤਿਨਾਂ ਭਵਨਾਂ ਦਾ ਸਾਰ ਤਤ ਹੈ। ਤੂੰ ਬਾਲਕਾਂ ਦੀ ਪੱਟੀ ਉਤੇ ਮਾਇਆ ਦਾ ਲਖਾਇਕ ਅੱਖਰ ਓਮ ਕਿਉਂ ਲਿਖਦਾ ਹੈਂ। ਤੂੰ ਪਟੀ ਉਤੇ ਪੂਰੇ ਸਤਗੁਰ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਅਨੁਸਾਰ ਗੁਰਮੰਤ੍ਰ ਨਾਮ ਅਖਰ ਲਿਖ ਜੋ ਇਕ ਏਕੰਕਾਰ ਬ੍ਰਹਮ ਦਾ ਲਖਾਇਕ ਹੈ।)

ਵੇਦ ਮਤ ਅੱਖਰ ਓਮ ਨੂੰ ਸਤ ਮਨਦਾ ਹੈ ਤੇ ਓਮ ਨੂੰ ਕਾਲ ਪੁਰਖ, ਮਹਾਂਕਾਲ, ਕਾਲ ਵੀ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਵੇਦ ਮਤ ਓਮ, ਕਾਲ, ਮਹਾਂਕਾਲ ਦੀ ਅਰਾਧਨਾ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਵੇਦ ਮਤ ਓਮ ਨੂੰ ਬ੍ਰਹਮ, ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਵਰ, ਅਕਾਲ ਵੀ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ।

ਗੁਰਬਾਣੀ ਅਨੁਸਾਰ ਵੇਦਾਂ ਨੂੰ ਇਕ ਏਕੰਕਾਰ ਜੋਤ ਰੂਪ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ਪਛਾਣ ਨਹੀਂ। ਵੇਦ ਮਤ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਅਖਰ ਓਅੰਕਾਰ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਪਛਾਣਦਾ।

ਗੁਰਬਾਣੀ ਨੂੰ ਵੇਦ ਮਤ ਦੇ ਰੰਗ ਵਿਚ ਵਿਚਾਰਣ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸਕ ਕਾਰਣ ਹਨ। ਪਾ:10 ਦੇ ਜੋਤੀ-ਜੋਤ ਸਮਾਣ ਤਕ ਤਕਰੀਬਨ 60 ਸਾਲ ਸਿੱਖ ਰਾਜਸੀ ਜੁਲਮ ਦੇ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੋਏ। ਆਪਣੀ ਜਾਨ ਦੇ ਖਤਰੇ ਕਰਕੇ ਸਿੱਖ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ। ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਆਪਣਾ ਟਿਕਾਣਾ ਜੰਗਲਾਂ ਵਿਚ ਬਣਾਇਆ ਜਿਥੇ ਛੋਟੇ ਛੋਟੇ ਜੱਥੇ ਘੁੰਮਦੇ ਸਨ ਤੇ ਆਪਣਾ ਟਿਕਾਣਾ ਬਦਲਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ। ਇਸ ਭਿਆਨਕ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਵੇਦ ਮਤ ਦੇ ਸ਼ਰਧਾਲੂ ਤੇ ਗਿਆਨੀ, ਉਦਾਸੀ ਮਹੰਤਾਂ ਤੇ ਨਿਰਮਲਿਆਂ ਨੇ ਸਿੱਖ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਸੰਭਾਲ

ਕੀਤੀ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਅਰਥ ਵੇਦਕ ਵਿਚਾਰਾਂ ਦੇ ਅਧੀਨ ਕੀਤੇ ਤੇ ਸਿਖਾਂ ਨੇ ਵੇਦ ਮਤ ਦੇ ਰੰਗੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਨੂੰ ਸੱਤ ਮੱਠ ਲਿਆ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੁਸ਼ਤ ਦਰ ਪੁਸ਼ਤ ਵਿਚਾਰ ਹੁੰਦੇ ਰਹੇ ਸਾਡੀ ਇਸ ਪਰਮਪਰਾਗਤ ਭੁਲ ਨੂੰ ਕੇਵਲ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚਾਰ ਦਰੁਸਤ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ।

ਇਹ ਵਿਚਾਰਾਂ ਕਰਨ ਦਾ ਮਨੋਰਥ ਇਹ ਸਮਝਨ ਲਈ ਹੈ ਕਿ ਸਮੇਂ ਦੀ ਚਾਲ ਨਾਲ ਪੰਥ ਵਿੱਚ ਵੈਦਕ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ, ਘਰ ਕਰ ਗਈ। ਨਿਰਮਲੇ ਤੇ ਉਦਾਸੀ ਮਹੰਤਾਂ ਦੀ ਰਹੂ ਗੀਤੀ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਸਾਡੀ ਸਿੱਖ ਰਹਿਤ ਮਰਯਾਦਾ ਵਿੱਚ ਵੀ ਆ ਗਿਆ। ਪੰਥ ਦੇ ਉੱਘੇ ਵਿਚਾਰਵਾਨਾਂ ਤੇ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਨੇ ਸਿੱਖ ਰਹਿਤ ਮਰਯਾਦਾ ਬਨਾਣ ਵੇਲੇ ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਦੀਆਂ ਰਚਨਾਵਾਂ ਨੂੰ ਪਾ:10 ਦੀ ਬਾਣੀ ਮੰਨ ਕੇ ਜਾਪ ਸਾਹਿਬ, ਸਵਯੰ, ਕਬਿਯੋਬਾਚ ਬੇਨਤੀ ਚੌਪਈ ਖੰਡੇ ਦਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਵੇਲੇ ਤੇ ਨਿਤਨੇਮ ਦੀ ਬਾਣੀਆਂ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਸਿੱਖ ਰਹਿਤ ਮਰਯਾਦਾ 1936 ਵਿੱਚ ਛਪੀ।

ਇਹਨਾਂ ਸਭ ਭੁੱਲਾਂ ਦਾ ਸੁਧਾਰ ਕੇਵਲ ਗੁਰਬਾਣੀ ਉਪਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਸਮਝ ਕੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਗਿਆਨ ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ ਹੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਉਪਦੇਸ਼ ਅਗੇ ਉਹਨਾਂ ਪਰਮਪਰਾਵਾਂ ਜਾਂ ਧਾਰਨਾਵਾਂ ਲਈ ਕੋਈ ਥਾਂ ਨਹੀਂ ਜੋ ਗੁਰਬਾਣੀ ਅਨੁਕੂਲ ਨਹੀਂ। ਅਸੀਂ ਵਿਚਾਰ ਇਸ ਮੂਲ ਅਧਾਰ ਨੂੰ ਮੰਨ ਕੇ ਕਰਨੀ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰਬਾਣੀ ਨਿਰੋਲ ਸੱਤ ਹੈ।

ਸ੍ਰ. ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਗੁਲਸ਼ਨ ਨੇ ਪੁਸਤਕ 'ਦਰਪਣ ਸਿੱਖ ਰਹਿਤ ਮਰਯਾਦਾ' ਵਿੱਚ ਸਿੱਖ ਰਹਿਤ ਮਰਯਾਦਾ ਦੇ ਸੋਮੇ ਇਹ ਦੱਸੇ ਹਨ :

- ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਬਾਣੀ।
- ਦਸਮੇਸ਼ ਜੀ ਦੀ ਸ੍ਰੀ ਮੁਖਵਾਕ ਬਾਣੀ।
- ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਦੀ ਰਚਨਾ।
- ਭਾਈ ਨੰਦ ਲਾਲ ਜੀ ਦੀ ਰਚਨਾ।
- ਜਨਮ ਸਾਖੀਆਂ, ਵੱਖ ਵੱਖ ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਰਹਿਤਨਾਮੇ, ਗੁਰ

ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਗ੍ਰੰਥ ਆਦਿ। (ਪੰਨਾ 46)

ਲੇਖਕ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਸ੍ਰੀ ਦਸਮੇਸ਼ ਜੀ ਦੀ ਬਾਣੀ ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਵਿੱਚ ਦਰਜ ਮਿਲਦੀ ਹੈ। ਕੁਝ ਵਿਅਕਤੀ ਤਾਂ ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਦੀ ਸਾਰੀ ਬਾਣੀ ਨੂੰ ਹੀ ਦਸਮੇਸ਼ ਜੀ ਦੀ ਕਿਰਤ ਮੰਨਦੇ ਹਨ, ਜਦ ਕਿ ਬਾਕੀ ਇਸ ਖ਼ਿਆਲ ਨਾਲ ਸਹਿਮਤੀ ਨਹੀਂ ਰਖਦੇ। ਸਿੱਖ ਰਹਿਤ ਮਰਯਾਦਾ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਦੌਰਾਨ ਲੇਖਕ ਨੇ ਕੇਵਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਬਾਣੀਆਂ ਦਾ ਹੀ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਜਿੰਨ੍ਹਾਂ ਬਾਬਤ ਪੰਥਕ ਪਰਵਾਨਗੀ ਸੀ।

ਲੇਖਕ ਖੰਡੇ ਦਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਬਾਰੇ ਲਿਖਦਾ

ਹੈ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਧਿਆਨ ਰਖਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਕਿ ਅਕਤੂਬਰ 1936 ਈਸਵੀ ਵਿੱਚ ਸਾਰੇ ਪੱਖਾਂ ਨੂੰ ਵੀਚਾਰਨ ਉਪ੍ਰੰਤ ਹੀ ਪੰਜ ਬਾਣੀਆਂ ਬਾਬਤ ਪੰਥਕ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸਾਡੇ ਕਿਸੇ ਇਤਹਾਸਕ ਗ੍ਰੰਥ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਰਹਿਤਨਾਮੇ ਵਿੱਚ ਇਹਨਾਂ ਜਾਂ ਹੋਰ ਪੰਜ ਬਾਣੀਆਂ ਦਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦਾ ਬਾਣਾ ਤਿਆਰ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਸਮੇਂ ਪੜ੍ਹਣ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ। (ਪੰਨਾ 204)

ਪੰਥਕ ਰਹਿਤ ਮਰਯਾਦਾ - ਸਿੱਖ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਤੇ ਪੰਥਕ ਜਥੇ ਬੰਦੀਆਂ ਨੇ 1936 ਵਿੱਚ ਇਸ ਗਲਤ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਵਿੱਚ ਬਣਾਈ ਕਿ ਇਹ ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਵਿੱਚ ਪਾ:10 ਦੀਆਂ ਰਚਿਤ ਬਾਣੀਆਂ ਹਨ।

ਜਾਹਰ ਹੈ ਜਾਪੁ ਸਾਹਿਬ, ਸਵਯੰ ਤੇ ਕਬਿਯੋਬਾਚ ਬੇਨਤੀ ਚੌਪਈ, ਇਸ ਭੁੱਲ ਵਿੱਚ ਦਰਜ ਕੀਤੀ ਗਈ ਕਿ ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਪਾ:10 ਦੀਆਂ ਰਚਨਾਵਾਂ ਦਾ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਹੈ। ਕਿਹੜੀ ਬਾਣੀ ਖੰਡੇ ਦਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਤਿਆਰ ਕਰਦਿਆਂ ਪੜ੍ਹੀ ਗਈ, ਇਸਦਾ ਕੋਈ ਸੁਰਾਗ ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਨਹੀਂ - ਨਿਤਨੇਮ ਦੀਆਂ ਬਾਣੀਆਂ ਵਿੱਚ ਵੀ ਜਾਪੁ ਸਾਹਿਬ, 10 ਸਵਯੰ ਤੇ ਕਬਿਯੋ ਬਾਚ ਬੇਨਤੀ॥ ਚੌਪਈ॥ ਇਸੇ ਭੁੱਲ ਵਿੱਚ ਦਰਜ ਹੋਏ। ਸਾਡੀ ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਉਪਰ ਦਿੱਤੀ ਸਿੱਖ ਪੰਥ ਦੀ ਧਾਰਨਾ ਤੋਂ ਨਿਰਪੱਖ ਹੋ ਕੇ, ਕੇਵਲ ਗੁਰਬਾਣੀ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ ਕਰਨ ਦਾ ਯਤਨ ਹੈ।

ਗਿਆਨੀ ਗੁਰਦਿੱਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਗਿਆਨੀ ਦਿੱਤ ਸਿੰਘ ਦੀ ਲਿਖਤ ਦੁਰਗਾ ਪ੍ਰਬੋਧ ਦੇ ਮੁਖਬੰਧ ਵਿੱਚ, ਅਜ ਤੋ 150 ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਤਕਰੀਬਨ ਸੰਨ 1850 ਈਸਵੀ ਵਿਚ ਵਿਦਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦੇ ਢੰਗਾਂ ਦਾ ਵਰਣਨ ਕੀਤਾ ਹੈ।

“ਉਸ ਸਮੇਂ ਵਿਦਿਆ ਦੇ ਕੇਂਦਰ ਸਾਧੂਆਂ ਦੇ ਡੇਰੇ ਹੀ ਹੁੰਦੇ ਸਨ, ਜਿਥੇ ਪੁਰਾਤਨ ਵਿਦਿਆ ਦੇ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਦਾ ਪਠਨ ਪਾਠ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਦੇ ਅਧਿਆਤਮਕ ਗਿਆਨ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਤੇਵੇਦਾਂ, ਉਪਨਿਸ਼ਦਾਂ, ਤੇ ਵਿਦਿਆ ਦੇ ਦੂਜੇ ਅੰਗਾਂ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਵਿਦਵਾਨ ਓਸੇ ਨੂੰ ਸਮਝਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਜਿਸ ਨੇ ਵੇਦ-ਵਿਆਕਰਣ ਵਿਚਾਰਿਆ ਹੋਵੇ।

ਸਿੱਖ ਵਿਦਿਅਕ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਚਲਾਉਣ ਅਤੇ ਹੋਰ ਕਾਰਜ ਸਾਧਨ ਲਈ, ਸਿੰਘ ਸਭਾ ਲਹਿਰ ਸ੍ਰੀ ਅਮ੍ਰਿਤਸਰ 1873 ਈ ਵਿਚ ਬਣਾਈ ਗਈ, ਅਨਜਾਣ ਸਿੱਖਾਂ ਉਤੇ ਸਭ ਤੋ ਵਧ ਪ੍ਰਭਾਵ ਹਿੰਦੂਆਂ ਦੀ ਦੇਵੀ ਪੂਜਾ ਦਾ ਸੀ।”

ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਦੇ, ‘ਦੋ ਸ਼ਬਦ’ ਵਿਚ ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਹਰਿਭਜਨ ਸਿੰਘ, ਸਿੱਖ

ਮਿਸ਼ਨਰੀ ਕਾਲਜ ਨੇ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਵਿਚਾਰ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤੇ ਹਨ।

ਸਿੱਖਾਂ ਬਾਰੇ ਇਹ ਆਮ ਗਲ ਕਹੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਇਤਿਹਾਸ ਬਣਾਇਆ ਤਾਂ ਹੈ, ਪਰ ਲਿਖਿਆ ਨਹੀਂ। ਅਸੀਂ ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਇਹ ਗੱਲ ਵੀ ਜੋੜਣ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਸੰਕੋਚ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ਕਿ ਜਿਹੜਾ ਇਤਿਹਾਸ (ਕਥਿਤ) ਸਿੱਖ ਲਿਖਾਰੀਆਂ ਨੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਉਸ ਵਿਚੋਂ ਬਹੁਤ ਅਜੇਹਾ ਹੈ ਜਿਸ ਉਤੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਵਿਚਾਰਾਂ ਦੀ ਪੁੱਠ ਚੜ੍ਹੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਜਨਮ ਸਾਖੀਆਂ, ਗੁਰਬਿਲਾਸਾਂ ਅਤੇ ਸੂਰਜ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਗ੍ਰੰਥ ਆਦਿਕ ਗ੍ਰੰਥ, ਸਭ ਦਾ ਇਹੀ ਹਾਲ ਹੈ। ਇਸ ਸਭ ਕਾਸੇ ਦਾ ਨਤੀਜਾ ਇਹ ਹੋਇਆ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹੀਆਂ ਦੀ ਜੋ ਸ਼ਖਸੀਅਤ ਇਨ੍ਹਾਂ ਇਤਿਹਾਸਕ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਵਿਚੋਂ ਉਭਰਦੀ ਹੈ, ਉਹ ਉਸ ਸ਼ਖਸੀਅਤ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਭਿੰਨ ਹੈ, ਜੋ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਸਪਸ਼ਟ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

“ਗੁਰਬਿਲਾਸ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹੀ ਦਸਵੀਂ ਦੇ ਕਰਤਾ ਭਾਈ ਸੁਖਾ ਸਿੰਘ ਨੇ ਦੇਵੀ ਪੂਜਾ ਸੁੰਬੰਧੀ ਇੱਕ ਲੰਮੀ ਚੌੜੀ ਸਾਖੀ ਲਿਖੀ ਹੈ। ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਦੇ ਦਸਵੇਂ ਅਧਿਆਇ ਅਨੁਸਾਰ ਦਸਮ ਪਿਤਾ ਨੇ ਉਜੈਨ ਨਿਵਾਸੀ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦੱਤਾ ਨੰਦ ਰਾਹੀਂ ਦੁਰਗਾ ਦੇਵੀ ਦਾ ਪੂਜਨ ਕਰਵਾਇਆ ਸੀ।

ਸਰੂਪ ਦਾਸ (ਭੁੱਲਾ) ਨੇ ਮਹਿਮਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਅਤੇ ਭਾਈ ਸੰਤੋਖ ਨੇ ਗੁਰਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਗ੍ਰੰਥ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਆਪਣੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਦੁਰਗਾ ਦੇਵੀ ਦੇ ਪੂਜਨ ਦਾ ਵਿਸਥਾਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।

ਇਹੋ ਜਿਹੀਆਂ ਲਿਖਤਾਂ ਨੂੰ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਵਾਦ ਦੀ ਉਸ ਦਲ ਦਲ ਵਿੱਚ ਫਸਾ ਦਿੱਤਾ ਜਿਸ ਵਿਚੋਂ ਗੁਰੂ ਸਹਿਬਾਨ ਨੇ ਭਾਰੇ ਯਤਨ ਕਰ ਕੇ ਕਢਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਗਲ ਦਾ ਸਿਹਰਾ ਸਿੰਘ ਸਭਾ ਲਹਿਰ ਦੇਸੇਵਕਾਂ ਸਿਰ ਬਝਦਾ ਹੈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਬ੍ਰਾਹਮਣਵਾਦ ਦੀ ਦਲ-ਦਲ ਵਿਚੋਂ ਕਢਣ ਲਈ ਅਨਥਕ ਯਤਨ ਕੀਤੇ।”

ਮਹਾਨ ਕੋਸ਼ ਵਿੱਚ ਜੋ ਪੰਜਾਬੀ ਦੀ ਮੰਨੀ ਹੋਈ ਡਿਕਸ਼ਨਰੀ ਹੈ, ਭਾਈ ਕਾਹਨ ਸਿੰਘ ਨੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਅਰਥ ਇਸ ਭੁੱਲ ਵਿਚ ਕੀਤੇ ਹਨ ਕਿ ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀਆਂ ਰਚਨਾਵਾਂ ਹਨ। ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਟੀਕਿਆਂ ਤੇ ਗੁਰੂ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹਾਂ ਦੇ ਜੀਵਨ ਬ੍ਰਿਤਾਂਤਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਦੀਆਂ ਰਚਨਾਵਾਂ ਨੂੰ ਪਾ:10 ਦੀਆਂ ਰਚਨਾਵਾਂ ਮੰਨਣ ਕਰ ਕੇ ਵੇਦਾਂ ਸ਼ਾਸਤਰਾਂ ਦਾ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਭਾਵ ਹੈ। ਸਿੱਖੀ ਸਿਧਾਂਤ ਦੀਆਂ ਪੁਸਤਕਾਂ ਤੇ ਹੋਰ ਜਨਮ ਸਾਖੀਆਂ ਵਿੱਚ ਵੀ ਵੇਦਮਤ ਦਾ ਰੰਗ ਹੈ।

ਇਸ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਗੁਰਮਤਿ ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਵਧ ਤੋਂ ਵਧ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚਾਰ ਤੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰੀਏ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਸੀਂ ਵਾਦ ਵਿਵਾਦ ਤੋਂ ਬਚ ਸਕਦੇ ਹਾਂ।

ਭਾਗ ੨

ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਬਾਣੀ ਦਾ ਸੰਕਲਨ

ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਪਹਿਲੇ ਪੰਜ ਗੁਰੂਆਂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਇਕੱਠ ਕੀਤੀ ਤੇ ਗੁਰੂ ਵਿਅਕਤੀ ਦਾ ਨਾਮ ਦੱਸਣ ਲਈ ਮ:੧, ਮ:੨, ਮ:੩, ਮ:੪, ਮ:੫ ਪੌਥੀ ਵਿੱਚ ਲਿਖਵਾਇਆ। ਸਿੱਖ ਗੁਰੂਆਂ ਨੂੰ ਬਾਣੀ ਬ੍ਰਹਮ ਤੋਂ ਆਈ, ਤੇ ਬਾਣੀ ਵਿੱਚ ਇਕੋ ਇਕ ਸਦੈਵੀ ਹਸਤੀ, ਇਕ ਏਕੰਕਾਰ ਜੋਤਿ ਰੂਪ ਦੇ ਨਿਰਗੁਣ ਤੇ ਸਰਗੁਣ ਸਰੂਪ ਦਾ ਪੂਰਾ ਅਖਰੀ ਗਿਆਨ ਹੈ। ਸਿੱਖ ਗੁਰੂਆਂ ਨੂੰ ਬਾਣੀ ਗਿਆਨ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਆਈ। ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਕਿਹਾ - ‘ਪੌਥੀ ਪਰਮੇਸਰੁ ਕਾ ਥਾਨ’, ‘ਵਾਹੁ ਵਾਹੁ ਬਾਣੀ ਨਿਰੰਕਾਰ ਹੈ ਤਿਸੁ ਜੇਵਡ ਅਵਰ ਨ ਕੋਇ’, ‘ਬਾਣੀ ਗੁਰੂ ਗੁਰੂ ਹੈ ਬਾਣੀ’। ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿੱਚ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਨੂੰ ਅਨੁਭਵ ਕਰਨ ਲਈ ਗੁਰਉਪਦੇਸ਼ ਹੈ। ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਦੀ ਸੂਝ-ਬੂਝ, ਅਨੁਭਵ, ਗੁਰਮਤਿ ਨਾਮ ਸਿਮਰਣ ਤੋਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਆਤਮਕ ਵਿਸ਼ਾ ਹੈ, ਮਤ ਬੁਧ ਵਿਚਾਰ ਤੋਂ ਉਪਰ ਦਾ ਆਤਮਕ ਗਿਆਨ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਸੱਤ ਪੁਰਖ ਨੂੰ ਦੇਖਿਆ ਹੈ ਤੇ ਉਸ ਦਾ ਗਿਆਨ ਬਖਸ਼ਿਆ ਹੈ।

ਸਤਿ ਪੁਰਖ ਜਿਨਿ ਜਾਨਿਆ ਸਤਿਗੁਰੁ ਤਿਸ ਕਾ ਨਾਉ॥

(ਪੰਨਾ 286, ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ)

ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਪੌਥੀ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਐਸੇ ਭਗਤਾਂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਦਰਜ ਕਰਾਈ, ਜਿੰਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪੂਰੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਤੋਂ ਉਪਦੇਸ਼ ਲੈ ਕੇ ਇਕੋ ਇਕ ਸਦੈਵੀ ਹਸਤੀ, ਜੋਤਿ ਰੂਪ ਦਾ ਜਾਪ ਸਿਮਰਣ ਅਰਾਧਨਾ ਕੀਤੀ ਤੇ ਪਰਮਪਦ ਤੇ ਪਹੁੰਚ ਗਏ, ਉਹ ਸਭ ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ ਸਨ। ਐਸੇ ਭਗਤਾਂ ਤੇ ਬ੍ਰਹਮ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਭੇਦ ਨਹੀਂ।

ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ ਆਪਿ ਨਿਰੰਕਾਰੁ॥

(ਪੰਨਾ 274, ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ)

ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ ਜਨਮ ਮਰਨ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ, ਸਦ ਜੀਵਤ ਹੈ, ਅਥਿਨਾਸੀ ਹੈ, ਸਦਾ ਆਨੰਦ ਦੀ ਹਾਲਤ ਵਿੱਚ ਸੰਸਾਰ ਵਿੱਚ ਜਿਉਂਦਾ ਹੈ। ਬਾਣੀ ਇਹ ਵੀ

ਸਮਝਾਉਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਬਾਣੀ ਵਿੱਚ ਉਪਦੇਸਿਆ ਨਾਮ ਧਰਮ ਚਹੁ ਜੁਗਾਂ ਵਿੱਚ ਸੀ ਤੇ ਜੋ ਵੀ ਭਗਤ-ਜਨ ਕਿਸੇ ਸਮੇਂ ਵੀ ਧਰਮ ਪਦ ਤਕ ਪਹੁੰਚੇ, ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਇਹ ਮਰਾਤਬਾ ਨਾਮ ਧਰਮ ਤੇ ਚਲ ਕੇ ਹੀ ਪਾਇਆ।

ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਵਿੱਚ ਪੋਥੀ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਨਿਤ ਨੇਮ ਨਾਲ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਸਾਹਿਬ ਤੇ ਸੰਗਤ ਪੋਥੀ ਨੂੰ ਮੱਥਾ ਟੇਕ ਕੇ ਨਿਤ ਨੇਮ ਨਾਲ ਦੀਵਾਨ ਸਜਾਉਂਦੇ ਸਨ ਤੇ ਹਰਿ ਜਸ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਬਾਦ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਬਾਣੀ ਰਚੀ। ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਪੋਥੀ ਵਿੱਚ ਨੌਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਦੀ ਬਾਣੀ ਦਰਜ ਕਰਾਈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗ੍ਰੰਥ ਸੰਪੂਰਨ ਹੋਇਆ। ਸੰਭਵ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਬਾਣੀ ਰਚੀ ਹੁੰਦੀ ਤਾਂ ਉਹ ਵੀ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿੱਚ ਦਰਜ ਕਰਾ ਦਿੰਦੇ, ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਆਪਣੀ ਰਚੀ ਬਾਣੀ ਪੋਥੀ ਵਿੱਚ ਦਰਜ ਕਰਾਈ।

ਦਸ ਮਨੁੱਖੀ ਜਾਮਿਆਂ ਵਿੱਚ ਗੁਰੂ ਜੀ ਚਰਨ ਪਾਹੁਲ ਦੇ ਕੇ ਗੁਰਦੀਖਿਆ ਦਿੰਦੇ ਸਨ ਤੇ ਸਿੱਖਿਆ ਦਿੰਦੇ ਸਨ, ਸੁਧ ਮਨ ਗੁਰਮੰਤ੍ਰ ਨਾਮ ਦਾ ਜਪ ਸਿਮਰਨ ਕਰਨ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੰਦੇ ਸਨ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਇਕੋ ਇਕ ਹਸਤੀ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ਅਰਾਧਨਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। 1699 ਈਸਵੀ ਵਿੱਚ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਚਰਨ ਪਾਹੁਲ ਦੀ ਥਾਂ ਖੰਡੇ ਦਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਤਿਆਰ ਕਰ ਕੇ ਗੁਰਦੀਖਿਆ ਦਾ ਵਿਧਾਨ ਪ੍ਰਚਲਤ ਕੀਤਾ।

ਤਿਨ੍ਹਾ ਮਿਲਿਆ ਗੁਰੂ ਆਇ ਜਿਨ ਕਉ ਲੀਖਿਆ॥
ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਹਰਿ ਕਾ ਨਾਉ ਦੇਵੈ ਦੀਖਿਆ॥

(ਪੰਨਾ 729, ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ)

ਧਰਮਸਾਲ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਸਾਧ ਸੰਗਤਿ ਸਚ ਖੰਡ ਵਸਾਇਆ।
ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਗੁਰਸਬਦ ਸੁਣਾਇਆ। (ਗੁਰਸਬਦ = ਗੁਰਮੰਤ੍ਰ ਨਾਮ)
(ਵਾਰ 24, ਪਉੜੀ 1, ਭਾ: ਗੁਰਦਾਸ)

ਹਰਿ ਮਾਰਗੁ ਸਾਧੂ ਦਸਿਆ ਜਪੀਐ ਗੁਰਮੰਤ੍ਰ॥
(ਪੰਨਾ 321, ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ)

ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਸਲਾਹੀਐ ਸਚੁ ਕਾਰ ਕਮਾਵੈ॥
ਦੂਜੀ ਕਾਰੈ ਲਗਿਆ ਫਿਰਿ ਜੋਨੀ ਪਾਵੈ॥

(ਪੰਨਾ 791, ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ)

(ਗੁਰਮੰਤ੍ਰ ਨਾਮ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਦੀ ਅਰਾਧਨਾ, ਸਿਫਤ ਸਾਲਾਹ ਦੂਜੀ ਕਾਰ ਹੈ - ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਨਮ ਮਰਨ ਦਾ ਗੇੜ ਬਣਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।)

ਦਸ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀਆਂ ਦੀ ਸ਼ਖਸੀਅਤ ਗੁਰੂ ਰੂਪ ਗੁਰਬਾਣੀ ਤੋਂ

ਜੋਤਿ ਰੂਪਿ ਹਰਿ ਆਪਿ ਗੁਰੂ ਨਾਨਾਕ ਕਹਾਯਉ॥
ਤਾ ਤੇ ਅੰਗਦੁ ਭਯਉ ਤਤ ਸਿਉ ਤਤੁ ਮਿਲਾਯਉ॥

(ਪੰਨਾ 1408, ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ)

ਆਪਿ ਨਾਰਾਇਣੁ ਕਲਾ ਧਾਰਿ ਜਗ ਮਹਿ ਪਰਵਰਿਯਉ॥

(ਪੰਨਾ 1395, ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ)

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤਕ ਇਕ ਹੀ ਗੁਰੂ ਜੋਤਿ ਸੀ। ਸਭ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਇਕ ਹੀ ਸੀ। ਗੁਰੂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਤੇ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਪਰਮੇਸਰ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਭੇਦ ਨਹੀਂ।

ਗੁਰਦੇਵ ਸਤਿਗੁਰ ਪਾਹਬ੍ਰਹਮੁ ਪਰਮੇਸਰ
ਗੁਰਦੇਵ ਨਾਨਕ ਹਰਿ ਨਮਸਕਰਾ॥

(ਪੰਨਾ 250, ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ)

ਗੁਰਬਾਣੀ, ਖਸਮ ਦੀ ਬਾਣੀ ਹੈ। ਗਿਆਨ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਧੁਰੋਂ ਆਈ ਹੈ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਇੱਕੋ ਇੱਕ ਏਕੰਕਾਰ, ਜੋਤਿ ਦਾ ਗਿਆਨ ਬਖਸ਼ਦੀ ਹੈ।

ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਬਾਣੀ ਤਤੁ ਵਖਾਣੀ ਗਿਆਨ ਧਿਆਨ ਵਿਚ ਆਈ॥
(ਪੰਨਾ 1243, ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ)

ਜੈਸੀ ਮੈ ਆਵੈ ਖਸਮ ਕੀ ਬਾਣੀ
ਤੈਸੜਾ ਕਰੀ ਗਿਆਨੁ ਵੇ ਲਾਲੇ॥

(ਪੰਨਾ 722, ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ)

ਬਾਣੀ ਗੁਰੂ ਗੁਰੂ ਹੈ ਬਾਣੀ ਵਿਚਿ ਬਾਣੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਸਾਰੇ॥
ਗੁਰੁ ਬਾਣੀ ਕਹੈ ਸੇਵਕੁ ਜਨ ਮਾਨੈ ਪਰਤਖਿ ਗੁਰੂ ਨਿਸਤਾਰੇ॥
(ਪੰਨਾ 982, ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ)

ਸਿੱਖ ਮਤ ਵਿੱਚ ਦਾਖਲ ਹੋਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਆਪਣੇ ਪਹਿਲੇ ਧਰਮ ਦੇ ਅਕੀਦੇ ਤਿਆਗਣੇ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹਨ।

ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਸਾਹਿਬ (ਪਹਿਲੇ ਭਾਈ ਲਹਿਣਾ ਜੀ), ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਵਿੱਚ ਆਉਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਦੇਵੀ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੇ ਉਪਾਸਕ

ਸਨ ਤੇ ਹਰ ਸਾਲ ਤੀਰਥ ਯਾਤਰਾ ਲਈ ਆਪਣੇ ਜੱਥੇ ਸਮੇਤ ਜਾਂਦੇ ਸਨ। ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਵੇਦਾਂ, ਸ਼ਾਸਤਰਾਂ, ਸਿੰਮ੍ਰਿਤੀਆਂ ਦਾ ਗਿਆਨ ਸੀ ਤੇ ਇਹਨਾਂ ਧਰਮ ਪੁਸਤਕਾਂ ਦੇ ਦੱਸੇ ਰਾਹ ਤੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਧਰਮ ਕਮਾਉਂਦੇ ਸਨ। ਇਕ ਵੇਰ ਉਹ ਯਾਤਰਾ ਨੂੰ ਜਾਂਦਿਆਂ ਰਸਤੇ ਵਿੱਚ ਕਰਤਾਰਪੁਰ, ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਨੂੰ ਆਏ। ਫਿਰ ਉਹ ਦੇਵੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਲਈ ਨਹੀਂ ਗਏ। ਗੁਰੂ ਸ਼ਰਨ ਆਉਣ ਤੋਂ ਬਾਦ, ਉਹ ਗੁਰੂ ਦਰਬਾਰ ਵਿੱਚ ਰਹੇ। ਭਾਈ ਲਹਿਣਾ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਵੇਦ ਸ਼ਾਸਤਰਾਂ ਸਿੰਮ੍ਰਿਤੀਆਂ ਵਾਲੇ ਧਰਮ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਤਿਆਗ ਦਿੱਤੇ ਤੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਿੱਚ ਰਹੇ, ਗੁਰਉਪਦੇਸ਼ ਸੁਣਿਆ ਤੇ ਮੰਨਿਆ ਤੇ ਭਗਤੀ ਕੀਤੀ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਜੋਤੀ ਜੋਤਿ ਸਮਾਉਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਭਾਈ ਲਹਿਣਾ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਜੋਤਿ ਸੌਂਪ ਕੇ ਗੁਰਗੱਦੀ ਤੇ ਬਿਠਾ ਕੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਕਿਹਾ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਨੇ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਮੱਥਾ ਟੇਕਿਆ, ਤੇ ਆਪ ਦੂਜੇ ਸਥਾਨ ਤੇ ਚਲੇ ਗਏ।

ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਵੀ ਪਹਿਲਾਂ ਦੇਵੀ ਦੇ ਉਪਾਸਕ ਸਨ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਵੀ ਜਦੋਂ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕੀਤੇ, ਤਾਂ ਸਾਰੇ ਪਿਛਲੇ ਵਿਚਾਰ ਤਿਆਗ ਕੇ ਗੁਰਮਤਿ ਭਗਤੀ ਸਿਮਰਣ ਕੀਤਾ ਤੇ ਅੰਤ ਵਿੱਚ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਨੂੰ ਗੁਰਿਆਈ ਸੌਂਪੀ।

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਦਸਵੇਂ ਜਾਮੇ ਵਿੱਚ, ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਪੰਜ ਪਿਆਰਿਆਂ ਦੀ ਚੋਣ ਸਿਰ ਲੈ ਕੇ ਕੀਤੀ। ਪੰਜ ਪਿਆਰੇ ਹਿੰਦੂ ਧਰਮ ਦੇ ਉਚੀਆਂ ਨੀਵੀਆਂ ਜਾਤਾਂ ਦੇ ਸਿੱਖ ਸਨ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਦਸਮ ਗੁਰੂ ਦੇ ਗੁਰਉਪਦੇਸ਼ ਅਨੁਸਾਰ ਜਿਸ ਨੇ ਸਿੱਖ ਮਤ ਵਿੱਚ ਦਾਖਲ ਹੋਣਾ ਹੈ, ਉਹ ਆਪਣੇ ਪਹਿਲੇ ਹਿੰਦੂ ਧਰਮ ਦੇ ਜਾਂ ਮੁਸਲਮਾਨੀ ਧਰਮ ਦੇ ਜਾਂ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਧਰਮ ਦੇ ਅਕੀਦੇ ਤਿਆਗੇ, ਤਾਂ ਹੀ ਉਹ ਸਹੀ ਗੁਰਮਤਿ ਰਾਹ ਤੇ ਚਲ ਕੇ ਧਰਮ ਗਤੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਬਾਣੀ ਦਾ ਪਾਠ ਕਰਕੇ ਖੰਡੇ ਦਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਤੇ ਪੰਜ ਪਿਆਰਿਆਂ ਨੂੰ ਪਿਲਾਇਆ, ਚਰਨ ਪਾਹੁਲ ਦੀ ਥਾਂ ਖੰਡੇ ਦੀ ਪਹੁਲ ਦਿੱਤੀ। ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਇਤਿਹਾਸਕ ਜਾਣਕਾਰੀ ਨਹੀਂ ਜਿਸ ਤੋਂ ਇਹ ਪਤਾ ਲੱਗ ਸਕੇ ਕਿ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹੜੀਆਂ ਬਾਣੀਆਂ ਦਾ ਪਾਠ ਖੰਡੇ ਦੀ ਪਹੁਲ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਸਮੇਂ ਕੀਤਾ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਸਿੱਖ ਸੇਵਕ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਲੜ ਲਾਇਆ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਗਿਆਰਵਾਂ ਰੂਪ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਹਨ ਤੇ ਹਮੇਸ਼ਾ ਗੁਰਬਾਣੀ ਗੁਰੂ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਾਤਾ ਰਹਿਨਗੇ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇਹ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਗੁਰੂ ਦੀ ਪ੍ਰਥਾ ਸਮਾਪਤ

ਹੋਈ।

ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਹੈ :

ਸਚਾ ਸਤਿਗੁਰੂ ਸਚੀ ਬਾਣੀ ਜਿਨਿ ਸਚ ਵਿਖਾਲਿਆ ਸੋਈ॥
(ਪੰਨਾ 769, ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ)

ਸਤਿਗੁਰੂ ਕੀ ਬਾਣੀ ਸਤਿ ਸਰੂਪੁ ਹੈ ਗੁਰਬਾਣੀ ਬਣੀਐ॥
(ਪੰਨਾ 304, ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ)

ਸਤਿਗੁਰੂ ਬਿਨਾ ਹੋਰ ਕਚੀ ਹੈ ਬਾਣੀ॥

ਬਾਣੀ ਤ ਕਚੀਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਬਾਝਹੁ ਹੋਰ ਕਚੀ ਬਾਣੀ॥

ਕਹਦੇ ਕਚੇ ਸੁਣਦੇ ਕਚੇ ਕਚੀਂ ਆਖਿ ਵਖਾਣੀ॥

(ਪੰਨਾ 920, ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ)

ਸਾਡੀ ਵਿਚਾਰ ਇਹਨਾਂ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀਆਂ ਤੁਕਾਂ ਨੂੰ ਮੁਖ ਰਖ ਕੇ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ।

ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਪੰਜ ਪਿਆਰਿਆਂ ਨੂੰ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਕਿ ਉਹ ਗੁਰੂ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਬਾਣੀ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਖੰਡੇ ਦਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਤਿਆਰ ਕਰਨ, ਤੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਉਸੇ ਮਰਯਾਦਾ ਨਾਲ ਛਕਾਉਣ। ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਖੰਡੇ ਦਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਪਾਨ ਕੀਤਾ, ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਮੱਥਾ ਟੇਕਿਆ, ਤੇ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਸਿੱਖ ਸਜੇ।

ਹੁਣ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਗੁਰੂ ਹਨ ਤੇ ਅੱਗੇ ਨੂੰ ਵੀ ਹੋਣਗੇ। ਜੇ ਕੋਈ ਮਾਈ ਭਾਈ, ਕਿਸੇ ਧਰਮ ਦਾ, ਜਾਤੀ ਦਾ, ਮੁਲਕ ਦਾ, ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਵਿੱਚ ਪਰਵੇਸ਼ ਕਰਨਾ ਚਾਹੇ, ਉਹ ਆਪਣੇ ਪਹਿਲੇ ਅਕੀਦੇ ਤੇ ਧਾਰਮਿਕ ਵਿਚਾਰ ਤਿਆਗ ਕੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦੀ ਵਿਧੀ ਪੂਰਵਕ ਦਾਤ ਲੈ ਸਕਦਾ ਹੈ ਤੇ ਸਿੰਘ ਸਜ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਸਭ ਸੰਸਾਰ ਲਈ ਇਕੋ ਹੈ, ਇਸਨੂੰ ਸਮਝ ਕੇ ਕੋਈ ਵੀ ਲਾਭ ਉਠਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਹਿੰਦੂ, ਮੁਸਲਮਾਨ, ਆਦਿ ਸਭ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ ਤੇ ਸਿੱਖਿਆ ਸਮਝ ਤੇ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਕੋਈ ਵਿਤਕਰਾ ਨਹੀਂ। ਧਰਮਪਦ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ ਜੋ ਵਿਧੀ ਪੂਰਵਕ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛੱਕ ਕੇ, ਗੁਰਮੰਤ੍ਰ ਨਾਮ ਲੈਣ, ਤਾਂ ਹੀ ਗੁਰਮੰਤ੍ਰ ਨਾਮ ਸ਼ਬਦ ਗੁਰੂ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਸਿੱਖ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਅਨੁਭਵੀ ਗਿਆਨ ਬਖਸ਼ਦਾ ਹੈ।

ਗੁਰਬਾਣੀ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਖਾਸ ਪੁਸਤਕ ਤੇ ਸ਼ਰਧਾ/ਭਾਵਨਾ

ਰਖਣੀ ਤੇ ਸ਼ਰਧਾ ਧਾਰ ਕੇ ਪਾਠ ਕੀਰਤਨ ਧਿਆਨ ਆਦਿ ਗੁਰਸਿੱਖ ਲਈ ਵਰਜਿਤ ਹਨ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵੇਦ ਮਤ ਦੇ ਸੰਜਮ ਤੇ ਖਟ ਕਰਮ, ਬ੍ਰਹਮਚਰਯ, ਵਰਤ ਨੇਮ, ਤੀਰਥ ਇਸ਼ਨਾਨ, ਤੀਰਥਾਂ ਦਾ ਭਰਮਨ, ਗੁਰਮਤਿ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਅਹਿਮੀਅਤ ਨਹੀਂ ਰੱਖਦਾ।

ਤਟ ਤੀਰਥ ਦੇਵ ਦੇਵਾਲਿਆ ਕੇਦਾਰ ਮਥੁਰਾ ਕਾਸੀ॥
 ਕੋਟਿ ਤੇਤੀਸਾ ਦੇਵਤੇ ਸਣੁ ਇੰਦੈ ਜਾਸੀ॥
 ਸਿਮ੍ਰਿਤਿ ਸਾਸਤ੍ਰ ਬੇਦ ਚਾਰਿ ਖਟ ਦਰਸ ਸਮਾਸੀ॥
 ਪੋਥੀ ਪੰਡਿਤ ਗੀਤ ਕਵਿਤ ਕਵਤੇ ਭੀ ਜਾਸੀ॥
 ਜਤੀ ਸਤੀ ਸੰਨਿਆਸੀਆ ਸਭਿ ਕਾਲੈ ਵਾਸੀ॥
 ਮੁਨਿ ਜੋਗੀ ਦਿਗੰਬਰਾ ਜਮੈ ਸਣੁ ਜਾਸੀ॥
 ਜੋ ਦੀਸੈ ਸੋ ਵਿਣਸਣਾ ਸਭ ਬਿਨਸਿ ਬਿਨਾਸੀ॥
 ਥਿਰੁ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਪਰਮੇਸਰੋ ਸੇਵਕੁ ਥਿਰੁ ਹੋਸੀ॥

(ਪੰਨਾ 1100, ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ)

(ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਥਿਰ ਅਥਿਨਾਸੀ ਹੈ। ਸਿੱਖ ਸੇਵਕ ਗੁਰਮਤਿ ਭਗਤੀ ਕਰਕੇ ਅਥਿਨਾਸੀ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।)

ਸਿੱਖ ਨੂੰ ਹੁਕਮ ਹੈ ਗ੍ਰਹਿਸਤ ਜੀਵਨ ਵਿੱਚ ਰਹੋ, ਪਰ ਨਾਰੀ ਨੂੰ ਮਾਂ ਧੀ ਭੈਣ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਨਾਲ ਤੱਕੋ, ਹਿੰਦੂ ਧਰਮ ਦੀਆਂ ਉਚੀਆਂ ਨੀਵੀਆਂ ਜਾਤੀਆਂ, ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਖਤਰੀ ਵੈਸ਼ ਸ਼ੂਦਰ ਸਮਾਜ ਲਈ ਕਲੰਕ ਹਨ। ਵਰਣ ਵੰਡ ਨਾਲ ਸਮਾਜ ਕਮਜ਼ੋਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਆਪਸੀ ਵੈਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਸ਼ੂਦਰਾਂ ਵਿੱਚ ਹੀਨਤਾ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਆਉਂਦੀ ਹੈ, ਤੇ ਸਮਾਜ ਦਾ ਵੱਡਾ ਹਿੱਸਾ ਸਮਾਜਕ ਉਨਤੀ ਵਿੱਚ ਹਿੱਸਾ ਨਹੀਂ ਪਾ ਸਕਦਾ। ਉਥੇ ਹੀ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨੂੰ ਹੰਕਾਰ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਆਉਂਦੀ ਹੈ, ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਮਾਇਆ ਦਾ ਲੋਭੀ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਬਾਕੀ ਵਰਣ ਜਾਤੀਆਂ ਨੂੰ ਲੁੱਟਦਾ ਹੈ। ਅਭਿਮਾਨ ਤੇ ਦੂਜਿਆਂ ਨੂੰ ਨੀਵਾਂ ਸਮਝਣਾ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੀ ਭਗਤੀ ਵਿੱਚ ਰੁਕਾਵਟ ਹੈ। ਐਸੇ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਕਦੇ ਵੀ ਪਰਮਪਦ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ। ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਸਾਰੇ ਸੰਬੰਧੀਆਂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਆਪਣੀ ਕਲਿਆਨ ਭਾਲਨ ਲਈ ਜੰਗਲਾਂ ਪਹਾੜਾਂ ਵਿੱਚ ਜਾਣਾ, ਮੜ੍ਹੀ ਮਸਾਣਾਂ ਵਿੱਚ ਵਾਸ ਕਰਨਾ, ਤਪ ਆਦਿ ਕਰਨੇ ਕਲਿਆਣਕਾਰੀ ਨਹੀਂ, ਸੱਚੇ ਨਾਮ ਧਰਮ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਕੁਰੀਤੀਆਂ ਹਨ। ਸਿੱਖ ਨੂੰ ਹੁਕਮ ਹੈ ਗ੍ਰਹਿਸਤ ਜੀਵਨ ਵਿੱਚ ਰਹੋ, ਧਰਮ ਦੀ ਕਿਰਤ ਕਰੋ,

ਧਰਮ ਦੀ ਕਮਾਈ ਵਿਚੋਂ ਲੋੜਵੰਦਾਂ ਨੂੰ ਦਾਨ ਦਿਉ, ਅਵਗੁਣ ਵਿਕਾਰ, ਬੁਰਿਆਈਆਂ ਤਿਆਗੋ, ਗੁਣ ਧਾਰਨ ਕਰੋ, ਚੰਗੇ ਕਰਮ ਕਰੋ, ਸਤਸੰਗਤ ਵਿੱਚ ਜਾਓ, ਸ਼ੁਧ ਮਨ ਗੁਰਮਤਿ ਨਾਮ ਸਿਮਰਨ ਕਰੋ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੀ ਅਰਾਧਨਾ ਕਰੋ - ਤਾਂ ਪਰਮਪਦ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ।

ਨਾਮ ਧਰਮ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਹੋਰ ਸਭ ਧਰਮਾਂ ਤੋਂ ਵੱਖਰਾ ਹੈ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਹੈ ਕਿ ਪੂਰੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨਾਲ ਮੇਲ, ਸੀਖਿਆ ਦੀਖਿਆ, ਗੁਰਮੰਤ੍ਰ ਨਾਮ, ਗੁਰਸ਼ਬਦ, ਗੁਰਮਤਿ ਸਿਮਰਨ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਗਿਆਨ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਤੇ ਜਨਮ ਮਰਨ ਦਾ ਗੇੜ ਬਣਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

ਸਭ ਦੇਵੀ, ਦੇਵਤੇ, ਅਵਤਾਰ, ਪੀਰ, ਪੈਗੰਬਰ ਜਨਮ-ਮਰਨ ਦੇ ਗੇੜ ਵਿੱਚ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਚੋਂ ਜਿਸਨੇ, ਤੇ ਜਦੋਂ ਪੂਰੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਲਈ ਤਾਂ ਹੀ ਉਹ ਸੰਸਾਰ ਸਾਗਰ ਤੋਂ ਪਾਰ ਹੋਇਆ।

ਕਾਜੀ ਸੇਖ ਮਸਾਇਕਾ ਸਭੇ ਉਠਿ ਜਾਸੀ॥
 ਪੀਰ ਪੈਕਾਬਰ ਅਉਲੀਏ ਕੋ ਥਿਰੁ ਨ ਰਹਾਸੀ॥

(ਪੰਨਾ 1100, ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ)

ਗੁਰਬਾਣੀ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਾ ਸਾਰ

ਅਸੀਂ ਪਹਿਲਾਂ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਸਾਰ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੀ ਸਮਝ ਮੂਲ ਮੰਤ੍ਰ ਦੀ ਗੁਰਮਤਿ ਵਿਆਖਿਆ ਤੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਾਂਗੇ। ਮੂਲ ਮੰਤ੍ਰ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਸਾਰ ਹੈ।

ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ 'ਗੁਰਬਾਣੀ ਗੁਰੂ' ਤੋਂ ਵੇਦ ਬਾਣੀ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਸਮਝਾਂਗੇ। ਵੇਦ ਬਾਣੀ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਸੱਚ ਕਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਗੁਰਮਤਿ ਵੇਦ ਬਾਣੀ ਦੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਦਾ ਪੁਰਜੋਰ ਖੰਡਨ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਵੇਦ ਬਾਣੀ ਛੱਡੀਏ ਤਾਂ ਗੁਰਮਤਿ ਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਗੁਰਮਤਿ ਆਵੇ ਤਾਂ ਵੇਦ ਬਾਣੀ ਤੋਂ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਛੁੱਟ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਦ ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਦੀ ਰਚਨਾਵਾਂ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਸਾਨੂੰ ਆਸਾਨੀ ਨਾਲ ਸਮਝ ਆਵੇਗੀ। ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ ਵਿੱਚ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਹੀ ਗੁਰੂ ਜੋਤਿ ਸੀ, ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਦਸਵਾਂ ਰੂਪ ਹਨ। ਪਾ:10 ਦੀ ਬਾਣੀ ਗੁਰਬਾਣੀ ਅਨੁਕੂਲ ਹੋਣੀ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ।

ਕਵੀਆਂ ਦੀਆਂ ਰਚਨਾਵਾਂ ਵੇਦ ਬਾਣੀ ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ ਹੋ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ। ਕੁਝ ਕਵੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਦਰਬਾਰ ਵਿੱਚ ਸਨ, ਉਹ ਸਿੱਖ ਗੁਰੂਆਂ ਨੂੰ ਮੰਨਦੇ ਸਨ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਦਰਬਾਰ ਵਿੱਚ ਹੁੰਦਿਆਂ ਵੀ ਕੁਝ ਕਵੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਸਿੱਖ ਨਹੀਂ ਬਣੇ। ਉਹ ਵੇਦਾਂ-ਸ਼ਾਸਤਰਾਂ-ਸਿੰਮ੍ਰਿਤੀਆਂ ਨੂੰ ਸੱਤ ਮੰਨਦੇ ਰਹੇ, ਉਹਨਾਂ ਦੀਆਂ ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਗੁਰਮਤਿ ਤੇ ਵੇਦਕ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਾ ਮਿਲ ਗੋਭਾ ਹਨ। ਜੇ ਰਚਨਾਵਾਂ ਗੁਰਸਿੱਖ ਕਵੀਆਂ ਦੀ ਹੋਣਗੀਆਂ, ਉਹ ਵੀ ਬ੍ਰਹਮ ਦੀ ਬਾਣੀ ਦੇ ਤੁਲ ਨਹੀਂ - ਉਹ ਵੀ ਕੱਚੀ ਬਾਣੀ ਹੈ।

ਮੂਲ ਮੰਤ੍ਰ

੧

(ਇੱਕ, ਏਕਾ, ਏਕੰਕਾਰ)

ਗੁਰਬਾਣੀ ੧ ਨੂੰ ਇੱਕ, ਏਕਾ, ਏਕੰਕਾਰ ਕਹਿੰਦੀ ਹੈ। ੧ ਏਕਾ ਏਕੰਕਾਰ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਹੈ।

ਮੂਲ ਮੰਤ੍ਰ ਵਿੱਚ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਬਾਣੀ ਦਾ ਸਾਰ ਉਪਦੇਸ਼ ਹੈ। ਮੂਲ ਮੰਤ੍ਰ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਅਖਰ ਗਿਣਤੀ ਦਾ ੧ (ਇੱਕ) ਹੈ। ਜਿਸ ਦਾ ਭਾਵ ਹੈ ਇਕੋ ਇਕ ਸਦੈਵੀ ਹਸਤੀ, ਹੋਸ਼ ਵਾਲੀ, ਜੋਤਿ ਰੂਪ ਹੋਂਦ। ਜੋਤਿ ਦੇ ਅਰਥ ਹਨ ਪਰਮ ਨਿਰਮਲ ਚੇਤਨਾ, Supreme Pure Consciousness. ਉਸ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਇੱਕ ਏਕੰਕਾਰ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਇੱਕ ਏਕੰਕਾਰ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ, 'ਰੂਪ ਰੇਖ ਰੰਗ' ਤੋਂ ਨਿਆਰਾ ਹੈ, ਮਨ ਬੁਧੀ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਤੋਂ ਉਪਰ ਸ਼ਖਸੀਅਤ ਹੈ, ਏਕਾ ਪੁਰਖ ਹੈ, ਪਰਮ ਪੁਰਖ ਹੈ। ਇੱਕ ਏਕੰਕਾਰ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ Reality ਹੈ, ਕੋਈ ਕਾਲਪਨਿਕ ਹਸਤੀ ਨਹੀਂ, ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਸਮਝ ਤੋਂ ਪਰੇ ਹੈ, ਸੁਖੜ ਸੁਜਾਨ, ਗਿਆਨ ਸਰੂਪ, Infinite, Infallible, Intelligence 'ਏਕਾ ਪੁਰਖ' ਆਪਣੀ ਮਰਜ਼ੀ ਦਾ ਮਾਲਕ ਹੈ, ਜੋ ਭਾਉਂਦਾ ਹੈ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਵਿੱਚ ਹੁਕਮ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ, ਆਪਣੇ ਹੁਕਮ ਨਾਲ ਸਭ ਕੰਮ ਕਰਤਾ ਹੋ ਕੇ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਕਰਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਦੇ ਹੁਕਮ ਨੂੰ ਟਾਲਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਨਿਰਮਲ ਜੋਤਿ ਸਤਯ ਸਰੂਪ ਹੈ, ਸਮੇਂ ਕਾਲ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕਾਇਮ ਸੀ, ਹੁਣ ਵੀ ਹੈ ਤੇ ਹਮੇ ਸ਼ਾ ਅੱਗੇ ਨੂੰ ਵੀ ਕਾਇਮ Real ਹਸਤੀ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਉਸਨੂੰ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਆਪਣੀ ਮਰਜ਼ੀ ਅਨੁਸਾਰ ਹੁਕਮ ਨਾਲ ਕਾਲ ਸਮਾਂ Time ਨੂੰ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਕਾਲ ਸਮੇਂ ਨੂੰ ਸਮਾਪਤ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਸਦਾ ਆਨੰਦ ਖੇੜੇ ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਸੱਤ ਚਿੱਤ ਆਨੰਦ ਹੈ। ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਆਪ ਉਪਾਇਆ।

ਇੱਕ ਏਕੰਕਾਰ ਜੋਤਿ ਰੂਪ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਹੋਰ ਕੋਈ ਅਸਲੀਅਤ, Reality ਨਹੀਂ। ਸੰਸਾਰ ਤੇ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਜੀਵ ਜੰਤ, ਉਸਦਾ ਹੀ ਸਰਗੁਣ ਸਰੂਪ ਹੈ। ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਜੀਵ ਜੰਤ ਮਨੁੱਖ ਉਸਦਾ ਮਾਯਾਵੀ ਸਰੂਪ ਹੈ, ਕੂੜ ਰੂਪ ਹੈ। ਇਤਨਾ ਹੀ ਸੱਚ ਹੈ ਜੈਸਾ ਸੁਪਨਾ, ਸੰਸਾਰ Illusion ਹੈ, ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸ਼ੀਸ਼ੇ ਵਿੱਚ ਅਕਸ ਛਾਇਆ ਸੱਤ ਦਿੱਸਦੀ ਹੈ ਪਰ ਸੱਤ ਨਹੀਂ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੰਸਾਰ ਸੱਤ ਨਹੀਂ।

ਸਾਰਾ ਸੰਸਾਰ ਜੀਵ ਜੰਤ, Space ਉਸਨੇ ਹਉਂ ਦਾ ਭਰਮ ਦੇ ਕੇ ਉਪਾਇਆ। ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਹਉ, ਮੈਂ, ਮੇਰੀ ਵਾਲੀ ਵਖਰੀ ਸ਼ਖਸੀਅਤ ਹੋਣ ਦਾ ਭਰਮ ਹੈ, ਭਰਮ ਅਗਿਆਨਤਾ ਹੈ, ਭੁਲੇਖਾ ਹੈ, ਭਰਮ ਕਰਕੇ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਨਿਜ ਸਰੂਪ ਜੋਤਿ ਰੂਪ ਆਤਮਾ ਦੀ ਪਛਾਣ ਨਹੀਂ। ਆਪਣੇ ਹੀ ਭਰਮ ਨੂੰ ਮਨੁੱਖ ਆਪਣੇ ਕਿਸੇ ਉਦਮ ਨਾਲ, ਗਿਆਨ ਨਾਲ, ਸਾਧਨਾ ਨਾਲ, ਕਿਸੇ ਜਪ ਸਿਮਰਨ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਦੂਰ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ।

ਇੱਕੋ ਇੱਕ ਅਭਿਨਾਸੀ ਹਸਤੀ, ਜੋਤਿਰੂਪ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਜਪ ਅਤੇ ਸਿਫਤ ਸਲਾਹ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਗੁਰਮਤਿ ਦਿੰਦੀ ਹੈ।

ਗੁਰਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ਨਦਰ ਕਰਮ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਨਾਲ ਭਰਮ ਕਟਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸ਼ਬਦ ਗੁਰੂ (ਗੁਰਮੰਤ੍ਰ ਨਾਮ) ਦੇ ਜਪ ਸਿਮਰਨ ਧਿਆਨ ਬਿਨਾ, ਭਰਮ/ਅਗਿਆਨਤਾ ਦਾ ਪਰਦਾ ਨਹੀਂ ਹਟ ਸਕਦਾ।

ਪੂਰੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਵਿੱਚ ਗਿਆਨ ਸਰੂਪ ਬ੍ਰਹਮ ਜੋਤਿ, ਪਰਤੱਖ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਗੁਰੂ ਰੂਪ ਹੋਕੇ ਵੱਸਦੀ ਹੈ। ਪੂਰੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਤੇ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਭੇਦ ਨਹੀਂ। ਪੂਰੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਤੇ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਦੀ ਪੂਜਾ, ਜਪ ਸਿਮਰਣ ਅਰਾਧਨਾ, ਧਿਆਨ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਹੀ ਇੱਕ ਤਰੀਕਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨਾਲ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਆਪਣੇ Real Self, ਨਿਜ ਸਰੂਪ, ਜੋਤਿ ਰੂਪ ਦੀ ਸੂਝ ਬੂਝ ਗਿਆਨ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਫਿਰ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਮੈਂ ਮੇਰੀ ਵਾਲੀ ਹਉ ਦੇ ਭਰਮ ਵਾਲੀ ਚੇਤਨਾ, ਭਰਮ ਗਵਾ ਕੇ ਬ੍ਰਹਮ ਜੋਤਿ ਵਿੱਚ ਅਭੇਦ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਪਰਮਪਦ ਦੀ ਅਵਸਥਾ ਹੈ, ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ ਦੀ ਅਵਸਥਾ ਹੈ, ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ ਤੇ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਭੇਦ ਨਹੀਂ।

ਪੂਰਾ ਸਤਿਗੁਰੂ ਤੇ ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ ਇਸ ਪਰਮਪਦ ਦੀ ਅਵਸਥਾ ਵਿੱਚ ਸੰਸਾਰ ਵਿੱਚ ਵਿਚਰਦੇ ਹਨ। ਜੇ ਭਗਤ ਪੂਰੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਤੋਂ ਉਪਦੇਸ਼ ਲੈ ਕੇ ਨਾਮ ਧਰਮ ਦੀ ਕਮਾਈ ਕਰਕੇ ਪਰਮਪਦ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਏ, ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਬਾਣੀ, ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਪੋਥੀ ਵਿੱਚ ਦਰਜ ਕਰਾਈ ਤੇ ਕਿਹਾ 'ਪੋਥੀ ਪਰਮੇਸਰ ਕਾ ਥਾਨ', ਪੋਥੀ ਵਿੱਚ ਪਰਮੇਸਰ ਦਾ ਗਿਆਨ ਹੈ ਤੇ ਇਸ ਵਿੱਚ ਪਰਮੇਸਰ ਵੱਸਦਾ ਹੈ। ਪੋਥੀ ਵਿੱਚ ਬ੍ਰਹਮ ਤੋਂ ਆਈ ਬਾਣੀ ਹੈ, ਖਸਮ ਦੀ ਬਾਣੀ ਹੈ, ਗੁਰੂ ਰੂਪ ਹੈ - 'ਬਾਣੀ ਗੁਰੂ ਗੁਰੂ ਹੈ ਬਾਣੀ'। ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਤੇ ਅਮਲ ਕਰਕੇ ਪਰਮਪਦ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਮਨੁੱਖ ਸੱਤ ਚਿਤ ਆਨੰਦ ਅਵਸਥਾ ਵਿੱਚ ਜੀਅ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਅਦਿਸਟੁ ਅਗੋਚਰੁ ਅਲਖੁ ਸੋ ਦੇਖਿਆ ਗੁਰਮੁਖਿ ਆਖੀ॥

(ਪੰਨਾ 87, ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ)

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਉਸ ਇੱਕ ਏਕੰਕਾਰ, ਜੋਤਿ ਰੂਪ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਦਾ ਜਪ ਸਿਮਰਣ ਧਿਆਨ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਦਾ ਧਿਆਨ ਧਰਾਂਗੇ, ਉਹ ਹੀ ਮਨ ਵਿੱਚ ਵੱਸੇਗਾ, ਤੇ ਧਿਆਨ ਕਰਨ ਵਾਲਾ, ਧਿਆਨ ਤੇ ਜਿਸਦਾ ਧਿਆਨ ਧਰਿਆ ਹੈ, ਇੱਕ ਹੋ ਜਾਣਗੇ। ਹਉ ਦਾ ਭਰਮ ਗੁਰਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਮੈਲੀ ਜਿੰਦ, ਜਾਂ ਜੀਵਨ ਜੋਤਿ ਜਿਸ ਨੂੰ ਗੁਰਬਾਣੀ ਜੋਤੀ ਕਹਿੰਦੀ ਹੈ, ਭਰਮ ਗਵਾ ਕੇ ਆਪਣੇ ਨਿਜ ਸਰੂਪ Real Self ਵਿੱਚ ਅਭੇਦ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿੱਚ ਉਸ ਇੱਕੋ ਇੱਕ ਸਦੈਵੀ ਹਸਤੀ ਨੂੰ ਹੋਰ ਧਰਮਾਂ ਵਿੱਚ ਪਰਮੇਸਰ ਦੇ ਨਾਮਾਂ ਲਈ ਵਰਤੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਵੀ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹਰੀ, ਰਾਮ, ਪ੍ਰਭੂ, ਰਘੁਨਾਥ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਤੇ ਇਸਲਾਮ ਮਤ ਦੇ ਅੱਲਾ ਤੇ ਖੁਦਾ। ਇਹ ਅਨੇਕ ਪਰਮੇਸ਼ਵਰ ਦੇ ਨਾਮ ਲੈ ਕੇ ਵੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਇੱਕ ਏਕੰਕਾਰ ਦੇ ਜਾਪ ਸਿਮਰਣ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੰਦੇ ਹਨ।

ਹਰਿ ਸਿਮਰਿ ਏਕੰਕਾਰ ਸਾਚਾ ਸਭੁ ਜਗਤੁ ਜਿੰਨਿ ਉਪਾਇਆ॥

(ਪੰਨਾ 1113, ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ)

ਇਥੇ ਸ਼ਬਦ 'ਹਰਿ', ਇੱਕ ਏਕੰਕਾਰ ਦੇ ਸਿਮਰਨ ਲਈ ਵਰਤਿਆ ਹੈ। ਜਿਥੇ ਵੀ ਗੁਰਬਾਣੀ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਸਿਮਰਣ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੰਦੀ ਹੈ, ਭਾਵੇਂ ਰੱਬ ਦਾ ਕੋਈ ਨਾਮ ਵੀ ਵਰਤਿਆ ਹੋਵੇ, ਉਪਦੇਸ਼ ਉਸ ਇੱਕ ਨੂੰ ਸਿਮਰਨ ਦਾ ਹੀ ਹੈ।

ਹਿੰਦੂ ਧਰਮ ਗ੍ਰੰਥ ਵੇਦ ਮਤ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਓਮ, ਕਾਲ ਪੁਰਖ, ਕਾਲ, ਮਹਾਕਾਲ, ਬ੍ਰਹਮਾ, ਵਿਸ਼ਨੂੰ, ਮਹੇਸ਼, ਤੇ ਅਨੇਕਾਂ ਦੇਵੀਆਂ ਤੇ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੀ ਪੂਜਾ, ਅਰਾਧਨਾ, ਧਿਆਨ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਸਭ ਦੂਜੇ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਦੀ ਅਰਾਧਨਾ ਕੁਦਰਤ ਤੋਂ ਪਾਰ, ਇੱਕੋ ਇੱਕ ਹਸਤੀ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਜੋਤਿ ਰੂਪ ਦਾ ਗਿਆਨ ਨਹੀਂ ਕਰਾ ਸਕਦੀ।

ਗੁਰਬਾਣੀ ਇੱਕ ਏਕੰਕਾਰ ਜੋਤਿ ਰੂਪ ਦੇ ਸੰਸਾਰ ਵਿੱਚ ਗੁਪਤ ਪਸਾਰੇ ਨੂੰ ਬ੍ਰਹਮ ਦਾ ਪਸਾਰਾ ਕਹਿੰਦੀ ਹੈ।

ਬ੍ਰਹਮੁ ਪਸਰਿਆ ਬ੍ਰਹਮੁ ਲੀਲਾ ਗੋਵਿੰਦ ਗੁਣ ਨਿਧਿ ਜਨਿ ਕਹਿਆ॥

ਸਿਮਰਿ ਸੁਆਸੀ ਅੰਤਰਜਾਮੀ ਹਰਿ ਏਕੁ ਨਾਨਕੁ ਰਵ ਰਹਿਆ॥

(ਪੰਨਾ 458 ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ)

ਓਅੰਕਾਰ

ਮੂਲ ਮੰਤ੍ਰ ਦਾ ਦੂਜਾ ਅੱਖਰ ਓਅੰਕਾਰ ਹੈ।

ਓਅੰਕਾਰ ਦੀ ਗੁਰਮਤਿ ਵਿਚਾਰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੈ :

ਓਅੰਕਾਰ ਅਖਰ ਇਕ ਏਕੰਕਾਰ ਜੋਤਿ ਰੂਪ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ ਸੰਸਾਰ ਰਚਨ ਲਈ ਆਤਮ ਪਸਾਰੇ ਦਾ ਸ਼ਬਦ ਹੈ। ਓਅੰਕਾਰ ਪੁੰਨ ਰੂਪ ਅਨਹਤ, ਅਨਹਦ ਸ਼ਬਦ ਦੀਆਂ ਸੰਗੀਤਕ ਪੁੰਨਾਂ ਸੰਸਾਰ ਵਿੱਚ ਹਰ ਸਮੇਂ ਗੁਪਤ ਚਲ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਬ੍ਰਹਮ/ਨਾਮ ਜੋਤਿ ਦਾ ਪਸਾਰਾ ਇਹਨਾਂ ਪੁੰਨਾਂ ਰਾਹੀਂ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਜਿਤਨੀ ਦੇਰ ਸੰਸਾਰ ਤੇ ਜੀਵ ਹਨ ਉਤਨੀ ਦੇਰ ਇਕ ਏਕੰਕਾਰ, ਓਅੰਕਾਰ ਰੂਪ ਵਿਚ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਪਸਰਿਆ ਹੈ।

* ਏਕ ਸਬਦ ਏਕੋ ਪ੍ਰਭ ਵਰਤੈ ਸਭ ਏਕਸ ਤੇ ਉਤਪਤਿ ਚਲੈ॥
(ਪ: 1334, ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ)

* ਏਕੋ ਏਕ ਰਵਿਆ ਸਭ ਠਾਈ॥ (ਪ: 1080, ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ)

ਓਅੰਕਾਰ ਸਰੂਪ ਰਾਹੀਂ, ਇਕ ਹੀ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਰਵਿਆ ਹੈ, ਇੱਕ ਏਕੰਕਾਰ ਦੇ ਆਤਮ ਪਸਾਰੇ ਵਾਲੇ ਸਰੂਪ ਓਅੰਕਾਰ ਤੋਂ ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਉਤਪਤੀ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ।

ਏਕਾ ਏਕੰਕਾਰ ਛਤੀਹ ਜੁਗ, ਬੇਅੰਤ ਸਮਾਂ ਸੁੰਨ ਸਮਾਧ ਵਿੱਚ ਰਿਹਾ। ਉਦੋਂ ਸੁੰਨ ਸੀ, ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ, Void ਸੀ। ਸੁੰਨ ਸਮਾਧ ਵਿੱਚ ਕੇਵਲ ਜੋਤਿ ਇਕ ਏਕੰਕਾਰ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਸੀ। ਉਦੋਂ ਸਮਾਂ, ਕਾਲ, Time, Space, ਆਕਾਸ਼ ਤੇ ਦਿੱਸਦਾ ਸੰਸਾਰ ਨਹੀਂ ਸੀ।

* ਜੁਗ ਛਤੀਹ ਕੀਓ ਗੁਬਾਰਾ ॥ ਤੂ ਆਪੇ ਜਾਣਹਿ ਸਿਰਜਣਹਾਰਾ ॥

ਗੁਬਾਰ = ਸੁੰਨ ਅਵਸਥਾ ਵਿੱਚ ਜੋਤਿ
(ਪੰਨਾ 1061, ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ)

ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਅਖਰ ਓਅੰਕਾਰ ਪੁੰਨ ਹੈ, ਇਕ ਏਕੰਕਾਰ ਜੋਤਿ ਰੂਪ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦਾ ਸੰਸਾਰ ਉਪਜਾਉਣ ਲਈ ਇਕ ਦੇ ਆਤਮ ਪਸਾਰੇ ਵਾਲਾ ਅਖਰ ਹੈ।

* ਕੀਤਾ ਪਸਾਉ ਏਕੋ ਕਵਾਉ॥

(ਕਵਾਉ = ਓਅੰਕਾਰ = ਸ਼ਬਦ ਪੁੰਨ = ਅਨਹਤ ਅਨਹਦ ਸ਼ਬਦ ਦੀਆਂ ਪੁੰਨਾਂ)

* “ਓਅੰਕਾਰ ਉਤਪਾਤੀ” ਕੀਆ ਦਿਨਸੁ ਸਭ ਰਾਤੀ॥

ਵਣੁ ਤ੍ਰਿਣੁ ਤ੍ਰਿਭਵਣੁ ਪਾਣੀ ॥ ਚਾਰਿ ਬੇਦ ਚਾਰੇ ਖਾਣੀ ॥

ਖੰਡ ਦੀਪ ਸਭਿ ਲੋਆ ॥ ਏਕ ਕਵਾਵੈ ਤੇ ਸਭਿ ਹੋਆ ॥

ਕਵਾਵੈ = ਓਅੰਕਾਰ ਸ਼ਬਦ ਪੁੰਨ (ਪੰਨਾ 1003, ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ)

* ਓਅੰਕਾਰ ਏਕੋ ਰਵ ਰਹਿਆ ਸਭ ਏਕਸ ਮਾਹਿ ਸਮਾਵੈਗੋ॥

(ਓਅੰਕਾਰ ਰਾਹੀਂ ਇਕ ਹੀ ਰਵ ਰਿਹਾ ਹੈ)

(ਪੰਨਾ 1310 ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ)।

* ਓਅੰਕਾਰ ਏਕ ਪੁੰਨਿ ਏਕੈ ਏਕੈ ਰਾਗ ਅਲਾਪੈ॥

(ਪੰਨਾ 885 ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ)।

(ਓਅੰਕਾਰ ਇਕ ਪੁੰਨ ਹੈ - ਅਨਹਤ, ਅਨਹਦ ਸ਼ਬਦ ਦੀਆਂ ਅਨੇਕਾਂ ਸੰਗੀਤਕ ਪੁੰਨਾਂ ਜੋ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਪਸਰੀਆਂ ਹਨ। ਇਹ ਸੰਗੀਤਕ ਪੁੰਨਾਂ ਬ੍ਰਹਮ ਦਾ ਹੀ ਪਸਰਿਆ ਰੂਪ ਹਨ।)

ਓਅੰਕਾਰਿ ਸਭ ਸਿਸਟਿ ਉਪਾਈ ॥ ਸਭੁ ਖੇਲੁ ਤਮਾਸਾ ਤੇਰੀ ਵਡਿਆਈ ॥

ਆਪੇ ਵੇਕ ਕਰੇ ਸਭਿ ਸਾਚਾ ਆਪੇ ਭੀਨਿ ਘੜਾਇਦਾ ॥

(ਪੰਨਾ 1061, ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ)

ਓਅੰ ਗੁਰਮੁਖਿ ਕੀਓ ਅਕਾਰਾ ॥ ਏਕਹਿ ਸੂਤਿ ਪਰੇਵਨਹਾਰਾ ॥

(ਇਸ ਤੁਕ ਵਿੱਚ ਓਅੰ = ਆਰੰਭ ਵਿੱਚ)

ਭਿਨ ਭਿਨ ਤ੍ਰੈ ਗੁਣ ਬਿਸਥਾਰੰ ॥ ਨਿਰਗੁਨ ਤੇ ਸਰਗੁਨ ਦ੍ਰਿਸਟਾਰੰ ॥

ਸਗਲ ਭਾਤਿ ਕਰਿ ਕਰਹਿ ਉਪਾਇਓ ॥

ਜਨਮ ਮਰਨ ਮਨਮੋਹੁ ਬਢਾਇਓ ॥ ਦੁਹੁ ਭਾਤਿ ਤੇ ਆਪਿ ਨਿਰਾਰਾ ॥

ਨਾਨਕ ਅੰਤੁ ਨ ਪਾਰਾਵਾਰਾ ॥ (ਪੰਨਾ 250, ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ)

ਜਦੋਂ ਉਸ ਸੁੰਨ ਸਮਾਧ ਵਿੱਚ ਜੋਤਿ ਰੂਪ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਦੀ ਮਰਜ਼ੀ ਹੋਈ ਤਾਂ ਉਸਨੇ ਹੁਕਮ ਨਾਲ ਸ਼ਬਦ ਉਚਾਰਿਆ। ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਅਰਥ ਹਨ Sound, ਆਵਾਜ਼, ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਓਅੰਕਾਰ ਪੁੰਨ ਹੈ, ਸ਼ਬਦ ਪੁੰਨ ਅਨਹਦ ਹੈ (ਜਿਸਦੀ ਹਦ ਨਹੀਂ)। ਇਹ ਅਨਹਤ ਸ਼ਬਦ ਹੈ, ਬਿਨਾ ਵਜਾਇਆਂ ਸੰਗੀਤਕ ਪੁੰਨਾਂ ਹਨ, ਪੁੰਨਾਂ ਜਿਸ ਦੀ ਹਦ ਨਹੀਂ। ਇਹਨਾਂ ਪੁੰਨਾਂ ਵਿੱਚ ਬ੍ਰਹਮ ਜੋਤਿ, ਸੰਸਾਰ ਵਿੱਚ ਹਰ ਥਾਂ ਪਸਰੀ ਹੈ, ਇਹ ਬ੍ਰਹਮ ਦਾ ਸੰਸਾਰ ਵਿੱਚ ਗੁਪਤ ਆਤਮ ਪਸਾਰਾ ਹੈ। ਇਸ ਨੂੰ ਗੁਰਬਾਣੀ ਨਾਮ ਜੋਤਿ ਜਾਂ ਨਾਮ ਵੀ ਕਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਵਿੱਚ ਨਾਮ ਨਿਰਮਲ ਪਰਮ ਚੇਤਨਾ (ਜੋਤਿ) ਦਾ ਪਸਾਰਾ ਹੈ। ਇਹ ਹੀ ਅਨਹਤ ਸ਼ਬਦ

ਅਨਹਦ ਸੰਸਾਰ ਵਿੱਚ ਪਸਰਿਆ ਹੈ। ਇਹਨਾਂ ਤੋਂ ਹੀ ਬ੍ਰਹਮ/ਨਾਮ ਦੇ ਹੁਕਮ ਨਾਲ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਜੀਵ ਜੰਤ ਖੰਡ ਬ੍ਰਹਮੰਡ, 'ਕਰਤਾ ਰੂਪ ਇੱਕੋ ਇੱਕ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ' - ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਆਪ ਪੈਦਾ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਪਾਲ ਰਿਹਾ ਹੈ ਤੇ ਮਾਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਦੇ 84 ਲੱਖ ਜੂਨਾਂ ਦਾ ਚੱਕਰ, ਜੀਵ ਹੁਕਮ ਵਿੱਚ ਕਰਮਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਭੋਗ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਸਮਝਾਉਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਸਭ ਸੰਸਾਰ ਦਾ ਜਨਮ ਮਰਨ ਕਰਤੇ ਦੇ ਹੁਕਮ ਵਿੱਚ ਹੈ।

ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਦਾ ਪਸਾਰੇ ਵਾਲਾ ਅੱਖਰ ਓਅੰਕਾਰ ਤੇ ਓਅੰਕਾਰ ਧੁੰਨ, ਕਾਇਨਾਤ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਤੇ ਮਤ ਬੁਧ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਦਾ ਸ਼ਬਦ ਹੈ। ਵੇਦ ਮਤ ਓਅੰਕਾਰ ਧੁੰਨ, ਅਨਹਤ ਅਨਹਦ ਸ਼ਬਦ ਦੀਆਂ ਸੰਸਾਰ ਵਿੱਚ ਗੁਪਤ ਚਲ ਰਹੀਆਂ ਧੁੰਨਾਂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦਾ ਪਛਾਣਦਾ।

ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਨੇ ਆਪਣੇ ਆਤਮ ਪਸਾਰੇ ਵਾਲੇ ਸਰੂਪ ਅਨਹਦ ਦੀਆਂ ਧੁੰਨਾਂ ਤੋਂ ਹਉਂ ਦਾ ਭਰਮ ਦੇ ਕੇ ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਚੇਤਨਾ, ਪ੍ਰਾਣ, ਜਿੰਦ, Life consciousness of the universe ਉਪਾਈ, ਤੇ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਜੀਵ ਜੰਤ ਰਚੇ।

ਵੇਦ ਮਤ ਦਾ ਅੱਖਰ ਓਮ, ਤੇ ਓਮਕਾਰ ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਹਉਂ ਵਾਲੀ ਮੈਲੀ ਚੇਤਨਾ ਹੈ। ਵੇਦ ਮਤ ਉਸ ਨੂੰ ਬ੍ਰਹਮ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ।

ਗੁਰਬਾਣੀ ਅਨੁਸਾਰ ਓਮ ਬ੍ਰਹਮ ਨਹੀਂ ਤ੍ਰਿਭਵਨ ਸਾਰ ਹੈ, ਮਾਇਆ ਦਾ ਜੰਜਾਲ ਹੈ।

ਓਮ ਤੋਂ ਬ੍ਰਹਮਾ ਬਿਸਨ ਮਹੇਸ਼ ਤਿੰਨ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੀ ਤ੍ਰਿਕੁਟੀ ਦੱਸੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਅਨੁਸਾਰ ਇਹ ਦੇਵਤੇ, ਜਨਮ ਮਰਨ ਦੇ ਗੋੜ ਵਿੱਚ ਘੁੰਮ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿੱਚ ਦਰਸਾਏ ਇੱਕ ਏਕੰਕਾਰ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਦੇ ਹੁਕਮ ਦੀ ਪਛਾਣ ਨਹੀਂ। ਇਹਨਾਂ ਦੇਵਤਿਆਂ ਨੂੰ ਇੱਕ ਏਕੰਕਾਰ ਤੇ ਉਸਦੇ ਪਸਾਰੇ ਸਰੂਪ ਓਅੰਕਾਰ ਧੁੰਨ ਦੀ ਪਛਾਣ ਨਹੀਂ।

ਜਪ, ਸਿਮਰਣ, ਧਿਆਨ ਤੇ ਸਿਫਤ ਸਾਲਾਹ

ਹਰ ਇੱਕ ਧਰਮ ਦਾ ਸੱਚ ਉਸਦਾ ਇਸ਼ਟ ਹੈ। ਹਰ ਇੱਕ ਧਰਮ ਆਪਣੇ ਇਸ਼ਟ ਦੀ ਭਗਤੀ, ਜਪ, ਸਿਮਰਣ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।

ਉਪਨਿਸ਼ਦਾਂ ਵਿੱਚ ਓਮ ਦੀ ਉਪਾਸਨਾ, ਧਯਾਨ, ਜਪ ਸਿਮਰਣ ਤੇ ਇਸ ਦੇ ਆਤਮ ਲਾਭ ਬਹੁਤ ਲਿਖੇ ਹਨ।

ਤ੍ਰੈਤੀਯ ਉਪਨਿਸ਼ਦ ਵਿੱਚ ਤਾਂ ਕਿਹਾ ਹੈ : ਓਮਿਤਿ, ਬ੍ਰਹਮ ਓਮਿਤੀਦੰ ਸਰਵਮ (8-1-ਤੇਤਿਯ)। ਓਂ ਹੀ ਬ੍ਰਹਮ ਹੈ, ਓਂ ਹੀ ਇਹ ਸਾਰਾ ਵਿਸ਼ੂ ਹੈ।

ਪ੍ਰਸਨੋਪਨਿਖਦ ਪ ਪ੍ਰਸਨ ਅਨੁਸਾਰ : ਓਕਾਰ ਹੀ ਪਰ ਅਰ ਅਪਰ ਬ੍ਰਹਮ ਹੈ। ਵਿਦਵਾਨ ਇਸ ਓਕਾਰ ਦਵਾਰਾ 'ਪਰ' ਅਰ 'ਅਪਰ' ਬ੍ਰਹਮ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

ਗੁਰਬਾਣੀ ਓਅੰ ਦਾ ਧਿਆਨ ਧਰਨ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੀ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਅਨੁਸਾਰ ਵੇਦ ਮਤ ਦਾ ਅਖਰ ਓਮ ਤ੍ਰਿਭਵਨ ਸਾਰ ਹੈ। ਮਾਇਆ ਦਾ ਜੰਜਾਲ ਹੈ। ਓਅੰ ਦੀ ਅਰਾਧਨਾ ਕਰਣ ਵਾਲੇ ਜਨਮ ਮਰਣ ਦੇ ਗੋੜ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ।

ਵੇਦਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਓਮ ਸੱਤ ਹੈ, ਗੁਰਬਾਣੀ ਓਮ ਨੂੰ ਕਿਤੇ ਸੱਤ ਨਹੀਂ ਕਹਿੰਦੀ।

ਗੁਰਬਾਣੀ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਓਅੰਕਾਰਿ ਸ਼ਬਦ ਰਾਹੀਂ ਇਕ ਏਕੰਕਾਰ ਨੇ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਪਸਾਰਾ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਤੂੰ ਏਕੰਕਾਰ ਨੂੰ ਸਿਮਰ (ਗੁਰੂ ਦੇ ਦਿਤੇ ਸ਼ਬਦ, ਗੁਰੂਮੰਤ੍ਰ ਨਾਮ ਨੂੰ ਜਪ)।

* ਆਰਾਧਿ ਏਕੰਕਾਰੁ ਸਾਚਾ ਨਿੱਤ ਦੇਇ ਚੜੈ ਸਵਾਇਆ॥

(ਪੰਨਾ 688, ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ)

* ਹਰਿ ਸਿਮਰਿ ਏਕੰਕਾਰੁ ਸਾਚਾ ਸਭੁ ਜਗਤੁ ਜਿਨਿ ਉਪਾਇਆ ॥

(ਪੰਨਾ 1113, ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ)

- * ਏਕੋ ਜਪਿ ਏਕੋ ਸਾਲਾਹਿ ॥ ਏਕੁ ਸਿਮਰਿ ਏਕੋ ਮਨ ਆਹਿ ॥
ਏਕਸ ਕੇ ਗੁਨ ਗਾਉ ਅਨੰਤ ॥
(ਪੰਨਾ 289, ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ)
- * ਏਕਮ ਏਕੰਕਾਰੁ ਪ੍ਰਭੁ ਕਰਉ ਬੰਦਨਾ ਧਿਆਇ ॥
(ਪੰਨਾ 296, ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ)
- * ਬਜਰ ਕਪਾਟ ਨ ਖੁਲਨੀ ਗੁਰ ਸਬਦਿ ਖੁਲੀਜੈ ॥
(ਪੰਨਾ 954, ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ)

(ਹਉ ਦਾ ਭਰਮ (ਬਜਰ ਕਪਾਟ) ਗੁਰਸਬਦਿ ਗੁਰਮੰਤ੍ਰ ਨਾਮ ਦੇ ਜਪ ਸਿਮਰਣ ਕਰਨ ਨਾਲ ਖੁਲ੍ਹਦੇ ਹਨ।)

- * ਬਿਨੁ ਗੁਰ ਸਬਦ ਨ ਛੁਟਸਿ ਕੋਇ ॥ ਪਾਖੰਡਿ ਕੀਨੈ ਮੁਕਤਿ ਨ
ਹੋਇ॥

(ਪੰਨਾ 839, ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ)

(ਗੁਰਸਬਦਿ/ਗੁਰਮੰਤ੍ਰ ਨਾਮ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਪਰਮ ਪਦ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਨਹੀਂ ਹੋਈ। ਹੋਰ ਸਭ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਿਮਰਨ/ਅਰਾਧਨਾ, ਪਾਖੰਡ ਭਗਤੀ ਹੈ, ਭਰਮ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ।)

- * ਸਤਿਗੁਰੁ ਮਿਲਿਆ ਜਾਣੀਐ ॥ ਜਿਤੁ ਮਿਲਿਐ ਨਾਮੁ ਵਖਾਣੀਐ ॥
ਸਤਿਗੁਰੁ ਬਾਝੁ ਨ ਪਾਇਓ ਸਭ ਥਕੀ ਕਰਮ ਕਮਾਇ ਜੀਉ ॥
(ਪੰਨਾ 72, ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ)
(ਸਤਿਗੁਰੂ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਕਿਸੇ ਨੇ ਪਰਮੇਸਰ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਪਾਇਆ।)
- * ਤਿਆਗਿ ਸੁਆਮੀ ਆਨ ਕਉ ਚਿਤਵਤ ਮੂੜ ਮੁਗਧ ਖਲ ਖਰ ਤੇ ॥
(ਪੰਨਾ 1267, ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ)

(ਜੇ ਇਕੋ ਇਕ ਹਸਤੀ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ, ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਦੀ ਅਰਾਧਨਾ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਮੂੜ ਮੁਗਧ ਹਨ। ਹੋਰ ਕੋਈ ਜਪ ਤਪ ਗਿਆਨ, ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਧਿਆਨ, ਸਿੰਮ੍ਰਿਤ ਸ਼ਾਸਤਰਾਂ ਦੇ ਵਖਿਆਨ ਜੋਗ ਅਭਿਆਸ ਕਰਨ ਨਾਲ ਹਉਂ ਦਾ ਭਰਮ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ ਤੇ ਇੱਕ ਵਿੱਚ ਜੀਵ ਦੀ ਸਮਾਈ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ।)

ਆਪੇ ਧਰਤੀ ਸਾਜੀਅਨੁ ਆਪੇ ਆਕਾਸੁ ॥
ਵਿਚਿ ਆਪੇ ਜੰਤ ਉਪਾਇਅਨੁ ਮੁਖਿ ਆਪੇ ਦੇਇ ਗਿਰਾਸੁ ॥
ਸਭੁ ਆਪੇ ਆਪਿ ਵਰਤਦਾ ਆਪੇ ਹੀ ਗੁਣਤਾਸੁ ॥
ਜਨ ਨਾਨਕ ਨਾਮੁ ਧਿਆਇ ਤੂ ਸਭਿ ਕਿਲਵਿਖ ਕਟੇ ਤਾਸੁ ॥

(ਪੰਨਾ 302, ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ)

(ਨਾਮ ਦੇ ਅਰਥ ਹਨ ਗੁਰਮਤਿ ਨਾਮ, ਸ਼ਬਦ ਗੁਰੂ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ ਜਪ ਸਿਮਰਨ।)

ਸਤਿ

ਮੂਲ ਮੰਤ੍ਰ ਦਾ ਤੀਜਾ ਅੱਖਰ ਸਤਿ ਹੈ, ਸਤਿ ਇਕ ਏਕੰਕਾਰ ਦਾ ਗੁਣ ਹੈ। ਇਕ ਏਕੰਕਾਰ, ਜੋਤਿ ਪਰਮ ਪੁਰਖ, ਸੱਤ ਹੈ, Reality ਹੈ, ਇਕੋ ਇਕ ਅਬਿਨਾਸੀ ਹੋਂਦ ਹਸਤੀ, the only one reality, ਜਿਉਂਦੀ ਜਾਗਦੀ ਪਰਮ ਨਿਰਮਲ ਚੇਤਨਾ।

ਸਤਿ ਸਤਿ ਹਰਿ ਸਤਿ ਸਤਿ ਸਤੇ ਸਤਿ ਭਣੀਐ ॥

ਦੂਸਰ ਆਨ ਨ ਅਵਰੁ ਪੁਰਖੁ ਪਉਰਾਤਨੁ ਸੁਣੀਐ ॥

(ਪੰਨਾ 1386, ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ)

ਜਹ ਦੇਖਾ ਤਹ ਸਚੁ ਪਸਰਿਆ ਅਵਰੁ ਨ ਦੂਜਾ ਕੋਈ ॥

(ਪੰਨਾ 769, ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ)

ਨਾਮੁ

ਇਕ ਏਕੰਕਾਰ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਜੋਤਿ ਰੂਪ ਨੇ ਨਾਮ ਰਚ ਕੇ ਆਤਮ ਪਸਾਰਾ ਕੀਤਾ।

ਆਪੀਨੈ ਆਪੁ ਸਾਜਿਓ ਆਪੀਨੈ ਰਚਿਓ ਨਾਉ ॥

(ਪੰਨਾ 463, ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ)

ਬ੍ਰਹਮ ਜੋਤਿ ਦੇ ਸੰਸਾਰ ਵਿੱਚ ਗੁਪਤ ਹਰ ਥਾਂ ਪਸਰੇ ਸਰੂਪ ਨੂੰ ਗੁਰਬਾਣੀ ਨਾਉ ਜਾਂ ਨਾਮ ਜੋਤਿ ਕਹਿੰਦੀ ਹੈ।

ਗੁਪਤਾ ਨਾਮੁ ਵਰਤੈ ਵਿਚਿ ਕਲਜੁਗਿ ਘਟਿ ਘਟਿ ਹਰਿ ਭਰਪੂਰਿ ਰਹਿਆ ॥

(ਪੰਨਾ 1334, ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ)

ਨਾਮ ਹਾਜ਼ਰਾ ਹਜ਼ੂਰ, ਜ਼ਾਹਰਾ ਜ਼ਹੂਰ ਸਰਬ ਵਿਆਪਕ ਹਸਤੀ ਹੈ। ਨਾਮ ਪਰਮਾਤਮਾ ਹੈ, ਹਰ ਇੱਕ ਜੀਵ ਵਿੱਚ ਭਰਪੂਰ ਪਰਮ ਨਿਰਮਲ ਚੇਤਨਾ ਹੈ। ਸਭ ਜੀਵਾਂ ਦੀ ਆਤਮਾ ਹੈ, ਆਤਮਾ ਬ੍ਰਹਮ ਹੈ, ਆਤਮਾ ਜੋਤਿ ਹੈ।

ਪੂਰਾ ਸਤਿਗੁਰੂ ਗੁਰਮੰਤ੍ਰ ਨਾਮ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਨਾਮ ਦੇ ਜਪ ਸਿਮਰਣ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਨਿਜ ਸਰੂਪ Real Self, ਆਤਮਾ, ਪਰਮਾਤਮਾ, ਨਾਮ, ਬ੍ਰਹਮ ਦਾ ਗਿਆਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਕਰਤਾ

ਕਰਤਾ - ਸਭ ਕੰਮ ਕਰਨ ਤੇ ਕਾਰਉਨ ਵਾਲੀ ਸ਼ਖਸੀਅਤ ਇੱਕ ਏਕੰਕਾਰ, ਜੋਤਿ ਰੂਪ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਸਭ ਕੁਝ ਹੁਕਮ (Divine Will) ਨਾਲ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਜੀਵਾਂ ਕੋਲੋਂ ਕਰਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਕਰਤਾ ਇੱਕੋ ਇੱਕ ਸਦੈਵੀ ਹਸਤੀ, ਇੱਕ ਏਕੰਕਾਰ ਦਾ ਗੁਣ ਹੈ।

ਸੰਸਾਰ ਰਚਨਾ ਇੱਕ ਏਕੰਕਾਰ ਨੇ ਕਰਤਾ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਆਪਣੇ ਗੁਣ ਹੁਕਮ ਨਾਲ ਓਅੰਕਾਰ ਪੁੰਨ ਉਚਾਰ ਕੇ ਕੀਤੀ। ਸੰਸਾਰ ਵਿੱਚ ਸਭ ਕੁਝ ਕਰਨ ਕਰਾਉਨ ਵਾਲਾ ਕਰਤਾ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਹੁਕਮ ਸੱਤਤਾ ਨਾਲ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਆਪੇ ਕਰੇ ਕਰਾਏ ਆਪੇ ॥ ਆਪੇ ਥਾਪਿ ਉਥਾਪੇ ਆਪੇ ॥

ਤੁਝ ਤੇ ਬਾਹਰਿ ਕਛੁ ਨ ਹੋਵੈ ਤੂੰ ਆਪੇ ਕਾਰੈ ਲਾਵਣਿਆ ॥

(ਪੰਨਾ 125, ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ)

ਸਭੁ ਜੀਉ ਪਿੰਡੁ ਦੀਆ ਤੁਧੁ ਆਪੇ ਤੁਧੁ ਆਪੇ ਕਾਰੈ ਲਾਇਆ ॥

ਜੇਹਾ ਤੂੰ ਹੁਕਮੁ ਕਰਹਿ ਤੇਹੇ ਕੋ ਕਰਮ ਕਮਾਵੈ

ਜੇਹਾ ਤੁਧੁ ਧੁਰਿ ਲਿਖਿ ਪਾਇਆ ॥ (ਪੰਨਾ 736, ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ)

ਇੱਕ ਏਕੰਕਾਰ, ਜੋਤਿ ਰੂਪ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨੇ ਅਨਹਤ, ਅਨਹਦ ਸ਼ਬਦ ਦੀਆਂ ਸੰਗੀਤਕ ਪੁੰਨਾਂ ਉਚਾਰ ਕੇ ਆਤਮ ਪਸਾਰਾ ਕੀਤਾ। ਕਰਤੇ ਦੇ ਸੰਗੀਤਕ

ਪੁੰਨਾਂ ਰੂਪ ਤੋਂ ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਹਉਂ ਵਾਲੀ ਮੈਲੀ ਚੇਤਨਾ ਬਣੀ, ਤੇ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਅਨਗਿਣਤ ਜੀਵ ਜੰਤਾਂ ਦੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਰੂਪ ਬਣੇ। ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਰੂਪ ਇੱਕ ਦੇ ਹੀ ਅਨੇਕਾਂ ਮਾਯਾਵੀ ਸਰੂਪ ਹਨ। ਸੰਸਾਰ ਤੇ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਜੀਵ ਨਿਰਗੁਣ ਬ੍ਰਹਮ ਦੇ ਹੀ ਸਰਗੁਣ ਸਰੂਪ ਹਨ। ਹਉਂ ਦੇ ਭਰਮ ਕਾਰਣ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਸਰਗੁਣ ਸਰੂਪ ਵਿੱਚ ਕਰਤਾ ਤੇ ਕਰਤੇ ਦੀ ਆਪਣੀ ਖੇਡ ਨਹੀਂ ਦਿੱਸਦੀ। ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ ਨੂੰ ਸੰਸਾਰ ਤੇ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਜੀਵਾਂ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਏਕੰਕਾਰ, ਕਰਤਾ ਹੀ ਖੇਡਦਾ ਦਿੱਸਦਾ ਹੈ।

ਪੁਰਖ

ਇੱਕ ਏਕੰਕਾਰ ਜੋਤਿ ਰੂਪ ਬ੍ਰਹਮ ਨੂੰ ਗੁਰਬਾਣੀ ਪੁਰਖ, ਪਰਮ ਪੁਰਖ, ਆਦਿ ਪੁਰਖ, ਕਰਤਾ ਪੁਰਖ, ਸੁਜਾਨ ਪੁਰਖ ਕਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਰੂਪ ਰੇਖ ਰੰਗ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਸੰਪੂਰਨ, ਹੋਂਦ ਵਾਲੀ ਚੇਤਨ, ਸੰਪੂਰਨ ਸ਼ਖਸੀਅਤ ਹੈ। ਉਹ ਹੀ ਸੰਸਾਰ ਦਾ ਖਸਮ ਹੈ, ਸਭ ਜੀਵ ਉਸ ਦੇ ਹੁਕਮ ਵਿੱਚ ਕਾਰ ਕਰਨ ਵਾਲੀਆਂ ਨਾਰਾਂ ਹਨ।

ਇਸੁ ਜਗ ਮਹਿ ਪੁਰਖੁ ਏਕੁ ਹੈ ਹੋਰ ਸਗਲੀ ਨਾਰਿ ਸਬਾਈ ॥

(ਪੰਨਾ 591, ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ)

ਨਾ ਤਿਸੁ ਕਾਮੁ ਨ ਨਾਰੀ ॥

(ਪੰਨਾ 597, ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ)

ਮੈ ਕਾਮਣਿ ਮੇਰਾ ਕੰਤੁ ਕਰਤਾਰੁ ॥

(ਪੰਨਾ 1128, ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ)

ਨਿਰਭਉ

ਇੱਕ ਏਕੰਕਾਰ ਜੋਤਿ ਰੂਪ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਦਾ ਭਉ ਨਹੀਂ, ਨਿਰਭਉ ਹੈ। ਸਾਰਾ ਸੰਸਾਰ ਜੀਵ ਜੰਤ, **ਦੇਵੀ ਦੇਵਤੇ, ਉਸ ਦੇ ਭੈ ਵਿੱਚ ਹਨ ਤੇ ਉਸ ਦੇ ਹੁਕਮ ਵਿੱਚ ਕਾਰ ਕਰਦੇ ਹਨ।**

ਏਕੇ ਕਉ ਨਾਹੀ ਭਉ ਕੋਇ ॥ ਕਰਤਾ ਕਰੇ ਕਰਾਵੈ ਸੋਇ ॥

(ਪੰਨਾ 796, ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ)

ਤਿਸ ਤੇ ਉਪਰਿ ਨਾਹੀ ਕੋਇ ॥

ਕਉਣੁ ਡਰੈ ਡਰੁ ਕਿਸ ਕਾ ਹੋਇ ॥

(ਪੰਨਾ 842, ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ)

ਸਗਲਿਆ ਭਉ ਲਿਖਿਆ ਸਿਰਿ ਲੇਖੁ ॥

ਨਾਨਕ ਨਿਰਭਉ ਨਿਰੰਕਾਰੁ ਸਚੁ ਏਕੁ ॥

(ਪੰਨਾ 464, ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ)

ਇੰਦ੍ਰ ਆਦਿ ਦੇਵਤੇ ਵੀ ਉਸ ਦੇ ਭੈ ਵਿੱਚ ਤੇ ਹੁਕਮ ਵਿੱਚ ਕਾਰ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਭੈ ਵਿਚਿ ਇੰਦ੍ਰ ਫਿਰੈ ਸਿਰ ਭਾਰਿ ॥

ਭੈ ਵਿਚਿ ਰਾਜਾ ਧਰਮ ਦੁਆਰੁ ॥

(ਪੰਨਾ 464, ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ)

ਨਿਰਵੈਰੁ

ਇਕ ਏਕੰਕਾਰ ਬ੍ਰਹਮ ਜੋਤਿ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਵੈਰ ਨਹੀਂ।

ਤਿਸ ਕਾ ਸਰੀਕੁ ਕੋ ਨਹੀ ਨਾ ਕੋ ਕੰਟਕੁ ਵੈਰਾਈ ॥

(ਪੰਨਾ 592, ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ)

ਤੂੰ ਨਿਰਵੈਰੁ ਸੰਤ ਤੇਰੇ ਨਿਰਮਲ ॥

(ਪੰਨਾ 108, ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ)

ਅਕਾਲ

ਇਕ ਏਕੰਕਾਰ ਬ੍ਰਹਮ ਜੋਤਿ, ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਹੈ, ਅਬਿਨਾਸੀ ਹੋਂਦ ਹੈ। ਸਮਾਂ (Time) ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਹੁਕਮ ਨਾਲ, ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਉਤਪਤੀ ਸਮੇਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਇਆ। ਸਮਾਂ ਉਤਨੀ ਦੇਰ ਚਲੇਗਾ, ਜਿਤਨੀ ਦੇਰ ਸੰਸਾਰ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਆਦਿ ਪੁਰਖ ਦੇ ਹੁਕਮ ਵਿੱਚ ਇਕ ਕਾਲ ਚੱਕਰ ਸਮਾਪਤ ਹੋਵੇਗਾ, ਤਾਂ ਸਮਾਂ ਸਮਾਪਤ ਹੋਵੇਗਾ। ਉਹ ਕਾਲ ਦਾ ਕਾਲ ਹੈ। ਉਹ ਆਪ ਸਦ ਜੀਵਤ ਹੈ।

ਕਈ ਬਾਰ ਪਸਰਿਓ ਪਾਸਾਰ ॥ ਸਦਾ ਸਦਾ ਇਕੁ ਏਕੰਕਾਰ ॥

(ਪੰਨਾ 276, ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ)

(ਸੰਸਾਰ ਰਚਨਾ ਉਸ ਦੇ ਹੁਕਮ ਨਾਲ ਕਈ ਵਾਰ ਹੋਈ, ਜਦੋਂ ਜਦੋਂ ਉਸਨੇ ਆਤਮ ਪਸਾਰਾ ਕੀਤਾ।)

ਓਅੰਕਾਰ ਪੁੰਨ ਸਦਾ ਸੱਤ ਨਹੀਂ, ਇੱਕ ਕਾਲ ਚੱਕਰ ਤੋਂ ਬਾਦ ਇੱਕ ਏਕੇ ਵਿੱਚ ਸਮਾ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਮੂਰਤਿ

ਮੂਰਤਿ ਦੇ ਅਰਥ ਹਨ ਵਜ੍ਹਦ, ਸਰੂਪ, ਹੋਂਦ, ਹਸਤੀ।

ਸਫਲ ਦਰਸਨੁ ਅਕਾਲ ਮੂਰਤਿ ਪ੍ਰਭੁ ਹੈ ਭੀ ਹੋਵਨਹਾਰਾ ॥

(ਪੰਨਾ 609, ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ)

(ਸਦ ਜੀਵਤ ਹਸਤੀ ਹੋਂਦ)

ਅਜੂਨੀ

ਇਕ ਏਕੰਕਾਰ ਜੋਤਿ ਰੂਪ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ, ਜੂਨਾਂ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ, ਜਨਮ ਮਰਨ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ।

ਜਨਮ ਮਰਣ ਤੇ ਰਹਤ ਨਾਰਾਇਣ ॥

(ਪੰਨਾ 1136, ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ)

ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਸਭ ਜੀਵ ਦੇਵੀ, ਦੇਵਤੇ, ਅਵਤਾਰ ਜਨਮ ਮਰਨ ਵਿੱਚ ਹਨ।

ਸੈਭੰ

ਇਕ ਏਕੰਕਾਰ ਜੋਤਿ ਰੂਪ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਨੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਆਪ ਉਪਾਇਆ। ਏਕਮ ਏਕੈ ਆਪੁ ਉਪਾਇਆ ॥ (ਪੰਨਾ 113)

ਓਅੰਕਾਰ ਨੂੰ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨੇ ਇਕ ਕਵਾਉ ਨਾਲ ਉਪਾਇਆ। ਕਾਲ ਮਹਾਕਾਲ ਸਭ ਦੇਵੀ ਦੇਵਤਿਆਂ ਨੂੰ ਉਪਾਉਨ ਵਾਲਾ ਉਹ ਇਕ ਏਕੰਕਾਰ ਹੈ।

ਸਭ ਦੇਵੀ ਦੇਵਤੇ ਜਨਮ ਮਰਨ ਵਿੱਚ ਹਨ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦਾ ਗਿਆਨ ਨਹੀਂ।

ਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ

ਗੁਰੂ ਦੇ ਅਰਥ ਹਨ, ਇਕੋ ਇਕ ਸਦੈਵੀ ਹਸਤੀ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਦੇ ਨਿਰਗੁਣ ਤੇ ਸਰਗੁਣ ਸਰੂਪ ਨੂੰ ਜਾਨਣ ਵਾਲਾ ਤੇ ਸਿੱਖ ਸੇਵਕ ਨੂੰ ਕਿਰਪਾ ਦੁਆਰਾ ਨਾਮ (ਗੁਰਮੰਤ੍ਰ ਦੋ ਕੇ) ਬ੍ਰਹਮ ਦਾ ਗਿਆਨ ਦੇਣ ਵਾਲਾ। ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਦੇ ਅਰਥ ਹਨ ਕਿਰਪਾ।

ਗੁਰੁ ਪਰਸਾਦੁ ਕਰੇ ਨਾਮੁ ਦੇਵੈ ਨਾਮੇ ਨਾਮਿ ਸਮਾਵਣਿਆ ॥

(ਪੰਨਾ 130, ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ)

ਤੁਧੁ ਬਿਨੁ ਅਵਰੁ ਨ ਕੋਈ ਜਾਚਾ ਗੁਰੁ ਪਰਸਾਦੀ ਤੂੰ ਪਾਵਣਿਆ ॥

(ਪੰਨਾ 130, ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ)

ਗੁਰੁ ਬਿਨੁ ਗਿਆਨੁ ਨ ਹੋਵਈ ਨਾ ਸੁਖੁ ਵਸੈ ਮਨਿ ਆਇ ॥

ਨਾਨਕ ਨਾਮ ਵਿਹੁਣੇ ਮਨਮੁਖੀ ਜਾਸਨਿ ਜਨਮੁ ਗਵਾਇ ॥

(ਪੰਨਾ 650, ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ)

ਭਾਗ ੪

ਭੂਮਿਕਾ

ਗੁਰਬਾਣੀ ਨੇ ਵੇਦ ਬਾਣੀ ਨੂੰ ਵਾਪਾਰੀ ਕਿਹਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਚਾਰੇ ਵੇਦ ਤ੍ਰੈਗੁਣੀ ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਦਸਦੇ ਹਨ। ਤੁਰੀਆ ਅਵਸਰਾ ਜਾਂ ਏਕਾ ਏਕੰਕਾਰ ਦੀ ਸੂਝ-ਬੂਝ ਗਿਆਨ, ਪੂਰੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਤੇ ਪ੍ਰਪਾਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਚਾਰੇ ਬੇਦ ਕਥਹਿ ਆਕਾਰ॥

ਤੀਨ ਅਵਸਥਾ ਕਰੇ ਵਖਿਆਨੁ॥

ਤੁਰੀਆਵਸਥਾ ਸਤਿਗੁਰ ਤੇ ਹਰਿ ਜਾਨ॥

(ਪੰਨਾ 154 ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ)

ਸਿਮ੍ਰਿਤ ਸਾਸਤਰਾ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਬਾਰੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਸਮਝਾਉਂਦੀ ਹੈ ਸਿਮ੍ਰਿਤ ਸਾਸਤਰਾਂ ਨੂੰ ਤੱਤ, ਏਕਾ ਏਕੰਕਾਰ ਪਾਰ ਬ੍ਰਹਮ ਜੋਤਿਰੂਪ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ਪਛਾਣ ਨਹੀਂ।

* ਸਿਮ੍ਰਿਤਿ ਸਾਸਤ ਅੰਤ ਨ ਜਾਣੈ॥

ਮੂਰਖੁ ਅੰਧਾ ਤਤੁ ਨ ਪਛਾਣੈ॥

ਆਪੇ ਕਰੇ ਕਰਾਏ ਕਰਤਾ ਆਪੇ ਭਰਮਿ ਭੁਲਾਇਦਾ॥

(ਪੰਨਾ 1061 ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ)

* ਸਿਮ੍ਰਿਤਿ ਸਾਸਤ੍ਰੁ ਪੁੰਨ ਪਾਪ ਬੀਚਾਰਦੇ ਤਤੈ ਸਾਰ ਨ ਜਾਣੀ॥

ਤਤੈ ਸਾਰ ਨ ਜਾਣੀ ਗੁਰੂ ਬਾਝਹੁ ਤਤੈ ਸਾਰ ਨ ਜਾਣੀ॥

(ਪੰਨਾ 920 ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ)

ਵੇਦ ਬਾਣੀ ਬਾਰੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਕੀ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੰਦੀ ਹੈ

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਤੇ ਪਹਿਲੇ ਚਾਰ ਸਿੱਖ ਗੁਰੂ, ਹਿੰਦੂ ਘਰਾਨਿਆਂ ਵਿੱਚ ਪੇਦਾ ਹੋਏ। ਹਿੰਦੂ ਧਰਮ ਦਾ ਮੂਲ ਵੇਦ ਸਾਸਤ੍ਰ ਸਿਮ੍ਰਿਤੀਆਂ ਹਨ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਹਿੰਦੂਆਂ ਦੇ ਤੀਰਥਾਂ, ਕੁਰੁਕਸ਼ੇਤਰ, ਹਰਿਦੁਆਰ, ਬਨਾਰਸ, ਜਗੰਨਾਥਪੁਰੀ ਆਦਿ ਤੇ ਗਏ ਤੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਨੂੰ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਬਾਣੀ

ਉਚਾਰੀ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਪਰਬਤਾਂ ਉੱਤੇ ਜੋਗੀਆਂ ਸਿੱਧਾਂ ਦੇ ਟਿਕਾਣੇ ਤੇ ਗਏ ਤੇ ਉਥੇ ਵੀ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ। ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਤੇ ਜੋਗੀ / ਸਿੱਧ, ਵੇਦ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਸਿਮ੍ਰਿਤੀਆਂ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਮੁਤਾਬਕ ਭਗਤੀ ਕਰਦੇ ਸਨ।

ਸਿਮ੍ਰਿਤੀਆਂ ਤੇ ਸ਼ਾਸਤਰਾਂ ਦਾ ਮੂਲ ਵੇਦ ਬਾਣੀ ਹੈ। ਸਿਮ੍ਰਿਤੀਆਂ ਤਕਰੀਬਨ 31 ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਲਿੱਖਣ ਵਾਲੇ ਵੱਡੇ-ਵੱਡੇ ਰਿਸ਼ੀ ਮੁਨੀ ਹੋਏ ਹਨ, ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਨੂ ਸਿਮ੍ਰਿਤੀ, ਵਸ਼ਿਸ਼ਟ ਸਿਮ੍ਰਿਤੀ ਆਦਿ। ਸਿਮ੍ਰਿਤੀਆਂ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਭਿੰਨ ਭੇਦ ਹਨ। ਛੇ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਸ਼ਾਸਤਰ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਦਰਸ਼ਨ ਵਿਦਿਆ/ਫਿਲੋਸਫੀ ਹੈ। ਇਹਨਾਂ ਆਪਸ ਵਿੱਚ ਵਿਰੋਧੀ ਵਿਚਾਰਾਂ ਵਾਲੇ ਖਟ ਸ਼ਾਸਤਰਾਂ ਨੂੰ ਗੁਰਬਾਣੀ ਨੇ ਪਾਖੰਡ ਕਿਹਾ। ਇਹ ਸਭ ਸੰਸਾਰ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਪੁਸਤਕਾਂ ਹਨ।

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦਾ ਮੱਤ ਇਹਨਾਂ ਨਾਲੋਂ ਵੱਖਰਾ ਸੀ, ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿੱਚ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਭੁੱਲੇ ਮਾਰਗ ਦੱਸਿਆ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਨਾਮ ਧਰਮ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ, ਤੇ ਇਕ ਏਕੰਕਾਰ, ਨਿਰਗੁਣ ਬ੍ਰਹਮ ਦੀ ਭਗਤੀ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ, ਜਿਸ ਮਾਰਗ ਤੇ ਚੱਲ ਕੇ ਜਨਮ ਮਰਨ ਦਾ ਗੇੜ ਕੱਟਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤੇ ਜੀਵ ਸਦ ਸੁਖੀ, ਤੇ ਸਦ ਜੀਵਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਇਕੋ ਇੱਕ ਹੋਂਦ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਦੇ ਸੰਸਾਰ ਵਿੱਚ ਪਸਰੇ ਸਰੂਪ ਨਾਮ ਦਾ ਜਾਪ ਸਿਮਰਣ ਕਰਨ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।

ਹਿੰਦੂ ਧਰਮ ਸ਼ਾਸਤਰਾਂ, ਵੇਦ ਬਾਣੀ, ਸਿਮ੍ਰਿਤੀਆਂ, ਸ਼ਾਸਤਰਾਂ ਦਾ ਮੂਲ ਬ੍ਰਹਮਾ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ਾਸਤਰਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਬ੍ਰਹਮਾ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਦੇਵਤਾ ਹੈ, ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਪਾਲਣ ਵਾਲਾ ਦੇਵਤਾ ਹੈ ਤੇ ਸ਼ਿਵਜੀ ਸੰਸਾਰ ਦਾ ਸੰਘਾਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਦੇਵਤਾ ਹੈ। ਇਹ ਸਮਝਦੇ ਹਨ ਕਿ ਬ੍ਰਹਮਾ, ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਤੇ ਸ਼ਿਵਜੀ ਦੀ ਤਿਕੁਟੀ ਰਲ ਕੇ ਬ੍ਰਹਮ ਬਣਦੀ ਹੈ।

ਹਿੰਦੂ ਧਰਮ ਦੇਵਤਿਆਂ ਤੇ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੇ ਅਵਤਾਰ ਰਾਮ ਚੰਦ੍ਰ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਆਦਿ ਦੀ ਪੂਜਾ/ਅਰਾਧਨਾ/ਧਿਆਨ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਹਿੰਦੂ ਧਰਮ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੇ ਅਵਤਾਰਾਂ ਦੀਆਂ ਮੂਰਤੀਆਂ ਦੀ ਪੂਜਾ ਦਾ ਵੀ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਹਿੰਦੂ ਰਾਮ ਚੰਦ੍ਰ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੂੰ ਭਗਵਾਨ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਅਨੁਸਾਰ ਇਹ ਸਭ ਦੂਜੇ ਹਨ, ਭਗਵਾਨ ਕੇਵਲ ਇਕ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਹੈ।

ਗੁਰਬਾਣੀ ਅਨੁਸਾਰ ਬ੍ਰਹਮਾ, ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਤੇ ਮਹੇਸ਼ ਤੇ ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਅਵਤਾਰ ਦੂਜੇ ਹਨ, ਇਹਨਾਂ ਦੀ ਅਰਾਧਨਾ ਨਾਲ ਤ੍ਰੈ ਗੁਣੀ ਸੰਸਾਰਕ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦੀ ਅਰਾਧਨਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਏਕੰਕਾਰ ਨਿਰਗੁਣ ਬ੍ਰਹਮ ਦੀ ਪਛਾਣ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ, ਚੌਥੇ ਪਦ ਦੀ ਅਵਸਥਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ ਤੇ ਜਨਮ ਮਰਨ ਦੇ

ਗੇੜ ਤੋਂ ਛੁਟਕਾਰਾ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ, ਜਮਾਂ ਦੇ ਵੱਸ ਪੈਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ।

ਹੁਣ ਅਸੀਂ ਵੇਦਾਂ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਗੁਰਬਾਣੀ ਤੋਂ ਸਮਝਨ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰਦੇ ਹਾਂ। ਏਕੰਕਾਰ ਨਿਰਗੁਣ ਬ੍ਰਹਮ ਨੇ ਚਾਰੇ ਵੇਦ ਬ੍ਰਹਮਾ ਨੂੰ ਦਿੱਤੇ। ਬ੍ਰਹਮਾ ਵੇਦ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਦਾ ਰਿਹਾ ਪਰ ਇੱਕੋ-ਇੱਕ ਸਦੈਵੀ ਹਸਤੀ ਜੋਤਿ ਰੂਪ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਦੇ ਹੁਕਮ ਨੂੰ ਬੁੱਝ ਨਹੀਂ ਸਕਿਆ, ਇਸ ਲਈ ਨਰਕਾਂ ਸੁਰਗਾਂ ਵਿੱਚ ਘੁੰਮਦਾ ਹੈ। ਇਸਨੂੰ ਬ੍ਰਹਮ ਦੀ ਪਛਾਣ ਨਹੀਂ ਹੋਈ।

ਚਾਰੇ ਵੇਦ ਬ੍ਰਹਮੇ ਕਉ ਦੀਏ ਪੜਿ ਪੜਿ ਕਰੇ ਵੀਚਾਰੀ ॥

ਤਾ ਕਾ ਹੁਕਮੁ ਨ ਬੁਝੈ ਬਪੁੜਾ ਨਰਕਿ ਸੁਰਗਿ ਅਵਤਾਰੀ ॥

(ਪੰਨਾ 423, ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ)

ਵੇਦਾਂ ਨੇ ਪਾਪ ਪੁੰਨ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਤੇ ਬ੍ਰਹਮਾ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਮਹੇਸ਼ ਆਦਿ ਦੀਆਂ ਕਥਾ ਕਹਾਣੀਆਂ ਕਹੀਆਂ, ਤੇ ਉੱਚੀਆਂ ਨੀਵੀਆਂ ਜਾਤੀਆਂ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਵੀ ਇਥੋਂ ਹੀ ਆਈ।

ਕਥਾ ਕਹਾਣੀ ਬੇਦੀ ਆਣੀ ਪਾਪੁ ਪੁੰਨੁ ਬੀਚਾਰੁ ॥

ਦੇ ਦੇ ਲੈਣਾ ਲੈ ਲੈ ਦੇਣਾ ਨਰਕਿ ਸੁਰਗਿ ਅਵਤਾਰ ॥

ਉਤਮ ਮਧਿਮ ਜਾਤੀ ਜਿਨਸੀ ਭਰਮਿ ਭਵੈ ਸੰਸਾਰੁ ॥

(ਪੰਨਾ 1243, ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ)

ਪੁੰਨ ਪਾਪ ਨਰਕ ਸੁਰਗ ਦਾ ਬੀਜ ਹਨ, ਪੁੰਨ ਪਾਪ ਕਰਮਾਂ ਨਾਲ ਜੀਵ ਲੇਖੇ ਵਿੱਚ ਹੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਜਿੰਨੀ ਦੇਰ ਲੇਖੇ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਛੁੱਟਦਾ, ਉਤਨੀ ਦੇਰ ਜਨਮ ਮਰਨ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤੱਤ ਬ੍ਰਹਮ ਦਾ ਗਿਆਨ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ। ਪੁੰਨ ਪਾਪ ਮਾਇਆ ਦਾ ਵਪਾਰ ਹੈ।

ਬੇਦੁ ਪੁਕਾਰੇ ਪੁੰਨੁ ਪਾਪੁ ਸੁਰਗ ਨਰਕ ਕਾ ਬੀਉ ॥

ਜੇ ਬੀਜੈ ਸੇ ਉਗਵੈ ਖਾਂਦਾ ਜਾਣੈ ਜੀਉ ॥

(ਪੰਨਾ 1243, ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ)

ਬ੍ਰਹਮਾ ਨੇ ਵੇਦ ਬਾਣੀ ਪਰਗਾਸੀ, ਇਹ ਮਾਇਆ ਦੇ ਮੋਹ ਦਾ ਖਿਲਾਰਾ ਹੈ। ਬੇਦ ਮਾਇਆ ਦਾ ਵਪਾਰੀ ਹੈ, ਗਿਆਨ ਰਾਸਿ ਗੁਰਮੰਤ੍ਰ ਨਾਮ ਸਤਿਗੁਰ ਤੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਮਨੁੱਖ ਇਸੇ

ਜੀਵਨ ਵਿੱਚ ਮੁਕਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਬੇਦੁ ਵਪਾਰੀ ਗਿਆਨੁ ਰਾਸਿ ਕਰਮੀ ਪਲੈ ਹੋਇ ॥

ਨਾਨਕ ਰਾਸੀ ਬਾਹਰਾ ਲਦਿ ਨ ਚਲਿਆ ਕੋਇ ॥

(ਪੰਨਾ 1244, ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ)

ਸਿੰਮ੍ਰਿਤ ਸ਼ਾਸਤਰ ਭਰਮ ਵਿੱਚ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਪਰਮ ਤੱਤ, ਏਕੰਕਾਰ ਬ੍ਰਹਮ ਜੋਤਿ ਦੀ ਪਛਾਣ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ, ਸਿੰਮ੍ਰਿਤ ਸ਼ਾਸਤਰ ਪੁੰਨ ਪਾਪ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ।

ਸਿੰਮ੍ਰਿਤਿ ਸਾਸਤ ਅੰਤੁ ਨ ਜਾਣੈ ॥ ਮੂਰਖੁ ਅੰਧਾ ਤਤੁ ਨ ਪਛਾਣੈ॥

ਆਪੇ ਕਰੇ ਕਰਾਏ ਕਰਤਾ ਆਪੇ ਭਰਮਿ ਭੁਲਾਇਦਾ ॥

(ਪੰਨਾ 1061, ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ)

ਸਿੰਮ੍ਰਿਤਿ ਸਾਸਤੁ ਪੁੰਨ ਪਾਪ ਬੀਚਾਰਦੇ ਤਤੈ ਸਾਰ ਨ ਜਾਣੀ ॥

ਤਤੈ ਸਾਰ ਨ ਜਾਣੀ ਗੁਰੂ ਬਾਝਹੁ ਤਤੈ ਸਾਰ ਨ ਜਾਣੀ ॥

(ਪੰਨਾ 920, ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ)

ਚਾਰੇ ਵੇਦ ਆਕਾਰ ਵਾਲੇ ਸਿੰਮ੍ਰਿਤੀ, ਤੈ ਗੁਣੀ ਮਾਇਆ ਦਾ ਵਖਿਆਨ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਚਉਥੇ ਪਦ ਦੀ ਅਵਸਥਾ ਤੁਰੀਆ ਅਵਸਥਾ ਸਤਿਗੁਰੂ ਤੋਂ ਜਾਣੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ।

ਚਾਰੇ ਬੇਦ ਕਬਹਿ ਆਕਾਰੁ ॥ ਤੀਨਿ ਅਵਸਥਾ ਕਹਹਿ ਵਖਿਆਨੁ ॥

ਤੁਰੀਆਵਸਥਾ ਸਤਿਗੁਰ ਤੇ ਹਰਿ ਜਾਨੁ ॥

(ਪੰਨਾ 154, ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ)

(ਤੁਰੀਆ ਅਵਸਥਾ ਵਿੱਚ ਆਤਮਾ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ, ਤੇ ਏਕੇ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਦਾ ਗਿਆਨ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।)

ਗੁਰਬਾਣੀ ਪੂਰੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਤੋਂ ਵਿਧੀ ਪੂਰਵਕ, ਗੁਰਮੰਤ੍ਰ ਨਾਮ/ਗੁਰਸ਼ਬਦ, ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਕੇ ਨਾਮ ਸਿਮਰਨ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੰਦੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਏਕੰਕਾਰ ਨਿਰਗੁਣ ਬ੍ਰਹਮ ਦੀ ਅਰਾਧਨਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਗੁਰਮਤਿ ਨਾਮ ਹੈ। ਹਿੰਦੂ ਗ੍ਰੰਥ ਵੀ ਨਾਮ ਸਿਮਰਨ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੰਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਉਹ ਗੁਰਮਤਿ ਨਾਮ ਨਹੀਂ,

ਦੂਜੇ ਦਾ ਸਿਮਰਨ ਹੈ। ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਮਤ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਉੱਚੀਆਂ ਨੀਵੀਆਂ ਜਾਤੀਆਂ ਵਿੱਚ ਵੰਡ ਲਿਆ, ਤੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨੂੰ ਜਗਤ ਦਾ ਗੁਰੂ ਬਣਾਇਆ। ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਵੇਦਾਂ ਸ਼ਾਸਤਰਾਂ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਪਾਪ ਪੁੰਨ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਵੇਦਾਂ ਦੇ ਪਾਠ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਓਮ ਨੂੰ ਸੱਤ ਕਹਿ ਕੇ ਉਸ ਦਾ ਧਿਆਨ ਧਰਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਰਾਮ ਚੰਦ੍ਰ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ, ਸ਼ਿਵ ਜੀ, ਦੁਰਗਾ ਭਵਾਨੀ ਤੇ ਇਹਨਾਂ ਦੀਆਂ ਮੂਰਤੀਆਂ ਦੀ ਪੂਜਾ ਕਰਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਸਮਝਦੇ ਹਨ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬ੍ਰਹਮ ਦੀ ਪੂਜਾ ਅਰਾਧਨਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਕਹਿੰਦੀ ਹੈ, ਇਹ ਦੂਜੇ ਦੀ ਅਰਾਧਨਾ ਹੈ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਕ ਏਕੰਕਾਰ ਦਾ ਗਿਆਨ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ।

ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਹੈ ਕਿ ਪਰਮੇਸਰ ਦਾ ਨਾਮ ਸਭ ਸਿੰਮ੍ਰਿਤੀ ਲੈਂਦੀ ਹੈ। ਕੇਵਲ ਪੂਰੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਤੋਂ ਨਾਮ ਲੈ ਕੇ, ਗੁਰਮੰਤ੍ਰ ਨਾਮ/ਗੁਰਸ਼ਬਦ ਦੇ ਸਿਮਰਨ ਨਾਲ, ਤੱਤ ਬ੍ਰਹਮ ਦਾ ਗਿਆਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਮ ਜਪਣ ਵਾਲੇ ਗੁਰਮੁਖ ਹਨ, ਹੋਰ ਸਭ ਮਨਮੁਖ ਹਨ।

ਨਾਮੁ ਤੇਰਾ ਸਭੁ ਕੋਈ ਲੇਤੁ ਹੈ ਜੇਤੀ ਆਵਣ ਜਾਣੀ ॥

ਜਾ ਤੁਧੁ ਭਾਵੈ ਤਾ ਗੁਰਮੁਖਿ ਬੂਝੈ ਹੋਰ ਮਨਮੁਖਿ ਫਿਰੈ ਇਆਣੀ ॥

(ਪੰਨਾ 423, ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ)

ਅਗਿਆਨੀ ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਨਾਮ ਲੈ ਕੇ ਜਪਣ ਨਾਲ ਹਉਂ ਦਾ ਭਰਮ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ ਤੇ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਬੁਝਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ।

ਅੰਧੇ ਗੁਰੂ ਤੇ ਭਰਮੁ ਨ ਜਾਈ ॥ ਮੂਲੁ ਛੋਡਿ ਲਾਗੇ ਦੂਜੈ ਭਾਈ ॥

(ਪੰਨਾ 232, ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ)

(ਅਗਿਆਨੀ ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਨਾਮ ਲੈ ਕੇ ਸਿਮਰਨ ਨਾਲ ਦੂਜੇ ਦੀ ਭਗਤੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਇਹ ਮੂਲ, ਤੱਤ ਬ੍ਰਹਮ, ਏਕੰਕਾਰ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਦੂਜੇ ਨਾਲ ਲਗੇ ਹਨ।)

ਕਬੀਰ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ -

ਕਬੀਰ ਮਾਇ ਮੁੰਡਉ ਤਿਹ ਗੁਰੂ ਕੀ ਜਾ ਤੇ ਭਰਮੁ ਨ ਜਾਇ ॥

ਆਪ ਡੁਬੇ ਚਹੁ ਬੇਦ ਮਹਿ ਚੇਲੇ ਦੀਏ ਬਹਾਇ ॥

(ਪੰਨਾ 1369, ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ)

ਕਬੀਰ ਬਾਮਨੁ ਗੁਰੂ ਹੈ ਜਗਤ ਕਾ ਭਗਤਨ ਕਾ ਗੁਰੁ ਨਾਹਿ ॥

ਅਰਝਿ ਉਰਝਿ ਕੈ ਪਚਿ ਮੂਆ ਚਾਰਉ ਬੇਦਹੁ ਮਾਹਿ ॥

(ਪੰਨਾ 1377, ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ)

ਹਿੰਦੂ ਮੂਲੇ ਭੂਲੇ ਅਖੁਟੀ ਜਾਂਹੀ ॥

(ਹਿੰਦੂ ਬ੍ਰਹਮ ਤੋਂ ਭੂਲੇ ਖੋਟੇ ਰਸਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ।)

ਨਾਰਦਿ ਕਹਿਆ ਸਿ ਪੂਜ ਕਰਾਂਹੀ ॥ ਅੰਧੇ ਗੰਗੇ ਅੰਧ ਅੰਧਾਰੁ ॥

ਪਾਥਰੁ ਲੈ ਪੂਜਹਿ ਮੁਗਧ ਗਵਾਰ ॥

(ਇਹ ਮੁਗਧ ਗਵਾਰ ਪੱਥਰ ਦੀ ਮੂਰਤੀ ਦੀ ਪੂਜਾ ਕਰਦੇ ਹਨ।)

ਓਹਿ ਜਾ ਆਪਿ ਭੁਬੇ ਤੁਮ ਕਹਾ ਤਰਣਹਾਰੁ ॥

(ਪੰਨਾ 556, ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ)

(ਪੱਥਰ ਆਪ ਭੁੱਬਦੇ ਹਨ, ਤੁਹਾਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਸੰਸਾਰ ਸਾਗਰ ਤੋਂ ਪਾਰ ਕਰਾਉਨਗੇ।)

ਤੈ ਗੁਣ ਬਾਣੀ ਬ੍ਰਹਮ ਜੰਜਾਲਾ ॥

ਪੜਿ ਵਾਦੁ ਵਖਾਣਹਿ ਸਿਰਿ ਮਾਰੇ ਜਮਕਾਲਾ ॥

ਤਤੁ ਨ ਚੀਨਹਿ ਬੰਨਹਿ ਪੰਡ ਪਰਾਲਾ ॥

(ਪੰਨਾ 230, ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ)

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦਾ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਕਿਹੜੀ ਗੱਲ ਚੰਗੀ ਲਗਦੀ ਹੈ, ਮਨਾ, ਕੋਈ ਰਾਹ ਖੋਜ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਹਿੰਦੂ ਧਰਮ ਦੇ ਮਾਰਗਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਇਹ ਸਾਰੇ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਉਹਨਾਂ ਉੱਚ ਪਦ ਪਾ ਲਿਆ ਹੈ, ਪਰਮੇਸਰ ਪਾ ਲਿਆ ਹੈ। ਕੋਈ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਘੱਟ ਨਹੀਂ ਅਖਵਾਉਂਦਾ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਇਹ ਸਭ ਉਪਾਵ ਭੁੱਲੇ ਮਾਰਗ ਹਨ, ਮੈਂ ਇਹ ਸਭ ਤਿਆਗ ਦਿੱਤੇ ਹਨ, ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਆਇਆ ਹਾਂ ਜੋ ਗੁਰਮੰਤ੍ਰ ਨਾਮ ਦਾ ਸਿਮਰਨ ਕਰਾ ਕੇ ਚਉਥੇ ਪਦ ਤਕ ਪਹੁੰਚਾਉਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਤੱਤ ਬ੍ਰਹਮ, ਇਕੋ ਇੱਕ ਹੋਂਦ ਹਸਤੀ ਨਿਰਗੁਣ ਬ੍ਰਹਮ ਦੀ ਪਛਾਣ ਕਰਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਫਿਰ ਲੇਖਾ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦਾ ਤੇ ਜਨਮ ਮਰਨ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦਾ।

ਜਾਨਉ ਨਹੀ ਭਾਵੈ ਕਵਨ ਬਾਤਾ ॥ ਮਨ ਖੋਜਿ ਮਾਰਗੁ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥

ਧਿਆਨੀ ਧਿਆਨੁ ਲਾਵਹਿ ॥ ਗਿਆਨੀ ਗਿਆਨੁ ਕਮਾਵਹਿ ॥

ਪ੍ਰਭੁ ਕਿਨ ਹੀ ਜਾਤਾ ॥੧॥ ਭਗਉਤੀ ਰਹਤ ਜੁਗਤਾ ॥

ਜੋਗੀ ਕਹਤ ਮੁਕਤਾ ॥ ਤਪਸੀ ਤਪਹਿ ਰਾਤਾ ॥੨॥

ਮੋਨੀ ਮੋਨਿਧਾਰੀ ॥ ਸਨਿਆਸੀ ਬ੍ਰਹਮਚਾਰੀ ॥

ਉਦਾਸੀ ਉਦਾਸਿ ਰਾਤਾ ॥੩॥ ਭਗਤਿ ਨਵੈ ਪਰਕਾਰਾ ॥

ਪੰਡਿਤੁ ਵੇਦੁ ਪੁਕਾਰਾ ॥ ਗਿਰਸਤੀ ਗਿਰਸਤਿ ਧਰਮਾਤਾ ॥੪॥

ਇਕ ਸਬਦੀ ਬਹੁ ਰੂਪਿ ਅਵਧੂਤਾ ॥ ਕਾਪੜੀ ਕਉਤੇ ਜਾਗੂਤਾ ॥

ਇਕਿ ਤੀਰਥਿ ਨਾਤਾ ॥੫॥ ਨਿਰਗਰ ਵਰਤੀ ਆਪਰਸਾ ॥

ਇਕਿ ਲੂਕਿ ਨ ਦੇਵਹਿ ਦਰਸਾ ॥ ਇਕਿ ਮਨ ਹੀ ਗਿਆਤਾ ॥੬॥

ਘਾਟਿ ਨ ਕਿਨ ਹੀ ਕਹਾਇਆ ॥ ਸਭ ਕਹਤੇ ਹੈ ਪਾਇਆ ॥

ਜਿਸੁ ਮੇਲੇ ਸੋ ਭਗਤਾ ॥੭॥

(ਇਹ ਸਭ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਮੈਂ ਪਾ ਲਿਆ ਹੈ, ਕਿਸੇ ਨੇ ਘੱਟ ਨਹੀਂ ਕਹਾਇਆ, ਪਰ ਪਰਮਜੋਤਿ ਨਾਲ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਮਿਲਿਆ।)

ਸਗਲ ਉਕਤਿ ਉਪਾਵਾ ॥ ਤਿਆਗੀ ਸਰਨਿ ਪਾਵਾ ॥

ਨਾਨਕੁ ਗੁਰ ਚਰਣਿ ਪਰਾਤਾ ॥੮॥

(ਪੰਨਾ 71, ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ)

(ਮੈਂ ਉਪਰ ਦਿੱਤੇ ਸਗਲ ਉਪਾਵ ਤਿਆਗ ਦਿੱਤੇ ਹਨ, ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਆਇਆ ਹਾਂ ਜੋ ਗੁਰਮੰਤ੍ਰ ਨਾਮ ਦੇ ਕੇ ਸੁਖ ਮਨ ਨਾਮ ਜਾਪ/ਸਿਮਰਣ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।)

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਏਕੰਕਾਰ ਨਿਰਗੁਣ ਬ੍ਰਹਮ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਹੋਰਾਂ ਦਾ ਸਿਮਰਨ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਮੂਰਖ ਖੋਤੇ ਹਨ। (ਇਹ ਬਿਰਥਾ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਅਸੀਂ ਤੇਰੇ ਹਾਂ।)

ਤਿਆਗਿ ਸੁਆਮੀ ਆਨ ਕਉ ਚਿਤਵਤ ਮੂੜ ਮੁਗਧ ਖਲ ਖਰ ਤੇ ॥

ਕਾਗਰ ਨਾਵ ਲੰਘਹਿ ਕਤ ਸਾਗਰੁ ਬਿਥਾ ਕਥਤ ਹਮ ਤਰਤੇ ॥

ਸਿਵ ਬਿਰੰਚਿ ਅਸੁਰ ਸੁਰ ਜੇਤੇ ਕਾਲ ਅਗਨਿ ਮਹਿ ਜਰਤੇ ॥

(ਸ਼ਿਵ, ਬ੍ਰਹਮਾ, ਰਾਖਸ਼ ਜਿਤਨੇ ਹਨ, ਕਾਲ ਦੀ ਅਗਨੀ ਵਿੱਚ ਸੜਦੇ ਹਨ।)

(ਪੰਨਾ 1267, ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ)

ਤ੍ਰੈ ਗੁਣ ਸਭਾ ਧਾਤੁ ਹੈ ਪੜਿ ਪੜਿ ਕਰਹਿ ਵੀਚਾਰੁ ॥

ਮੁਕਤਿ ਕਦੇ ਨ ਹੋਵਈ ਨਹੁ ਪਾਇਨਿ ਮੋਖ ਦੁਆਰੁ ॥

ਬਿਨੁ ਸਤਿਗੁਰੁ ਬੰਧਨ ਨ ਤੁਟਹੀ ਨਾਮਿ ਨ ਲਗੈ ਪਿਆਰੁ ॥

(ਪੰਨਾ 1277, ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ)

ਖਟੁ ਦਰਸਨ ਜੋਗੀ ਸੰਨਿਆਸੀ ਬਿਨੁ ਗੁਰੁ ਭਰਮਿ ਭੁਲਾਏ ॥

ਸਤਿਗੁਰੁ ਸੇਵਹਿ ਤਾ ਗਤਿਮਿਤਿ ਪਾਵਹਿ ਹਰਿਜੀਉ ਮੰਨਿ ਵਸਾਏ ॥

ਸਚੀ ਬਾਣੀ ਸਿਉ ਚਿਤੁ ਲਾਗੈ ਆਵਣੁ ਜਾਣੁ ਰਹਾਏ ॥

(ਪੰਨਾ 67, ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ)

ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਆ ਕੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਅਰਾਧਨਾ ਬਿਨਾ ਕਿਸੇ ਨੇ ਏਕੰਕਾਰ ਨਿਰਗੁਣ ਬ੍ਰਹਮ, ਜੋਤਿ ਰੂਪ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਪਛਾਣਿਆ। ਇਹ ਗੁਰਮੁਖ ਹਨ। ਹੋਰ ਸਭ ਮਨਮੁਖ ਬਕ-ਬਕ ਕੇ ਵਿਲਕ-ਵਿਲਕ ਕੇ ਮਰ ਗਏ, ਤੇ ਜਨਮ ਮਰਨ ਦੇ ਗੇੜ ਵਿੱਚ ਰਹੇ, ਦੁਖੀ ਹੋ ਕੇ ਦੁੱਖ ਵਿੱਚ ਸਮਾਏ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਗੁਰੂ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਗੁਰਮੁਖ, ਗੁਰਮਤਿ ਨਾਮ ਸਿਮਰਦੇ ਹਨ, ਨਾਮ ਰਸ ਪੀਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਸੁਭਾਵਕ ਹੀ ਸੱਚ ਵਿੱਚ ਸਮਾ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਤੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਵਿੱਚ ਆ ਕੇ ਕਾਲ ਵੱਸ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ ਤੇ ਜਨਮ ਮਰਨ ਦੇ ਗੇੜ ਤੋਂ ਛੁਟਕਾਰਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਬਿਨੁ ਸਤਿਗੁਰੁ ਸੇਵੇ ਕਿਨੈ ਨ ਪਾਇਆ ਮਨਮੁਖਿ ਭਉਕਿ ਮੁਏ

ਬਿਲਲਾਈ ॥

ਆਵਹਿ ਜਾਵਹਿ ਠਉਰ ਨ ਪਾਵਹਿ ਦੁਖ ਮਹਿ ਦੁਖਿ ਸਮਾਈ ॥

ਗੁਰਮੁਖਿ ਹੋਵੈ ਸੁ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਪੀਵੈ ਸਹਜੇ ਸਾਚਿ ਸਮਾਈ ॥੬॥

ਬਿਨੁ ਸਤਿਗੁਰੁ ਸੇਵੇ ਜਨਮੁ ਨ ਛੋਡੈ ਜੇ ਅਨੇਕ ਕਰਮ ਕਰੈ

ਅਧਿਕਾਈ ॥

ਵੇਦ ਪੜਹਿ ਤੈ ਵਾਦ ਵਖਾਣਹਿ ਬਿਨੁ ਹਰਿ ਪਤਿ ਗਵਾਈ ॥

ਸਚਾ ਸਤਿਗੁਰੁ ਸਾਚੀ ਜਿਸੁ ਬਾਣੀ ਭਜਿ ਛੁਟਹਿ ਗੁਰੁ ਸਰਣਾਈ ॥

(ਪੰਨਾ 638, ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ)

(ਸਤਿਗੁਰੁ ਸੱਚਾ ਹੈ, ਗੁਰਬਾਣੀ ਸੱਚੀ ਹੈ, ਗੁਰੂ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਆ ਕੇ ਨਾਮ ਸਿਮਰਨ ਨਾਲ ਛੁਟੀਦਾ ਹੈ।)

ਗੁਰਮਤਿ ਦਾ ਇਹ ਵੀ ਫੈਸਲਾ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਆਉਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੋਰ ਸਭ ਭਰੋਸੇ/ਅਕੀਦੇ ਛੱਡ ਕੇ ਆਓ। ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਉੱਤੇ ਭਰੋਸਾ ਰਖਦੇ ਹੋਏ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਆਉਣਾ, ਦੋ ਬੇੜੀਆਂ ਵਿੱਚ ਪੈਰ ਰਖਣਾ ਹੈ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਛੁਟਕਾਰਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ।

ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਸਾਹਿਬ ਤੇ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਤੇ ਅਨੇਕਾਂ ਸ਼ਰਧਾਲੂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਆਉਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਦੇਵੀ ਦੇਵਤਿਆਂ ਨੂੰ ਮੰਨਦੇ ਸਨ ਤੇ ਹਰ ਸਾਲ ਤੀਰਥ ਦੀ ਯਾਤਰਾ ਲਈ ਜਾਂਦੇ ਸਨ, ਗੁਰੂ ਸ਼ਰਨ ਆਉਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪਹਿਲੇ ਧਰਮ ਦੇ ਅਕੀਦੇ ਤਿਆਗ ਦਿੱਤੇ ਤੇ ਦੂਜਾ ਪਾਸਾ ਨਹੀਂ ਤੱਕਿਆ। ਸਤਿਗੁਰ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਨੂੰ ਸੱਤ ਕਰਕੇ ਪਰਵਾਨ ਕੀਤਾ ਤੇ ਸੇਵਾ ਇਕ ਮਨ ਹੋ ਕੇ ਕੀਤੀ।

ਜਾ ਕਉ ਮੁਨਿ ਧਾਨੁ ਧਰੈ ਫਿਰਤ ਸਗਲ ਜੁਗ

ਕਬਹੁ ਕ ਕੋਊ ਪਾਵੈ ਆਤਮ ਪ੍ਰਗਾਸ ਕਉ ॥

ਬੇਦ ਬਾਣੀ ਸਹਿਤ ਬਿਰੰਚਿ ਜਸੁ ਗਾਵੈ ਜਾ ਕੋ

ਸਿਵ ਮੁਨਿ ਗਹਿ ਨ ਤਜਾਤ ਕਬਿਲਾਸ ਕੰਉ ॥

ਜਾ ਕੋ ਜੋਗੀ ਜਤੀ ਸਿਧ ਸਾਧਿਕ ਅਨੇਕ ਤਪ

ਜਟਾ ਜੂਟ ਭੇਖ ਕੀਏ ਫਿਰਤ ਉਦਾਸ ਕਉ ॥

ਸੁ ਤਿਨਿ ਸਤਿਗੁਰਿ ਸੁਖ ਭਾਇ ਕ੍ਰਿਪਾ ਧਾਰੀ

ਜੀਅ ਨਾਮ ਕੀ ਬਡਾਈ ਦਈ ਗੁਰ ਰਾਮਦਾਸ ਕਉ ॥

(ਪੰਨਾ 1404, ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ)

ਪੰਡਿਤ ਉਹ ਹੈ ਜੋ ਤਿਹ ਗੁਣਾਂ ਦੀ ਪੰਡ, ਤ੍ਰੈ ਗੁਣ ਮਾਇਆ ਦੀ, ਵੇਦਾਂ ਸ਼ਾਸਤਰਾਂ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਨੂੰ ਤਿਆਗੇ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਤੋਂ ਦੀਖਿਆ ਲੈ ਕੇ ਵਿਧੀ ਪੂਰਵਕ ਗੁਰਮਤਿ ਨਾਮ ਲਵੇ ਤੇ ਨਾਮ ਜਪੇ।

ਸੋ ਪੰਡਿਤੁ ਜੋ ਤਿਹਾ ਗੁਣਾ ਕੀ ਪੰਡ ਉਤਾਰੈ ॥

ਅਨਦਿਨੁ ਏਕੋ ਨਾਮੁ ਵਖਾਣੈ ॥ ਸਤਿਗੁਰੁ ਕੀ ਓਹੁ ਦੀਖਿਆ ਲੇਇ॥

ਸਤਿਗੁਰ ਆਗੈ ਸੀਸੁ ਧਰੇਇ ॥

(ਪੰਨਾ 1261, ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ)

ਫਗਰੀ ਚਾਲ ਨੇਤ੍ਰੁ ਫੁਨਿ ਅੰਧੁਲੇ ਸਬਦ ਸੁਰਤਿ ਨਹੀ ਭਾਈ ॥

ਸਾਸਤ੍ਰ ਬੇਦ ਤ੍ਰੈ ਗੁਣ ਹੈ ਮਾਇਆ ਅੰਧਲਉ ਧੰਧੁ ਕਮਾਈ ॥

(ਪੰਨਾ 1126, ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ)

(ਡੋਲਨ ਵਾਲੀ ਟੇਢੀ ਚਾਲ ਹੈ। ਨੇਤ੍ਰੁ ਵੀ ਅੰਧੁਲੇ ਹਨ। ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਤੇ ਸੁਰਤਿ ਦੇ ਮੇਲ ਦਾ ਯਤਨ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ। ਉਸ ਨੂੰ ਇਹ ਨਹੀਂ ਪਤਾ ਸ਼ਾਸਤਰ ਵੇਦ ਤਾਂ ਤ੍ਰੈ ਗੁਣੀ ਮਾਇਆ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਅਗਿਆਨੀ ਧੰਧਾ ਹੀ ਕਰਦਾ ਹੈ।)

ਤਟ ਤੀਰਥ ਦੇਵ ਦੇਵਾਲਿਆ ਕੇਦਾਰੁ ਮਥੁਰਾ ਕਾਸੀ ॥

ਕੋਟਿ ਤੇਤੀਸਾ ਦੇਵਤੇ ਸਣੁ ਇੰਦ੍ਰੈ ਜਾਸੀ ॥

ਸਿਮ੍ਰਿਤਿ ਸਾਸਤ੍ਰ ਬੇਦ ਚਾਰਿ ਖਟੁ ਦਰਸ ਸਮਾਸੀ ॥

ਪੋਥੀ ਪੰਡਿਤ ਗੀਤ ਕਵਿਤ ਕਵਤੇ ਭੀ ਜਾਸੀ ॥

ਜਤੀ ਸਤੀ ਸੰਨਿਆਸੀਆ ਸਭਿ ਕਾਲੈ ਵਾਸੀ ॥

ਮੁਨਿ ਜੋਗੀ ਦਿਗੰਬਰਾ ਜਮੈ ਸਣੁ ਜਾਸੀ ॥

ਜੋ ਦੀਸੈ ਸੋ ਵਿਣਸਣਾ ਸਭ ਬਿਨਸਿ ਬਿਨਾਸੀ ॥

ਥਿਰੁ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮੁ ਪਰਮੇਸਰੋ ਸੇਵਕੁ ਥਿਰੁ ਹੋਸੀ ॥

(ਪੰਨਾ 1100, ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ)

(ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਪਰਮੇਸਰ ਥਿਰੁ ਹੈ। ਗੁਰਮੁਖ ਸੇਵਕ ਵੀ ਗੁਰਮਤਿ ਸਿਮਰਨ ਕਰਕੇ ਸਦਜੀਵਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਬਾਕੀ ਸਭ ਜਨਮ ਮਰਨ ਦੇ ਗੋੜ ਵਿੱਚ ਹਨ।)

ਸਾਚੀ ਕੀਰਤਿ ਸਾਚੀ ਬਾਣੀ ॥ ਹੋਰ ਨ ਦੀਸੈ ਬੇਦ ਪੁਰਾਣੀ ॥

ਪ੍ਰੀਤੀ ਸਾਚੁ ਸਚੇ ਗੁਣ ਗਾਵਾ ਮੈ ਧਰ ਹੋਰ ਨ ਕਾਈ ਹੇ ॥

(ਪੰਨਾ 1022, ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ)

ਵਰਤ ਨ ਰਹਉ ਨ ਮਹ ਰਮਦਾਨਾ ॥

ਤਿਸੁ ਸੇਵੀ ਜੋ ਰਖੈ ਨਿਦਾਨਾ ॥੧॥

ਏਕੁ ਗੁਸਾਈ ਅਲਹੁ ਮੇਰਾ ॥ ਹਿੰਦੂ ਤੁਰਕ ਦੁਹਾਂ ਨੇਬੇਰਾ ॥੧॥

(ਵਰਤ ਨਹੀਂ ਰਖਦਾ, ਰੋਜੇ ਨਹੀਂ ਰਖਦਾ, ਉਸ ਨੂੰ ਅਰਾਧਦਾ ਹਾਂ ਜੋ ਓੜਕ ਰਖਦਾ ਹੈ। ਮੇਰੇ ਲਈ ਹਿੰਦੂਆਂ ਦਾ ਗੋਸਾਈ ਤੇ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦਾ ਅੱਲ੍ਹਾ, ਇਕੋ ਏਕੰਕਾਰ ਹੀ ਹੈ, ਹਿੰਦੂ ਮੁਸਲਮਾਨ ਦੋਹਾਂ ਤੋਂ ਪੱਲਾ ਫੁੜਾ ਲਿਆ ਹੈ।)

ਹਜ ਕਾਬੈ ਜਾਉ ਨ ਤੀਰਥ ਪੂਜਾ ॥ ਏਕੋ ਸੇਵੀ ਅਵਰੁ ਨ ਦੂਜਾ ॥

ਪੂਜਾ ਕਰਉ ਨ ਨਿਵਾਜ ਗੁਜਾਰਉ ॥

ਏਕ ਨਿਰੰਕਾਰ ਲੇ ਰਿਦੈ ਨਮਸਕਾਰਉ ॥੩॥

ਨ ਹਮ ਹਿੰਦੂ ਨ ਮੁਸਲਮਾਨ ॥ ਅਲਹ ਰਾਮ ਕੇ ਪਿੰਡੁ ਪਰਾਨ ॥੪॥

ਕਹੁ ਕਬੀਰ ਇਹੁ ਕੀਆ ਵਖਾਨਾ ॥

ਗੁਰ ਪੀਰ ਮਿਲਿ ਖੁਦਿ ਖਸਮੁ ਪਛਾਨਾ ॥੫॥

(ਪੰਨਾ 1136, ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ)

(ਹਿੰਦੂ, ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦੇ ਪੂਜਾ, ਭਗਤੀ ਦੇ ਤਰੀਕੇ ਨਹੀਂ ਅਪਨਾਂਦਾ। ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਮਿਲ ਕੇ ਏਕੰਕਾਰ ਸਿਮਰਦਾ ਹੈ।)

ਵੇਦਾਂ ਸ਼ਾਸਤਰਾਂ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਵਰਣ ਜਾਤ

ਵੇਦ ਸ਼ਾਸਤਰਾਂ ਮੁਤਾਬਕ ਬ੍ਰਾਹਮਣ, ਖੱਤਰੀ, ਵੈਸ਼ ਤੇ ਸ਼ੂਦਰ ਚਾਰ ਵਰਣ/ਜਾਤੀਆਂ ਹਨ। ਸਭ ਵਰਣਾਂ ਦਾ ਆਪੋ ਆਪਣਾ ਨਿਯਮਤ ਧਰਮ ਹੈ। ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦਾ ਕੰਮ ਵਿਦਿਆ ਪੜ੍ਹਣਾ ਤੇ ਪੜ੍ਹਾਨਾ, ਖੱਤਰੀ ਦਾ ਕੰਮ ਜੰਗੀ ਸਿਖਸ਼ਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨਾ ਤੇ ਰਾਜ ਤੇ ਧਰਮ ਲਈ ਲੜਨਾ, ਵੈਸ਼ ਦਾ ਕੰਮ ਵਪਾਰ ਆਦਿ ਤੇ ਸ਼ੂਦਰ ਦਾ ਕੰਮ ਸਭ ਵਰਣਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ। ਸ਼ੂਦਰ ਨੂੰ ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਦਾ ਤੇ ਪੂਜਾ ਕਰਨ ਦਾ ਕੋਈ ਅਧਿਕਾਰ ਨਹੀਂ। ਨੀਵੀਆਂ ਜਾਤੀਆਂ ਦੀਆਂ ਵੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਹਨ। ਲੋਹਾਰ, ਤਰਖਾਨ ਆਦਿ ਹੱਥੀਂ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਵੀ ਨੀਵੀਆਂ ਜਾਤੀਆਂ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਿਲ ਹਨ। ਵੇਦਾਂਤ ਅਨੁਸਾਰ ਮਨੁੱਖੀ ਜਾਮੇ ਵਿੱਚ ਜਨਮ, ਪੁਰਸ਼, ਇਸਤਰੀ ਚਾਰੇ ਵਰਣ ਆਪਣੇ ਪੂਰਬਲੇ ਜਨਮਾਂ ਵਿੱਚ ਕੀਤੇ ਕਰਮਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਵਿੱਚ ਵੀ ਜੋ ਕਰਮ ਜੀਵ ਕਰਦਾ ਹੈ

ਪਿਛਲੇ ਸੰਸਕਾਰਾਂ ਮੁਤਾਬਕ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਹ ਸਾਡੀ ਪ੍ਰਾਲਬਧ ਹੈ, destiny ਹੈ। ਸਭ ਮਨੁੱਖ ਆਪਣੀ ਪ੍ਰਾਲਬਧ ਅਨੁਸਾਰ ਜੀਵਨ ਬਸਰ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਇਹ ਵਿਚਾਰ ਸਨਾਤਨ ਧਰਮ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਭਾਰਤ ਵਾਸੀਆਂ ਦੇ ਮਨ ਵਿੱਚ ਵਸੇ ਹਨ।

ਵੇਦਾਂਤੀ ਦੀ ਵਰਣ ਜਾਤ ਵੰਡ ਦੇ ਪੱਖ ਵਿੱਚ ਦਲੀਲ

ਸਨਾਤਨ ਧਰਮ ਕਿਸੇ religion ਦਾ ਨਾਮ ਨਹੀਂ। ਇਹ ਕੁਦਰਤੀ ਨਿਯਮਾਂ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਹੈ। ਵੇਦਕ ਧਰਮ ਸਮਝਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਸਾਰੇ ਜੀਵ ਆਪਣੇ ਕੀਤੇ ਕਰਮਾਂ ਦੇ ਫਲ ਭੋਗਦੇ ਹਨ, ਪਿਛਲੇ ਜਨਮ ਵਿੱਚ ਕੀਤੇ ਕਰਮ ਸੰਸਕਾਰ ਬਣਦੇ ਹਨ। ਮਨੁੱਖਾ ਜਨਮ ਵਿੱਚ ਆਉਣ ਸਮੇਂ ਬੱਚਾ ਆਪਣੇ ਪਿਛਲੇ ਕੀਤੇ ਕਰਮਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਬ੍ਰਾਹਮਣ, ਖੱਤਰੀ, ਵੈਸ਼ ਜਾਂ ਸੂਦਰ ਦੇ ਘਰ ਆਪਣੇ ਕਰਮਾਂ ਦਾ ਫਲ ਭੋਗਣ ਲਈ ਜਨਮ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਬੰਦੇ ਦੀ ਕਾਬਲੀਅਤ ਤੇ ਸਮਝ ਰੁਚੀ ਆਪਣੀ ਜਨਮ ਜਾਤ ਦੇ ਅਨੁਕੂਲ, ਸੁਭਾਵਕ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਜੀਵ ਦਾ ਕਰਮਾਂ ਤੋਂ ਛੁਟਕਾਰਾ, ਆਪਣੇ ਕਰਮਾਂ ਦੇ ਫਲ ਭੋਗ ਕੇ ਹੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਸਭ ਵਰਣ/ਜਾਤੀਆਂ ਆਪੋ ਆਪਣਾ ਜੀਵਨ ਤੇ ਫਰਜ਼ ਵਰਣ ਵੰਡ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ, ਖੁਸ਼ੀ ਨਾਲ ਨਿਭਾਉਣ ਤਾਂ ਸਮਾਜ ਸੁਖੀ ਰਹਿ ਸਕਦਾ ਹੈ ਤੇ ਕਿਸੇ ਝਗੜੇ ਕਸ਼ਮਕਸ਼ ਦਾ ਡਰ ਨਹੀਂ। ਜਦੋਂ ਮਨੁੱਖ ਇਸ ਜਨਮ ਤੋਂ ਬਣੇ ਕੁਦਰਤੀ ਨਿਯਮ ਨੂੰ ਤੋੜਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਝਗੜੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਸਮਾਜ ਵਿੱਚ ਬੇਚੈਨੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਉਪਰਲੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਸੰਸਾਰ ਵਿੱਚ 84 ਲੱਖ ਜੂਨਾਂ ਦੇ ਜੀਵ/ਜੰਤ ਇਸ ਕਰਮਾਂ ਦੇ ਨਿਯਮ ਅਨੁਸਾਰ, ਜੂਨਾਂ ਦੇ ਦੁਖ/ਸੁਖ ਦੇ ਚੱਕਰ ਕੱਢ ਰਹੇ ਹਨ ਤੇ ਕੱਢਦੇ ਰਹਿਣਗੇ।

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਜੀਵ ਦੇ ਕਰਮਬੱਧ ਹੋਣ ਵਾਲੀ ਤੇ 84 ਲੱਖ ਜੂਨਾਂ ਵਿੱਚ ਘੁੰਮਣ ਦੀ ਵੈਦਕ ਵਿਚਾਰ ਨੂੰ ਸਹੀ ਕਰਾਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਪਰ ਗੁਰਬਾਣੀ ਸਮਝਾਉਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਮਨੁੱਖਾ ਜੂਨੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਹੈ ਤੇ ਮਨੁੱਖ ਜੂਨੀ ਵਿੱਚ ਜੀਵ ਕਰਮਜਾਲ ਤੋਂ ਛੁੱਟਨ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਫਿਰ ਕਰਮਜਾਲ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦਾ, ਜੀਵ ਸਦਜੀਵਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਜਨਮ ਮਰਨ ਦਾ ਗੋੜ ਮੁੱਕ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਮਨੁੱਖ ਇਸ ਜਨਮ ਵਿੱਚ ਕਰਮਜਾਲ ਤੋਂ ਛੁੱਟਨ ਦਾ ਯਤਨ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ਉਹ ਜਨਮ ਮਰਨ ਦੇ ਗੋੜ ਵਿੱਚ ਹੀ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ।

ਲਖ ਚਉਰਾਸੀਹ ਜੋਨਿ ਸਬਾਈ ॥ ਮਾਣਸ ਕਉ ਪ੍ਰਭਿ ਦੀਈ ਵਡਿਆਈ ॥

ਇਸੁ ਪਉੜੀ ਤੇ ਜੋ ਨਰੁ ਚੁਕੈ ਸੋ ਆਇ ਜਾਇ ਦੁਖੁ ਪਾਇਦਾ ॥

(ਪੰਨਾ 1075, ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ)

ਗੁਰਬਾਣੀ ਅਨੁਸਾਰ ਚੰਗੇ ਕਰਮ ਕਰਨੇ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹਨ ਪਰ ਸ਼ਾਸਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਦੱਸੇ ਜਪ, ਤਪ, ਸੰਜਮ ਨਿਹਫਲ ਹਠ ਕਰਮ ਹਨ।

ਇਸਲਾਮ ਤੇ ਈਸਾਈ ਮਤ ਤੇ ਕੁਝ ਹੋਰ ਮਤ ਜੀਵ ਦੇ ਜੂਨਾਂ ਵਿੱਚ ਘੁੰਮਣ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦੇ। ਉਹਨਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਮਰਨ ਉਪਰੰਤ ਆਤਮਾ ਜੀਵ ਦੇ ਨਾਲ ਕਬਰ ਵਿੱਚ ਦਫਨ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਕਿਆਮਤ ਦਾ ਦਿਨ ਆਵੇਗਾ ਤਾਂ ਸਭ ਜੀਵਆਤਮਾ ਕਬਰਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਉਠਣਗੀਆਂ, ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਕਰਮਾਂ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸਵਰਗ ਜਾਂ ਦੋਜ਼ਖ ਵਿੱਚ ਭੇਜਿਆ ਜਾਵੇਗਾ।

ਗੁਰਬਾਣੀ ਅਨੁਸਾਰ ਕਰਮ ਤੇ ਕਰਮਾਂ ਦੇ ਫਲ, ਕੁਦਰਤੀ ਨਿਯਮ ਹਨ, ਪਰ ਇਸ ਕੁਦਰਤੀ ਨਿਯਮ ਤੋਂ ਉਪਰ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਦਾ ਹੁਕਮ ਹੈ। ਕਰਮਾਂ ਦੇ ਫਲ ਸੁਤੰਤਰ ਵਸਤੂ ਨਹੀਂ, ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਦੇ ਹੁਕਮਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਫਲ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਮਸਤਕ ਤੇ ਲਿਖੇ ਕਰਮਾਂ ਦੇ ਲੇਖ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਹੁਕਮ ਦੇ ਲੇਖ ਹਨ। ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਆਪਣੇ ਹੁਕਮ ਦੇ ਲੇਖ/ਪ੍ਰਾਲਬਧ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਬਖਸ਼ੀਸ਼ ਦੁਆਰਾ ਮੋਟ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਕਰਮਾਂ ਦਾ ਹਿਸਾਬ ਤੇ ਜਨਮ ਮਰਨ ਦਾ ਗੋੜ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਬਖਸ਼ੀਸ਼ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦਾ ਰਾਹ ਪੂਰੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੇ ਦਿੱਤੇ ਨਾਮ ਦੀ ਕਮਾਈ ਹੈ।

ਕਰਮਜਾਲ ਦੀ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਦੀ ਦਲਦਲ ਵਿੱਚ ਫਸਿਆ ਵੇਦਾਂਤੀ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਨੂੰ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ। ਉਹ ਆਪਣੇ ਵੇਦਾਂਤੀ ਵਿਚਾਰ ਤੋਂ ਨਿਕਲਣ ਦਾ ਰਾਹ ਨਹੀਂ ਜਾਣ ਸਕਦਾ। ਇਸ ਦਾ ਇਕੋ ਤਰੀਕਾ ਹੈ, ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਤੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀ ਕਥਾ। ਚੋਹਾਂ ਵਰਣਾਂ ਨੂੰ ਗੁਰਬਾਣੀ ਨੇ ਇਕ ਹੀ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਕਿ ਜੇ ਪੂਰੇ ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਦੀਖਿਆ ਤੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਲੈ ਕੇ ਨਾਮ ਜਪਦਾ ਹੈ ਉਹ ਤਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਖੜੀ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਸੂਦ ਵੈਸ ਉਪਦੇਸੁ ਚਹੁ ਵਰਨਾ ਕਉ ਸਾਝਾ ॥

ਗੁਰਮੁਖਿ ਨਾਮੁ ਜਪੈ ਉਧਰੈ ਸੋ ਕਲਿ ਮਹਿ

ਘਟਿ ਘਟਿ ਨਾਨਕ ਮਾਝਾ ॥

(ਖੜੀ, ਬ੍ਰਾਹਮਣ, ਸੂਦ, ਵੈਸ਼ ਵਿੱਚ ਜਾਤੀ ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ ਕੋਈ ਫਰਕ ਨਹੀਂ। ਇਹਨਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਜੋ ਭੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਆਵੇਗਾ, ਤੇ ਗੁਰਮਤਿ ਨਾਮ ਜਪੇਗਾ, ਉਹ ਸੰਸਾਰ ਸਾਗਰ ਤੋਂ ਪਾਰ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ।)

(ਪੰਨਾ 747, ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ)

ਬਿਨੁ ਗੁਰ ਕਰਮ ਨ ਛੁਟਸੀ ਕਹਿ ਸੁਣਿ ਆਖਿ ਵਖਾਣੁ ॥

(ਪੰਨਾ 56, ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ)

(ਪੂਰੇ ਸਤਿਗੁਰ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਕਰਮਾਂ ਤੋਂ ਛੁਟਕਾਰਾ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ।)

ਪੂਰਾ ਸਤਿਗੁਰ ਕਰਮਾਂ ਦੇ ਬੰਧਨ ਤੋਂ ਛੁਟਕਾਰਾ ਗੁਰਮਤਿ ਨਾਮ ਸਿਮਰਣ ਭਗਤੀ ਕਰਾ ਕੇ ਕਰਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਆਪਣੀ ਨਦਰ ਕਰਮ ਬਖਸ਼ੀਸ਼ ਦੁਆਰਾ। ਗੁਰਮਤਿ ਅਨੁਸਾਰ ਗੁਰਮੰਤ੍ਰ ਨਾਮ ਲੈ ਕੇ ਏਕੰਕਾਰ ਦੀ ਭਗਤੀ ਜਪ ਸਿਮਰਨ ਅਰਾਧਨਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਦੇਵੀ ਦੇਵਤੇ ਅਵਤਾਰ ਦੇ ਜਪ ਸਿਮਰਨ ਭਗਤੀ ਕਰਨ ਨਾਲ ਹਉਂ ਦਾ ਭਰਮ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ ਤੇ ਜਨਮ ਮਰਨ ਦਾ ਗੇੜ ਬਣਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

ਹੁਣ ਅਸੀਂ ਅਜੋਕੇ ਕਥਿਤ ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਦੀ ਹਰ ਇਕ ਰਚਨਾ ਦੀ ਵੱਖ ਵਿਚਾਰ ਗੁਰਬਾਣੀ ਆਧਾਰ ਤੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿੱਚ ਦ੍ਰਿੜ ਕਰਾਈ ਗੁਰਮਤਿ ਦੀ ਕਸਵਟੀ ਤੇ ਲਾ ਕੇ ਕਰਨ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਪੁਰਾਤਨ ਹਸਤ ਲਿਖਤ ਬੀੜਾਂ ਵਿੱਚ ਇਸ ਗ੍ਰੰਥ ਦਾ ਨਾਮ ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕ ਹੈ।

ਭਾਗ ੫

ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਦੀਆਂ ਰਚਨਾਵਾਂ

ਭੂਮਿਕਾ

ਜਿਸ ਗ੍ਰੰਥ ਨੂੰ ਅੱਜ ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਦੇ ਨਾਮ ਨਾਲ ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਗ੍ਰੰਥ ਜਾਂ ਪੁਸਤਕ ਦਾ ਨਾਮ ਪਹਿਲਾਂ 'ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕ' ਸੀ। ਅਸੀਂ ਅਨੁਮਾਨ ਲਗਾ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਨਾਮ ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਲਗਭਗ 1885 ਈ. ਵਿੱਚ ਰਖਿਆ ਗਿਆ ਹੋਵੇਗਾ।

ਹਿੰਦੂਤਵਾ ਦੀਆਂ ਤਾਕਤਾਂ ਦੀ ਕੂਟ ਨੀਤੀ ਸਦਕਾ ਇਸ ਦਾ ਨਾਮ ਇੱਕ ਹੋਰ ਵਾਰ ਬਦਲ ਕੇ ਦਸਮ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵੇਦ ਮਤ ਦੇ ਗ੍ਰੰਥ ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕ ਨੂੰ ਹੁਣ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਬਰਾਬਰੀ ਦੇਣ ਦਾ ਉਪਰਾਲਾ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਕੀ ਗੁਰਸਿੱਖ ਹੁਣ ਦੇਵੀ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੇ ਉਪਾਸ਼ਕ ਹੋ ਜਾਣਗੇ ?

ਅਖੌਤੀ ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਦੀ ਸੰਪਾਦਨਾ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਆਪ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕਰਾਈ ਹੈ। ਇਸ ਗ੍ਰੰਥ ਦੀ ਸੰਪਾਦਨਾ ਪਾ:10 ਦੇ ਜੋਤਿ ਜੋਤਿ ਸਮਾਉਣ ਤੋਂ ਬਾਦ 13 ਸਾਲ ਪਿਛੋਂ ਸੰਮਤ 1778 ਜਾਂ ਕਈ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਅਨੁਸਾਰ 17 ਸਾਲ ਪਿਛੋਂ ਹੋਈ।

ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ, ਵੱਖ-ਵੱਖ ਰਚਨਾਵਾਂ ਦਾ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਹੈ। ਪੁਰਾਤਨ ਹਸਤ ਲਿਖਤ ਬੀੜਾਂ ਵਿੱਚ ਵੀ ਇਹ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਰਚਨਾਵਾਂ ਦਾ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਸੀ। ਸ਼ੁਰੂ-ਸ਼ੁਰੂ ਵਿੱਚ ਇਸ ਗ੍ਰੰਥ ਦਾ ਨਾਮ ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕ ਸੀ। ਜਿਸ ਬੀੜ ਨੂੰ ਭਾਈ ਮਨੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਬੀੜ ਕਰਕੇ ਜਨਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਉਸਦੇ ਤਤਕਰੇ ਵਿੱਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ -

ਤਤਕਰਾ ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕ ਗ੍ਰੰਥ ਜੀ ਕਾ।

ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕ ਦੇ ਵਿੱਚ ਅਵਤਾਰਾਂ ਤੇ ਰਾਜਿਆਂ ਦੇ ਅਨੇਕ ਇਤਿਹਾਸਕ ਪ੍ਰਸੰਗ ਹਨ ਜੋ ਨਾਟਕ ਦੀ ਰੀਤਿ ਅਨੁਸਾਰ ਲਿਖੇ ਗਏ ਹਨ। ਬਚਿਤ੍ਰ ਦੇ ਅਰਥ ਹਨ ਅਜੀਬ ਜਾਂ ਹੈਰਾਨ।

ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਦੀਆਂ ਕੁਲ 12 ਰਚਨਾਵਾਂ ਵਿਚੋਂ 11 ਰਚਨਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਰਚਨਹਾਰ ਪਾ:10 ਨੂੰ ਦਰਸਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਰਚਨਾਵਾਂ ਦੇ ਮੰਗਲਾਚਰਣ ਵਿੱਚ ਅਕਾਲ ਉਸਤਤਿ, ਸ੍ਰੀ ਭਗਉਤੀ ਜੀ ਸਹਾਇ ਆਦਿ ਵੀ ਲਿਖਿਆ ਹੈ। ਰਚਨਹਾਰ ਨੇ ਭਗਉਤੀ ਜੀ ਸਹਾਇ, ਜਾਂ ਪ੍ਰਥਮ ਭਗਉਤੀ ਸਿਮਰਿ ਕੇ, ਜਾਂ ਕਾਲ ਜੂ ਕੀ ਉਸਤਤਿ ਲਿਖ ਕੇ ਆਪਣੇ ਇਸ਼ਟ ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਵੀ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਭਗਉਤੀ, ਕਾਲ ਆਦਿ ਲਿਖ ਕੇ ਰਚਨਾ ਵਿੱਚ ਹੀ ਇਸ਼ਟ ਦੇ ਅਰਥ ਵੀ ਸਮਝਾਏ ਹਨ। ਅਸੀਂ ਭਗਉਤੀ ਦੇ ਅਰਥ ਉਹ ਹੀ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਜੋ ਰਚਨਹਾਰ ਨੇ ਕੀਤੇ ਹਨ।

ਰਚਨਾਵਾਂ ਦੇ ਸਿਰਲੇਖ ਤੇ ਮੰਗਲਾਚਰਣ ਦੀ ਸੂਚੀ ਅਸੀਂ ਹੇਠਾਂ ਲਿਖੀ ਹੈ।

1. ਜਾਪੁ ਸਾਹਿਬ (ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਪੰਨਾ 1 ਤੋਂ 10)
ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ, ੴ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫਤਹ,
ਸ੍ਰੀ ਮੁਖਵਾਕ ਪਾ:੧੦
2. ਅਕਾਲ ਉਸਤਤਿ (ਪੰਨਾ 11 ਤੋਂ 38) ਪਾ:10
3. ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕ ਸ੍ਰੀ ਮੁਖਵਾਕ ਪਾ:10 (ਪੰਨਾ 39 ਤੋਂ 73)
4. ੴ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫਤਹ
ਸ੍ਰੀ ਭਗਉਤੀ ਜੀ ਸਹਾਇ। ਵਾਰ ਸ੍ਰੀ ਭਗਉਤੀ ਜੀ ਕੀ ਪਾ:੧੦.
(ਪੰਨਾ 119 ਤੋਂ 127)
5. ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ॥ ਸ੍ਰੀ ਭਗਉਤੀ ਜੀ ਸਹਾਇ॥
ਅਬ ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਬੋਧ ਲਿਖਯਤੇ ਪਾ:੧੦ (ਪੰਨਾ 127 ਤੋਂ 155)
6. ਅਬ ਚਉਬੀਸ ਅਵਤਾਰ (ਪੰਨਾ 155 ਤੋਂ 709)
ੴ ਸ੍ਰੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫਤਹ ਪਾ:੧੦
7. ਰਾਮਕਲੀ ਪਾ:10 (ਪੰਨਾ 709 ਤੋਂ 712)
8. 33 ਸਵੈਯੇ (ਪੰਨਾ 712 ਤੋਂ 716)
ੴ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫਤਹ
ਸ੍ਰੀ ਮੁਖਵਾਕ ਸਵੈਯਾ ਪਾ:੧੦
9. ਖਾਲਸਾ ਮਹਿਮਾ (ਪੰਨਾ 716)
ੴ ਸ੍ਰੀ ਮੁਖਵਾਕ ਪਾ:੧੦

10. ਸ਼ਸਤਰ ਨਾਮ ਮਾਲਾ (ਪੰਨਾ 717 ਤੋਂ 808) ਸ੍ਰੀ ਭਗਉਤੀ ਸਹਾਇ॥ ਪਾ:੧੦॥
11. ਅਬ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰ (ਪੰਨਾ 809 ਤੋਂ 1388)ੴ ਸ੍ਰੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫਤਹ॥
ਸ੍ਰੀ ਭਗਉਤੀ ਜੀ ਸਹਾਇ॥ ਅਬ ਪਖਿਆਨ ਚਰਿਤ੍ਰ ਲਿਖਯਤੇ ਪਾ:੧੦
12. ੴ ਹੁਕਮ ਸੱਤਿ, ਸ੍ਰੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫਤਹ॥
ਜ਼ਫਰਨਾਮਾ ਸ੍ਰੀ ਮੁਖਵਾਕ ਪਾ:10 (ਪੰਨਾ 1389 ਤੋਂ 1428)
ਜ਼ਫਰਨਾਮਹ ਪਾ: ੧੦
ੴ ਹੁਕਮ ਸਤ
ਸ੍ਰੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫਤਹ॥ ਜ਼ਫਰਨਾਮਾ ਸ੍ਰੀ ਮੁਖਵਾਕ ਪਾ:੧੦

ਅਸੀਂ ਉਪਰ ਲਿਖੀਆਂ ਰਚਨਾਵਾਂ ਦੀ ਵਿਚਾਰ, ਇਹਨਾਂ ਰਚਨਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਜੋ ਲਿਖਿਆ ਹੈ, ਉਸ ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ ਕਰਨ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਰਚਨਾਵਾਂ ਲਿਖਨ ਵਾਲੇ ਦੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਦਾ ਮੂਲ ਤਿੰਨ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ

- ਨਿਰੋਲ ਗੁਰਬਾਣੀ
- ਨਿਰੋਲ ਵੇਦ ਸ਼ਾਸਤਰਾਂ ਸਿੰਮ੍ਰਿਤੀਆਂ, ਹਿੰਦੂ ਧਰਮ ਗ੍ਰੰਥ
- ਗੁਰਬਾਣੀ ਉਪਦੇਸ਼ ਤੇ ਹਿੰਦੂ ਧਰਮ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਦਾ ਮਿਲ-ਗੋਭਾ

ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਬਾਣੀ ਨਿਰੋਲ ਗੁਰਬਾਣੀ ਉਪਦੇਸ਼ ਅਨੁਕੂਲ ਹੋਵੇਗੀ। ਪਾ:10 ਅਭੁੱਲ ਗੁਰੂ ਕਰਤਾਰ ਹਨ। ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਵਿੱਚ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਬਾਣੀ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਕੋਈ ਵਿਚਾਰ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ।

ਗੁਰਬਾਣੀ ਉਪਦੇਸ਼ ਤੇ ਹਿੰਦੂ ਧਰਮ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਭੇਦਾਂ ਨੂੰ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿੱਚ ਹੀ ਸਪਸ਼ਟ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਖੋਲ ਕੇ, ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨੇ ਬਿਆਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਗੁਰਸਿੱਖ ਗੁਰਬਾਣੀ ਉਪਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਸੱਤ ਮੰਨਦੇ ਹਨ।

ਗੁਰਬਾਣੀ, ੧, ਇਕੋ ਇਕ ਸਦੈਵੀ ਹਸਤੀ, ਏਕੰਕਾਰ ਜੋਤਿ ਰੂਪ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ, ਪਰਮ ਨਿਰਮਲ ਚੇਤਨਾ ਦਾ ਗਿਆਨ ਬਖਸ਼ਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਹਸਤੀ ਸੱਚਾਈ ਹੈ, ਹੋਂਦ ਹੈ, ਮਨੋਕਲਪਿਤ, ਮਿਥਿਆ ਨਹੀਂ। ਇਕ ਏਕੰਕਾਰ ਜੋਤਿ ਹੈ, ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਹੈ, ਆਦਿ ਪੁਰਖ ਹੈ, ਪਰਮ ਨਿਰਮਲ ਚੇਤਨਾ ਹੈ, ਅਬਿਨਾਸੀ ਹੈ, ਆਨੰਦ ਸਰੂਪ ਹੈ, ਸਦਾ ਸੱਤ ਹੈ। ਇਕ ਏਕੰਕਾਰ ਵਿੱਚ ਸਭ ਗੁਣ ਹਨ, ਕੋਈ ਅਵਗੁਣ ਵਿਕਾਰ ਕਾਮ ਕ੍ਰੋਧ ਆਦਿ ਨਹੀਂ, ਬਖਸ਼ਦ ਹੈ।

ਮੂਲ ਮੰਤ੍ਰ ਦਾ ਦੂਜਾ ਅਖਰ ਓਅੰਕਾਰ -

ਇਕ ਏਕੰਕਾਰ ਦੇ ਹੁਕਮ ਨਾਲ ਇਕ ਏਕੰਕਾਰ ਦਾ ਪਸਾਰੇ ਵਾਲਾ ਸਰੂਪ ਓਅੰਕਾਰ ਵਜੂਦ ਵਿੱਚ ਆਇਆ। ਓਅੰਕਾਰ ਸਰੂਪ ਦੀ ਹੋਂਦ ਵਿੱਚ ਆਉਣ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਕਾਲ ਸਮਾਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਇਆ। ਇਕ ਕਾਲ ਚੱਕਰ ਪੂਰਾ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਾਦ, ਇਕ ਏਕੰਕਾਰ ਦੇ ਹੁਕਮ ਨਾਲ ਸਮਾਂ ਖੈ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਸਾਰਾ ਸੰਸਾਰ, ਇਕ ਵਿੱਚ ਹੀ ਸਮਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਓਅੰਕਾਰ ਸਰੂਪ ਸਦਾ ਸੱਤ ਨਹੀਂ। ਓਅੰਕਾਰ ਸਰੂਪ ਵਿਚ ਨਾਮ ਜੋਤਿ ਦਾ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਪਸਾਰਾ ਹੈ। ਨਾਮ ਜੋਤਿ ਪਰਮ ਨਿਰਮਲ ਚੇਤਨਾ ਹੈ। ਨਾਮ ਜੋਤਿ ਤੋਂ ਇਕ ਦੇ ਹੁਕਮ ਨਾਲ ਸਿਸ਼ਟੀ ਦੇ ਜੀਵ ਜੰਤ, ਹਉਂ ਦੇ ਭਰਮ ਨਾਲ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਪਲਦੇ ਹਨ ਤੇ ਮਰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। (ਇਹ 84 ਲੱਖ ਜੂਨਾਂ ਦਾ ਗੇੜ ਹੈ।)

ਗੁਰਬਾਣੀ ਇਕ ਏਕੰਕਾਰ, ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਦੇ ਜਪ ਸਿਮਰਣ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਜਿਸ ਦੀ ਸਿਫਤ ਸਾਲਾਹ, ਜਪ ਸਿਮਰਨ ਧਿਆਨ ਕਰਾਂਗੇ, ਉਸ ਦੇ ਗੁਣ ਸੇਵਕ ਵਿੱਚ ਆ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਗੁਰਮਤਿ ਨਾਮ ਸਿਮਰਨ ਕਰਕੇ ਤੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੁਆਰਾ ਉਸ ਦੀ ਸਿਫਤ ਸਾਲਾਹ, ਗੁਣ ਗਾ ਕੇ, ਉਸ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰਾਂ ਕਰਕੇ, ਇੱਕ ਦੇ ਸਭ ਗੁਣ ਸਿੱਖ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕਰ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਉਹ ਇੱਕ ਵਿੱਚ ਹੀ ਸਮਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤੇ ਇਕ ਵਰਗਾ ਹੀ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਇਕ ਗੁਣੀ ਭਰਪੂਰ, ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਦੇ ਗੁਣ ਅੰਦਰ ਆਉਂਦੇ ਹਨ, ਤਾਂ ਅਵਗੁਣ ਨਾਸ਼ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਮੈਡੀਕਲ ਵਿਸ਼ਵ ਵਿਦਿਆਲੇ (Medical Universities) ਤੇ ਹੋਰ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀਆਂ ਵਿੱਚ ਅਜਕਲ Consciousness, ਚੇਤਨਾ ਤੇ ਵਿਗਿਆਨਕ ਖੋਜ (Scientific Research) ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ। Medical ਡਾਕਟਰ ਗੁਣ ਇਹ ਪਰਚਾਰ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ਕਿ ਜਿਸ ਦਾ ਜਪ, ਸਿਮਰਣ, ਅਰਾਧਨਾ, ਗੁਣਾਣਵਾਦ, ਮਨੁੱਖ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਸੀ ਦੇ ਗੁਣ/ਅਵਗੁਣ ਮਨੁੱਖ ਵਿੱਚ ਆ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਥੋਂ ਤਕ ਕਿ ਜੇ ਸਿਗਰਟ (cigarette) ਦਾ ਧਿਆਨ ਧਰਿਆ ਜਾਵੇਗਾ ਤੇ ਇਸ ਨਾਮ ਨੂੰ ਜਪਿਆ ਜਾਵੇਗਾ ਤਾਂ ਸਿਗਰਟ ਦੇ ਸਭ ਅਵਗੁਣ, ਰੋਗ, ਬੀਮਾਰੀਆਂ ਉਸ ਮਨੁੱਖ ਵਿੱਚ ਆ ਜਾਣਗੇ। ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਗੱਲ ਬਹੁਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਕਿਸ ਦਾ ਨਾਮ ਜਪਦੇ ਹਾਂ ਤੇ ਕਿਸ ਦੀ ਸਿਫਤ ਸਾਲਾਹ ਕਰਦੇ ਹਾਂ।

ਗੁਰਬਾਣੀ ਓਮ ਨੂੰ ਸੱਤ ਨਹੀਂ ਕਹਿੰਦੀ, ਓਮ ਨੂੰ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ, ਅਭਿਨਾਸੀ ਹਸਤੀ, ਆਦਿ ਪੁਰਖ ਨਹੀਂ ਕਹਿੰਦੀ। ਓਮ ਦਾ ਜਪ ਸਿਮਰਣ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਜਮਾਂ ਵੱਸ ਪੈਂਦੇ ਹਨ, ਜਨਮ ਮਰਨ ਦੇ ਗੇੜ ਵਿੱਚ ਪੈਂਦੇ ਹਨ, ਉਹਨਾਂ ਦਾ

ਹਉਂ ਦਾ ਭਰਮ ਕਿਸੇ ਜਪ, ਤਪ, ਧਿਆਨ, ਸਾਧਨਾ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਓਮ ਤੋਂ ਕਾਲ (ਸਮਾਂ) ਆਰੰਭ ਹੋਇਆ। ਓਮ ਹੀ ਕਾਲ ਪੁਰਖ ਹੈ।

ਹਿੰਦੂ ਧਰਮ ਸ਼ਾਸਤਰਾਂ ਅਨੁਸਾਰ, ਬ੍ਰਹਮਾ ਬਿਸਨ ਮਹੇਸ਼ ਕਾਲ ਤੋਂ ਉਪਜੇ ਦੇਵਤੇ ਹਨ। ਕਾਲ ਜਾਂ ਮਹਾਕਾਲ ਦਾ ਹੀ ਰੂਪ ਦੁਰਗਾ, ਭਵਾਨੀ, ਭਗਉਤੀ ਆਦਿ ਦੇਵੀਆਂ ਹਨ। ਹਿੰਦੂ ਧਰਮ ਗ੍ਰੰਥ ਦੇਵੀ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੀ ਪੂਜਾ, ਅਰਾਧਨਾ, ਧਿਆਨ, ਸਿਫਤ ਸਾਲਾਹ ਆਦਿ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੰਦੇ ਹਨ।

ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕ ਦੇ ਛੰਤ 84 ਵਿੱਚ ਕਵੀ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ (ਵਿਸਥਾਰ ਨਾਲ ਵਿਚਾਰ ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਵਿੱਚ ਕਰਾਂਗੇ) ਕਾਲ ਦਾ ਇਸ਼ਾਰਾ ਪਾ ਕੇ ਹੀ ਭਗਵਾਨ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਹੋਇਆ, ਇਸ ਜਗਤ ਵਿੱਚ ਜਿਸ ਦੀ ਕਾਲ ਸ਼ਕਤੀ ਪਰਗਟ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ। ਕਾਲ ਦਾ ਇਸ਼ਾਰਾ ਪਾ ਕੇ ਹੀ ਬ੍ਰਹਮਾ ਹੋਇਆ, ਅਤੇ ਕਾਲ ਦਾ ਇਸ਼ਾਰਾ ਪਾ ਕੇ ਹੀ ਸ਼ਿਵ ਜੀ ਹੋਇਆ। ਕਾਲ ਦਾ ਇਸ਼ਾਰਾ ਪਾ ਕੇ ਹੀ ਸੁਰ, ਅਸੁਰ (ਦੈਤ) ਹੋਏ। ਕਵੀ ਕਾਲ ਨੂੰ ਹੀ ਅਕਾਲ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ।

ਹਿੰਦੂ ਧਰਮ ਗ੍ਰੰਥ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਓਮ ਦੀ ਅਰਾਧਨਾ ਕਰਕੇ ਅਪਰ ਅਪਾਰ, ਇਕੋ ਇਕ ਹਸਤੀ, ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਨੂੰ ਪਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜ਼ਾਹਰ ਹੈ ਕਿ ਵੇਦ ਪੁਰਾਣ ਸ਼ਾਸਤਰ ਰਚਨ ਵਾਲੇ ਰਿਸ਼ੀ ਮੁਨੀਆਂ ਨੇ ਅਨੁਮਾਨ ਲਗਾਇਆ ਹੈ ਕਿ ਬ੍ਰਹਮਾ ਬਿਸਨ ਮਹੇਸ਼ ਨੂੰ ਰਚਨ ਵਾਲੀ ਕੋਈ ਇਕ ਹਸਤੀ ਹੈ, ਪਰ ਉਹ ਇਕ ਨੂੰ ਜਾਣਦੇ ਪਛਾਣਦੇ ਨਹੀਂ, ਨਾ ਹੀ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਉਤੇ ਅਮਲ ਕਰਕੇ ਇੱਕ ਨੂੰ ਪਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਕਾਲ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ ਸਮਾਂ ਜੋ ਇਕੋ ਇਕ ਸਦੈਵੀ ਹਸਤੀ ਦੇ ਹੁਕਮ ਨਾਲ ਓਅੰਕਾਰ ਧੁੰਨ ਉਚਾਰਨ ਦੇ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਇਆ। ਉਸੀ ਸਮੇਂ ਓਅੰਕਾਰ ਦੇ ਹੁਕਮ ਨਾਲ ਹਿੰਦੂ ਮਤ ਦਾ ਓਮ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਇਆ। ਕਾਲ ਨੂੰ ਵੇਦ ਸ਼ਾਸਤਰ ਤੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਕਾਲ ਪੁਰਖ ਵੀ ਕਹਿੰਦੀ ਹੈ।

ਸ਼ਿਵਾ ਦੇ ਅਰਥ ਹਨ ਦੁਰਗਾ, ਭਵਾਨੀ। ਇਹ ਸ਼ਿਵਪਤਨੀ, ਦੇਵੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੇ ਮਹਾ ਕਾਲੀ, ਸ਼ੀਤਲਾ, ਦੁਰਗਾ, ਚੰਡੀ ਆਦਿਕ ਅਨੇਕਾਂ ਨਾਮ ਹਨ। ਦੇਵੀ ਦੇਵਤਿਆਂ ਵਿੱਚ ਗੁਣ ਤੇ ਅਵਗੁਣ ਦੋਨੋਂ ਹਨ। ਦੇਵੀ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੀ ਅਰਾਧਨਾ ਕਰਨ ਨਾਲ ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਅਵਗੁਣ ਵਿਕਾਰ, ਕਰੂਰ ਰੂਪ, ਕ੍ਰੋਧ ਆਦਿ ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਉਪਾਸ਼ਕਾਂ ਵਿੱਚ ਆਉਂਦੇ ਹਨ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਇਹਨਾਂ ਦੀ ਸਿਫਤ ਸਾਲਾਹ, ਅਰਾਧਨਾ ਤੋਂ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਵਰਜਦੇ ਹਨ।

ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਦੀਆਂ ਸਭ ਰਚਨਾਵਾਂ ਵਿਚ ਓਮ, ਕਾਲ ਪੁਰਖ ਕਾਲ, ਕਾਲੀ, ਦੁਰਗਾ, ਭਵਾਨੀ ਆਦਿ ਦੇਵੀ ਦੇਵਤਿਆਂ ਆਦਿ ਦੀ ਸਿਫਤ ਸਾਲਾਹ, ਨਮਸਕਾਰ ਤੇ ਇਹਨਾ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦੇ ਸਿਮਰਣ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਹੈ।

ਵੇਦ ਸ਼ਾਸਤਰ ਸਿਮ੍ਰਤੀਆਂ ਓਮ ਨੂੰ ਸੱਤ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਅਕਾਲ ਕਰਤਾ, ਨਿਰਭਉ, ਨਿਰਵੈਰ, ਅਜੂਨੀ ਤੇ ਸੈਭੰ ਵੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਹਿੰਦੂ ਧਰਮ ਦਾ ਇਸ਼ਟ ਜਾਂ ਸਿਮਰਨ/ਧਿਆਨਯੋਗ ਹਸਤੀ, ਓਮ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਉਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਓਮ ਸੱਤ, ਓਮ ਨਮੋ ਆਦਿ। ਓਮ ਦੇ ਵਜੂਦ ਵਿਚ ਆਉਣ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਕਾਲ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਇਆ। ਹਿੰਦੂ ਧਰਮ ਸ਼ਾਸਤਰ, ਕਾਲ, ਕਾਲੀ ਤੇ ਇਸਤੋਂ ਹੀ ਉਪਜੀਆਂ ਸਕਤੀਆ ਕਾਲੀ, ਦੁਰਗਾ, ਭਵਾਨੀ, ਭਗਉਤੀ ਆਦਿ ਦਾ ਵਰਣਨ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਿਫਤ ਸਲਾਹ ਤੇ ਸਿਮਰਨ ਧਿਆਨ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੰਦੇ ਹਨ।

ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿੱਚ ਵਰਤੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੇ ਅਰਥ ਗੁਰਬਾਣੀ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਇਸੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵੇਦਬਾਣੀ ਵਿੱਚ ਵਰਤੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੇ ਅਰਥ ਵੇਦਬਾਣੀ ਕਰਦੀ ਹੈ।

ਉਦ੍ਧਾਰਣ ਲਈ ਅਸੀਂ ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਦੀਆਂ ਕੁਝ ਰਚਨਾਵਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕਾਲ ਤੇ ਹੋਰ ਦੇਵੀ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੇ ਨਾਮ ਤੇ ਅਰਥ ਰਚਨਾਵਾਂ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਹੇਠਾਂ ਲਿਖੇ ਹਨ।

ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਅਵਤਾਰ ਵਿੱਚ ਦਿੱਤੇ ਦੇਵੀ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੇ ਨਾਮ

ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਪੰਨਾ 309

ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਦੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਅਵਤਾਰ ਪ੍ਰਸੰਗ ਵਿੱਚ ਦੇਵੀ ਦੀ ਉਸਤਤ ਲਿਖੀ ਹੈ। ਤੇ ਦੇਵੀ ਦੇ ਅਨੇਕਾਂ ਨਾਮ ਵੀ ਲਿਖੇ ਹਨ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੁਰਗਾ, ਚੰਡੀ ਆਦਿ। ਇਹ ਸਭ ਕਾਲ/ਕਾਲੀ ਦੇ ਨਾਮ ਹਨ।

ਛੰਦ 421 ਤੋਂ 432 ਤਕ

(ਅਸਤ੍ਰਾਂ ਅਤੇ ਸਸਤ੍ਰਾਂ ਵਾਲੀ ਤੇ ਭਿਆਨਕ ਰੂਪ ਵਾਲੀ, ਅੰਬਕਾ, ਸੀਤਲਾ ਤੇ ਤੋਤਲਾ ਦੇਵੀ ਦੇ ਨਾਮ ਹਨ।)

ਛੰਦ 422

(ਭਵਾਨੀ, ਕਾਲਕਾ, ਜਾਲਪਾ (ਸਾਰਦਾ) ਯੋਗ ਮਾਇਆ ਤੇ ਈਸ਼ਵਰ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ।)

ਛੰਦ 424

(ਸਸਤ੍ਰਾਂ ਵਾਲੀ ਅਸਤ੍ਰਾਂ ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਯੋਗ ਮਾਇਆ ਅਤੇ ਸਰਸਵਤੀ।)

ਛੰਦ 426

(ਮਹਾ ਭੈਰਵੀ, ਭੂਤਨੇਸ਼ਵਰੀ, ਅਤੇ ਭਵਾਨੀ, ਤਿੱਨਾ ਕਾਲਾਂ ਵਿੱਚ ਵਿਆਪਕ ਕ੍ਰਿਪਾਣ ਰੂਪ। ਪਿੰਗਲਾ, ਸੀਤਲਾ ਅਤੇ ਤੋਤਲਾ।)

ਛੰਦ 427

(ਅਸਤ੍ਰਾਂ ਅਤੇ ਸਸਤ੍ਰਾਂ ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਕਰਨ ਵਾਲੀ! ਤੂੰਹੀ ਤੀਰ, ਤਲਵਾਰ, ਕਾਤੀ ਅਤੇ ਕਟਾਰੀ ਹੈਂ।)

ਛੰਦ 428

(ਤੂੰ ਹੀ ਰਾਜਸੀ, ਸਾਤਵਿਕੀ ਅਤੇ ਤਾਮਸੀ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈਂ। ਦੈਂਤਣ, ਦੇ ਵ ਇਸਤ੍ਰੀ ਯਕਸ਼ਣੀ, ਕਿਨਰਣੀ, ਮਛਣੀ ਅਤੇ ਕਛਣੀ।)

ਛੰਦ 429

(ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੇ ਸੁਆਸੀ, ਇੰਦਰ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ, ਅਤੇ ਦਾਨਵਾਂ ਦੇ ਸੁਆਸੀ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਵੀ ਤੂੰ ਹੈਂ।)

ਛੰਦ 430

(ਤੂੰ ਹੀ ਬ੍ਰਹਮਾ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ, ਵਿਸ਼ਨੂ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਅਤੇ ਸਿਵ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ। ਤੂੰ ਹੀ ਅੰਬਿਕਾ, ਦੁਸ਼ਟਾ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਲੀ ਅਤੇ ਮੁੰਡਾ ਦੀ ਮਾਲਾ ਵਾਲੀ ਹੈਂ। ਤੂੰ ਹੀ ਕਸ਼ਟਾਂ ਨੂੰ ਹਰਨ ਵਾਲੀ ਹੈਂ ਅਤੇ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਕ੍ਰਿਪਾਲੂ ਹੈਂ।)

ਛੰਦ 431

(ਤੂੰ ਹੀ ਦੇਵਤੇ, ਦੈਤ, ਯਕਸ਼ ਥਾਪੇ ਹਨ।)

ਛੰਦ 432

(ਤੂੰ ਹੀ ਰਾਮ ਹੋ ਕੇ ਦਸਾਂ ਸਿਰਾਂ ਵਾਲੇ ਰਾਵਣ ਨੂੰ ਮਾਰਿਆ ਸੀ, ਤੂੰ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਹੋ ਕੇ ਕੰਸ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਸਾਰੇ ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਦਾ ਅਧਿਐਨ ਕਰਨ ਨਾਲ ਇਹ ਸਪਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਰਚਨਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਸ਼ਕਤੀ, ਕਾਲ, ਕਾਲੀ, ਦੇਵੀ ਦੀ ਉਸਤਤ ਤੇ ਉਪਾਸ਼ਨਾ ਦਾ ਵਰਣਨ ਹੈ।)

ਸ਼ਸਤਰ ਨਾਮ ਮਾਲਾ ਵਿੱਚ ਦਿੱਤੇ ਦੇਵੀ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੇ ਨਾਮ

ਪੰਨਾ 717 ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ

ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਦੀ ਦਸਵੀਂ ਰਚਨਾ ਸਸਤ੍ਰਾ ਨਾਮ ਮਾਲਾ ਪੁਰਾਣ ਸ਼੍ਰੀ

ਭਗਉਤੀ ਜੀ ਸਹਾਇ ਤੋਂ ਆਰੰਭ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਪੁਰਾਣ ਵਿੱਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਇਹ ਦੇਵੀ ਦੀ ਉਸਤਤਿ ਹੈ॥

ਛੰਦ 4

ਤੀਰ ਤੁਹੀ ਸੈਖੀ ਤੁਹੀ, ਤੁਹੀ ਤਬਰ ਤਰਵਾਰਿ॥

ਨਾਮ ਤਿਹਾਰੋ ਜੋ ਜਪੈ ਭਏ ਸਿੰਧ ਭਵ ਪਾਰ॥

(ਹੇ ਸ਼੍ਰੀ ਭਗਉਤੀ ਤੂੰ ਹੀ ਤੀਰ ਹੈ, ਬਰਛੀ ਹੈ, ਤੂੰ ਹੀ ਛਵੀ ਹੈਂ ਤੇ ਤਲਵਾਰ ਹੈਂ। ਜੋ ਤੇਰੇ ਨਾਮ ਨੂੰ ਜਪਦਾ ਹੈ ਉਹੀ ਸੰਸਾਰ ਸਮੁੰਦਰ ਤੋਂ ਪਾਰ ਹੋਵੇਗਾ)

ਛੰਦ 5

ਕਾਲ ਤੁਹੀ ਕਾਲੀ ਤੁਹੀ, ਤੁਹੀ ਤੇਗ ਅਰੁ ਤੀਰ॥

ਤੁਹੀ ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਜੀਤ ਕੀ ਆਜ ਤੁਹੀ ਜਗਬੀਰ॥

(ਤੂੰਹੀ ਕਾਲ ਹੈਂ, ਤੂੰਹੀ ਕਾਲੀ ਹੈਂ ਅਤੇ ਤੂੰਹੀ ਤੇਗ ਤੇ ਤੀਰ ਹੈਂ॥

ਤੂੰਹੀ ਜਿਤ ਦੀ ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਹੈ ਅਤੇ ਅਜ ਤੂੰਹੀ ਜਗਤ ਵਿਚ ਸੂਰਮਾ ਹੈਂ।)

ਛੰਦ 7

ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਅਸਤ੍ਰ ਤੁਮਹੀ ਸਿਪਰ ਤੁਮਹੀ ਕਵਚ ਨਿਖੰਗ॥

(ਹੇ ਦੇਵੀ ਭਗਉਤੀ ਤੂੰ ਹੀ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਅਸਤ੍ਰ ਹੈ ਤੂੰਹੀ ਢਾਲ ਸੰਜੋਅ ਤੇ ਭੱਥਾ ਹੈਂ। ਤੂੰ ਹੀ ਕਵਚਾ ਨੂੰ ਤੋੜਣ ਵਾਲੀ ਹੈ, ਤੂੰਹੀ ਸਾਰੇ ਰੂਪਾਂ ਵਿੱਚ ਵਿਆਪਕ ਹੈ।)

ਛੰਦ 27

ਸੈਫ ਸਰੋਹੀ ਸ਼ਤ੍ਰੁ ਅਰਿ ਸਾਰੰਗਾਰਿ ਜਿਹ ਨਾਮ॥

ਸਦਾ ਹਮਾਰੇ ਚਿੱਤ ਬਸੋ ਸਦਾ ਕਰੋ ਮਮ ਕਾਮ॥

(ਸੈਫ ਸਰੋਹੀ ਸ਼ਤ੍ਰੁ-ਆਦਿ ਤੇ ਸਰਿਗਾਰਿ ਜਿਸਦਾ ਨਾਮ ਹੈ। ਉਹ ਸਦਾ ਮੇਰੇ ਚਿੱਤ ਵਿੱਚ ਵਸਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਸਦਾ ਹੀ ਮੇਰੇ ਕੰਮ ਪੂਰੇ ਕਰਦੀ ਹੈ)

(ਇੰਤਿ ਸ਼੍ਰੀ ਨਾਮ ਮਾਲਾ ਪੁਰਾਣੇ ਸ਼੍ਰੀ ਭਗਉਤੀ ਉਸਤਤਿ ਪ੍ਰਿਥਮ ਧਿਆਇ ਸਮਾਪਤ ਮਸਤੁ ਸੁਭ ਮਸਤੁ)

ਪਖਯਾਨ ਚਰਿਤ੍ਰ ਵਿੱਚ ਦਿਤੇ ਦੇਵੀ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੇ ਨਾਮ

(ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਪੰਨਾ 809)

ਪਖਿਆਨ ; ਚਰਿਤ੍ਰ ਸ਼੍ਰੀ ਭਗਉਤੀ ਜੀ ਸਹਾਇ ਤੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਭੁਜੰਗ ਛੰਦ ॥ ਤੁਪ੍ਰਸਾਦਿ॥ ਤਵ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਦੇ ਅਰਥ ਹਨ ਸ਼੍ਰੀ ਭਗਉਤੀ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ।

ਛੰਦ 1

ਤੁਹੀ ਖੜਗਧਾਰਾ, ਤੁਹੀ ਬਾਢਵਾਰੀ, ਤੁਹੀ ਤੀਰ ਤਰਵਾਰ ਕਾਤੀ ਕਟਾਰੀ। ਹਲੱਬੀ, ਜੁਲੱਬੀ ਮਗਰਬੀ ਤੁਹੀ ਹੈ। ਨਿਹਾਰੋ ਜਹਾ ਆਪੁ ਠਾਢੀ ਵਹੀ ਹੈ।

(ਹੇ ਭਗੋਤੀ ਮਾਂ ਤੁਹੀ ਖੜਗ ਦੀ ਧਾਰ ਅਤੇ ਤੁਹੀ ਵਢਣ ਵਾਲੀ ਤਲਵਾਰ ਹੈ। ਤੁਹੀ ਤੀਰ ਤਲਵਾਰ, ਕਾਤੀ, ਕਟਾਰੀ, ਹਲਬੀ, ਜਲਬੀ, ਮਗਰਬੀ (ਆਦਿ ਇਲਾਕਿਆਂ ਦੇ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਅਸਤ੍ਰ) ਹੈਂ। ਜਿਥੇ ਵੀ ਵੇਖਦਾ ਹਾਂ ਉਥੇ ਹੀ (ਤੂੰ) ਆਪ ਖੜੋਤੀ ਹੋਈ ਹੈਂ।)

ਛੰਦ 2

ਤੁਹੀ ਜੋਗ ਮਾਯਾ, ਤੁਹੀ ਬਾਕਬਾਣੀ, ਤੁਹੀ ਆਪ ਰੂਪਾ, ਤੁਹੀ ਸ੍ਰੀ ਭਵਾਨੀ। ਤੁਹੀ ਬਿਸਨ ਤੂ ਬ੍ਰਹਮ ਤੂ ਰੁਦ੍ਰ ਰਾਜੈ। ਤੁਹੀ ਬਿਸਵ ਮਾਤਾ ਸਦਾ ਹੈ ਬਿਰਾਜੈ।

(ਹੇ ਭਗਉਤੀ ਤੂੰਹੀ ਜੋਗ ਮਾਯਾ ਹੈ ਤੂੰਹੀ ਭਵਾਨੀ ਹੈ, ਤੂੰਹੀ ਵਿਸ਼ਣੂ, ਬ੍ਰਹਮਾ ਅਤੇ ਰੁਦ੍ਰ (ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ) ਸੁਭਾਇਮਾਨ ਹੈਂ, ਤੂੰਹੀ ਵਿਸ਼ਵ ਮਾਤਾ (ਵਜੋਂ) ਸਦਾ ਵਿਜੈਈ (ਰੂਪ ਵਿੱਚ) ਬਿਰਾਜਮਾਨ ਹੈਂ।

ਛੰਦ 7

ਤੁਹੀ ਕਾਲ ਕੀ ਰਾਤ੍ਰਿ ਹਵੈ ਕੈ ਬਿਹਾਰੈ। ਤੁਹੀ ਆਦਿ ਉਪਾਵੈ ਤੁਹੀ ਅੰਤ ਮਾਰੈ।

ਤੁਹੀ ਰਾਜ ਰਾਜੇਸਵਰੀ ਕੈ ਬਖਾਨੀ। ਤੁਹੀ ਚੌਦਹੂੰ ਲੋਕ ਕੀ ਆਪੁ ਰਾਨੀ।

ਤੂੰ ਹੀ ਕਾਲ-ਰਾਤ੍ਰੀ ਹੋ ਕੇ ਵਿਚਰਦੀ ਹੈਂ। ਤੂੰ ਹੀ (ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦਾ) ਆਰੰਭ ਕਰਦੀ ਹੈਂ ਅਤੇ ਤੂੰ ਹੀ ਅੰਤ ਵਿਚ ਨਸ਼ਟ ਵੀ ਕਰਦੀ ਹੈਂ।

ਤੂੰ ਹੀ ਰਾਜਿਆਂ ਦੀ ਰਾਜੇਸ਼ਵਰੀ ਵਜੋਂ ਬਖਾਨ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈਂ। ਤੂੰ ਆਪ ਹੀ ਚੌਦਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਰਾਣੀ ਹੈ।

ਛੰਦ 16

ਤੂੰਹੀ ਆਪ ਕੋ ਨਿਹਕਲੰਕੀ ਬਨੈ ਹੈਂ॥

ਸਭੈ ਹੀ ਮਲੇਛਾਨ ਕੋ ਨਾਸ ਕੈ ਹੈਂ॥

ਮਾਇਯਾ ਜਾਨ ਚੇਰੋ ਮਯਾ ਮੋਹਿ ਕੀਜੈ। ਚਹੌ ਚਿਤ ਮੈ ਜੋ ਵਹੈ ਮੋਹਿ ਦੀਜੈ।

ਹੇ ਭਗੌਤੀ ਮਾਂ ਤੂੰ ਹੀ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਨਿਹਕਲੰਕੀ (ਅਵਤਾਰ) ਬਣਾਏਂਗੀ ਅਤੇ ਸਾਰਿਆਂ ਮਲੇਛਾਂ ਦਾ ਨਾਸ ਕਰੇਂਗੀ। ਹੇ ਮਾਤਾ! (ਮੈਨੂੰ) ਆਪਣਾ ਸੇਵਕ ਸਮਝ ਕੇ ਮੇਰੇ ਉਤੇ ਕਿਰਪਾ ਕਰੋ। ਮੈਂ ਜੋ ਚਿਤ ਵਿਚ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ, ਉਹੀ ਮੈਨੂੰ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰੋ।

ਛੰਦ 91

ਤੁਮ ਹੋ ਸਕਲ ਲੋਕ ਸਿਰਤਾਜਾ। ਗਰਬਨ ਗੰਜ ਗਰੀਬ ਨਿਵਾਜਾ।
ਆਦਿ ਅਕਾਲ ਅਜੋਨਿ ਬਿਨਾ ਭੈ। ਨਿਰਬਿਕਾਰ ਨਿਰਲੰਬ ਜਗਤ ਮੈ।
ਨਿਰਬਿਕਾਰ ਨਿਰਜੁਰ ਅਬਿਨਾਸੀ। ਪਰਮ ਜੋਗ ਕੇ ਤਤੁ ਪ੍ਰਕਾਸੀ।
ਨਿਰੰਕਾਰ ਨਵ ਨਿਤ੍ਰਯ ਸੁਯੰਭਵ। ਤਾਤ ਮਾਤ ਜਹ ਜਾਤ ਨ ਬੰਧਵ।
(ਹੇ ਭਗਉਤੀ ਮਾਂ ਤੁਸੀਂ ਸਾਰਿਆਂ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਸਿਰਤਾਜ ਹੋ। ਹੰਕਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਨਸ਼ਟ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਅਤੇ ਗਰੀਬਾਂ ਨੂੰ ਨਿਵਾਜਣ ਵਾਲੇ ਹੋ। (ਤੁਸੀਂ) ਜਗਤ ਵਿਚ ਆਦਿ (ਮੁਢ ਕਦੀਮ ਦੇ), ਅਕਾਲ ਅਜੂਨੀ, ਨਿਰਭੈ, ਨਿਰਵਿਕਾਰ, ਨਿਰਲੰਬ (ਬਿਨਾ ਸਹਾਰੇ ਦੇ) ਹੋ।

ਵੇਦ ਮਤ ਅਨੁਸਾਰ ਇਹ ਸਭ ਗੁਣ ਕਾਲ ਭਗਉਤੀ ਦੇ ਹਨ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਅਨੁਸਾਰ ਉਪਰ ਦਿਤੇ ਗੁਣ ਇੱਕ ਏਕੰਕਾਰ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਹਨ।

ਕੁਝ ਅਰਥ (ਮਹਾਨ ਕੋਸ਼) -

ਭਗਵਤੀ = ਦੁਰਗਾ ਦੇਵੀ

ਖੜਗ, ਤਲਵਾਰ (ਲਈ ਭਗਉਤੀ ਦੁਰਗਾਸ਼ਾਹ)

ਭਵਾਨੀ = ਸ਼ਿਵ ਦੀ ਇਸਤੀ।

ਕਾਲੀ = ਕਾਲਿਕਾ। ਕਾਲੇ ਰੰਗ ਦੀ ਦੇਵੀ। ਕਾਲ ਮਹਾਕਾਲ ਹੀ ਭਵਾਨੀ ਦੇਵੀ ਹੈ।

ਕਾਲੀ = ਮਹਾਕਾਲੀ। (ਪ੍ਰਥਮ ਕਾਲ ਸਭ ਜਗਹੋਂ ਤਾਤਾ। ਤਾਂਤੇ ਭਯੋ ਤੇਜ ਵਿਖਿਆਤਾ। ਸੋਈ ਭਵਾਨੀ ਨਾਮ ਕਹਾਈ।)

ਦੁਰਗ ਸਪਤਸਤੀ - (ਸਤ ਸੌ ਸਲੋਕਾਂ ਦੀ ਦੁਰਗ ਮਹਿਮਾ ਮਾਰਕੰਡੇ ਪੁਰਾਣ ਦਾ ਅਧਯਾਯ 81 ਤੋਂ 93 ਤਕ।)

ਚੰਡੀ = ਦੁਰਗਾ, ਚੰਡ ਦੈਤ ਦੇ ਮਾਰਨ ਵਾਲੀ।

ਕਾਲ = ਸ਼ਿਵ = ਲੋਹਾ। ਮਹਾਕਾਲ ਜੋ ਵਿਸ਼ਵ ਨੂੰ ਲੈ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਚੰਡਿਕਾ = ਕ੍ਰੋਧ ਵਾਲੀ ਇਸਤਰੀ।

ਕਾਲੀ ਦੇ ਅਨੇਕਾਂ ਨਾਮ ਹਨ।

ਗੁਰਬਾਣੀ ਇਕੋ ਇਕ ਸਦੈਵੀ ਹਸਤੀ ਜੋਤਿ ਰੂਪ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਦੀ ਸਿਫਤ ਸਾਲਾਹ, ਜਪ ਸਿਮਰਣ ਧਿਆਨ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਸਭ ਦੇਵੀ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੇ ਜਪ ਸਿਮਰਨ, ਅਰਾਧਨਾ, ਦੁਰਗ ਸਪਤਸਤੀ ਦੇ ਪਾਠ ਤੋਂ ਵਰਜਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਸਭ ਅਵਗੁਣ ਵਿਕਾਰ ਇਹਨਾਂ ਦੀ ਅਰਾਧਨਾ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਆਉਂਦੇ ਹਨ।

ਜਾਪੁ ਸਾਹਿਬ

(ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਪੰਨਾ 1-10)

ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ

ਸ੍ਰੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫਤਹ

ਜਾਪੁ

ਸ੍ਰੀ ਮੁਖਵਾਕ ਪਾ:੧੦

ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕ (ਜਾਂ ਹੁਣ ਦੇ ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਦੀਆਂ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਰਚਨਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮੰਗਲਾਚਰਣ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਸਮਝ ਲਿਆ ਕਿ ਰਚਨਾ ਪਾ:10 ਦੀ ਹੈ। ਤੇ ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਦੇ ਹੁਣ ਤਕ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਭ ਅਰਥ ਇਸ ਭੁਲੇਖੇ ਵਿੱਚ ਕੀਤੇ ਗਏ। ਜੋ ਰਚਨਾਵਾਂ ਬਹੁਤ ਅਸ਼ਲੀਲ ਸਨ ਤੇ ਹਿੰਦੂ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਦਾ ਅਨੁਵਾਦ ਵੀ ਸਾਬਤ ਹੋਈਆਂ, ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਦਲੀਲਾਂ ਦੇ ਕੇ ਪਾ:10 ਦੀ ਰਚਨਾਵਾਂ ਮੰਨ ਲਿਆ ਗਿਆ।

ਹੁਣ ਅਸੀਂ ਇਸ ਭੁਲੇਖੇ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਹੋ ਕੇ ਕਿ ਰਚਨਾਵਾਂ ਪਾ:10 ਦੀ ਬਾਣੀ ਹੈ, ਰਚਨਾਵਾਂ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਨਿਰੋਲ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ ਕਰਨੀ ਹੈ।

ਜਾਪੁ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਆਰੰਭ ਵਿੱਚ ਰਚਨਹਾਰ ਨੇ ਕੋਈ ਸੰਕੇਤ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਇਹ ਰਚਨਾ, ਅਕਾਲ ਉਸਤਤਿ ਹੈ ਜਾਂ ਕਾਲ ਉਸਤਤਿ ਹੈ।

ਛੰਤ ੧ ਚਕ੍ਰ ਚਿਹਨ ਅਰ ਬਰਨ ਜਾਤਿ ਅਰ ਪਾਤਿ ਨਹਿਨ ਜਿਹ।

ਰੂਪ ਰੰਗ ਅਰ ਰੇਖ ਭੇਖ ਕੋਊ ਕਹ ਨ ਸਕਤ ਕਹ।

ਅਚਲ ਮੂਰਤਿ ਅਨਭਉ ਪ੍ਰਕਾਸ ਅਮਿਤੋਜ ਕਹਿਜੈ॥

ਕੋਟਿ ਇੰਦ੍ਰ ਇੰਦ੍ਰਾਨ ਸਾਹਿ ਸਾਹਾਣਿ ਗਣਿਜੈ॥

ਤ੍ਰਿਭਵਨ ਮਹੀਪ ਸੁਰ ਨਰ ਅਸੁਰ ਨੇਤਿ ਨੇਤਿ ਬਨ ਤ੍ਰਿਣ ਕਹਿਤ॥

ਤਵ ਸਰਬ ਨਾਮ ਕਥੈ ਕਵਨ ਕਰਮ ਨਾਮ ਬਰਨਤ ਸੁਮਤ॥

ਗੁਰਮਤਿ ਅਨੁਸਾਰ ਇਹ ਗੁਣ ੧ ਏਕੰਕਾਰ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਹਨ।

ਵੇਦਬਾਣੀ ਅਨੁਸਾਰ ਇਹ ਗੁਣ ਕਾਲ ਦੇ ਹਨ। ਵੇਦ ਕੁਦਰਤ ਵਿੱਚ ਪਸਰੇ ਓਮ ਨੂੰ ਜਾਣਦੇ ਹਨ। ਕੁਦਰਤ ਤੋਂ ਉਪਰ ਇੱਕੋ ਇੱਕ ਅਥਿਨਾਸੀ ਹਸਤੀ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦੇ।

ਰਚਨਾ ਕਹਿੰਦੀ ਹੈ ਤੇਰੇ ਕਰਮ ਨਾਮਾਂ ਜਾਂ ਸਿਫਤੀ ਨਾਮਾਂ ਨਾਲ, ਬੁਧੀਮਾਨ ਤੈਨੂੰ ਬਿਆਨ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਰਚਨਾ ਵਿੱਚ ਕਰਮ ਨਾਮ ਸਾਨੂੰ ਨਿਰਣਾਇਕ ਫੈਸਲਾ ਕਰ ਦੇਣਗੇ ਕਿ ਉਸਤਤਿ ਗੁਰਮਤਿ ਵਿੱਚ ਦਰਸਾਏ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ਹੈ ਜਾਂ ਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ਹੈ। ਰਚਨਹਾਰ ਕਵੀ ਓਅੰ, ਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਨਾਮ ਲੈ ਕੇ ਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਕਵੀ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦਾ, ਕਾਲ ਨੂੰ ਹੀ ਅਕਾਲ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਕਾਲ ਨੂੰ ਅਕਾਲ ਕਹਿਣ ਵਾਲੇ ਅਰਥ ਕਵੀ ਨੇ ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਪੰਨਾ 809 - ਛੰਦ 91 ਵਿੱਚ ਕੀਤੇ ਹਨ। ਕਵੀ ਕਾਲ ਨੂੰ ਭਗਉਤੀ ਵੀ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ।

ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਛੰਤ 91

ਤੁਮ ਹੋ ਸਕਲ ਲੋਕ ਸਿਰਤਾਜਾ। ਗਰਬਨ ਗੰਜ ਗਰੀਬ ਨਿਵਾਜਾ।

ਆਦਿ ਅਕਾਲ ਅਜੋਨਿ ਬਿਨਾ ਭੈ। ਨਿਰਥਿਕਾਰ ਨਿਰਲੰਬ ਜਗਤ ਮੈ।

ਨਿਰਥਿਕਾਰ ਨਿਰਜੁਰ ਅਥਿਨਾਸੀ। ਪਰਮ ਜੋਤਿ ਤੇ ਤਤ ਪ੍ਰਗਾਸੀ।

ਗੁਰਬਾਣੀ ਕੇਵਲ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਇਕੋ ਇੱਕ ਅਥਿਨਾਸੀ ਹਸਤੀ, ਇੱਕ ਏਕੰਕਾਰ, ਤੇ ਨਿਰਗੁਣ ਸਰੂਪ ਦੀ ਅਰਾਧਨਾ, ਜਪ, ਸਿਮਰਣ ਧਿਆਨ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੰਦੀ ਹੈ, ਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਕਰਨ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੰਦੀ ਹੈ।

ਗੁਰਬਾਣੀ ਇੱਕ ਦੇ ਸਰਗੁਣ ਸਰੂਪ ਦੇ ਕਿਸੇ ਰੂਪ ਨੂੰ ਵੀ ਨਮਸਕਾਰ ਕਰਨ ਤੋਂ ਵਰਜਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਸਭ ਇੱਕ ਦੇ ਹੁਕਮ ਨਾਲ ਉਪਜੇ ਹਨ ਤੇ ਦੂਜੇ ਹਨ। ਸੁਖਮਨੀ ਸਾਹਿਬ ਵਿੱਚ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਅਸ਼ਟਪਦੀ 21 ਦੇ ਸਲੋਕ ਵਿੱਚ ਕਿਹਾ ਹੈ "ਸਰਗੁਣ ਨਿਰਗੁਣ ਨਿਰੰਕਾਰ ਸੁੰਨ ਸਮਾਧੀ ਆਪਿ"। ਇਸ ਅਸ਼ਟਪਦੀ ਦੇ ਪਹਿਲੇ 6 ਪਦਿਆਂ ਵਿੱਚ ਨਿਰਗੁਣ ਬ੍ਰਹਮ ਦੀ ਪਛਾਣ ਦੱਸੀ ਹੈ। ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਦ ਸਰਗੁਣ ਸਰੂਪ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਹੈ। ਸੰਸਾਰ ਉਸ ਦਾ ਕੂੜ ਰੂਪ ਹੈ, ਦੁਯੀ ਕੁਦਰਤਿ ਹੈ।

ਪਾ:10 ਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਕਿਸੇ ਹਾਲਤ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ। ਪਾ:10 ਕੇਵਲ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨਿਰਗੁਣ ਬ੍ਰਹਮ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ।

ਛੰਤ 14 ਨਮਸਤੰ ਤ੍ਰਿਬ੍ਰਹੋ

ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ ਤੈਨੂੰ ਤ੍ਰਿਗੁਣ ਸਰੂਪ - ਸੰਸਾਰ/ਕੁਦਰਤਿ, ਇੱਕ ਏਕੇ ਦੀ ਉਪਾਈ ਤ੍ਰਿਗੁਣੀ ਮਾਇਆ ਹੈ। ਇੱਕ ਏਕੰਕਾਰ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ, ਤ੍ਰਿਗੁਣ ਅਤੀਤ ਹੈ। ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਦੀਆਂ ਰਚਨਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਦੇਵੀ ਨੂੰ ਤ੍ਰਿਗੁਣ ਸਰੂਪ ਵਰਣਨ ਕੀਤਾ ਹੈ (ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਪੰਨਾ 309-ਛੰਦ 424)।

ਤੁਹੀ ਰਾਜਸੀ ਸਾਤਕੀ ਤਾਮਸੀ ਹੈ। (ਇਹ ਮਾਇਆ ਦੇ ਤ੍ਰੈ ਗੁਣ ਹਨ।) ਇਹ ਨਮਸਕਾਰ ਦੇਵੀ ਨੂੰ ਹੈ।

ਛੰਤ 24 ਨਮੋ ਸਰਬ ਧੰਧੇ

ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ ਸਭ ਵਿਹਾਰ ਰੂਪ ਨੂੰ। ਇਕ ਏਕੰਕਾਰ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਨਿਰਗੁਣ ਸਰੂਪ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਵਿਹਾਰ ਜਾਂ ਧੰਧਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ।

ਮਾਇਆ ਦੇ ਸਭ ਧੰਧੇ ਇੱਕ ਤੋਂ ਦਿਸ਼ਮਾਨ ਸੰਸਾਰ ਵਿੱਚ ਆਏ। ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਾਇਆ ਦੇ ਕਿਸੇ ਰੂਪ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ।

ਛੰਤ 52 ਨਮੋ ਸਸਤ੍ਰ ਪਾਣੇ॥ ਨਮੋ ਅਸਤ੍ਰ ਮਾਨੇ॥

ਇਹ ਨਮਸਕਾਰ ਸ਼ਸਤਰਾਂ ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਦੇਵੀ ਨੂੰ ਹੈ। ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਦੀ ਰਚਨਾ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਨਾਮ ਮਾਲਾ ਪੁਰਾਣ, ਸ੍ਰੀ ਭਗਉਤੀ ਜੀ ਸਹਾਇ ਤੋਂ ਆਰੰਭ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਤੇ ਭਗਉਤੀ ਦੇਵੀ ਦੀ ਉਸਤਤਿ ਹੈ। ਪੰਨਾ 717 ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ।

ਛੰਦ 4 ਤੀਰ ਤੁਹੀ ਸੈਫੀ ਤੁਹੀ, ਤੁਹੀ ਤਬਰ ਤਰਵਾਰਿ॥

ਨਾਮ ਤਿਹਾਰੋ ਜੋ ਜਪੈ ਭਏ ਸਿੰਧ ਭਵ ਪਾਰ॥

(ਹੇ ਸ੍ਰੀ ਭਗਉਤੀ ਤੂੰ ਹੀ ਤੀਰ ਹੈ, ਬਰਛੀ ਹੈ, ਤੂੰ ਹੀ ਛਵੀ ਹੈਂ ਤੇ ਤਲਵਾਰ ਹੈਂ। ਜੋ ਤੇਰੇ ਨਾਮ ਨੂੰ ਜਪਦਾ ਹੈ ਉਹੀ ਸੰਸਾਰ ਸਮੁੰਦਰ ਤੋਂ ਪਾਰ ਹੋਵੇਗਾ)

ਛੰਦ 5 ਕਾਲ ਤੁਹੀ ਕਾਲੀ ਤੁਹੀ, ਤੁਹੀ ਤੇਗ ਅਰੁ ਤੀਰ॥

ਤੁਹੀ ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਜੀਤ ਕੀ ਆਜ ਤੁਹੀ ਜਗਬੀਰ॥

(ਤੂੰਹੀ ਕਾਲ ਹੈਂ, ਤੂੰਹੀ ਕਾਲੀ ਹੈਂ ਅਤੇ ਤੂੰਹੀ ਤੇਗ ਤੇ ਤੀਰ ਹੈਂ॥ ਤੂੰਹੀ ਜਿਤ ਦੀ ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਹੈ ਅਤੇ ਅਜ ਤੂੰਹੀ ਜਗਤ ਵਿਚ ਸੂਰਮਾ ਹੈਂ॥)

ਛੰਦ 7 ਸਸਤ੍ਰ ਅਸਤ੍ਰ ਤੁਮਹੀ ਸਿਪਰ ਤੁਮਹੀ ਕਵਚ ਨਿਖੰਗ॥

(ਹੇ ਦੇਵੀ ਭਗਉਤੀ ਤੂੰ ਹੀ ਸਸਤ੍ਰ ਅਸਤ੍ਰ ਹੈ ਤੂੰਹੀ ਢਾਲ ਸੰਜੋਅ ਤੇ ਭੱਥਾ ਹੈਂ। ਤੂੰ ਹੀ ਕਵਚਾਂ ਨੂੰ ਤੋੜਣ ਵਾਲੀ ਹੈ, ਤੂੰਹੀ ਸਾਰੇ ਰੂਪਾਂ ਵਿੱਚ ਵਿਆਪਕ ਹੈਂ॥)

ਛੰਦ 27 ਸੈਫ ਸਰੋਹੀ ਸ਼ਤ੍ਰੁ ਅਰਿ ਸਾਰੰਗਾਰਿ ਜਿਹ ਨਾਮ॥

ਸਦਾ ਹਮਾਰੇ ਚਿੱਤ ਬਸੋ ਸਦਾ ਕਰੋ ਮਮ ਕਾਮ॥

(ਸੈਫ ਸਰੋਹੀ ਸ਼ਤ੍ਰੁ-ਆਦਿ ਤੇ ਸਰਿਗਾਰਿ ਜਿਸਦਾ ਨਾਮ ਹੈ। ਉਹ ਸਦਾ

ਮੇਰੇ ਚਿੱਤ ਵਿੱਚ ਵਸਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਸਦਾ ਹੀ ਮੇਰੇ ਕੰਮ ਪੁਰੇ ਕਰਦੀ ਹੈ)

(ਇੰਤਿ ਸ੍ਰੀ ਨਾਮ ਮਾਲਾ ਪੁਰਾਣੇ ਸ੍ਰੀ ਭਗਉਤੀ ਉਸਤਤਿ ਪ੍ਰਿਥਮ ਧਿਆਇ ਸਮਾਪਤ ਮਸਤੁ ਸੁਭ ਮਸਤੁ)

ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਨਿਰਗੁਣ ਸਰੂਪ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਵੈਰ ਵਿਰੋਧ ਝਗੜਾ ਲੜਾਈ ਨਹੀਂ। ਉਹ ਇਕੋ ਇਕ ਸੰਪੂਰਨ ਹਸਤੀ ਹੈ। ਫਿਰ ਝਗੜਾ ਲੜਾਈ ਕਿਸ ਨਾਲ, ਉਹ ਨਿਰਭਉ ਨਿਰਵੈਰ ਹੈ। ਲੜਾਈ, ਝਗੜੇ, ਸ਼ਸਤ੍ਰਾਂ ਅਸਤ੍ਰਾਂ ਦੀ ਲੋੜ, ਇਕ ਦੇ ਕੂੜ ਰੂਪ ਸਰਗੁਣ ਸਰੂਪ ਵਿੱਚ ਪੈਂਦੀ ਹੈ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਕਿਤੇ ਵੀ ਸ਼ਸਤਰਾਂ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੀ।

ਨਮੋ ਪਰਮ ਗਿਆਤਾ ਨਮੋ ਲੋਕ ਮਾਤਾ॥

ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਪੰਨਾ 118 ਛੰਤ 259 ਵਿੱਚ ਕਵੀ ਚੰਡੀ ਨੂੰ ਲੋਕ ਮਾਤਾ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ 'ਲੋਕ ਮਾਤਾ ਤਵੇ ਸਤ੍ਰ ਜੀਤੇ' - ਇਹ ਦੇਵੀ ਉਸਤਤਿ ਹੈ।

ਛੰਤ 54 ਨਮੋ ਨਿੱਤ ਨਾਰਾਇਣੇ ਕਰੂਰ ਕਰਮੇ॥

ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਪੰਨਾ 115 ਵਿੱਚ ਚੰਡੀ ਦੇਵੀ ਦੀ ਉਸਤਤਿ ਹੈ। ਕਵੀ ਚੰਡੀ ਦੇਵੀ ਨੂੰ ਨਾਰਾਇਣੀ, ਕ੍ਰੋਧ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਤੇ ਕਰੂਰ ਕਰਮਾਂ ਵਾਲੀ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ।

ਛੰਤ 228 ਨਮੋ ਜੁਧਨੀ ਕ੍ਰੁਧਨੀ ਕਰੂਰ ਕਰਮਾ॥

ਛੰਤ 234 ਨਮੋ ਨਿੱਤ ਨਾਰਾਇਣੀ ਦੁਸਟ ਖਾਪੀ॥

ਪਾ:10 ਦੇਵੀ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ। ਇਹ ਕਵੀ ਰਚਨਾ ਹੈ।

ਛੰਤ 54 ਨਮੋ ਪ੍ਰੇਤ ਅਪ੍ਰੇਤ ਦੇਵੇ ਸੁਧਰਮੇ॥

ਪ੍ਰੇਤ = ਬਹੁਤ ਚਾਲਾਕ ਤੇ ਕੰਜੂਸ ਆਦਮੀ। ਅਪ੍ਰੇਤ = ਨੇਕ ਅਤੇ ਉਦਾਰ ਆਤਮਾ, ਪੁਰਖ। ਦੇਵਸੁ = ਰਾਜਾ ਇੰਦ੍ਰ। ਸੁਧਰਮਾ = ਦੇਵ ਸਭਾ।

ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ ਜੋ ਪ੍ਰੇਤ ਅਪ੍ਰੇਤ, ਇੰਦਰ ਅਤੇ ਦੇਵ ਸਭਾ ਰੂਪ ਹੈ।

(ਇਹ ਨਮਸਕਾਰ ਇੰਦਰ ਦੀ ਦੇਵ ਸਭਾ ਵਿਚ ਦੇਵੀਆ ਨੂੰ ਹੈ) ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਰੁੱਧ ਵਿਚਾਰ ਹੈ - ਪਾ:10 ਇੰਦ੍ਰ ਦੀ ਦੇਵ ਸਭਾ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ।

ਛੰਤ 57 ਨਮੋ ਮੰਤ੍ਰ ਮੰਤ੍ਰੰ॥ ਨਮੋ ਜੰਤ੍ਰ ਜੰਤ੍ਰੰ॥

ਨਮੋ ਇਸਟ ਇਸਟੇ॥ ਨਮੋ ਤੰਤ੍ਰ ਤੰਤ੍ਰੰ॥

ਮੰਤ੍ਰ = ਕਿਸੇ ਦੇਵਤੇ ਨੂੰ ਖੁਸ਼ ਕਰਨ ਲਈ ਬਾਰ ਬਾਰ ਜਪੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ

ਸ਼ਬਦ। ਜੰਤ੍ਰ = ਤਵੀਤ, ਟੂਣਾ, ਕਾਗਜ਼ ਆਦਿ ਉੱਤੇ ਖਾਨੇ ਬਣਾ ਕੇ ਉਹਨਾਂ ਵਿੱਚ ਅੰਕ ਜਾਂ ਅੱਖਰ ਲਿਖ ਕੇ ਤਵੀਤ ਤਿਆਰ ਕਰਨਾ ਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਪਾਸ ਰਖਣਾ। ਇਸਟ = ਪੂਜਨ ਯੋਗ ਹਸਤੀ। ਤੰਤ੍ਰ = ਇਸਟ ਦੇਵ ਨੂੰ ਖੁਸ਼ ਕਰਨ ਲਈ ਖਾਸ ਰਸਮਾਂ।

(ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ ਤੈਨੂੰ ਤੂੰ ਮੰਤ੍ਰਾਂ ਦਾ ਵੱਡਾ ਮੰਤ੍ਰ ਹੈ, ਜੰਤ੍ਰਾਂ ਦਾ ਵੱਡਾ ਜੰਤ੍ਰ ਹੈ ਅਤੇ ਤੰਤ੍ਰਾਂ ਦਾ ਵੱਡਾ ਤੰਤ੍ਰ ਹੈ। ਹੇ ਮੇਰੇ ਸਭ ਤੋਂ ਪਿਆਰੇ ਦੇਵਤੇ, ਤੈਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ। ਇਹ ਨਮਸਕਾਰ ਦੇਵੀ ਦੇਵਤਿਆਂ ਨੂੰ ਹੈ) ਪਾ:10 ਦੇਵੀ ਦੇ ਵਤਿਆਂ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ।

ਇਸ ਵਿਸ਼ੇ ਤੇ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਵਿੱਚ ਅਨੇਕ ਗ੍ਰੰਥ ਹਨ। ਵੇਦਕ ਤੰਤ੍ਰ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਗ੍ਰੰਥ ਵਿੱਚ ਜਾਦੂ ਟੂਣੇ, ਅਤੇ ਸਕਤਿ ਦਾ ਵਰਣਨ ਹੈ, ਅਤੇ ਸਕਤਿ ਦੀ ਉਪਾਸਨਾ ਪ੍ਰਧਾਨ ਹੈ। ਇਹ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਸ਼ਿਵ ਜੀ ਦੀ ਰਚਨਾ ਦੱਸੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਰਚਨਾ ਕਿਸੇ ਸਕਤਿ ਦੇ ਉਪਾਸ਼ਕ, ਕਾਲ, ਮਹਾਕਾਲ ਸ਼ਿਵ ਜੀ ਦੇ ਉਪਾਸ਼ਕ ਦੀ ਹੈ। ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ਦਸਵੀਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਨਮਸਕਾਰ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਉਪਦੇਸ਼ ਹੈ “ਅਉਖਦ ਮੰਤ੍ਰ ਤੰਤ੍ਰ ਸਭ ਛਾਰ”। ਮੰਤ੍ਰ ਅਤੇ ਟੂਣੇ ਸਭ ਸੁਆਹ ਹਨ।

ਛੰਤ 68 ਨਮੋ ਰੋਖ ਰੋਖੇ

ਨਮਸਕਾਰ ਹੋਵੇ ਤੈਨੂੰ ਕ੍ਰੋਧ ਦੇ ਕ੍ਰੋਧ ਨੂੰ। ਇਹ ਨਮਸਕਾਰ ਚੰਡੀ, ਦੁਰਗਾ ਆਦਿ ਨੂੰ ਹੈ। ਇਕ ਏਕੰਕਾਰ ਨਿਰਗੁਣ ਬ੍ਰਹਮ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਅਵਗੁਣ ਵਿਕਾਰ, ਕ੍ਰੋਧ ਆਦਿ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਦੀਆਂ ਰਚਨਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਕਵੀ ਦੇਵੀ ਨੂੰ ਕ੍ਰੁਧਨੀ, ਕ੍ਰੋਧ ਵਾਲੀ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਪੰਨਾ 115 ਛੰਤ 228 - ਨਮੋ ਜੁਧਨੀ ਕ੍ਰੁਧਨੀ ਕਰੁਰ ਕਰਮਾ॥ ਇਹ ਕਵੀ ਰਚਨਾ ਹੈ।

ਛੰਤ 185 ਨਮੋ ਅੰਧਕਾਰੇ

ਅੰਧਕਾਰ ਰੂਪ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ। (ਨਿਰਗੁਣ ਬ੍ਰਹਮ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਅੰਧਕਾਰ ਨਹੀਂ - ਗੁਰਬਾਣੀ ਅੰਧਕਾਰ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ। ਕਵੀ ਰਚਨਾ ਹੈ।)

ਛੰਤ 187 ਨਮੋ ਕਲਹ ਕਰਤਾ ਨਮੋ ਸਾਂਤ ਰੂਪੇ॥

ਨਮੋ ਇੰਦ੍ਰ ਇੰਦ੍ਰ ਅਨਾਦੰ ਬ੍ਰਿਭੁਤੇ॥

(ਝਗੜਾ, ਲੜਾਈ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ, ਸ਼ਾਂਤ ਰੂਪ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ। ਇੰਦ੍ਰਿਆਂ ਵਿੱਚ ਇੰਦ੍ਰ ਰੂਪ ਅਤੇ ਰਹਿਤ ਸੰਪਦਾ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ।)

ਨਿਰਗੁਣ ਬ੍ਰਹਮ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਲੜਾਈ ਝਗੜਾ ਨਹੀਂ, ਉਹ ਆਪੇ ਆਪ ਹੈ, ਲੜਾਈ ਕਿਸ ਨਾਲ। ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ਦਸਵੀਂ ਇੰਦਰ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ।

ਇਸ ਰਚਨਾ ਦੀ ਸਮੁੱਚੀ ਵਿਚਾਰ ਤੋਂ ਸਿੱਧ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਵੀ, ਕਾਲ ਕਾਲੀ, ਝਗੜੇ ਕ੍ਰੋਧ ਵਾਲੀ ਦੇਵੀ, ਇੰਦ੍ਰ ਆਦਿ ਦਾ ਉਪਾਸ਼ਕ ਹੈ, ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਰੂਪਾਂ ਨੂੰ ਕਹਿ ਕੇ ਨਮਸਕਾਰ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਸਾਰਾ ਵੇਦ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਸਿੰਮ੍ਰਿਤੀਆਂ ਪੁਰਾਣਾਂ ਦਾ ਮਤ ਹੈ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਕੇਵਲ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ, ਇਕ ਏਕੰਕਾਰ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ, ਨਿਰਗੁਣ ਸਰੂਪ, ਗੁਣੀ ਨਿਧਾਨ ਦੀ ਸਿਫਤ ਸਾਲਾਹ, ਜਪ ਸਿਮਰਣ ਭਗਤੀ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। (ਏਕੋ ਜਪ ਏਕੋ ਸਾਲਾਹਿ॥)

ਇਸ ਸਮੇਂ ਦੀ ਨਿਰਪੱਖ ਵਿਚਾਰ ਤੋਂ ਇਹ ਸਿੱਧ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਾਪ ਸਾਹਿਬ ਪਾ:10 ਦੀ ਰਚਨਾ ਨਹੀਂ।

ਜਦੋਂ ਦਾਸ ਨੇ ਜਾਪ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਕਥਾ ਕੀਤੀ, ਤਾਂ ਸਮਝ ਆਈ ਕਿ ਕੁਝ ਛੰਦਾਂ ਵਿੱਚ ਨਿਰਗੁਣ ਬ੍ਰਹਮ, ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਤੇ ਕੁਝ ਛੰਦਾਂ ਵਿੱਚ ਬ੍ਰਹਮ ਦੇ ਅਨੇਕ ਸਰਗੁਣ ਸਰੂਪਾਂ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਇਹ ਜਾਣਦੇ ਹੋਏ ਵੀ ਕਿ ਇਹ ਨਮਸਕਾਰਾਂ ਗੁਰਬਾਣੀ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਹਨ, ਦਾਸ ਨੂੰ ਇਹ ਵਿਚਾਰ ਨਹੀਂ ਫੁਰੀ ਕਿ ਬਾਣੀ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ਦਸਵੀਂ ਨੇ ਨਹੀਂ ਉਚਾਰੀ, ਨਾ ਹੀ ਇਹ ਹਿੰਮਤ ਹੋਈ ਕਿ ਪਰੰਪਰਾਗਤ ਵਿਚਾਰ ਤੋਂ ਉਲਟ ਮੈਂ ਕੋਈ ਵਿਚਾਰ ਪੇਸ਼ ਕਰਾਂ। ਦਾਸ ਨੇ ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਕਰਦਿਆਂ ਵੀ ਇਹ ਸਮਝ ਕਾਇਮ ਰੱਖੀ ਕਿ ਪਾ:10 ਦੀ ਬਾਣੀ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹਾਂ। ਪੂਰੇ ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਦ ਦਾਸ ਨੇ ਜਾਪ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਦੋਬਾਰਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ, ਤਾਂ ਇਹ ਚਾਨਣ ਹੋਇਆ ਕਿ ਰਚਨਾ ਵਿੱਚ ਸਰਗੁਣ ਬ੍ਰਹਮ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਕੋਈ ਕਵੀ ਹੀ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਪਾ:10 ਕੇਵਲ ਨਿਰਗੁਣ ਬ੍ਰਹਮ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨੂੰ ਗੁਰਬਾਣੀ ਅਨੁਕੂਲ ਨਮਸਕਾਰ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਬਾਣੀ ਕਰਮਵਾਰ ਛੰਤ 1 ਤੋਂ 199 ਤਕ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਗੁਰਬਾਣੀ ਅਨੁਕੂਲ ਨਮਸਕਾਰ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ ਪਰ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਰੁੱਧ ਨਮਸਕਾਰਾਂ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ। ਫਿਰ ਇਹ ਕਹਿਣ ਵਿੱਚ ਭੈ ਕਿਉਂ ਕਿ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਜਾਪ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਬਾਣੀ ਨਹੀਂ ਰਚੀ।

੨. ਅਕਾਲ ਉਸਤਤਿ

ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਪੰਨਾ 11-34

ਭੂਮਿਕਾ

ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਤੇ ਕਾਲ ਪੁਰਖ (ਕਾਲ (ਸਮਾਂ)) ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਗੁਰਬਾਣੀ ਆਧਾਰ ਤੇ

ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਹੈ, ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਹੈ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਉਸਨੂੰ ਇਕ ਏਕੰਕਾਰ ਕਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਜੋਤਿ ਰੂਪ ਹੈ, ਪਰਮ ਨਿਰਮਲ ਚੇਤਨਾ ਹੈ, ਸੈਭੰ ਹੈ, ਉਸਨੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਆਪ ਸਾਜਿਆ, ਉਸਨੂੰ ਸਾਜਣ ਵਾਲਾ ਕੋਈ ਨਹੀਂ, ਉਸ ਵਿੱਚ ਆਪਣੀ ਮਰਜ਼ੀ ਹੈ। ਹੁਕਮ ਉਸ ਦਾ ਗੁਣ ਹੈ। ਸਭ ਚੀਜ਼ ਦਾ ਕਰਤਾ ਹੈ, ਸਭ ਕੰਮ ਹੁਕਮ ਸੱਤਾ ਨਾਲ ਕਰਦਾ ਤੇ ਕਰਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਨਿਰਭੈ ਹੈ, ਨਿਰਵੈਰ ਹੈ। ਉਸ ਦੇ ਏਕ ਸਰੂਪ, ਨਿਰਗੁਣ ਸਰੂਪ ਵਿੱਚ ਪਾਪ ਪੁੰਨ ਨਹੀਂ, ਝਗੜੇ ਲੜਾਈ ਨਹੀਂ, ਸ਼ਸਤਰ ਅਸਤਰ ਨਹੀਂ, ਨਿਰਭਉ ਹੈ।

ਜਦੋਂ ਸੁੰਨ ਸਮਾਧ ਵਿੱਚ ਇਕ ਏਕੰਕਾਰ, ਜੋਤਿ ਰੂਪ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਦੀ ਮਰਜ਼ੀ ਹੋਈ ਤਾਂ ਉਸਨੇ ਹੁਕਮ ਨਾਲ ਓਅੰਕਾਰ ਪੁੰਨ ਉਚਾਰੀ, ਓਅੰਕਾਰ ਪੁੰਨ ਅਨਹਦ ਸ਼ਬਦ ਹੈ, ਅਨਹਦ ਸ਼ਬਦ ਹੈ, ਜੋ ਸੰਸਾਰ ਵਿੱਚ ਅਨੇਕਾਂ ਪੁੰਨਾਂ, ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਪਸਰਿਆ ਹੈ। ਸ਼ਬਦ, ਓਅੰਕਾਰ ਪੁੰਨ ਵਿੱਚ, ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦਾ ਆਤਮ ਪਸਾਰਾ ਹੈ।

ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਜੀਵ ਜੰਤ, ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਹੁਕਮ ਵਿੱਚ ਜੰਮਦੇ ਮਰਦੇ ਹਨ। ਕਾਲ ਜਾਂ ਸਮਾਂ ਜਾਂ ਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦਾ ਵਜੂਦ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਹੁਕਮ ਨਾਲ ਹੋਇਆ। ਕਾਲ ਪੁਰਖ, ਸੈਭੰ ਨਹੀਂ, ਨਿਰਭੈ ਨਹੀਂ, ਨਿਰਵੈਰ ਨਹੀਂ, ਸਦਾ ਸੱਤ ਨਹੀਂ, ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਹੁਕਮ ਵਿੱਚ ਕਾਰ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਕਾਲ ਪੁਰਖ ਓਅੰਕਾਰ ਸਰੂਪ ਤੋਂ ਉਪਜੀ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤੀ, ਤੇ ਵੇਦ ਮਤ ਦਾ ਅਖਰ ਓਮ ਕਰਤੇ ਦੇ ਭੈ ਵਿੱਚ ਹੈ। ਸਭ ਜੀਵਨ ਮਰਨ ਹੁਕਮ ਵਿੱਚ ਹਨ। ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤੀ ਵਿੱਚ ਪਾਪ ਪੁੰਨ ਹਨ, ਸ਼ਸਤਰ ਅਸਤਰਾਂ ਦੀ ਲੋੜ ਵੀ ਹੈ, ਵੈਰ ਵਿਰੋਧ, ਝਗੜੇ ਵੀ ਹਨ, ਹਉਂਦਾ ਭਰਮ ਵੀ ਹੈ। ਇੱਕ ਕਾਲ ਦਾ ਚੱਕਰ ਖਤਮ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਾਦ ਕਾਲ ਸਮਾਂ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਆਕਾਲ, ਕਾਲ ਦਾ ਵੀ ਕਾਲ ਹੈ।

ਵੇਦ ਸ਼ਾਸਤਰ ਕਾਲ ਨੂੰ ਅਕਾਲ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਕਾਲ ਨੂੰ ਆਦਿ ਪੁਰਖ ਵੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਅਨੁਸਾਰ ਅਕਾਲ ਦੇ ਹੁਕਮ ਨਾਲ ਕਾਲ ਉਪਜਿਆ ਹੈ। ਕਾਲ ਤੋਂ ਬ੍ਰਹਮਾ, ਵਿਸ਼ਨੂੰ, ਸ਼ਿਵ ਦੇਵਤੇ ਹੋਏ। ਵੇਦਾਂ ਸ਼ਾਸਤਰਾਂ ਅਨੁਸਾਰ

ਬ੍ਰਹਮਾ ਸਿਸ਼ਟੀ ਨੂੰ ਸਾਜਦਾ ਹੈ, ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਪਾਲਦਾ ਹੈ ਤੇ ਸ਼ਿਵ ਸੰਘਾਰ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਗੁਰਬਾਣੀ ਕਹਿੰਦੀ ਹੈ ਇਹ ਸਭ ਦੇਵਤੇ ਅਕਾਲ ਦੇ ਹੁਕਮ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਏ ਹਨ, ਮਾਇਆ ਹੈ। ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਸਭ ਕਾਰ ਜੰਮਣਾ ਪਲਨਾ ਮਰਨਾ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਹੁਕਮ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਜੀਵ ਦੇ ਕਰਮਾਂ ਅਨੁਸਾਰ, ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਹੁਕਮ ਦੇ ਲੇਖ ਹਨ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ 84 ਲੱਖ ਜੂਨਾਂ ਦਾ ਚੱਕਰ ਹੁਕਮ ਵਿੱਚ ਹੈ। ਇਕ ਏਕੰਕਾਰ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ਅਰਾਧਨਾ, ਗੁਣਾਨਵਾਦ, ਜਪ, ਸਿਮਰਨ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਤੋਂ ਉਪਦੇਸ਼ ਲੈ ਕੇ ਸਿੱਖ ਸੇਵਕ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਚੌਥੇ ਪਦ ਵਿੱਚ ਭਰਮ ਚਲਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਗੁਰਸਿੱਖ ਨੂੰ ਚਉਥੇ ਪਦ ਵਿੱਚ ਹੁਕਮ ਤੇ ਜੋਤਿ ਰੂਪ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ਪਛਾਣ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਗੁਰਮੁਖਿ ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ ਚੌਥੇ ਪਦ ਦੀ ਅਵਸਥਾ ਵਿੱਚ ਕਾਲ ਉੱਤੇ ਜਿੱਤ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਸਦ ਜੀਵਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। “ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ ਸਦ ਜੀਵੈ ਨਹੀ ਮਰਤਾ”।

ਸਿਮ੍ਰਿਤ ਸਾਸਤ੍ਰ ਓਮ ਦੀ ਅਰਾਧਨਾ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਓਮ ਤੋਂ ਕਾਲ ਸਮਾਂ ਆਰੰਭ ਹੋਇਆ।

ਗੁਰਸਿੱਖ ਸਤਿਗੁਰੂ ਤੋਂ ਉਪਦੇਸ਼ ਲੈ ਕੇ ਗੁਰ ਸ਼ਬਦ ਦੁਆਰਾ ਇੱਕ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ਅਰਾਧਨਾ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਕਾਲ ਨਾਲ ਲੜਦੇ ਹਨ, ਪਰਮ ਪਦ ਵਿੱਚ ਕਾਲ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ, ਤੇ ਇੱਕ ਵਿੱਚ ਸਮਾ ਕੇ ਸਦ ਜੀਵਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

- ਗੁਰ ਉਪਦੇਸਿ ਕਾਲ ਸਿਉ ਜੁਰੈ ॥
- ਕਾਲ ਪੁਰਖ ਕਾ ਮਰਦੈ ਮਾਨੁ ॥

(ਪੰਨਾ 1159, ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ)

(ਗੁਰਉਪਦੇਸ਼ ਲੈ ਕੇ ਕਾਲ ਨਾਲ ਲੜਦਾ ਹੈ, ਤੇ ਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਹੰਕਾਰ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।)

- ਹਿਰਦੈ ਸਾਚੁ ਵਸੈ ਹਰਿ ਨਾਇ ॥

ਕਾਲੁ ਨ ਜੋਹਿ ਸਕੈ ਗੁਣ ਗਾਇ ॥

ਨਾਨਕ ਗੁਰਮੁਖਿ ਸਬਦਿ ਸਮਾਇ ॥

(ਪੰਨਾ 227, ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ)

ਜਿਸ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿੱਚ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਗੁਣ ਗਾ ਕੇ ਤੇ ਗੁਰਮਤਿ ਨਾਮ ਸਿਮਰਨ ਕਰਕੇ ਨਾਮ ਵੱਸਿਆ ਹੈ, ਕਾਲ ਉਸ ਵੱਲ ਤੱਕ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ। ਪਰਮ ਪਦ ਤੇ ਪਹੁੰਚ ਕੇ ਗੁਰਮੁਖਿ (ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ) ਸ਼ਬਦ ਵਿੱਚ ਸਮਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

• ਸਤਿਗੁਰ ਮਿਲੈ ਤ ਤਿਸ ਕਉ ਜਾਣੈ ॥

ਰਹੈ ਰਜਾਈ ਹੁਕਮੁ ਪਛਾਣੈ ॥

ਹੁਕਮੁ ਪਛਾਣਿ ਸਚੈ ਦਰਿ ਵਾਸੁ ॥

ਕਾਲ ਬਿਕਾਲ ਸਬਦਿ ਤਏ ਨਾਸੁ ॥

(ਪੰਨਾ 832, ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ)

(ਮੌਤ ਤੇ ਜਨਮ ਦਾ ਗੇੜ ਸ਼ਬਦ ਅਰਾਧਨ ਨਾਲ ਨਾਸ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।)

• ਜਬ ਲਗੁ ਹੁਕਮੁ ਨ ਬੁਝਤਾ ਤਬ ਹੀ ਲਉ ਦੁਖੀਆ ॥

ਗੁਰ ਮਿਲਿ ਹੁਕਮੁ ਪਛਾਣਿਆ ਤਬ ਹੀ ਤੇ ਸੁਖੀਆ ॥

(ਪੰਨਾ 400, ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ)

ਜਦ ਤਕ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਦੇ ਹੁਕਮ ਰੂਪ ਦੀ ਪਛਾਣ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ, ਤਦ ਤਕ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਦੁਖ ਸੁਖ ਵਿਆਪਦੇ ਹਨ। ਹੁਕਮ ਦੀ ਪਛਾਣ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਸਦ ਸੁਖੀ, ਆਨੰਦ ਸਰੂਪ ਅਵਸਥਾ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਵੇਦਾਂ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਦੁਰਗਾ, ਭਵਾਨੀ, ਭਗਉਤੀ, ਸ਼ਿਵ ਆਦਿ ਕਾਲ, ਮਹਾਂਕਾਲ ਦੇ ਹੀ ਰੂਪ ਹਨ। ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਦੀਆਂ ਰਚਨਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਇਹਨਾਂ ਦੇਵੀਆਂ ਦੇਵਤਿਆਂ ਲਈ ਵਰਤੇ ਗਏ ਹਨ। ਵੇਦਾਂ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰਾਂ ਨੂੰ ਇਕੋ ਇੱਕ ਹਸਤੀ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ਪਛਾਣ ਨਹੀਂ, ਕੇਵਲ ਅਨੁਮਾਨ ਲਗਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਬ੍ਰਹਮਾ, ਬਿਸਨ ਤੇ ਮਹੇਸ਼ ਨੂੰ ਰਚਨ ਵਾਲੀ ਇਹਨਾਂ ਤੋਂ ਉਪਰ ਕੋਈ ਹਸਤੀ ਹੈ। ਇਹ ਕਾਲ ਜਾਂ ਓਮ ਨੂੰ ਹੀ ਸੱਤ ਸਮਝ ਕੇ ਅਕਾਲ ਕਹਿ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਅਕਾਲ ਤੇ ਕਾਲ ਨੂੰ ਵੱਖ ਵੱਖ ਬਿਆਨ ਕਰਦੀ ਹੈ।

ਓਅੰਕਾਰ ਪੁੰਨ ਤੋਂ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਜੀਵ ਜੰਤ ਉਪਜੇ। ਸੰਸਾਰ ਵਿੱਚ ਪੁੰਨ ਪਾਪ ਹਨ, ਲੜਾਈ ਝਗੜੇ ਹਨ, ਸ਼ਸਤਰ ਹਨ। ਪੁੰਨਾਂ ਪਾਪਾਂ ਦੇ ਲੇਖ ਅਕਾਲ

ਪੁਰਖ ਦੇ ਹੁਕਮ ਵਿੱਚ ਹਨ। ਸਿੰਮ੍ਰਿਤ ਸ਼ਾਸਤਰ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਪੁੰਨ ਪਾਪ ਤਕ ਹੈ, ਉਸਨੂੰ ਤੱਤ ਬ੍ਰਹਮ ਤੇ ਹੁਕਮ ਦੀ ਪਛਾਣ ਨਹੀਂ।

• ਸਿੰਮ੍ਰਿਤ ਸਾਸਤ੍ਰ ਪੁੰਨ ਪਾਪ ਬੀਚਾਰਦੇ ਤਤੈ ਸਾਰ ਨ ਜਾਣੀ ॥

ਤਤੈ ਸਾਰ ਨ ਜਾਣੀ ਗੁਰੂ ਬਾਝਹੁ ਤਤੈ ਸਾਰ ਨ ਜਾਣੀ ॥

(ਪੰਨਾ 920, ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ)

(ਤੱਤ ਬ੍ਰਹਮ ਜੋਤਿ ਤੇ ਹੁਕਮ ਦੀ ਸਾਰ ਪੂਰੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਬਿਨਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ।)

• ਪੁੰਨ ਪਾਪ ਜੋ ਬੀਜਦੇ ਸਭ ਧਰਮ ਰਾਇ ਕੈ ਜਾਈ ॥

(ਪੰਨਾ 1414, ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ)

(ਪੁੰਨ ਪਾਪਾਂ ਨਾਲ ਲੇਖੇ ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਤੇ ਜੰਮਦੇ ਮਰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ।)

ਅਕਾਲ ਉਸਤਤਿ (ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਪੰਨਾ ੧੧)

ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

ਉਤਾਰ ਖਾਸੇ ਦਸਖਤ ਕਾ ਪਾਤਿਸਾਹੀ ੧੦ ॥

ਕਵਿਤਾ ਇਸ ਮੰਗਲਾਚਰਣ ਤੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਕੀ ਰੱਛਾ ਹਮਨੈ ॥ ਸਰਬ ਲੋਹ ਦੀ ਰੱਛਿਆ ਹਮਨੈ ॥
ਸਰਬ ਕਾਲ ਜੀ ਦੀ ਰੱਛਿਆ ਹਮਨੈ ॥

ਸਰਬ ਲੋਹ ਜੀ ਦੀ ਰੱਛਿਆ ਹਮਨੈ ॥

ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਦੀਆਂ ਰਚਨਾਵਾਂ ਵਿਚ ਸਰਬ ਕਾਲ ਜੀ, ਕਾਲ ਮਹਾਕਾਲ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਸਰਬ ਲੋਹ ਕਾਲ ਦੇ ਰੂਪ ਚੰਡੀ ਆਦਿ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਥੇ ਕਵੀ ਕਹਿ ਰਿਹਾ ਹੈ ਸਰਬ ਲੋਹ ਜੀ।

ਕਵੀ ਇਕੋ ਇਕ ਅਥਿਨਾਸੀ ਹਸਤੀ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦਾ। ਕਵੀ ਵੇਦ ਮਤ ਅਨੁਸਾਰ ਓਮ ਤੇ ਕਾਲ ਨੂੰ ਸੱਤ ਅਥਿਨਾਸੀ ਸਮਝਦਾ ਹੈ। ਕਵੀ ਕਾਲ ਨੂੰ ਅਕਾਲ ਵੀ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਮੰਗਲਾਚਰਣ ਤੋਂ ਹੀ ਸਪਸ਼ਟ ਹੋ ਕਿ ਕਵੀ ਕਾਲ ਤੇ ਚੰਡੀ ਦਾ ਉਪਾਸ਼ਕ ਹੈ। ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਪੰਨਾ 45 ਛੰਦ 84 ਵਿੱਚ ਕਵੀ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ 'ਏਕ ਹੀ ਕਾਲ ਅਕਾਲ ਸਦਾ ਹੈ'।

ਅਕਾਲ ਉਸਤਤ ਦੇ ਛੰਦ 210 ਤੋਂ 230 ਤੱਕ ਕਵੀ ਕਾਲ ਤੇ ਦੁਰਗਾ ਦੇਵੀ ਦੀ ਉਸਤਤ ਤੇ ਸਰੂਪ ਦਾ ਵਰਣਨ ਕਰਦਾ ਹੈ। 210 ਤੋਂ 230 ਤਕ ਛੰਦਾ ਦੇ ਅਰਥ ਅਸੀਂ ਇਸ ਵਿਚਾਰ ਵਿੱਚ ਕੀਤੇ ਹਨ।

ਸਰਬ ਲੋਹ = ਸਾਰੇ ਲੋਹੇ ਦਾ ਖੰਡਾ, ਜਾਂ ਸਸਤਰ।

ਸਰਬ ਕਾਲ = ਸਭ ਦਾ ਕਾਲ, ਸਭ ਨੂੰ ਲੈ ਕਰਨ ਵਾਲਾ, ਕਾਲ ਸਮਾਂ, ਹਿੰਦੂ ਧਰਮ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਕਾਲੀ ਦੇਵੀ, ਕਾਲਕਾ, ਭਵਾਨੀ, ਦੁਰਗਾ ਆਦਿ।

ਗੁਰਬਾਣੀ ਉਪਦੇਸ਼ ਅਨੁਸਾਰ ਗੁਰਸਿੱਖ ਸਰਬ ਕਾਲ (ਸਭ ਦਾ ਕਾਲ) ਦੀ ਰਖਿਆ ਦੇ ਜਾਚਕ ਨਹੀਂ। ਗੁਰਸਿੱਖ - ਗੁਰਉਪਦੇਸ਼ ਲੈ ਕੇ, ਗੁਰਮੰਤ੍ਰ ਨਾਮ ਦਾ ਜਪ ਸਿਮਰਣ ਕਰਕੇ, ਕਾਲ ਉੱਤੇ ਜਿੱਤ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਹਨ, ਤੇ ਸਦਜੀਵਤ ਅਥਿਨਾਸੀ ਅਵਸਥਾ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਮਝਾਉਂਦੀ ਹੈ :

ਗੁਰ ਉਪਦੇਸਿ ਕਾਲ ਸਿਉ ਜਰੈ ॥

(ਗੁਰਉਪਦੇਸ਼ ਲੈ ਕੇ ਕਾਲ ਨਾਲ ਲੜੇ।)

ਕਾਲ ਪੁਰਖ ਕਾ ਮਰਦੈ ਮਾਨੁ ॥

(ਪੰਨਾ 1159, ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ)

(ਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਮਾਨ ਨੂੰ ਮਲ ਦੇਵੇ।)

ਵਿਚਾਰ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਭਗਤ ਕਬੀਰ ਜੀ ਦੀ ਬਾਣੀ ਨਾਲ ਸਮਾਪਤ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਜੋ ਗੁਰਮਤਿ ਤੇ ਵੇਦ ਮਤ ਦੇ ਭੇਦ ਨੂੰ ਸਮਝਾ ਦਿੰਦੀ ਹੈ।

ਬੇਦ ਕੀ ਪੁੜੀ ਸਿੰਮ੍ਰਿਤਿ ਭਾਈ ॥

ਸਾਂਕਲ ਜੇਵਰੀ ਲੈ ਹੈ ਆਈ ॥

(ਸਿੰਮ੍ਰਿਤੀਆਂ ਜੋ ਵੇਦਾਂ ਦੀ ਆਧਾਰ ਤੇ ਬਣੀਆਂ ਹਨ, ਆਪਣੇ ਸ਼ਰਧਾਲੂਆਂ ਵਾਸਤੇ ਸੰਗਲ ਤੇ ਰੱਸੀਆਂ ਲੈ ਕੇ ਆਈ ਹੈ।)

ਆਪਨ ਨਗਰੁ ਆਪ ਤੇ ਬਾਧਿਆ ॥

ਮੋਹ ਕੈ ਫਾਸਿ ਕਾਲ ਸਰੁ ਸਾਧਿਆ ॥

(ਸਿੰਮ੍ਰਿਤੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸ਼ਰਧਾਲੂ ਆਪ ਹੀ ਜਕੜੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਨੇ ਸੁਰਗ ਤੇ ਨਰਕ ਦੇ ਮੋਹ ਦੀ ਫਾਹੀ ਵਿੱਚ ਫਸਾ ਕੇ ਇਹਨਾਂ ਕਾਲ, ਮੌਤ ਦੇ ਸਹਿਮ ਤੇ ਘੇਰੇ ਵਿੱਚ ਰਖਿਆ ਹੈ।)

ਕਟੀ ਨ ਕਟੈ ਤੂਟਿ ਨਹ ਜਾਈ ॥

ਸਾ ਸਾਪਨਿ ਹੋਇ ਜਗ ਕਉ ਖਾਈ ॥

(ਸਿੰਮ੍ਰਿਤੀ ਦੀਆਂ ਲਗਾਈਆਂ ਕਰਮ ਜਾਲ ਦੀਆਂ ਫਾਹੀਆਂ ਵੱਢੀਆਂ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦੀਆਂ। ਇਹ ਸੱਪਣੀ ਬਣ ਕੇ ਸ਼ਰਧਾਲੂਆਂ ਨੂੰ ਖਾ ਰਹੀ ਹੈ।)

ਹਮ ਦੇਖਤ ਜਿਨਿ ਸਭੁ ਜਗੁ ਲੂਟਿਆ ॥

ਕਹੁ ਕਬੀਰ ਮੈ ਰਾਮ ਕਹਿ ਛੂਟਿਆ ॥ (ਪੰਨਾ 329, ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ)

(ਮੇਰੇ ਦੇਖਦਿਆਂ ਦੇਖਦਿਆਂ ਇਸਨੇ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਠੱਗ ਲਿਆ ਹੈ। ਮੈਂ ਮੌਤ ਤੇ ਜਿੱਤ ਕਿਵੇਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ, ਮੈਂ ਗੁਰਮਤਿ ਸਿਮਰਣ ਕਰਕੇ ਕਾਲ ਨੂੰ ਜਿੱਤ ਲਿਆ, ਤੇ ਜਨਮ ਮਰਨ ਦੇ ਗੋੜ ਚੋਂ ਛੁੱਟ ਗਿਆ।) (ਗੁਰਬਾਣੀ ਅਨੁਸਾਰ ਭਗਤ ਕਬੀਰ ਪੂਰੇ ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਉਪਦੇਸ਼ ਲੈ ਕੇ ਗੁਰਮਤਿ ਨਾਮ ਸਿਮਰਣ ਕਰਕੇ ਤਰਿਆ।)

ਬੇਦ ਸਿੰਮ੍ਰਿਤ ਸਾਸਤ੍ਰ, ਓਮ ਸਰੂਪ ਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨੂੰ ਜਾਣਦੇ ਹਨ, ਤੇ ਓਮ ਦੀ ਅਰਾਧਨਾ ਤੇ ਕਾਲ ਮਹਾਂਕਾਲ ਕਾਲੀ ਆਦਿ ਦੀ ਅਰਾਧਨਾ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਸਿੰਮ੍ਰਿਤ ਸਾਸਤਰ ਕਾਲ ਪੁਰਖ ਤੋਂ ਉਪਰ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਤੇ ਉਸਦੇ ਹੁਕਮਾਂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦੇ। ਇਹਨਾਂ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਪੁੰਨ ਪਾਪਾਂ ਤੇ, ਇਹਨਾਂ ਤੋਂ ਉਪਜੇ ਜਨਮ ਮਰਨ ਦੇ ਗੋੜ ਤਕ ਸੀਮਿਤ ਹੈ। ਬ੍ਰਹਮਾ ਨੂੰ ਵੀ ਹੁਕਮ ਦੀ ਪਛਾਣ ਨਹੀਂ ਹੋਈ।

ਚਾਰੇ ਵੇਦ ਬ੍ਰਹਮੇ ਕਉ ਦੀਏ ਪੜਿ ਪੜਿ ਕਰੇ ਵੀਚਾਰੀ ॥

ਤਾ ਕਾ ਹੁਕਮੁ ਨ ਬੂਝੈ ਬਪੁੜਾ ਨਰਕਿ ਸੁਰਗਿ ਅਵਤਾਰੀ ॥

(ਪੰਨਾ 423, ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ)

ਸਤਿਗੁਰ ਮਿਲੈ ਤ ਤਿਸ ਕਉ ਜਾਣੈ ॥

ਰਹੈ ਰਜਾਈ ਹੁਕਮੁ ਪਛਾਣੈ ॥ (ਪੰਨਾ 832, ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ)

(ਗੁਰਸਿੱਖ ਸਤਿਗੁਰੂ ਤੋਂ ਉਪਦੇਸ਼ ਲੈ ਕੇ ਗੁਰਮਤਿ ਨਾਮ ਸਿਮਰਣ ਕਰਦਿਆਂ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ਅਰਾਧਨਾ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਕਾਲ ਤੇ ਜਿੱਤ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਕੇ ਕਾਲ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਸਦ ਜੀਵਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਗੁਰਸਿੱਖ ਨੂੰ ਹੁਕਮ ਦੀ ਪਛਾਣ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।)

ਕਾਲ ਦੀ ਅਰਾਧਨਾ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਕਾਲ ਹੀ ਖਾਂਦਾ ਹੈ, ਤੇ ਉਹ ਜੰਮਦਾ ਮਰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਨਰਕਾਂ ਸੁਰਗਾਂ ਦੇ ਚੱਕਰ ਕਰਮ ਅਨੁਸਾਰ ਕੱਢਦਾ ਹੈ।

ਇਸ ਰਚਨਾ ਦੇ ਕਵੀ ਅਨੁਸਾਰ ਸਭ ਦੇਵੀ ਦੇਵਤੇ, ਕਾਲ ਨੇ ਪੈਦਾ ਕੀਤੇ ਤੇ ਕਾਲ ਨੇ ਹੀ ਮਾਰੇ। ਸਭ ਜਨਮ ਮਰਨ ਦੇ ਗੇੜ ਵਿੱਚ ਘੁੰਮ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਭ ਪੀਰ ਪੈਗੰਬਰ ਅਉਲੀਏ, ਦੇਵੀ ਦੈਤ ਆਦਿ ਹਨ। ਕਾਲ ਬਹੁਤ ਬਲੀ ਹੈ।

ਗੁਰਬਾਣੀ ਸਮਝਾਉਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਸਭ ਦੇਵੀ ਦੇਵਤੇ ਆਦਿ ਕਾਲ ਪੁਰਖ ਤੋਂ ਹੀ ਬਣ ਪਲ ਮਰ ਰਹੇ ਹਨ, ਪਰ ਕਾਲ ਨੂੰ ਏਕੰਕਾਰ ਜੋਤਿ ਰੂਪ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਅਥਿਨਾਸੀ ਹਸਤੀ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨੇ ਆਪਣੇ ਹੁਕਮ, ਬਲ ਨਾਲ ਸਾਜਿਆ ਤੇ ਕਾਲ ਪੁਰਖ ਸਰੂਪ ਤੋਂ ਸਾਰੇ ਦੇਵੀ ਦੇਵਤੇ ਆਦਿ ਇੱਕ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਹੁਕਮ ਵਿੱਚ ਬਣ ਪਲ ਮਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਸੁਤੰਤਰ ਸੰਪੂਰਨ ਸ਼ਬਦੀਅਤ ਹੈ। ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਖੇਡ, ਜਨਮ ਮਰਨ ਦੀ ਖੇਡ ਦਾ ਮੂਲ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਹੁਕਮ ਦੀ ਖੇਡ ਹੈ, ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਹੀ ਸਾਰੀ ਖੇਡ ਹੁਕਮ ਰੂਪ ਹੋ ਕੇ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਬ੍ਰਹਮਾ ਬਿਸਨ ਮਹੇਸ਼, ਦੇਵੀ ਦੇਵਤੇ ਸਭ ਕਾਇਨਾਤ ਵਿੱਚ ਸਰਗੁਨ ਸਰੂਪ ਹੋ ਕੇ ਆਪ ਖੇਡ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਹੁਕਮ ਦੀ ਪਛਾਣ ਬੇਦਾਂ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰਾਂ ਸਿੰਮ੍ਰਿਤੀਆਂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਹੋਈ। ਹੁਕਮ ਦੀ ਪਛਾਣ ਪੂਰੇ ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਉਪਦੇਸ਼ ਲੈ ਕੇ ਗੁਰਮਤਿ ਸਿਮਰਨ ਦੁਆਰਾ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਹੁਕਮ ਦੀ ਪਛਾਣ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਇੱਕ ਦੀ ਪਛਾਣ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਤੇ ਜੀਵ ਤੱਤ, ਪਰਮਤਤ, ਪਰਮ ਨਿਰਮਲ ਚੇਤਨਾ ਵਿੱਚ ਅਭੇਦ ਹੋ ਜਾਂਦਾ, ਫਿਰ ਜਨਮ ਮਰਨ ਦਾ ਗੇੜ ਮੁੱਕ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸਭ ਸਿੰਮ੍ਰਿਤ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਵਾਲੇ, ਕਾਲ ਦੀ ਅਰਾਧਨਾ ਵਾਲੇ, ਬ੍ਰਹਮਾ ਬਿਸਨ ਮਹੇਸ਼ ਦੀ ਅਰਾਧਨਾ ਵਾਲੇ, ਕਾਲ ਚੱਕਰ ਵਿੱਚ ਹੀ 84 ਲੱਖ ਜੂਨਾਂ ਦੇ ਗੇੜੇ ਵਿੱਚ ਘੁੰਮਦੇ ਹਨ। ਇੱਕ ਕਾਲ ਚੱਕਰ ਤੋਂ ਬਾਦ, ਜਦੋਂ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨੂੰ ਭਾਵੇ ਤਾਂ ਕਾਲ ਦਾ ਵੀ ਕਾਲ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤੇ ਕਾਲ ਪੁਰਖ ਵੀ ਹੁਕਮ ਨਾਲ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਵਿੱਚ ਹੀ ਸਮਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਫਿਰ ਸੁੰਨ ਸਮਾਧ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਇਕੋ ਸਦੈਵੀ ਹਸਤੀ, ਜੋਤਿ ਰੂਪ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਪਰਮ ਪੁਰਖ ਹੀ ਰਹਿ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਦੋਂ ਸੰਸਾਰ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦਾ।

ਰਚਨਾ ਦੇ ਛੰਦ 211 ਤੋਂ 230 ਵਿੱਚ ਕਵੀ ਚੰਡੀ ਦੇਵੀ ਦੀ ਜੈ ਜੈਕਾਰ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਦੈਂਤਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਲੀ, ਲਹੂ ਪੀਨ ਵਾਲੀ ਦੇਵੀ ਬਿਆਨ ਕਰਦਾ

ਹੈ। ਕਵੀ ਦੇਵੀ ਨੂੰ ਪਾਪਾਂ ਦਾ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਵੀ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਤੇ ਚੰਡੀ ਦੇਵੀ ਨੂੰ ਪਰਮੇਸਰ ਤੁੱਲ ਸਮਝਦਾ ਹੈ।

ਦੁਰਜਨ ਦਲ ਦੰਡਣ ਅਸੁਰ ਬਿਹੰਡਣ ਦੁਸ਼ਟ ਨਿਕੰਦਣ ਆਦਿ ਬ੍ਰਿਤੇ॥

(ਬੁਰੇ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੇ ਝੁੰਡਾਂ ਨੂੰ ਡੰਡ ਦੇਣਾ ਦੈਂਤਾਂ ਨੂੰ ਤਬਾਹ ਕਰਨਾ, ਜ਼ਾਲਮਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦੇਣਾ (ਇਹ ਜਿਸ ਦਾ) ਸ਼ੁਰੂ ਤੋਂ ਹੀ (ਬ੍ਰਿਤੇ) ਸੁਭਾਵ ਹੈ।)

ਚਫ਼ਰਾਸੁਰ ਮਾਰਣ ਪਤਿਤ ਉਧਾਰਣ ਨਰਕ ਨਿਵਾਰਣ ਗੂੜ ਗਤੇ॥

((ਜੋ) ਚਿੱਫ਼ਰ ਦੈਂਤ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਲੀ ਹੈ, ਪਾਪੀਆਂ ਨੂੰ ਤਾਰਨ ਵਾਲੀ ਹੈ, ਨਰਕਾਂ ਤੋਂ ਬਚਾਉ ਵਾਲੀ ਹੈ, ਅਤੇ (ਜਿਸ ਦੀ) ਗੜੀ ਗੂੜ੍ਹ ਹੈ।)

ਅਛੇ ਅਖੰਡੇ ਤੇਜ ਪ੍ਰਕੰਡੇ ਖੰਡ ਉਦੰਡੇ ਅਲਖ ਮਤੇ॥

(ਜਿਸਦਾ ਨਾ ਖੰਡਨ ਹੋਣ ਵਾਲਾ (ਅਛੇ) ਚੰਗਾ (ਪ੍ਰਕੰਡ) ਪਰਕਾਸ਼ ਯੁਕਤ ਪ੍ਰਤਾਪ ਹੈ, ਅਤੇ ਨਾ ਦੰਡ ਹੇਠਾਂ ਆਉਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦਾ ਖੰਡਨ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਮਤੀ ਜਿਸ ਦੀ ਜਾਣੀ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦੀ।)

ਜੈ ਜੈ ਹੋਸੀ ਮਹਖਾਸੁਰਿ ਮਰਦਨ ਰੰਮ ਕਪਰਦਨ ਛੱਤ੍ਰ ਛਿਤੇ॥੨੧੧॥

(ਹੇ ਮਹਿਖਾਸੁਰ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਲੀ, ਸੁੰਦਰ ਕੇਸਾਂ ਦਾ ਜੂੜਾ ਧਾਰਨ ਵਾਲੀ ਤੇ ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਉਤੇ ਛਤਰ (ਰੂਪ ! ਤੇਰੀ) ਜੈ ਜੈ ਕਾਰ ਹੋਵੇ।)

ਆਸੁਰੀ ਬਿਹੰਡਣ ਦੁਸ਼ਟ ਨਿਕੰਦਣ ਪੁਸ਼ਟ ਉਦੰਡਣ ਰੂਪ ਅਤੇ॥

(ਹੇ ਅਸੁਰਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰਣ ਵਾਲੀ, ਦੁਸ਼ਟਾਂ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲੀ, (ਪੁਸ਼ਟ) ਮੋਟੇ ਤਾਜਿਆਂ ਨੂੰ ਦੰਡ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਅਤੇ ਅਤਿਯੰਤ ਮਹਾਨ ਰੂਪ ਵਾਲੀ ਹੈ।)

ਚੰਡਾਸੁਰ ਚੰਡਣ ਮੁੰਡ ਬਿਸੰਡਣ ਧੂਮ੍ਰ ਬਿੰਪੁਸਣ ਮਹਖ ਮਤੇ॥

(ਜੋ ਚੰਡ ਦੈਂਤ ਨੂੰ ਚੰਡਣ ਵਾਲੀ ਹੈ, ਮੁੰਡ ਦੈਂਤ ਨੂੰ ਕਟਨ ਵਾਲੀ ਹੈ, ਧੂਮਰ ਲੋਚਨ ਨੂੰ ਤਬਾਹ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਮਹਖ ਦੈਂਤ ਨੂੰ ਗਰਦ (ਮਿਟੀ) ਨਾਲ ਮਿਲਾਨ ਵਾਲੀ ਹੈ।)

ਦਾਨਵ ਪ੍ਰਹਾਰਨ ਨਰਕ ਨਵਾਰਨ ਅਪਮ ਉਰਧ ਅਧੇ॥

(ਜੋ ਦੈਂਤਾਂ ਦਾ ਸੰਘਾਰ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਹੈ, ਨਰਕਾਂ ਤੋਂ ਬਚਾਨ ਵਾਲੀ ਹੈ, ਪਾਪੀਆਂ ਨੂੰ ਤਾਰਨ ਵਾਲੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਉਰਧ ਅਕਾਸ਼ ਤੇ ਅਧੇ ਪਾਤਾਲ ਵਿੱਚ ਪੂਰਨ ਹੈ।)

ਜੈ ਜੈ ਹੋਸੀ ਮਹਖਾਸੁਰ ਮਰਦਨ ਰੰਮ ਕਪਰਦਿਨ ਆਦਿ ਬ੍ਰਿਤੇ॥੨੧੨॥

(ਹੇ ਮਹਿਖਾਸੁਰ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਲੀ, ਸੁੰਦਰ ਕੇਸਾਂ ਦੇ ਜੂੜੇ ਵਾਲੀ ਆਦ ਸ਼ਕਤੀ ! (ਤੇਰੀ) ਜੈ ਹੋਵੇ ਜੈ ਹੋਵੇ।)

ਡਾਵਰੂ ਡਵੰਕੈ ਬਦਰ ਬਵੰਕੈ ਭੁਜਾ ਫਰੰਕੈ ਤੇਜ ਬਰੰ॥

((ਤੇਰਾ) ਡੋਰੂ (ਇਉਂ ਡੁਗ ਡੁਗ ਕਰਦਾ ਹੈ, (ਮਾਨੋਂ) ਸ਼ੇਰ ਭੱਬਕਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਬਲ ਦੇ ਤੇਜ (ਕਰਕੇ ਤੇਰੀਆਂ) ਬਾਹਾਂ ਫੁਰਕਦੀਆਂ ਹਨ।)

ਲੰਕੂੜੀਆ ਫਾਧੈ ਆਯੁਧ ਬਾਧੈ ਸੈਨ ਬਿਮਰਦਨ ਕਾਲ ਅਹੁਰੰ॥

(ਜਿਸ ਨੇ ਸਸਤਰ ਸਜਾਏ ਹੋਏ ਹਨ, ਉਹ ਲੰਕੂੜਾ (ਹਨੂੰਮਾਨ) ਤੇਰੇ ਅਗੇ (ਫਾਧੇ) ਟਪੋਸੀਆਂ ਮਾਰਦਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਮਾਨੋਂ ਦੈਂਤਾਂ ਦੀ ਸੈਨਾ ਨੂੰ ਬਿਲਕੁਲ ਨਾਸ ਕਰਨ ਲਈ ਕਾਲ ਰੂਪ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ।)

ਅਸਟਾਇਧ ਚਮਕੈ ਭੂਖਨ ਦਮਕੈ ਅਤਸਿਤ ਝਮਕੈ ਫੁੰਕ ਫਨੰ॥

(ਹਥਾਂ ਵਿੱਚ ਅਠ ਸਸਤ੍ਰ ਚਮਕਦੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਗਹਿਣੇ ਦਮਕਾਂ ਮਾਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਤੇਰੇ ਗਲ ਦੇ (ਅਤਸਿਤ) ਡਾਢੇ ਚਿਤੇ (ਫੱਨ) ਸਪ ਵੈਰੀਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਲਈ ਫੁੰਕਾਰੇ ਮਾਰਦੇ ਹਨ।)

ਜੈ ਜੈ ਹੋਸੀ ਮਹਖਾਸੁਰ ਮਰਦਨਿ ਰੰਪ ਕਪਰਦਿਨ ਦੈਤ ਜਿਣੰ॥੨੧੩।

(ਹੇ ਦੈਂਤਾਂ ਨੂੰ (ਜਿਣ) ਜਿਤਣ ਵਾਲੀ ! ਹੇ ਮਹਿਖਾਸੁਰ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਲੀ ! ਹੇ ਸੁੰਦਰ ਜੂੜੇ ਵਾਲੀ ! (ਤੇਰੀ) ਜੈ ਜੈ ਕਾਰ ਹੋਵੇ।)

ਚੰਡਾਸੁਰ ਚੰਡਣ ਮੁੰਡ ਬਿਮੁੰਡਨ ਖੰਡ ਅਖੰਡਣ ਖੂਨ ਖਿਤੇ॥

(ਹੇ ਚੰਡ ਦੈਂਤ ਨੂੰ (ਖੂਨ ਖਿਤੇ) ਜੁਧ ਭੂਮਿ ਵਿੱਚ ਚੰਡਣ ਵਾਲੀ ! ਹੇ ਮੁੰਡ ਦੈਂਤ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਲੀ ਅਤੇ ਟੋਟੇ ਨਾ ਹੋਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਟੋਟੇ ਕਰਨ ਵਾਲੀ।)

ਦਾਮਨੀ ਦਮੰਕਣ ਧੁਜਾ ਫਰੰਕਣ ਫਣੀ ਫੁਕਾਰਨ ਜੋਧ ਜਿਤੇ॥

(ਹੇ ਬਿਜਲੀ ਵਾਂਗੂੰ ਦਮਕਨ ਵਾਲੀ ! ਤੇਰੇ ਝੰਡੇ ਝੂਲਦੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਸਪ ਸੂਕਦੇ ਹਨ, ਤੂੰਹੀ ਜੁਧ ਦੇ ਜਿਤਨ ਵਾਲੀ ਹੈ।)

ਸਰ ਧਾਰ ਬਿਬਰਖਣ ਦੁਸ਼ਟ ਪ੍ਰਕਰਖਣ ਪੁਸਟ ਪ੍ਰਹਰਖਨ ਦੁਸਟ ਮਥੈ॥

(ਤੂੰ ਤੀਰਾਂ ਦਾ ਮੀਂਹ ਵਸਾਣ ਵਾਲੀ ਹੈਂ। ਦੁਸ਼ਟਾਂ ਨੂੰ ਰਣ ਭੂਮੀ ਵਿੱਚ ਰੁਲਾਨ ਵਾਲੀ ਹੈ, 'ਪੁਸਿਟ' ਯੋਗਨੀ ਨੂੰ ਵੱਡਾ ਅਨੰਦ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਹੈ ਅਤੇ ਜ਼ਾਲਮਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਲੀ ਹੈ।)

ਜੈ ਜੈ ਹੋਸੀ ਮਹਖਾਸੁਰ ਮਰਦਨ ਭੂਮ ਅਕਾਸ ਤਲ ਉਰਧ ਅਧੇ॥੨੧੪।

(ਹੇ ਮਹਿਖਾਸੁਰ ਮਰਦਨ ! ਤੇਰੀ ਜੈ ਜੈ ਹੋਵੇ, ਤੂੰਹੀ ਅਕਾਸਾਂ, ਧਰਤੀ ਤੇ ਸਾਰੇ ਪਤਾਲਾਂ ਵਿੱਚ ਪੂਰਨ ਹੈਂ)

ਦਾਮਨੀ ਪ੍ਰਹਾਸਨ ਸੁ ਛਬ ਨਿਵਸਾਨ ਸ੍ਰਿਸਟ ਪ੍ਰਕਾਸਨ ਗੂੜ ਗਤੇ॥

(ਬਿਜਲੀ ਦੇ ਲਿਸ਼ਕਾਰੇ ਵਾਂਗੂੰ ਸੁੰਦਰ ਹਾਸੇ ਵਾਲੀ ਹੈਂ, ਸੁੰਦਰ ਛਬ ਵਿੱਚ ਨਿਵਾਸ ਰਖਣ ਵਾਲੀ ਹੈਂ, ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਹੈਂ, ਅਤੇ ਗੂੜ ਸਿਧਾਂਤ ਵਾਲੀ ਹੈਂ।)

ਰਕਤਾਸੁਰ ਆਚਨ ਜੁਧ ਪ੍ਰਮਾਚਨ ਨ੍ਰਿਦੈ ਨਰਾਚਨ ਧਰਮ ਬ੍ਰਿਤੇ॥

(ਤੂੰਹੀ ਰਕਤਬੀਜ ਨੂੰ ਖਾਣ ਵਾਲੀ ਹੈਂ, ਜੁਧ ਵਿੱਚ ਉਤਸ਼ਾਹ ਵਧਾਣ ਵਾਲੀ ਹੈਂ, ਨਿਰਭੈਤਾ ਵਿੱਚ ਫਿਰਨ ਵਾਲੀ ਹੈਂ ਅਤੇ ਧਰਮ ਦੇ ਸੁਭਾਵ ਵਾਲੀ ਹੈਂ।)

ਸ੍ਰੋਣੰਤ ਅਚਿੰਤੀ ਅਨਲ ਬਿਵੰਤੀ ਜੋਗ ਜਯੰਤੀ ਖੜਗ ਧਰੇ॥

(ਤੂੰਹੀ ਲਹੂ ਦੇ ਪੀਣ ਵਾਲੀ ਹੈਂ, ਅੱਗ ਮੂੰਹੋਂ ਉਲੱਫਨ ਵਾਲੀ ਹੈਂ, ਜੋਗ ਨੂੰ ਜਿਤਣ ਵਾਲੀ ਹੈਂ ਅਤੇ ਖੜਗ ਦੇ ਧਾਰਨ ਵਾਲੀ ਹੈਂ।)

ਜੈ ਜੈ ਹੋਸੀ ਮਹਖਾਸੁਰ ਮਰਦਨ ਪਾਪ ਬਿਨਾਸਿਨ ਧਰਮ ਕਰੇ॥੨੧੫।

(ਹੇ ਪਾਪ ਦੇ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲੀ, ਧਰਮ ਨੂੰ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਵਾਲੀ, ਮਹਿਖਾਸੁਰ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਲੀ ! ਤੇਰੀ ਜੈ ਜੈ ਕਾਰ ਹੋਵੇ।)

ਅਘ ਓਘ ਨਿਵਾਰਨ ਦੁਸਟ ਪ੍ਰਜਾਰਨ ਸ੍ਰਿਸਟ ਉਬਾਰਨ ਸੁਧ ਮਤੇ॥

(ਸਾਰੇ ਪਾਪਾਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਹੈਂ, ਬੁਰਿਆਂ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਫੁਕਨ ਵਾਲੀ ਹੈਂ, ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਹੈਂ ਅਤੇ ਸੁਧ ਮਤ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਹੈਂ।)

ਫਣੀਅਰ ਫੁੰਕਾਰਨ ਬਾਘ ਬਕਾਰਣ ਸਸਤ੍ਰ ਪ੍ਰਹਾਰਣ ਸਾਧ ਮਤੇ॥

((ਤੇਰੇ ਗਲ ਵਿੱਚ) ਸੱਪ ਸੂਕਦੇ ਹਨ, (ਤੇਰਾ ਘੋੜਾ) ਸ਼ੇਰ ਭੱਬਕਦਾ ਹੈ, (ਤੂੰ ਆਪ) ਸਸਤਰ ਚਲਾਉਨ ਵਾਲੀ ਅਤੇ ਸਾਧੂ ਮਤੇ ਵਾਲੀ ਹੈਂ, ਭਾਵ - ਰਾਗ ਦ੍ਰੋਖ ਰਹਿਤ ਹੈਂ।)

ਸੈਹਥੀ ਸਨਾਹਨ ਅਸਟ ਪ੍ਰਬਾਹਨ ਬੋਲ ਨਿਬਾਹਨ ਤੇਜ ਅਤੁਲੰ॥

(ਤੇਰੀਆਂ ਅਠਾਂ (ਪਰ) ਲੰਮੀਆਂ ਬਾਹਾਂ ਵਿੱਚ ਸੈਹਥੀ (ਆਦਿਕ ਸਸਤਰ ਹਨ), ਤਨ ਉਪਰ ਮੰਜਯ (ਪਹਿਨੀ ਹੋਈ ਹੈ, ਤੇਰਾ) ਬਲ ਅਤੁਲ ਹੈ (ਹੈ, ਅਤੇ ਕੀਤੇ) ਬੋਲ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਹੈਂ।)

ਜੈ ਜੈ ਹੋਸੀ ਮਹਖਾਸੁਰ ਮਰਦਨ ਭੂਮ ਅਕਾਸ ਪਤਾਲ ਜਲੰ॥੨੧੬।

(ਹੇ ਮਹਿਖਾਸੁਰ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਲੀ ! (ਤੇਰੀ) ਜੈ ਜੈ ਕਾਰ ਹੋਵੇ, ਧਰਤੀ, ਅਕਾਸ਼ ਤੇ ਪਤਾਲ (ਵਿੱਚ ਤੇਰਾ ਹੀ) (ਜਲੰ=ਜੁਲੰ) ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੈ।)

ਚਾਚਰ ਚਮਕਾਰਨ ਚਿਛਰ ਹਾਰਨ ਧੂਮ ਧੁਕਾਰਨ ਦ੍ਰੁਪ ਮਥੇ।।

((ਤੂੰ) (ਚਾਚਰ) ਤਲਵਾਰ ਚਮਕਾਨ ਵਾਲੀ ਹੈਂ, ਚਿਛਰ (ਦੈਂਤ ਨੂੰ) ਹਰਾਨ ਵਾਲੀ ਹੈਂ, ਧੂਮਰ (ਲੋਚਨ ਦੈਂਤ ਦੇ) (ਧੁੰਕਾਰਨ) ਤੂੰਬੇ ਤੂੰਬੇ ਉਡਾਨ ਵਾਲੀ ਹੈਂ ਅਤੇ ਹੰਕਾਰ ਨੂੰ ਮਥਨੇ ਵਾਲੀ ਹੈਂ।)

ਦਾੜਵੀ ਪ੍ਰਦੰਤੇ ਚੰਦ ਪ੍ਰਕਾਸਨ ਸੂਰਜ ਪ੍ਰਤੇਜਨ ਅਸਟਭੁਜੇ।।

(ਅਨਾਰ ਦੇ ਦਾਣਿਆਂ ਨਾਲੋਂ ਸੋਹਣੇ ਦੰਦਾਂ ਵਾਲੀ ਹੈਂ, ਜੰਗ ਦੇ ਜਿਤਣ ਵਾਲੇ ਮਨੁੱਖਾਂ ਨੂੰ ਮਰਦਨ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਹੈਂ, ਅਤੇ ਗੂੜ੍ਹ ਸਿਧਾਂਤ ਵਾਲੀ ਹੈਂ।)

ਘੁੰਘਰੂ ਘਮੰਕਣ ਸਸਤ੍ਰੁ ਝਮੰਕਣ ਫਨੀਅਰ ਫੁੰਕਾਰਣ ਧਰਮ ਧੁਜੇ।।

(ਹੇ ਧਰਮ ਦੀ ਧੁਜਾ ! ਤੇਰੇ ਪੈਰਾਂ ਦੇ ਘੁੰਗਰੂ (ਘਮੰਕਣ) ਛਣ ਛਣ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਤੇਰੇ ਹਥ ਦੇ ਸ਼ਸਤਰ ਲਿਸ਼ਕਾਂ ਮਾਰਦੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਤੇਰੇ ਗਲ ਦੇ ਸੱਪ ਫੁੰਕਾਰੇ ਮਾਰਦੇ ਹਨ।)

ਅਸ ਟਾਟ ਪ੍ਰਾਸਨ ਸ੍ਰਿਸਟ ਨਿਵਾਸਨ ਦੁਸਟ ਪ੍ਰਣਾਸਨ ਚਕ੍ਰ ਗਤੇ।।

((ਤੂੰ) ਖਿੜ ਖਿੜ ਕਰਕੇ ਹਸਣ ਵਾਲੀ ਹੈਂ, ਸ੍ਰਿਸਟੀ ਵਿੱਚ ਵੱਸਣ ਵਾਲੀ ਹੈ, ਦੁਸਟਾਂ ਨੂੰ ਚਕਰ ਵਾਂਗੂੰ ਚੁਫੇਰੇ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਹੈਂ।)

ਕੇਸਰੀ ਪ੍ਰਵਾਹੇ ਸੁਧ ਸਨਾਹੇ ਅਗਮ ਅਥਾਹੇ ਏਕ ਬ੍ਰਿਤੇ।।

((ਜੋ) ਸ਼ੇਰ ਪੁਰ ਸਵਾਰ ਹੈ, ਸੁਧ ਸੰਜਯ ਵਾਲੀ ਹੈ, ਅਗਮ ਤੇ ਅਗਾਧ ਹੈ, ਇਕ (ਨਿਰੰਕਾਰ ਦੀ) (ਬ੍ਰਿਤੇ) ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ।)

ਜੈ ਜੈ ਹੋਸੀ ਮਹਖਾਸੁਰ ਮਰਦਨ ਆਦਿ ਕੁਮਾਰੀ ਅਗਾਧ ਬ੍ਰਿਤੇ।।੨੧੮।

(ਹੇ ਅਗਾਧ ਬ੍ਰਿਤੀ ਵਾਲੀ ਆਦਿ ਕੁਮਾਰੀ ਤੇ ਮਹਖਾਸੁਰ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਲੀ ! (ਤੇਰੀ ਦੋਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਵਿੱਚ) ਜੈ ਜੈ ਕਾਰ ਹੋਵੇ।)

ਸੁਰ ਨਰ ਮੁਨ ਬੰਦਨ ਦੁਸਟ ਨਿਕੰਦਨ ਭ੍ਰਿਸਟ ਬਿਨਾਸਨ ਮ੍ਰਿਤ ਮਥੇ।।

((ਤੈਨੂੰ) ਦੇਵਤੇ, ਮਨੁੱਖ ਤੇ ਮੁਨੀ ਬੰਦਨਾ ਕਰਦੇ ਹਨ, (ਤੂੰ) ਦੁਸਟਾਂ ਨੂੰ ਕਟਨ ਵਾਲੀ ਹੈਂ, ਬੁਰਿਆਂ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਹੈਂ ਅਤੇ ਮੌਤ ਦਾ ਮਲੀਆਮੇ ਟ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਹੈਂ।)

ਕਾਵਰੁ ਕੁਮਾਰੇ ਅਧਮ ਉਧਾਰੇ ਨਰਕ ਨਿਵਾਰੇ ਆਦ ਕਥੇ।।

(ਹੇ ਕਾਮਖਯਾ ਦੇਵੀ ! (ਤੂੰਹੀ) ਨੀਚਾਂ ਨੂੰ ਤਾਰਦੀ ਹੈਂ, ਨਰਕ ਤੋਂ

ਬਚਾਂਦੀ ਹੈਂ, ਮੁੱਢ ਤੋਂ (ਹੀ ਅਜਿਹੀ) ਕਹੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।)

ਕਿੰਕਣੀ ਪ੍ਰਸੋਹਣ ਸੁਰ ਨਰ ਮੋਹਣ ਸਿੰਘਾ ਰੋਹਣ ਬਿਤਲ ਤਲੇ।।

((ਤੇਰੇ ਲੱਕ ਦੀ) ਕਿੰਕਣੀ ਡਾਢੀ ਸੋਹਣੀ ਹੈ, (ਜੋ) ਦੇਵਤੇ ਤੇ ਮਨੁੱਖਾਂ ਨੂੰ ਮੋਹਨ (ਵਾਲੀ ਹੈ, ਤੂੰ) ਸ਼ੇਰ ਪੁਰ ਸਵਾਰ ਹੈਂ ਅਤੇ ਬਿਤਲ ਦੇ ਥਲ (ਭੀ) ਪੂਰਨ ਹੈ।)

ਜੈ ਜੈ ਹੋਸੀ ਸਬ ਠਉਰਨਿ ਵਾਸਨ ਬਾਇਪਤਾਲ ਅਕਾਸ ਨਲੇ।।੨੧੯।

(ਹੇ ਹਵਾ, ਪਤਾਲ, ਅਕਾਸ਼ ਤੇ (ਅਨਲੇ) ਅੱਗ (ਆਦਿਕ) :ਭਨਾਂ ਜਗਾਂ ਵਿੱਚ ਵਾਸਾ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ! (ਤੇਰੀ) ਜੈ ਜੈ ਕਾਰ ਹੋਵੇ।)

ਸੰਕਟੀ ਨਿਵਾਰਨ ਅਧਮ ਉਧਾਰਨ ਤੇਜ ਪਰਕ੍ਰਖਣ ਤੁੰਦ ਤਬੇ।।

(ਦੁਖਾਂ ਦੇ ਦੂਰ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਹੈਂ, ਨੀਚਾਂ ਨੂੰ ਤਾਰਨ ਵਾਲੀ ਹੈਂ, (ਤੇਰੇ) ਤੇਜ ਦੀ ਅਪਿਕਤਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਸੁਭਾਵ ਛੇਤੀ ਭੜਕ ਪੈਣ ਵਾਲਾ ਹੈ।)

ਦੁਖ ਦੋਖ ਦਹੰਤੀ ਜੁਆਲ ਜਯੰਤੀ ਆਦ ਅਨਾਦ ਅਗਾਧ ਅਛੇ।।

(ਦੁੱਖਾਂ ਦੋਖਾਂ ਨੂੰ ਸਾੜਨ ਵਾਲੀ ਹੈ, (ਜੁਆਲ) ਅੱਗ ਨੂੰ ਜਿਤਨ ਵਾਲੀ ਹੈ, ਆਦਿ ਅਨਾਦ ਤੋਂ ਮਹਾਨ ਡੂੰਘੀ ਤੇ ਅਛੇਦ (ਕਹੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ)।)

ਸੁਧਤਾ ਸਮਰਪਣ ਤਰਕ ਬਿਤਰਕਣ ਤਪਤ ਪ੍ਰਤਾਪਣ ਜਪਤ ਜਿਵੇ।।

(ਸੂਰਜ ਨੂੰ ਤੇਜਵਾਨ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਹੈਂ, ਜਿਵੇਂ (ਕੋਈ) ਜਪਦਾ ਹੈ, (ਤੇਹਾ ਹੀ ਫਲ ਦੇਂਦੀ ਹੈ)।)

ਜੈ ਜੈ ਹੋਸੀ ਸਸਤ੍ਰੁ ਪ੍ਰਕ੍ਰਖਣ ਆਦ ਅਨੀਲ ਅਗਾਧ ਅਭੇ।।੨੨੦।

(ਜੋ ਸਸਤ੍ਰੁ (ਪ੍ਰਕ੍ਰਖਣ) ਚਲਾਉਣ ਵਾਲੀ ! (ਸਭ ਦਾ) ਮੁੱਢ, ਗਿਣਤੀ ਤੋਂ ਪਰੇ, ਮਹਾਨ ਡੂੰਘੀ ਤੇ ਡਰ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ! (ਤੇਰੀ) ਜੈ ਜੈ ਕਾਰ ਹੋਵੇ।)

ਚੰਚਲਾ ਚਖੰਗੀ ਅਲਕ ਭੁਜੰਗੀ ਤੁੰਦ ਤੁਰੰਗਣਿ ਤਿਛ ਸਰੇ।।

((ਤੇਰੀਆਂ) ਅਖਾਂ ਤੀਰ ਨਾਲੋਂ ਤਿੱਖੀਆਂ ਤੇ ਬਿਜਲੀ ਸਮਾਨ (ਚੰਚਲ ਹਨ, ਅਤੇ ਤੇਰੀਆਂ ਟੇਡੀਆਂ ਜੁਲਫਾਂ ਚਲਾਕ ਘੋੜੀ ਨਾਲੋਂ ਭੀ) ਚਲਾਕ ਹਨ, ਭਾਵ - ਹਵਾ ਦੇ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਜੁਲਫਾਂ ਇਉਂ ਹਿਲਦੀਆਂ ਹਨ, ਜਿਵੇਂ ਤੁੰਦ ਤੁਰੰਗਣੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।)

ਕਰ ਕਸਾ ਕੁਠਾਰੇ ਨਰਕ ਨਿਵਾਰੇ ਅਧਮ ਉਧਾਰੇ ਤੂਰ ਭੁਜੇ।।

((ਤੇਰੇ) ਹੱਥ ਵਿੱਚ ਕੁਹਾੜਾ ਫੜਿਆ ਹੈ, ਤੇ ਨਰਕਾਂ ਤੋਂ ਬਚਾਉਣ ਵਾਲੀ ਹੈਂ, ਪਾਪੀਆਂ ਨੂੰ ਤਾਰਨ ਵਾਲੀ ਹੈਂ, (ਤੇਰੀਆਂ) ਬਾਹਾਂ ਲੰਮੀਆਂ ਹਨ।)

ਦਾਮਨੀ ਦਮਕੇ ਕੇਹਰ ਲੰਕੇ ਆਦ ਅਤੰਕੇ ਕੂਰ ਕਥੇ॥
 (ਬਿਜਲੀ (ਵਰਗੀ ਤੇਰੀ) ਦਮਕ ਹੈ, ਸ਼ੇਰ ਵਰਗਾ ਪਤਲਾ ਲੱਕ ਹੈ, ਤੂੰ ਮੁੱਢ ਤੋਂ ਹੀ (ਅਤੰਕੇ) ਭਰ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਭਿਆਨਕ ਕਹੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈਂ।)
 ਜੈ ਜੈ ਹੋਸੀ ਰਕਤਾਸੁਰ ਖੰਡਣ ਮੁੰਭ ਚਕ੍ਰਤ ਨਸੁੰਭ ਮਥੇ॥੨੨੧।
 (ਹੇ ਰਕਤ ਬੀਜ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਲੀ ! ਸੁੰਭ ਨੂੰ ਚੀਰ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ! ਨਿਸੁੰਭ ਨੂੰ ਪੀਹ ਸੁੱਟਣ ਵਾਲੀ ! ਤੇਰੀ ਜੈ ਜੈ ਕਾਰ ਹੋਵੇ।)
 ਬਾਰਜ ਬਿਲੋਚਨ ਬ੍ਰਿਤਨ ਬਿਮੋਚਨ ਸੋਚ ਬਿਸੋਚਨ ਕਉਚ ਕਸੇ॥
 (ਕਮਲ ਜੇਹੀਆਂ ਸੁੰਦਰ ਅੱਖਾਂ ਹਨ, ਉਦਾਸੀਆਂ ਨੂੰ ਕੱਟਨ ਵਾਲੀ ਹੈਂ, ਫਿਕਰਾਂ ਤੋਂ ਬੇਫਿਕਰ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਹੈਂ, ਅਤੇ ਦੁਸ਼ਟਾਂ ਨੂੰ ਗ੍ਰਸਣ ਵਾਲੀ ਹੈਂ।)
 ਦਾਮਨੀ ਪ੍ਰਹਾਸੇ ਸੁਕ ਸਰ ਨਾਸੇ ਸੁਬ੍ਰਿਤ ਸੁਬਾਸੇ ਦੁਸਟ ਗ੍ਰਸੇ॥
 (ਬਿਜਲੀ ਵਾਂਗੂੰ ਹਾਸਾ ਹੈ, ਤੋਤੇ ਵਰਗੀਆਂ ਨਾਸਾਂ ਹਨ, ਉਤਮ ਆਚਾਰ ਹਨ, ਸੁੰਦਰ ਲਿਬਾਸ ਹਨ, ਅਤੇ ਦੁਸ਼ਟਾਂ ਨੂੰ ਗ੍ਰਸਣ ਵਾਲੀ ਹੈਂ।)
 ਚੰਚਲਾ ਪ੍ਰਅੰਗੀ ਬੇਦ ਪ੍ਰਸੰਗੀ ਤੇਜ ਤੁਰੰਗੀ ਖੰਡ ਸੁਰੰ॥
 (ਬਿਜਲੀ ਸਮਾਨ (ਪ੍ਰਯ=ਅੰਗੀ) ਸੁੰਦਰ ਸਰੀਰ ਵਾਲੀ ਹੈਂ, ਬਦ ਦੇ (ਪ੍ਰਸੰਗੀ) ਸਬੰਧ ਵਾਲੀ ਹੈਂ, ਤੇਜ (ਤਰੰਗੀ) ਚਾਲ ਵਾਲੀ ਹੈਂ, ਅਤੇ (ਖੰਡਸੁਰੰ) ਦੈਤਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਲੀ ਹੈਂ।)
 ਜੈ ਜੈ ਹੋਸੀ ਮਹਖਾਸੁਰ ਮਰਦਨ ਆਦ ਅਨਾਦ ਅਗਾਧ ਉਰਧੰ॥੨੨੨।
 (ਹੇ ਮਹਿਖਾਸੁਰ ਮਰਦਨੀ ! (ਤੇਰੀ) ਜੈ ਜੈ ਹੋਵੇ, (ਤੈਨੂੰ) ਆਦ ਅਨਾਦ ਤੋਂ ਅਗਾਧ (ਜਾਣ ਕੇ) (ਉਰ+ਧ) ਹਿਰਦੇ ਵਿੱਚ ਰਖਿਆ ਹੈ।)
 ਘੰਟਕਾ ਬਿਰਾਜੈ ਰੁਣ ਝੁਣ ਬਾਜੈ ਭ੍ਰਮ ਭੈ ਭਾਜੈ ਸੁਨਤ ਸੁਰੰ॥
 (ਤੇਰੇ ਲੱਕ ਵਿੱਚ ਜੋ (ਘੰਟਕਾ) ਕਿੰਕਨੀ ਬਿਰਾਜਦੀ ਹੈ, (ਉਹ) (ਰੁਣ ਝੁਣ) ਇੱਕ ਰਸ ਵੱਜਦੀ ਹੈ, (ਜਿਸਦੀ) (ਸੁਰ) ਅਵਾਜ਼ ਨੂੰ ਸੁਣਦਿਆਂ ਭਰਮ ਤੇ ਡਰ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।)
 ਕੋਕਲ ਸੁਨ ਲਾਜੈ ਕਿਲ ਬਿਖ ਭਾਜੈ ਸੁਖ ਉਪਰਾਜੈ ਮਧ ਉਰੰ॥
 (ਉਸ ਅਵਾਜ਼ ਨੂੰ ਸੁਣ ਕੇ ਕੋਇਲ ਸ਼ਰਮਿੰਦੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਪਾਪ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿੱਚ ਸੁਖ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।)
 ਦੁਰਜਨ ਦਲ ਦਝੈ ਮਨ ਤਨ ਰਿਝੈ ਸਭੈ ਨ ਭਜੈ ਰੋਹ ਰਣੰ॥
 (ਵੈਰੀਆਂ ਦੀ ਫੌਜ ਨੂੰ ਸਾੜਦੀ ਹੈ, (ਵੈਰੀ ਲੋਕ ਜੋਰ ਨਾ ਚਲਦਾ

ਵੇਖ ਕੇ) ਮਨ ਤਨ ਵਿੱਚ ਰਿਝਦੇ ਹਨ, ਤੂੰ (ਜਦੋਂ) ਜੁਧ ਵਿੱਚ ਰੋਹ (ਕਰਦੀ ਹੈਂ ਤਾਂ) (ਸਭੈ) ਡਰ ਨਾਲ ਭਜਦੀ ਨਹੀਂ ਹੈਂ।)
 ਜੈ ਜੈ ਹੋਸੀ ਮਹਖਾਸੁਰ ਮਰਦਨ ਚੰਡ ਚਕ੍ਰਦਨ ਆਦ ਗੁਰੰ॥੨੨੩।
 (ਹੇ ਮਹਿਖਾਸੁਰ ਮਰਦਨ ! ਹੇ ਚੰਡ ਨੂੰ ਚਾਕ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ! ਹੇ ਆਦ ਤੋਂ ਪੂਜਨੀਕ ! (ਤੇਰੀ) ਜੈ ਜੈ ਕਾਰ ਹੋਵੇ।)
 ਚਾਚਰੀ ਪ੍ਰਜੋਧਨ ਦੁਸਟ ਬਿਰੋਧਨ ਰੋਸ ਅਰੋਧਨ ਕ੍ਰਰ ਬ੍ਰਿਤੇ॥
 (ਤਲਵਾਰ (ਆਦਿਕ) ਚੰਗੇ ਸ਼ਸਤਰਾਂ ਅਸਤਰਾਂ ਵਾਲੀ ਹੈਂ, ਦੁਸ਼ਟਾਂ ਦੀ ਵੈਰਣ ਹੈਂ, ਰੋਹ ਨਾਲ ਰੁਕਨ ਵਾਲੀ ਹੈਂ, ਅਤੇ ਭਿਆਨਕ ਸੁਭਾਵ ਵਾਲੀ ਹੈਂ।)
 ਧੂਮ੍ਰਾਛ ਬਿਧੁੰਸਨ ਪ੍ਰਲੈ ਪ੍ਰਜੰਸਨ ਜਗ ਬਿਧੁੰਸਨ ਸੁਧ ਮਤੇ॥
 (ਧੂਮਰ ਦੈਂਤ ਦੇ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਹੈਂ, ਪ੍ਰਲੈ ਕਾਲ (ਸਮੇਂ) ਪ੍ਰਜਾ ਨੂੰ ਖਾਨ ਵਾਲੀ ਹੈਂ, ਪ੍ਰਜਾਪਤੀ ਦੇ ਜਗ ਦਾ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਹੈਂ, ਸੁਧ ਮਤ ਵਾਲੀ ਹੈਂ।)
 ਜਾਲਪਾ ਜਯੰਤ੍ਰੀ ਸੱਤ੍ਰ ਮਥੰਤੀ ਦੁਸਟ ਪ੍ਰਦਾਹਨ ਗਾੜ ਮਤੇ॥
 (ਤੂੰਹੀ) ਜਾਲਪੇਸਵਰੀ ਦੁਰਗਾ ਹੈਂ, ਸ਼ਤਰੂਆਂ ਨੂੰ ਮਲੀਆਮੇਟ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਹੈਂ, ਦੁਸ਼ਟਾਂ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਾੜਨ ਵਾਲੀ ਹੈਂ ਅਤੇ ਬਹੁਤ ਹੀ ਮਸਤੀ ਵਾਲੀ ਹੈਂ।)
 ਜੈ ਜੈ ਹੋਸੀ ਮਹਖਾਸੁਰ ਮਰਦਨ ਆਦਿ ਜੁਗਾਦਿ ਅਗਾਧ ਗਤੇ॥੨੨੪।
 (ਹੇ ਮਹਿਖਾਸੁਰ ਨੂੰ ਮਲਨ ਦਲਨ ਵਾਲੀ ! ਆਦਿ ਜੁਗਾਦ ਤੋਂ (ਤੇਰੀ) ਜੈ ਜੈ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ, ਅਤੇ (ਤੇਰੀ) ਗਤੀ ਅਗਾਧ ਹੈ।)
 ਖਤ੍ਰੀਆਣ ਖਤੰਗੀ ਅਭੈ ਅਭੰਗੀ ਆਦਿ ਅਨੰਗੀ ਅਗਾਧ ਗਤੇ॥
 (ਖਤਰੀ ਵਰਗੀ (ਆਣ) ਅਣਖ ਵਾਲੀ ਹੈਂ, (ਖਤੰਗੀ) ਬਾਣਣਾਂ ਵਾਲੀ ਹੈਂ, ਡਰ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਤੇ ਨਾਸ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈਂ, ਮੁੱਢ ਤੋਂ ਹੀ (ਅਨੁ+ਅਗੀ) ਸਰੀਰ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਤੇ ਅਗਾਧਗਤੀ, ਵਾਲੀ ਹੈਂ।)
 ਬ੍ਰਿੜਾਲਾਛ ਬਿਹੰਡਣ ਚਛਨ ਦੰਡਣ ਤੇਜ ਪ੍ਰਚੰਡਣ ਆਦਿ ਬ੍ਰਿਤੇ॥
 (ਬਿਡਾਲ ਨਾਮ ਵਾਲੇ ਦੈਂਤ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਲੀ ਹੈਂ, ਚਿੱਛਰ ਅਸੁਰ ਨੂੰ ਦੰਡ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਹੈਂ, ਵਡੇ ਪ੍ਰਚੰਡ ਤੇਜ ਵਾਲੀ ਹੈਂ, ਮੁੱਢ ਤੋਂ ਹੀ ਤੇਰਾ ਐਸਾ ਸੁਭਾਵ ਹੈ।)
 ਸੁਰਨਰ ਪ੍ਰਤਪਾਰਣ ਪਤਤ ਉਧਾਰਣ ਦੁਸਟ ਨਿਵਾਰਣ ਦੋਖ ਹਰੇ॥

(ਦੇਵਤੇ ਤੇ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਪਾਲਣ ਵਾਲੀ ਹੈਂ, ਪਾਪੀਆਂ ਨੂੰ ਤਾਰਣ ਵਾਲੀ ਹੈਂ, ਦੁਸ਼ਟਾਂ ਨੂੰ ਮੁਕਾਉਣ ਵਾਲੀ ਹੈਂ, ਦੋਖਾਂ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਹੈਂ।)

ਜੈ ਜੈ ਹੋਸੀ ਮਹਿਖਾਸੁਰ ਮਰਦਨ ਬਿਸੁਬਿਪੁੰਸਨ ਸ੍ਰਿਸਟਕਰੇ॥੨੨੫॥

(ਹੇ ਮਹਿਖਾਸੁਰ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ! ਤੇਰੀ ਜੈ ਜੈ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ, (ਤੂੰਹੀ) ਵਿਸਵ (ਜਗਤ) ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਹੈਂ, ਅਤੇ ਦੁਨੀਆ ਨੂੰ ਬਨਾਵਣ ਵਾਲੀ ਹੈਂ।)

ਦਾਮਨੀ ਪ੍ਰਕਾਸੇ ਉਨਤਨ ਨਾਸੇ ਜੋਤ ਪ੍ਰਕਾਸੇ ਅਤੁਲ ਬਲੇ॥

(ਬਿਜਲੀ ਵਰਗੀ ਤੇਰੀ ਰੋਸ਼ਨੀ ਹੈ, (ਉਨਤਨ) ਉਚੀਆਂ ਤੇ ਲੰਮੀਆਂ ਨਾਸਾਂ ਹਨ, (ਜੋਤ) ਚੇਹਰੇ ਦੀ ਆਭਾ ਦਾ ਉਜਾਲਾ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਤੇਰਾ ਬਲ ਅਤੁਲ ਹੈ।)

ਦਾਨਵੀ ਪ੍ਰਕ੍ਰਖਣ ਸਰਵਰ ਵਰਖਣ ਦੁਸਟ ਪ੍ਰਧ੍ਰਖਣ ਬਿਤਲ ਤਲੇ॥

(ਦੈਤਾਂ ਦੀ ਫੌਜ ਨੂੰ (ਰਣਭੂਮੀ ਵਿੱਚ) ਰੁਲਾਉਣ ਵਾਲੀ ਹੈਂ, (ਸਰਵਰ) ਤਿਖੇ ਤੀਰਾਂ ਦੀ ਬਰਖਾ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਹੈਂ, ਦੁਸ਼ਟਾਂ (ਦੇ ਕਲੇਜੇ) ਧੜਕਾਉਣ ਵਾਲੀ ਹੈਂ, ਅਤੇ 'ਬਿਤਲ' ਨਾਮ, ਵਾਲੇ ਪਤਾਲ ਦੇ ਹੇਠਾਂ ਵੀ ਪੂਰਨ ਹੈਂ।)

ਅਸਟਾਬਿਧ ਬਾਹਣ ਬੋਲ ਨਿਭਾਹਣ ਸੰਤ ਪਨਾਹਣ ਗੂੜ ਗਤੇ॥

(ਅਠਾਂ ਸ਼ਸਤਰਾਂ ਦੇ ਚਲਾਉਣ ਵਾਲੀ ਹੈਂ, ਬਚਨ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਹੈਂ, ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਓਟ ਹੈਂ, ਅਤੇ ਗੂੜ ਗਤੀ ਵਾਲੀ ਹੈਂ।)

ਜੈ ਜੈ ਹੋਸੀ ਮਹਿਖਾਸੁਰ ਮਰਦਨ ਆਦ ਅਨਾਦਿ ਅਗਾਧ ਬ੍ਰਿਤੇ॥੨੨੬॥

(ਹੇ ਮਹਿਖਾਸੁਰ ਮਰਦਨੀ ! ਤੇਰੀ ਜੈ ਜੈ ਕਾਰ ਹੋਵੇ, ਆਦਿ ਅਨਾਦਿ ਤੋਂ ਤੇਰਾ ਸੁਭਾਉ ਅਗਾਧ ਹੈ।)

ਦੁਖ ਦੋਖ ਪ੍ਰਭਫਣ ਸੇਵਕ ਰਫਣ ਸੰਤ ਪ੍ਰਤਫਣ ਸੁਧ ਸਰੇ॥

(ਦੁਖਾਂ ਤੇ ਦੋਖਾਂ ਨੂੰ ਬਿਲਕੁਲ ਖਾ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਹੈਂ, ਸੇਵਕਾਂ ਦੀ ਰਖਿਆ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਹੈਂ, ਸੰਤਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਤੱਖ ਹੁੰਦੀ ਹੈਂ ਅਤੇ ਤਿਖੇ ਤੀਰਾਂ ਵਾਲੀ ਹੈਂ।)

ਸਾਰੰਗ ਸਨਾਹੇ ਦੁਸਟ ਪ੍ਰਦਾਹੇ ਅਰਿ ਦਲ ਗਾਹੇ ਦੋਖ ਹਰੇ॥

((ਸਾਰੰਗ) ਤਲਵਾਰ ਤੇ ਸਜੋਇ ਧਾਰਨ ਵਾਲੀ ਹੈਂ, ਦੁਸ਼ਟਾਂ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਾੜਨ ਵਾਲੀ ਹੈਂ, ਵੈਰੀਆਂ ਦੀ ਫੌਜ ਨੂੰ ਗਾਹੁਣ ਵਾਲੀ ਹੈਂ ਅਤੇ ਦੋਖਾਂ

(ਪਾਪਾਂ) ਦੇ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਹੈਂ।)

ਗੰਜਨ ਗੁਮਾਨੇ ਅਤੁਲ ਪ੍ਰਵਾਨੇ ਸੰਤ ਜਮਾਨੇ ਆਦਿ ਅੰਤੇ॥

(ਹੰਕਾਰੀਆਂ ਦਾ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਹੈਂ, (ਤੇਰੇ) ਅਤੁਲ ਹੀ ਪ੍ਰਵਾਨੇ ਚਲ ਰਹੇ ਹਨ। ਤੂੰ ਹੀ ਅੰਤ ਸਮੇਂ ਦੀ ਜ਼ਾਮਨ ਹੈਂ, ਅਤੇ (ਸਭ ਦਾ) ਆਦਿ ਤੇ ਅੰਤ ਭੀ ਤੁਹੀ ਹੈਂ।)

ਜੈ ਜੈ ਹੋਸੀ ਮਹਿਖਾਸੁਰ ਮਰਦਨਿ ਸਾਧ ਪ੍ਰਦਫਨ ਦੁਸਟ ਹੰਤੇ॥੨੨੭॥

(ਹੇ ਮਹਿਖਾਸੁਰ ਮਰਦਨੀ ! ਤੇਰੀ ਜੈ ਜੈ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ, ਤੂੰਹੀ ਸਾਧਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਤੱਖ ਹੋਣ ਵਾਲੀ ਅਤੇ ਦੁਸ਼ਟਾਂ ਨੂੰ ਹਤਨ ਵਾਲੀ ਹੈਂ।)

ਕਾਰਣ ਕਰੀਲੀ ਗਰਬ ਗਹੀਲੀ ਜੇਤ ਜਬੀਲੀ ਤੰਦ ਮਤੇ॥

(ਤੂੰ ਕਾਰਣਾਂ ਦੇ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਹੈਂ, ਹੰਕਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਫੜਨ ਵਾਲੀ ਹੈਂ, (ਜੋਤੀਆਂ) ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਸੂਰਜ ਆਦਿ ਨੂੰ ਜਿਤਨ ਵਾਲੀ ਹੈਂ, ਭਾਵ ਤੇਰੇ ਚਾਨਣੇ ਅਗੇ ਸੂਰਜ ਆਦਿਕਾ ਚਾਨਣਾ ਫਿਕਾ ਹੈ ਅਤੇ ਤਿਖੀ ਮਤਿ ਵਾਲੀ ਹੈਂ।)

ਅਸਟਾਇ ਚਮਕਨ ਸਸਤ੍ਰ ਝਮਕਣ ਦਾਮਨ ਦਮਕਣ ਆਦਿ ਬ੍ਰਿਤੇ॥

(ਤੇਰੇ ਅਠ ਸ਼ਸਤਰ ਚਮਕਦੇ ਹਨ, ਉਹਨਾਂ ਸ਼ਸਤਰਾਂ ਦਾ ਝਮਕਣਾ ਐਸਾ ਹੈ, ਮਾਨੋਂ ਬਿਜਲੀ ਦਮਕਦੀ ਹੈ, ਮੁੱਢ ਤੋਂ ਹੀ ਤੇਰਾ ਐਸਾ ਸੁਭਾਵ ਹੈ।)

ਭੁਕਭੁਕੀ ਦਮੰਕੈ ਬਾਘ ਬਬੰਕੈ ਭੁਜਾ ਫਰੰਕੈ ਸੁਧ ਗਤੇ॥

(ਤੇਰੇ ਹਥ ਵਿੱਚ ਭੁਗ-ਭੁਗੀ (ਦਮੰਕੇ) ਵੱਜ ਰਹੀ ਹੈ, ਤੇਰਾ ਘੋੜਾ ਸ਼ੇਰ ਭੱਬਕ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਤੇਰੀਆਂ ਬਾਹਾਂ ਫਰਕ ਰਹੀਆਂ ਹਨ, (ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਤੇਰੀ) ਪਵਿਤਰ ਗਤੀ ਹੈ।)

ਜੈ ਜੈ ਹੋਸੀ ਮਹਿਖਾਸੁਰ ਮਰਦਨ ਆਦਿ ਜੁਗਾਦਿ ਅਨਾਦ ਮਤੇ॥੨੨੮॥

(ਹੇ ਮਹਿਖਾਸੁਰ ਮਰਦਨੀ ! ਤੇਰੀ ਜੈ ਜੈ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ, ਤੂੰ ਹੀ ਸਭ ਦਾ ਆਦ ਹੈਂ, ਜੁਗਾਂ ਦਾ ਆਦ ਹੈਂ, ਅਤੇ ਕਦੇ ਭੀ ਤੇਰਾ ਆਦ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ ਹੈ।)

ਚਫਰਾਸੁਰ ਮਾਰਣ ਨਰਕ ਨਿਵਾਰਣ ਪਤਤ ਉਧਾਰਨ ਏਕ ਭਟੇ॥

(ਚਿਫਰ ਅਸੁਰ ਦੇ ਮਾਰਨ ਵਾਲੀ ਹੈਂ, ਨਰਕਾਂ ਤੋਂ ਬਚਾਉਣ ਵਾਲੀ ਹੈਂ, ਪਾਪੀਆਂ ਨੂੰ ਤਾਰਨ ਵਾਲੀ ਹੈਂ, ਤੂੰ ਇਕ ਐਸੀ (ਭਟੇ) ਸੂਰਮਾ ਹੈਂ।)

ਪਾਪਾਨ ਬਿਹੰਡਨ ਦੁਸਟ ਪ੍ਰਚੰਡਣ ਖੰਡ ਅਖੰਡਣ ਕਾਲ ਕਟੇ॥

(ਪਾਪਾਂ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਹੈਂ, ਦੁਸ਼ਟਾਂ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਚੰਡਨ

(ਸਿਧੇ ਕਰਨ) ਵਾਲੀ ਹੈਂ, ਨਾ ਖੰਡਣ ਹੋਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਖੰਡਨ ਵਾਲੀ ਹੈਂ, ਅਤੇ ਕਾਲ ਨੂੰ ਭੀ ਕਟਨ ਵਾਲੀ ਹੈਂ।)

ਚੰਦ੍ਰਾਨਨ ਚਾਰੈ ਨਰਕ ਨਿਵਾਰੇ ਪਤਿਤ ਉਧਾਰੇ ਮੁੰਡ ਮਥੇ॥

(ਚੰਦ੍ਰਾਨ ਨਾਲੋਂ ਭੀ ਤੇਰਾ ਆਨਨ ਮੂੰਹ (ਚਾਰੇ) ਸੋਹਣਾ ਹੈ, ਨਰਕ ਤੋਂ ਬਚਾਉਂਦੀ ਹੈ, ਪਾਪੀਆਂ ਨੂੰ ਤਾਰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਮੁੰਡ ਦੈਂਤ ਨੂੰ ਤੂੰਹੀ ਫਨਾਹ ਕੀਤਾ ਹੈ।)

ਜੈ ਜੈ ਹੋਸੀ ਮਹਖਾਸੁਰ ਮਰਦਨ ਧੂਮ੍ ਬਿਧੁੰਸਨ ਆਦਿ ਕਥੇ॥੨੨੯॥

(ਹੇ ਮਹਿਖਾਸੁਰ ਮਰਦਨੀ ! ਤੇਰੀ ਜੈ ਜੈ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ, ਤੂੰ ਧੂਮਰ ਦੈਂਤ ਦਾ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਹੈਂ ਤੇ ਸਭ ਦਾ ਮੁੱਢ ਕਹੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈਂ।)

ਰਕਤਾਸੁਰ ਮਰਦਨ ਚੰਡ ਚਕ੍ਰਦਨ ਦਾਵਣ ਅਰਦਨ ਬਿੜਾਲ ਬਧੇ॥

(ਹੇ ਰਕਤ ਬੀਜ ਦੈਂਤ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਲੀ ! ਹੇ ਚੰਡ ਦੈਂਤ ਨੂੰ ਚਾਕ ਕਰਨ (ਚੀਰਨ) ਵਾਲੀ ! ਹੇ ਦੈਂਤਾਂ ਨੂੰ (ਅਰਦਨ) ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ! ਬਿੜਾਲ ਦਾ ਬੱਧ ਕਰਨ ਵਾਲੀ !)

ਸਰਧਾਰ ਦਿਬਰਖਣ ਦੁਰਜਨ ਧਰਖਣ ਅਤੁਲ ਅਮਰਖਣ ਧਰਨ ਧੁਜੇ॥

(ਹੇ ਤੀਰਾਂ ਦਾ ਮੀਂਹ ਵਰਸਾਉਣ ਵਾਲੀ ! ਹੇ ਬੁਰੇ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਧੜਕਾਉਣ ਵਾਲੀ ! ਹੇ ਅਤੁਲ (ਅਮਰਖਣ) ਕ੍ਰੋਧ ਵਾਲੀ ! ਹੇ ਧਰਮ ਦੀ ਧਜਾ ਰੂਪ !)

ਧੂਮ੍ਰਾਛ ਬਿਧੁੰਸਨ ਸ੍ਰੋਣਤ ਚੁਸੰਨ ਨਪਾਤ ਨਿਸੁੰਭ ਮਥੇ॥

(ਹੇ ਧਮਰ ਨੈਨ ਦਾ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ! ਹੇ (ਸਰੋਣਤ) ਲਹੂ ਪੀਣ ਵਾਲੀ ! ਹੇ ਸੁੰਭ ਨੂੰ (ਨਪਾਤ) ਮਾਰਨ ਵਾਲੀ ! ਹੇ ਨਿਸੁੰਭ ਦਾ ਮੰਥਨ ਕਰਨ ਵਾਲੀ !)

ਜੈ ਜੈ ਹੋਸੀ ਮਹਖਾਸੁਰ ਮਰਦਨ ਆਦਿ ਅਨੀਲ ਅਗਾਧ ਕਥੇ॥੨੩੦॥

(ਹੇ ਮਹਖਾਸੁਰ ਮਰਦਨੀ ! ਤੇਰੀ ਜੈ ਜੈਕਾਰ ਹੋਵੇ, ਤੂੰ ਸਭ ਦਾ ਆਦਿ ਹੈਂ, ਗਿਣਤੀ ਤੋਂ ਪਰੇ ਹੈਂ ਅਤੇ ਅਗਾਧ ਕਥਾ ਵਾਲੀ ਹੈਂ।)

ਕਵਿਤਾ ਦੇ ਛੰਦ 211 ਤੋਂ 230 ਤਕ ਦੇਵੀ ਚੰਡੀ ਦੀ ਜੈ ਜੈਕਾਰ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਕਵਿਤਾ ਅਨੁਸਾਰ ਦੇਵੀ ਚੰਡੀ ਦੇ ਇਹ ਗੁਣ ਹਨ, ਚੰਡ ਦੈਂਤ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਲੀ, ਮੁੰਡ ਦੈਂਤ ਨੂੰ ਕਟਨ ਵਾਲੀ, ਦੇਵੀ ਨੂੰ ਸੁੰਦਰ ਕੇਸਾਂ ਦੇ ਜੂੜੇ ਵਾਲੀ, ਆਦਿ ਸ਼ਕਤੀ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ। (ਛੰਦ 212)

ਜਿਸ ਨੇ ਸ਼ਸਤਰ ਸਜਾਏ ਹਨ, ਉਹ ਲੋਕਤਾ ਹਨੁਮਾਨ ਤੇਰੇ ਅੱਗੇ ਟਪੋਸਿਆਂ ਮਾਰਦਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਮਾਨੋ ਦੈਂਤਾਂ ਦੀ ਸੈਨਾ ਨੂੰ ਬਿਲਕੁਲ ਨਾਸ ਕਰਨ ਲਈ ਕਾਲ ਰੂਪ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। (ਛੰਦ 213)

ਜਿਸ ਨੇ ਰਕਤ ਬੀਜ ਦਾ ਲਹੂ ਪੀਤਾ ਸੀ, ਤੂੰ ਹੀ ਸਾਰੇ ਅਕਾਸ਼ਾਂ, ਧਰਤੀ ਤੇ ਸਾਰੇ ਪਾਤਾਲਾਂ ਵਿੱਚ ਪੂਰਨ ਹੈ। ਸਿਸ਼ਟੀ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਹੈ, ਤੂੰ ਹੀ ਲਹੂ ਦੇ ਪੀਣ ਵਾਲੀ ਹੈ, ਅੱਗ ਮੂੰਹੋਂ ਉਗਲਨ ਵਾਲੀ ਹੈ, ਖੜਗ ਦੇ ਧਾਰਨ ਵਾਲੀ ਹੈ, ਤੇਰੇ ਗਲੇ ਵਿੱਚ ਸੱਪ ਸੂਕਦੇ ਹਨ, ਤੇਰੀਆਂ ਲੰਮੀਆਂ ਬਾਹਾਂ ਵਿੱਚ ਸਸਤਰ ਹਨ (ਛੰਦ 216), ਜੋ ਸ਼ੇਰ ਪੁਰ ਸਵਾਰ ਹੈ (ਛੰਦ 218), ਬਿਜਲੀ ਵਾਂਗੂ ਹਾਸਾ ਹੈ, ਤੋਤੇ ਵਰਗੀਆਂ ਨਾਸਾਂ ਹਨ (ਛੰਦ 222), ਪ੍ਰਲੈ ਕਾਲ (ਸਮੇਂ) ਪ੍ਰਜਾ ਨੂੰ ਖਾਨ ਵਾਲੀ ਹੈ, ਤੂੰ ਹੀ ਜਾਲੇਪਸਵਰੀ ਦੁਰਗਾ ਹੈ, ਤੂੰ ਕਾਰਣਾਂ ਦੇ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਹੈ। ਕਵੀ ਚੰਡੀ ਦਾ ਹੋਰ ਨਾਮ ਦੁਰਗਾ ਹੀ ਦੱਸਦਾ ਹੈ ਤੇ ਚੰਡੀ ਨੂੰ ਹੀ ਕਾਰਣਾਂ ਦੇ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਪਰਮੇਸਰ ਰੂਪ ਮੰਨਦਾ ਹੈ।

ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਐਸੇ ਗੁਣਾਂ ਵਾਲੀ ਦੇਵੀ ਦੀ ਜੈ ਜੈਕਾਰ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ, ਗੁਰੂ ਜੀ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕਾਵਿ ਰਚਨਾ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਨ ਸੁਨਨ ਦਾ ਉਪਦੇ ਸ਼ ਵੀ ਨਹੀਂ ਦੇ ਸਕਦੇ। ਇਹ ਗੁਰਮਤਿ ਵਿਰੁੱਧ ਹੈ। ਜੋ ਚੰਡੀ/ਦੁਰਗਾ ਆਦਿ ਦਾ ਗੁਣਗਾਨ ਕਰਨਗੇ, ਜੋ ਉਸ ਦੀ ਸਿਫਤ ਸਾਲਾਹ ਤੇ ਜੈ ਜੈ ਕਾਰ ਕਰਨਗੇ, ਉਹਨਾਂ ਵਿੱਚ ਚੰਡੀ ਦੇ ਗੁਣ ਆ ਜਾਣਗੇ। ਇਹ ਰਚਨਾ ਵੇਦਾਂ ਸ਼ਾਸਤਰ ਸਿੰਮ੍ਰਿਤੀਆਂ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਨਾਲ ਮੇਲ ਖਾਂਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਮੂਲੋਂ ਹੀ ਗੁਰਬਾਣੀ ਉਪਦੇ ਸ਼ ਵਿਰੁੱਧ ਹੈ।

ਇਹਨਾਂ ਰਚਨਾਵਾਂ ਦੇ ਰਚਨਹਾਰ ਕਵੀ ਸਾਕਤ ਲੋਕ, ਨਿਰੰਕਾਰ, ਨਿਰਵਿਕਾਰ, ਅਕਾਲ, ਅਸ਼ਕੇਤ, ਖੜਗਪਾਨ, ਕਾਲ, ਮਹਾਕਾਲ, ਕਾਲ ਹੀ ਅਕਾਲ, ਕਰਤਾ ਕਹਿ ਕੇ ਆਪਣੀਆਂ ਰਚਨਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਆਪਣੇ ਇਸ਼ਟ ਨੂੰ ਪੁਕਾਰਦੇ ਹਨ, ਆਪਣੇ ਇਸ਼ਟ ਨੂੰ ਰਚਨਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਭਗਵਾਨ ਵੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ।

ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕ

(ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਪੰਨਾ 39 - 73)

ਅਬ ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕ ਗ੍ਰੰਥ ਲਿਖਯਤੇ

ਸ੍ਰੀ ਮੁਖਵਾਕ ਪਾ:10

(ਹੁਣ ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕ ਗ੍ਰੰਥ ਲਿਖਦੇ ਹਾਂ, ਪਾ:10 ਦੇ ਮੁਖ ਤੋਂ।)

ਤਵਪ੍ਰਸਾਦਿ ਦੋਹਰਾ

ਨਮਸਕਾਰ ਸ੍ਰੀ ਖੜਗ ਕੋ ਕਰੋ ਤੁ ਹਿਤ ਚਿੱਤ ਲਾਇ। ਪੂਰਣ ਕਰੋ ਗ੍ਰੰਥ
ਇਹੁ ਤੁਮ ਮੁਹਿ ਕਰਹੁ ਸਹਾਇ।

ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਪੰਨਾ 809 ਛੰਦ 1 ਵਿੱਚ ਕਵੀ ਦੇਵੀ ਨੂੰ ਖੜਗਧਾਰਾ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ।

(ਮੈਂ ਸ੍ਰੀ ਖੜਗ ਨੂੰ ਹਿੱਤ ਚਿੱਤ ਨਾਲ ਨਮਸਕਾਰ ਕਰਦਾ ਹਾਂ। ਜੇ
ਤਸੀ ਮੇਰੀ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰੋ ਤਾਂ ਮੈਂ ਇਸ ਗ੍ਰੰਥ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰ ਲਵਾਂਗਾ।)

ਇਸ ਤੋਂ ਅਗੇ ਕਵੀ ਸ੍ਰੀ ਕਾਲ ਜੀ ਦੀ ਉਸਤਤਿ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਸ੍ਰੀ ਕਾਲ ਜੀ ਦੀ ਉਸਤਤਿ

(ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਪੰਨਾ 39)

ਤ੍ਰਿਭੰਗੀ ਛੰਦ- ਕਵੀ ਕਾਲ ਜੀ ਦੀ ਉਸਤਤਿ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਖਗ ਖੰਡ ਬਿਹੰਡ ਖਲ ਦਲ ਖੰਡ ਅਤਿ ਰਣ ਮੰਡ ਬਰਬੰਡ॥ ਭੁਜ ਦੰਡ
ਅਖੰਡ ਤੇਜ ਪ੍ਰਚੰਡ ਜੋਤਿ ਅਮੰਡ ਭਾਨ ਪ੍ਰਭੰ॥ ਸੁਖ ਸੰਤਾ ਕਰਣ ਦੁਰਮਤਿ ਦਰਣ
ਕਿਲਬਿਖ ਹਰਣ ਅਸ ਸਰਣ॥ ਜੈ ਜੈ ਜਗ ਕਾਰਣ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟ ਉਬਾਰਣ ਮਮ
ਪ੍ਰਤਿਪਾਰਣ ਜੈ ਤੇਗੰ॥

(ਤਲਵਾਰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਟੁਕੜੇ-ਟੁਕੜੇ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਦੁਸ਼ਟਾਂ ਦੇ ਦਲਾਂ ਨੂੰ
ਨਸ਼ਟ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਯੁੱਧ ਨੂੰ ਸੁਸਜਤਿ ਕਰਦੀ ਹੈ, (ਅਜਿਹੀ) ਬਲਵਾਨ ਹੈ। ਇਹ
ਅਖੰਡ ਤੇਜ ਵਾਲੀ ਭੁਜ-ਦੰਡ ਹੈ। ਪ੍ਰਚੰਡ ਤੇਜ ਵਾਲੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਸੂਰਜ ਦੀ ਸ਼ੋਭਾ
ਦੀ ਜੋਤਿ ਨੂੰ ਫਿਕਿਆਂ ਕਰ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। (ਇਹ) ਸੰਤਾਂ ਨੂੰ ਸੁਖ ਦੇਣ ਵਾਲੀ,
ਮਾੜੀ ਬੁੱਧੀ ਨੂੰ ਦਲਣ ਵਾਲੀ, ਪਾਪਾਂ ਦਾ ਨਾਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਹੈ, (ਮੈਂ) ਇਸ
ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਵਿਚ ਹਾਂ। ਹੇ ਜਗ ਦਾ ਕਾਰਨ ਸਰੂਪ ! ਤੇਰੀ ਜੈ-ਜੈਕਾਰ ਹੋਵੇ
(ਕਿਉਂਕਿ ਤੂੰ) ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਨੂੰ ਉਬਾਰਨ ਵਾਲੀ ਅਤੇ ਮੇਰੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਨ ਵਾਲੀ
ਹੈ, (ਤਾਂ ਤੇ ਤੇਰੀ) ਹੇ ਤੇਗ ! ਜੈ ਜੈ ਹੋਵੇ।)

ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਦੀ ਵਿਚਾਰ

ਜਦੋਂ ਗੁਰਸਿੱਖ ਉਪਰਲੀਆਂ ਤੁਕਾਂ ਦਾ ਕੀਰਤਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਉਹ
ਕਾਲ ਜੀ ਦੀ ਉਸਤਤਿ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਗੁਰਬਾਣੀ ਕਾਲ ਦੀ ਅਰਾਧਨਾ ਉਸਤਤਿ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੀ।
ਕਾਲ ਸਮੇਂ ਦੀ ਚਾਲ ਹੈ। ਕਾਲ ਦੀ ਉਸਤਤਿ ਕਰਨ ਵਾਲਾ, ਨਮਸਕਾਰ ਕਰਨ
ਵਾਲਾ, ਜਨਮ ਮਰਨ ਦੇ ਗੋੜ ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਵੇਦਾਂ ਨੇ ਕਾਲ ਨੂੰ ਮਹਾਕਾਲ,
ਕਾਲੀ ਮਾਤਾ ਵੀ ਕਿਹਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਸੰਘਾਰ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਦੇਵੀ ਕਿਹਾ ਹੈ।

ਦਸਵੇਂ ਜਾਮੇ ਵਿੱਚ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਸਰੂਪ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ
ਜੀ, ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਸਿੱਖ ਹਨ। ਪਾ:10, ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਤੇ
ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਹੁਕਮਾਂ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਕਾਲ ਦੀ ਉਸਤਤਿ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ।

ਵੇਦਾਂ ਸ਼ਾਸਤਰਾਂ ਸਿੰਮ੍ਰਿਤੀਆਂ ਨੂੰ ਸੱਤ ਮੰਨਨ ਵਾਲੇ ਹਿੰਦੂ ਕਵੀ ਕਾਲ
ਦੀ ਉਸਤਤਿ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਤੇ ਓਮ ਦੀ ਅਰਾਧਨਾ ਵੀ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਇਹ ਓਮ
ਨੂੰ ਸੱਤ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਓਮ ਨੂੰ ਸੱਤ ਨਹੀਂ ਕਹਿੰਦੀ।

ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕ ਦੇ ਆਰੰਭਕ ਵਿਚਾਰ ਤੋਂ ਹੀ ਇਹ ਸਾਬਤ
ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਰਚਨਾ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਨਹੀਂ ਹੋ
ਸਕਦੀ, ਕਿਸੇ ਕਾਲ, ਕਾਲੀਮਾਤਾ, ਦੇਵੀ, ਤਲਵਾਰ ਦੇ ਉਪਾਸ਼ਕ ਕਵੀ
ਦੀ ਹੈ।

ਛੰਦ ੨੬

ਕਈ ਮੇਟ ਡਾਰੇ ਉਸਾਰੇ ਬਨਾਏ।

ਉਪਾਰੇ ਗੜੇ ਫੇਰਿ ਮੇਟੇ ਉਪਾਏ।

ਕ੍ਰਿਯਾ ਕਾਲ ਜੂ ਕੀ ਕਿਨੂ ਨ ਪਛਾਨੀ।

ਘਨਿਯੋ ਪੈ ਬਿਹੈਰੈ ਘਨਿਯੋ ਪੈ ਬਿਹਾਨੀ।

(ਪੰਨਾ 41, ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ)

(ਕਾਲ ਨੇ ਕਈ ਮੇਟ ਸੁੱਟੇ ਹਨ ਅਤੇ ਫੇਰ ਉਸਾਰ ਕੇ ਬਣਾ ਦਿੱਤੇ ਹਨ।
ਮੁੜ ਕੇ ਮੁਢੋਂ ਪੁਟੇ ਹੋਇਆਂ ਨੂੰ ਘੜ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਫਿਰ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆਂ ਨੂੰ ਮੇਟ
ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਕਾਲ ਜੀ ਦੀ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕ੍ਰਿਯਾ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਨੇ ਭੀ ਨਹੀਂ
ਪਛਾਣਿਆ, ਬਹੁਤਿਆਂ ਉਤੇ ਬੀਤੇਗੀ, ਬਹੁਤਿਆਂ ਉਤੇ ਬੀਤ ਚੁਕੀ ਹੈ।)

ਗੁਰਬਾਣੀ ਕਹਿੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਕਾਲ ਚੱਕਰ ਦੀ ਸਾਰੀ ਕ੍ਰਿਯਾ, ਏਕੰਕਾਰ
ਜੋਤਿ ਰੂਪ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਦੇ ਹੁਕਮ ਵਿੱਚ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਕਾਲ ਦੀ ਸਾਰੀ ਕਾਰ ਹੁਕਮ
ਵਿੱਚ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ। ਕਵੀ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦਾ। ਕਾਲ ਪੁਰਖ

ਸੁਤੰਤਰ ਹਸਤੀ ਨਹੀਂ।

- ਹੁਕਮੀ ਸਭੇ ਉਪਜਹਿ ਹੁਕਮੀ ਕਾਰ ਕਮਾਹਿ ॥
ਹੁਕਮੀ ਕਾਲੈ ਵਸਿ ਹੈ ਹੁਕਮੀ ਸਾਚਿ ਸਮਾਹਿ ॥
(ਪੰਨਾ 55, ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ)
- ਹੁਕਮਿ ਮਰੈ ਹੁਕਮੇ ਹੀ ਜੀਵੈ ॥ (ਪੰਨਾ 962, ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ)
- ਹੁਕਮੁ ਪਛਾਣਿ ਸਚੈ ਦਰਿ ਵਾਸੁ ॥
ਕਾਲ ਬਿਕਾਲ ਸਬਦਿ ਭਏ ਨਾਸੁ ॥
(ਪੰਨਾ 832, ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ)

ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਦੇ ਹੁਕਮ ਵਿੱਚ ਹੀ ਜੀਵ ਕਾਲ ਵੱਸ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਵੇਦਾਂ ਸ਼ਾਸਤਰਾਂ ਨੂੰ, ਬ੍ਰਹਮਾ ਬਿਸਨ ਮਹੇਸ਼ ਨੂੰ, ਤੇ ਕਵੀ ਨੂੰ ਉਸ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਹੁਕਮ ਦੀ ਪਛਾਣ ਨਹੀਂ, ਜੋ ਕਾਲ ਤੋਂ ਉਪਰ ਹੈ। ਕਵੀ ਤਾਂ ਸਮਝਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਭ ਕ੍ਰਿਯਾ ਕਾਲ ਦੀ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕਾਲ ਦੀ ਉਸਤਤਿ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ, ਨਾ ਹੀ ਉਸ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਦੇ ਜਾਚਕ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ।

ਛੰਦ ੭੫ ਜਿਤੇ ਹੋਇ ਬੀਤੇ॥ ਤਿਤੇ ਕਾਲ ਜੀਤੇ॥
ਜਿਤੇ ਸਰਨ ਜੈ ਹੈ॥ ਤਿਤਿਓ ਰਾਖ ਲੈ ਹੈ॥

(ਜਿੰਨੇ ਵੀ ਹੋ ਗੁਜ਼ਰੇ ਹਨ, ਉਹ ਸਭਨਾਂ ਨੂੰ ਕਾਲ ਨੇ ਜਿੱਤ ਲਿਆ।
ਜਿਹੜੇ ਕਾਲ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਜਾਣਗੇ, ਉਹਨਾਂ ਸਭ ਨੂੰ ਬਚਾ ਲਵੇਗਾ।)

ਕਵੀ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦਾ ਕਿ ਕਾਲ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਵੀ ਬਚਾ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ।
ਕਾਲ ਸ਼ਰਨ ਆਇਆਂ ਨੂੰ ਬਚਾ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ।

ਗੁਰਬਾਣੀ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਏਕੰਕਾਰ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਪੈਣ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਆਇਆਂ ਹੀ ਜਨਮ ਮਰਨ ਦਾ ਗੇੜ ਕੱਟਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤੇ ਕਾਲ ਨੂੰ ਜਿੱਤ ਕੇ ਸਦ ਜੀਵਤ ਹੋਈਦਾ ਹੈ।

ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਾਮ ਜਪੰਤਿਆ ਕੁਛ ਨ ਕਹੈ ਜਮਕਾਲ ॥
(ਪੰਨਾ 457 ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ)

ਛੰਦ ੮੪
(ਪੰਨਾ 44, ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ)

ਕਾਲ ਹੀ ਪਾਇ ਭਯੋ ਭਗਵਾਨ ਸੁ ਜਾਗਤ ਯਾ ਜਗ ਜਾ ਕੀ ਕਲਾ ਹੈ॥
ਕਾਲ ਹੀ ਪਾਇ ਭਯੋ ਬ੍ਰਹਮਾ ਸ਼ਿਵ ਕਾਲ ਹੀ ਪਾਇ ਭਯੋ ਜੁਗੀਆ ਹੈ॥
ਕਾਲ ਹੀ ਪਾਇ ਸੁਰਾਸੁਰ ਗ੍ਰੰਧੁਬ ਜੱਛ ਭੁਜੰਗ ਦਿਸਾ ਬਿਦਿਸਾ ਹੈ॥
ਔਰ ਸਕਾਲ ਸਭੈ ਬਸਿ ਕਾਲ ਕੇ ਏਕ ਹੀ ਕਾਲ ਅਕਾਲ ਸਦਾ ਹੈ॥

(ਕਾਲ ਦਾ ਇਸ਼ਾਰਾ ਪਾ ਕੇ ਹੀ ਭਗਵਾਨ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਹੋਇਆ। ਇਸ ਜਗਤ ਵਿੱਚ ਜਿਸ ਦੀ ਕਲਾ (ਸ਼ਕਤੀ) ਪ੍ਰਗਟ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ। ਕਾਲ ਦਾ ਇਸ਼ਾਰਾ ਪਾ ਕੇ ਹੀ ਬ੍ਰਹਮਾ ਹੋਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਕਾਲ ਦਾ ਇਸ਼ਾਰਾ ਪਾ ਕੇ ਹੀ ਸ਼ਿਵਜੀ ਜੋਗੀ ਹੋਇਆ ਹੈ।

ਕਾਲ ਦਾ ਇਸ਼ਾਰਾ ਪਾ ਕੇ ਹੀ ਸੁਰ, ਅਸੁਰ, ਦੇਵਤੇ, ਦੈਤ, ਗੰਧੁਬ, ਜੱਛ, ਸਿੱਧ, ਦਿਸ਼ਾ ਤੇ ਕੋਨੇ ਪੈਦਾ ਹੋਏ ਹਨ। ਹੋਰ ਜਿੰਨੇ ਵਰਤਮਾਨ (ਕਾਲ) ਪਦਾਰਥ ਹਨ, ਸਾਰੇ ਕਾਲ ਮੌਤ ਦੇ ਵਿੱਚ ਹਨ। **ਇਕ ਕਾਲ ਹੀ ਸਦਾ ਅਕਾਲ ਹੈ। ਕਵੀ ਕਾਲ ਨੂੰ ਸਦਾ ਅਕਾਲ ਸਮਝਦਾ ਹੈ।**

ਕਵੀ, ਕਾਲ ਦੇ ਰਚਨ ਵਾਲੇ ਅਕਾਲ ਨੂੰ, ਨਹੀਂ ਸਮਝਦਾ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਅਨੁਸਾਰ ਵੇਦ ਸ਼ਾਸਤਰ ਆਦਿ ਵੀ ਅਕਾਲ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਪਛਾਣ ਸਕਦੇ। ਕੇਵਲ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦਾ ਅਨੁਮਾਨ, ਕਿਆਸ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਵੇਦ ਸ਼ਾਸਤਰ ਓਮ ਧੁੰਨ ਨੂੰ ਹੀ ਜਾਣਦੇ ਹਨ, ਤੇ ਸੱਤ ਮੰਨਦੇ ਹਨ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਅਨੁਸਾਰ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਹੁਕਮ ਵਿੱਚ ਓਅੰਕਾਰ ਧੁੰਨ, ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦਾ ਆਤਮ ਪਸਾਰਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਅਕਾਲ ਦੇ ਹੁਕਮ ਰੂਪ ਜਾਂ ਕਰਤਾ ਰੂਪ ਤੋਂ ਹੀ ਸੰਸਾਰ ਵਿੱਚ 84 ਲੱਖ ਜੂਨਾਂ ਦਾ ਕਾਲ ਚੱਕਰ ਚਲ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਸਭ ਦੇਵੀ ਦੇਵਤੇ ਅਵਤਾਰ ਜਨਮ ਮਰਨ ਦੇ ਗੇੜ ਵਿੱਚ ਘੁੰਮ ਰਹੇ ਹਨ। ਕੇਵਲ ਗੁਰਮਤਿ ਭਗਤੀ ਸਿਮਰਣ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਗੁਰਮੁਖ ਕਾਲ ਨੂੰ ਜਿੱਤ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਗੁਰਮੁਖ ਭਗਤ ਕਾਲ ਚੱਕਰ ਵਿੱਚੋਂ ਨਿਕਲ ਕੇ ਅਕਾਲ ਰੂਪ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਸਦ ਜੀਵਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਛੰਦ ੯੨
(ਪੰਨਾ 45, ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ)

ਮੇਰੁ ਕਰੋ ਤ੍ਰਿਣੁ ਤੇ ਮੁਹਿ ਜਾਹਿ ਗਰੀਬ ਨਿਵਾਜ ਨ ਦੂਸਰ ਤੋਸੇ॥
ਭੂਲ ਛਿਮੋ ਹਮਰੀ ਪ੍ਰਭ ਆਪਨ ਭੂਲਨਹਾਰ ਕਹੂੰ ਕੋਊ ਮੋਸੇ॥
ਸੇਵ ਕਰੀ ਤੁਮਰੀ, ਤਿਨਕੇ ਸਭਹੀ ਗ੍ਰਹਿ ਦੇਖੀਅਤ ਦ੍ਰਬ ਭਰੋਸੇ॥
ਯਾ ਕਲ ਮੈ ਸਭ ਕਾਲ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਕੇ ਭਾਰੀ ਭੁਜਾਨ ਕੋ ਭਾਰੀ ਭਰੋਸੇ॥

(ਮੇਰੇ ਜਿਹੇ ਕਖਾਂ ਨੂੰ ਤੁਸੀਂ ਸੁਮੇਰ ਕਰਦੇ ਹੋ, ਤੁਹਾਡਾ ਜੇਹਾ ਹੋਰ ਕੋਈ ਦੂਜਾ ਗਰੀਬ ਨਿਵਾਜ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਭਾਵ ਮੈਂ ਸਭ ਤੋਂ ਵਧੀਕ ਭੁੱਲਨ ਵਾਲਾ ਹਾਂ। ਹੇ ਕਾਲ ਜੀ ਜਿੰਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਤੁਹਾਡੀ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਤਿੰਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਾਰਾ ਘਰ ਦੌਲਤ ਨਾਲ ਭਰਿਆ ਦਿੱਸਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਕਲਜੁਗ ਵਿੱਚ ਮੇਨੂੰ ਕਾਲ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾਣ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀਆਂ ਭਾਰੀ ਭੁਜਾਵਾਂ ਦਾ ਵਡਾ ਭਰੋਸਾ ਹੈ।

ਛੰਦ ੯੮

(ਪੰਨਾ 46, ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ)

ਚੇਤ ਰੇ ਚੇਤ ਅਜੇ ਜੀਅ ਮੈ ਜੜ ਕਾਲ ਕ੍ਰਿਪਾ ਬਿਨੁ ਕਾਮ ਨ ਐਹੈ॥

(ਹੇ ਮੂਰਖ ਹੋਸ਼ ਕਰ ਅਜੇ ਭੀ ਦਿਲ ਵਿਚ ਸਮਝ, ਕਾਲ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਹੋਰ ਕੋਈ ਸਾਧਨ ਤੇਰੇ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਆਵੇਗਾ।

ਪਾਇ ਪਰੇ ਪਰਮੇਸਰ ਕੇ ਜੜ ਪਾਹਨ ਮੈ ਪਰਮੇਸਰ ਨਾਹੀ॥

(ਓਇ ਮੂਰਖ, ਪਰਮੇਸਰ ਦੀ ਸ਼ਰਨੀ ਪਉ। ਪਥਰਾਂ ਵਿੱਚ ਪਰਮੇਸਰ ਨਹੀਂ।)

ਸਾਰਾ ਮਜਮੂਨ ਕਾਲ ਉਸਤਤਿ ਦਾ ਹੈ, ਇਥੇ ਕਵੀ ਕਾਲ ਨੂੰ ਹੀ ਪਰਮੇਸਰ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ।

ਗੁਰਬਾਣੀ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨੂੰ ਪਰਮੇਸ਼ਵਰ ਕਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਕਵੀ ਕਾਲ ਨੂੰ ਪਰਮੇਸ਼ਵਰ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ।

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕ ਗ੍ਰੰਥੇ ਸ੍ਰੀ ਕਾਲ ਜੀ ਕੀ ਉਸਤਤਿ

ਪ੍ਰਥਮ ਧਿਆਇ ਸੰਪੂਰਨਮ ਸਤੁ ਸੁਤਮ ਸੁਤ ੧ ਅਫਜੂ।

(ਪੰਨਾ 46)

ਅੱਗੇ ਕਾਲ ਦੀ ਉਸਤਤਿ ਦਾ ਦੁਤੀਆ ਧਿਆਇ ਸ਼ੁਰੂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਛੰਦ ੧

(ਪੰਨਾ 47, ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ, ਦੁਤੀਆ ਧਿਆਇ)

ਤੁਮਰੀ ਮਹਿਮਾ ਅਪਰ ਅਪਾਰਾ॥ ਜਾ ਕਾ ਲਇਉ ਨ ਕਿਨਹੂ ਪਾਰਾ॥

ਦੇਵ ਦੇਵ ਰਾਜਨ ਕੇ ਰਾਜਾ॥ ਦੀਨ ਦਇਆਲ ਗਰੀਬ ਨਿਵਾਜਾ॥

(ਕਵੀ ਕਾਲ ਜੀ ਦੀ ਉਸਤਤਿ ਵਿੱਚ ਕਹਿ ਰਿਹਾ ਹੈ ਰਾਜਿਆਂ ਦੇ ਰਾਜਾ ਹੋ, ਦੀਨ ਦਇਆਲ ਗਰੀਬ ਨਿਵਾਜ ਹੋ। ਕਵੀ ਕਾਲ ਤੋਂ ਉਪਰ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਸਿਆਣਦਾ।)

ਦੋਹਿਰਾ ਛੰਤ ੨

(ਪੰਨਾ 47, ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ)

ਮੂਕ ਉਚਰੈ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਖਟਿ ਪਿੰਗ ਗਿਰਨ ਚੜ੍ਹ ਜਾਇ॥

ਅੰਧ ਲਖੈ ਬਧਰੇ ਸੁਨੈ ਜੋ ਕਾਲ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਾਏ॥

ਚੌਪਈ ਕਹਾ ਬੁਧ ਪ੍ਰਭ ਤੁੱਛ ਹਮਾਰੀ।

ਬਰਨਿ ਸਕੈ ਮਹਿਮਾ ਜੁ ਤਿਹਾਰੀ।

ਹਮ ਨ ਸਕਤ ਕਰਿ ਸਿਫਤ ਤੁਮਾਰੀ।

ਆਪਿ ਲੇਹੁ ਤੁਮ ਕਥਾ ਸੁਧਾਰੀ।

(ਕਵੀ ਕਾਲ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਕਾਲ ਦੀ ਕਥਾ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ ਤੇ ਕਾਲ ਨੂੰ ਕਥਾ ਸੁਧਾਰਨ ਲਈ ਯਾਚਨਾ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ।)

ਇਹ ਚੌਪਈ ਸਾਡੇ ਕਥਾਕਾਰ, ਗੁਰਬਾਣੀ ਕਥਾ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਪੜ੍ਹਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦੇ ਕਿ ਕਾਲ ਕਥਾਕਾਰ ਦੀ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀ ਕਥਾ ਨਹੀਂ ਸੁਧਾਰ ਸਕਦਾ।

ਛੰਤ ੧੦

(ਪੰਨਾ 47, ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ)

ਪ੍ਰਿਥਮ ਕਾਲ ਜਬ ਕਰਾ ਪਸਾਰਾ॥ ਓਕਾਰ ਤੇ ਸ੍ਰਿਸਟ ਉਪਾਰਾ॥

ਕਾਲਸੈਣ ਪ੍ਰਥਮੈ ਭਇਓ ਭੂਪਾ॥ ਅਧਿਕ ਅਤੁਲ ਬਲਿ ਰੂਪ ਅਨੂਪਾ॥

(ਇਹ ਕਥਾ ਓਕਾਰ ਸਰੂਪ ਤੇ ਕਾਲ ਸੈਣ ਦੀ ਹੈ।)

ਅੱਗੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੋਰ ਰਾਜਿਆਂ ਦੀ ਕਥਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ 36 ਛੰਦ ਦੂਜੇ ਧਿਆਏ ਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਤੋਂ ਅੱਗੇ 52 ਛੰਦ ਤ੍ਰਿਤੀਆ ਧਿਆਇ ਦੇ ਹਨ।

ਭੁਜੰਗ ਪ੍ਰਯਾਤ ਛੰਦ॥

(ਪੰਨਾ 52, ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ)

ਜਿਨੇ ਬੇਦ ਪਠਿਓ ਸੁ ਬੇਦੀ ਕਹਾਏ॥

ਤਿਨੈ ਧਰਮ ਕੇ ਕਰਮ ਨੀਕੇ ਚਲਾਏ॥

ਪਠੇ ਕਾਗਦੰ ਮਦ੍ ਰਾਜਾ ਸੁਧਾਰੰ॥

ਅਪੋ ਆਪ ਮੋ ਬੈਰ ਭਾਵੰ ਬਿਸਾਰੰ॥

ਚੌਥੇ ਧਿਆਏ ਵਿੱਚ 10 ਛੰਦ ਹਨ। ਅੱਗੇ ਪੰਜਵਾਂ ਧਿਆਇ ਹੈ। ਇਸ

ਧਿਆਇ ਵਿੱਚ ਕਾਲ ਜੀ ਦੀ ਉਸਤਤਿ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਕਵੀ ਸਮੇਂ ਦੀ ਚਾਲ ਨਾਲ ਬੇਦੀ ਖਾਨਦਾਨ ਦੇ ਝਗੜੇ ਦੀ ਵਾਰਤਾ ਸੁਣਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਫਿਰ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਬਹੁਤ ਸਮਾਂ ਬੀਤ ਗਿਆ ਤਾਂ ਨਾਨਕ ਦੇ ਆਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ ਆ ਗਿਆ। ਇਸ ਬੇਦੀਆਂ ਦੀ ਕੁਲ ਵਿੱਚ ਨਾਨਕ ਰਾਇ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਏ। ਇਸ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਕਵੀ ਨੌਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਤਕ ਦੀ ਤਵਾਰੀਖ ਬਿਆਨ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਕਵੀ ਵੇਦਕ ਰੀਤੀ ਅਨੁਸਾਰ ਕਾਲ ਜੀ ਤੋਂ ਸਹਾਇਤਾ ਮੰਗਦਾ ਹੈ, ਇਹ ਪ੍ਰਸੰਗ ਲਊ-ਕੁਸ਼ ਤੇ ਬੇ ਦੀ ਵੰਸ਼ ਤੋਂ ਸਿੱਖ ਗੁਰੂਆਂ ਤਕ ਹੈ।

ਦੋਹਰਾ॥

(ਪੰਨਾ 53, ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ)

ਤਿਨ ਬੇਦੀਯਨ ਕੀ ਕੁਲ ਬਿਖੇ ਪ੍ਰਗਟੇ ਨਾਨਕ ਰਾਇ॥

ਸਭ ਸਿਖਨ ਕੋ ਸੁਖ ਦਏ ਜਹ ਤਹ ਭਏ ਸਹਾਇ॥

ਚੌਪਈ॥

ਤਿਨ ਇਹ ਕਲ ਮੋ ਧਰਮੁ ਚਲਯੋ॥ ਸਭ ਸਾਧਨ ਕੋ ਰਾਹੁ ਬਤਾਯੋ॥

ਜੋ ਤਾਂਕੇ ਮਾਰਗ ਮਹਿ ਆਏ॥ ਤੇ ਕਬਹੂੰ ਨਹੀ ਪਾਪ ਸੰਤਾਏ॥

ਜੇ ਜੇ ਪੰਥ ਤਵਨ ਕੋ ਪਰੇ॥ ਪਾਪ ਤਾਪ ਤਿਨ ਕੇ ਪ੍ਰਭ ਹਰੇ॥

ਦੁਖ ਭੁਖ ਕਬਹੂੰ ਨ ਸੰਤਾਏ॥ ਜਾਲ ਕਾਲ ਕੇ ਬੀਚ ਨ ਆਏ॥

ਨਾਨਕ ਅੰਗਦ ਕੋ ਬਪੁ ਧਰਾ॥ ਧਰਮ ਪ੍ਰਚੁਰਿ ਇਹ ਜਗ ਮੋ ਕਰਾ॥

ਅਮਰਦਾਸ ਪੁਨਿ ਨਾਮੁ ਕਹਾਯਉ॥ ਜਨ ਦੀਪਕ ਤੇ ਦੀਪ ਜਗਾਯੋ॥

ਜਬ ਬਰ ਦਾਨਿ ਸਮੈ ਵਹੁ ਆਵਾ॥ ਰਾਮਦਾਸ ਤਬ ਗੁਰੂ ਕਹਾਵਾ॥

ਤਿਹ ਬਰ ਦਾਨ ਪੁਰਾਤਨਿ ਦੀਆ॥ ਅਮਰਦਾਸ ਸਚਪੁਰਿਮਗੁਲੀਆ॥

(ਪਿਛਲੇ ਅਧਿਆਏ ਵਿੱਚ ਦੱਸਿਆ ਹੈ, ਜੋ ਬੇਦੀ ਨੇ ਰਾਜ ਲੈਣ ਵੇਲੇ ਵਰਦਾਨ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਕਿ ਕਲਜੁਗ ਵਿੱਚ ਚੌਥੇ ਜਨਮ ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਹਿ ਕਰਿ ਹੈ। ਇਹ ਵਰਦਾਨ ਦਾ ਸਮਾਂ ਆ ਗਿਆ। ਤੀਸਰੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਸੋਢੀ ਕੋਲੋਂ ਲਿਆ ਹੋਇਆ ਰਾਜ, ਗੁਰਤਾ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਸੋਢੀ ਰਾਮਦਾਸ ਨੂੰ ਵਾਪਸ ਦੇ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਰਾਜੇ ਦੀ ਜਗ੍ਹਾ ਗੁਰੂ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ, ਅਤੇ ਆਪ ਸਚ ਖੰਡ ਜਾ ਬਿਰਾਜੇ।) ਇਹ ਵਿਚਾਰ ਪੰਡਤ ਨਾਰਾਇਣ ਸਿੰਘ ਦੇ ਟੀਕੇ ਦੀ ਹੈ।

ਨੋਟ : ਹਿੰਦੂ ਧਰਮ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਬ੍ਰਹਮਾ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਸ਼ਿਵ ਦੇ ਅਵਤਾਰ ਰਾਜੇ ਹੋ ਕੇ ਆਉਂਦੇ ਸਨ ਤੇ ਆਪੋ ਆਪਣਾ ਧਰਮ ਚਲਾਉਂਦੇ ਸਨ।

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਬੇਦੀਆਂ ਦੀ ਕੁਲ ਵਿੱਚ ਆਏ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ

ਸਾਹਿਬ “ਆਪ ਨਾਰਾਇਣ ਕਲਾਧਾਰਿ ਜਗ ਮਹਿ ਪਰਵਰਿਓ” ਸੀ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਕੁਲ ਨਾਲ ਵਾਸਤਾ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਕੋਈ ਅਵਤਾਰ ਨਹੀਂ ਸਨ, ਉਹ ਤਾਂ ਆਪ ਪਰਮੇਸਰ ਸਨ, ਗੁਰੂ ਜੀ ਪਰ ਉਪਕਾਰ ਲਈ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਆਏ ਸਨ।

ਸਿਰਫ ਵੇਦ ਸ਼ਾਸਤਰਾਂ ਨੂੰ ਮੰਨਨ ਵਾਲਾ ਕਵੀ ਹੀ ਅਵਤਾਰਾਂ ਨੂੰ ਸਿੱਖ ਗੁਰੂਆਂ ਨਾਲ ਤੁਲਨਾ ਦੇ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਰਾਮ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਆਦਿ ਕਿਸੇ ਅਵਤਾਰ ਨੂੰ ਵੀ ਪਰਮੇਸਰ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਦਾ ਗਿਆਨ ਨਹੀਂ ਸੀ ਤੇ ਉਹ ਜੰਮਦੇ ਮਰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਜਨਮ ਮਰਨ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਤੇ ਕਿਸੇ ਵਰਦਾਨ ਨਾਲ ਸੰਸਾਰ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਆਏ। (“ਜਨਮ ਮਰਣ ਦੁਹਰੁ ਮਹਿ ਨਾਹੀ ਜਨ ਪਰਉਪਕਾਰੀ ਆਏ॥ ਜੀਅ ਦਾਨੁ ਦੇ ਭਗਤੀ ਲਾਇਨਿ ਹਰਿ ਸਿਉ ਲੈਨਿ ਮਿਲਾਏ॥” (ਪੰਨਾ 749, ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ))

ਗੁਰੂ ਜੀ ਸਿੱਖ ਸੇਵਕ ਨੂੰ ਵੀ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੇ ਕੇ ਤੇ ਗੁਰਮੰਤ੍ਰ ਨਾਮ ਦਾ ਜਪ ਸਿਮਰਨ ਕਰਾ ਕੇ, ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨ ਦੀ ਅਵਸਥਾ ਤਕ ਪਹੁੰਚਾ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ ਜਨਮ ਮਰਨ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ, ਸਦ ਜੀਵਤ ਹੈ। “ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ ਆਪਿ ਪਰਮੇਸਰ” ਹੈ।

ਸਿੱਖ ਗੁਰੂਆਂ ਨੇ ਕਿਸੇ ਵਰਦਾਨ ਨਾਲ ਕਿਸੇ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਗੁਰਗੱਦੀ ਨਹੀਂ ਸੌਂਪੀ। ਕਵੀ ਨੇ ਵੇਦਮਤ ਦਾ ਰੰਗ ਤੇ ਵਿਚਾਰ, ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨਾ ਦੀਆਂ ਸਾਖੀਆਂ ਤੇ ਚਾੜ੍ਹਿਆ ਹੈ। ਜਿਸ-ਜਿਸ ਨੇ ਗੁਰਦਰਬਾਰ ਵਿੱਚ ਆ ਕੇ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸੇਵਾ, ਭਗਤੀ, ਅਰਾਧਨਾ ਕੀਤੀ, ਨਾਮ ਜਪਿਆ, ਸਮਾਂ ਆਉਣ ਤੇ ਉਸ ਦੇ ਇਮਤਿਹਾਨ ਲੈ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਗੁਰਗੱਦੀ ਸੌਂਪੀ ਤੇ ਆਪਣਾ ਜਿਹਾ ਬਣਾ ਲਿਆ। ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਵੀ ਗੁਰਗੱਦੀ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਜੋਤਿ ਸੌਂਪ ਕੇ ਦਿੱਤੀ ਸੀ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਸੱਚੇ ਨਾਮ ਧਰਮ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੇ ਕੇ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਨੂੰ ਤਾਰਿਆ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਭਾਵੇਂ ਬੇਦੀ ਕੁਲ ਵਿੱਚ ਆਏ ਸਨ, ਪਰ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਭੁਲੇ ਮਾਰਗ ਵੇਦਕ ਧਰਮ ਦਾ ਖੰਡਨ ਕੀਤਾ। ਗੁਰਮਤਿ ਦੀ ਇਸ ਡੂੰਘੀ ਵਿਚਾਰ ਨੂੰ ਇਕ ਅਨਮਤੀ ਕਵੀ ਨਹੀਂ ਸਮਝ ਸਕਦਾ।

ਅੱਗੇ ਜੋ ਵਿਚਾਰ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਸ਼ਹੀਦੀ ਬਾਰੇ ਹਨ, ਉਹ ਕਵੀ ਦੇ ਹਨ, ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਉਚਾਰੀ ਬਾਣੀ ਨਹੀਂ :

ਛੰਦ ੧੩

(ਪੰਨਾ 54, ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ)

ਤਿਲਕ ਜੰਝੁ ਰਾਖਾ ਪ੍ਰਭ ਤਾਕਾ॥ ਕੀਨੋ ਬਡੋ ਕਲੁ ਮਹਿ ਸਾਕਾ॥
 ਸਾਧਨਿ ਹੇਤਿ ਇਤੀ ਜਿਨ ਕਰੀ॥ ਸੀਸੁ ਦੀਆ ਪਰ ਸੀ ਨ ਉਚਰੀ॥
 ਧਰਮ ਹੇਤ ਸਾਕਾ ਜਿਨਿ ਕੀਆ॥ ਸੀਸੁ ਦੀਆ ਪਰ ਸਿਰਰੁ ਨ ਦੀਆ॥
 ਨਾਟਕ ਚੇਟਕ ਕੀਏ ਕੁਕਾਜਾ॥ ਪ੍ਰਭ ਲੋਗਨ ਕਹ ਆਵਤ ਲਾਜਾ॥
 ਦੋਹਰਾ ਠੀਕਰ ਫੋਰਿ ਦਿਲੀਸਿ ਸਿਰਿ ਪ੍ਰਭ ਪੁਰ ਕੀਯਾ ਪਯਾਨ।
 ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਸੀ ਕ੍ਰਿਯਾ ਕਰੀ ਨਾ ਕਿਨਹੂੰ ਆਨ।
 ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਕੇ ਚਲਤ ਭਯੋ ਜਗਤ ਕੋ ਸੋਕ।
 ਹੈ ਹੈ ਹੈ ਸਭ ਜਗ ਭਯੋ ਜੈ ਜੈ ਜੈ ਸੁਰ ਲੋਕ।

ਇਹ ਸਾਰੀ ਕਾਲ ਦੇ ਉਪਾਸਕ ਕਵੀ ਦੀ ਬਾਣੀ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਨਾ ਹੀ ਸੁਰਲੋਕ ਗਏ ਤੇ ਨਾਹੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਜੈਕਾਰ ਸੁਰਲੋਕ ਦੇ ਵਾਸੀਆਂ, ਬ੍ਰਹਮ ਲੋਕ, ਬਿਸਨ ਲੋਕ ਤੇ ਸ਼ਿਵ ਲੋਕ ਦੇ ਵਾਸੀਆਂ ਨੇ ਕੀਤੀ। ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਸਾਹਿਬ ਜੋਤੀ ਜੋਤਿ ਸਮਾਏ, ਬ੍ਰਹਮ ਵਿੱਚ ਲੀਨ ਹੋ ਗਏ ਸਨ। ਜੋ ਸਿਖ ਕਥਾਕਾਰ ਕਥਾ ਦਾ ਅਧਾਰ ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਦੀਆਂ ਰਚਨਾਵਾਂ ਨੂੰ ਬਣਾਉਂਦੇ ਹਨ ਉਹ ਗੁਰਮਤਿ ਵਿਰੁਧ ਕਥਾ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕ ਗ੍ਰੰਥੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ਬਰਣਨੰ ਨਾਮ
 ਪੰਚਮੇ ਧਿਆਇ ਸਮਾਪਤ ਮਸਤੁ ਸੁਭ ਮਸਤ ਅਫਸੂ
 ਅੱਗੇ ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕ ਦਾ ਛੇਵਾਂ ਅਧਿਆਏ ਸ਼ੁਰੂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।
 ਚੌਪਈ॥ (ਪੰਨਾ 54, ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ)
 ਅਬ ਮੈ ਅਪਨੀ ਕਥਾ ਬਖਾਨੋ॥ ਤਪ ਸਾਧਤ ਜਿਹ ਬਿਧਿ ਮੁਹਿ ਆਨੋ॥
 ਹੇਮਕੁੰਟ ਪਰਬਤ ਹੈ ਜਹਾ॥ ਸਪਤ ਸਿੰਗ ਸੋਭਿਤ ਹੈ ਤਹਾ॥
 ਸਪਤ ਸਿੰਗ ਤਿਹ ਨਾਮ ਕਹਾਵਾ॥ ਪੰਡਰਾਜ ਜਹ ਜੋਗੁ ਕਮਾਵਾ॥
 ਤਹ ਹਮ ਅਧਿਕ ਤਪਸਿਆ ਸਾਧੀ॥ ਮਹਾਕਾਲ ਕਾਲਕਾ ਅਰਾਧੀ॥
 ਕਵੀ ਨੇ ਪਾ:10 ਦੇ ਮੁਖ ਤੋਂ ਇਹ ਅਖਵਾਇਆ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਮਹਾ ਕਾਲ ਕਾਲਕਾ ਅਰਾਧੀ।

ਗਿਆਨੀ ਭਾਗ ਸਿੰਘ ਲਿਖਦੇ ਹਨ ਇਹ ਰਚਨਾ ਕਾਲਕਾ (ਮਹਾਕਾਲੀ) ਦੇ ਅਰਾਧਕ ਇਕ ਸਾਕਤ ਕਵੀ ਵਲੋਂ ਰਚੀ ਹੋਈ ਰਚਨਾ ਹੈ। ਖੋਜ ਕੀਤੀਆਂ ਇਹ ਪਤਾ ਲਗਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਰਚਨਾ ਗੁਰੂ ਦਸਮੇਸ਼ ਜੀ ਦੇ

ਜੋਤੀ ਜੋਤਿ ਸਮਾਉਣ ਤੋਂ ਪਿਛੋਂ ਰਚੀ ਗਈ। ਮਹਾਕਾਲ ਦੇ ਉਪਾਸਕ ਕਵੀ ਦੀ ਆਪਣੀ ਰਚਨਾ ਨੂੰ ਦਸਮ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਵਲੋਂ ਉਚਰੀ ਦਰਸਾਉਣ ਤੋਂ ਮਨੋਰਥ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸਿੱਖ ਪੰਥ ਨੂੰ ਇਹ ਨਿਸ਼ਚਾ ਹੋ ਜਾਵੇ ਕਿ ਦਸਮ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਪਿਛਲੇ ਜਨਮ ਵਿੱਚ ਮਹਾਕਾਲ ਅਤੇ ਕਾਲਿਕਾ ਦੇ ਅਰਾਧਕ ਸਨ।

ਇਸ ਰਚਨਾ ਨੂੰ ਦਸਮ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਦੀ ਉਚਾਰੀ ਰਚਨਾ, ਤੇ ਦਸਮ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਦੀ ਪਿਛਲੇ ਜਨਮਾਂ ਦੀ ਕਥਾ ਮੰਨਨ ਵਾਲੇ ਵਿਦਵਾਨ ਆਪਣੀਆਂ ਆਪਣੀਆਂ ਦਲੀਲਾਂ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਆਪਸ ਵਿੱਚ ਵਿਰੋਧੀ ਵਿਚਾਰਾਂ ਕਿਸੇ ਨਿਸ਼ਚਤ ਨਤੀਜੇ ਤੇ ਪੰਥ ਨੂੰ ਪਹੁੰਚਨ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੀਆਂ।

ਅਸੀਂ ਵਿਚਾਰ ਦਾ ਆਧਾਰ ਕੇਵਲ ਸਿੱਖ ਮਤ, ਗੁਰਬਾਣੀ ਉਪਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਰਖ ਕੇ, ਕਿਸੇ ਨਿਸ਼ਚਤ ਫੈਸਲੇ ਤੇ ਪਹੁੰਚ ਸਕਦੇ ਹਾਂ। ਪੰਥ ਵਿੱਚ ਵਿਰੋਧੀ ਵਿਚਾਰਾਂ ਮਿਟਾਉਣ ਦਾ ਇਹ ਹੀ ਇਕ ਮਾਤ੍ਰ ਤਰੀਕਾ ਹੈ ਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਸਾਰਾ ਪੰਥ ਇਕ ਮਤ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਪਿਛਲੇ ਸਮੇਂ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੁਣ ਵੀ ਵਿਰੋਧੀ ਤਾਕਤਾਂ ਤੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਵੇਦ ਸ਼ਾਸਤਰਾਂ ਨੂੰ ਮੰਨਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦਾ ਪੂਰਾ ਯਤਨ ਹੈ ਕਿ ਸਿੱਖ ਪੰਥ ਦੋ ਜਾਂ ਕਈ ਧੜਿਆਂ ਵਿੱਚ ਵੰਡਿਆ ਜਾਵੇ ਤੇ ਨਿਰਬਲ ਹੋ ਕੇ ਹਿੰਦੂ ਧਰਮ ਵਿੱਚ ਹੀ ਸਮਾ ਜਾਵੇ। ਨਿਰੋਲ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚਾਰ ਇਹਨਾਂ ਪੰਥ ਵਿਰੋਧੀ ਤਾਕਤਾਂ ਦੇ ਮਨਸੂਬਿਆਂ ਨੂੰ ਰੋਕ ਸਕਦੀ ਹੈ।

ਪਾ:10 ਦੀ ਆਤਮ ਕਥਾ ਸਿਧ ਕਰਨ ਲਈ ਕਵੀ ਕਹਿ ਰਿਹਾ ਹੈ :

ਅਬ ਮੈ ਅਪਨੀ ਕਥਾ ਬਖਾਨੋ॥ ਤਪ ਸਾਧਤ ਜਿਹ ਬਿਧਿ ਮੁਹਿ ਆਨੋ॥
 ਹੇਮਕੁੰਟ ਪਰਬਤ ਹੈ ਜਹਾ॥ ਸਪਤ ਸਿੰਗ ਸੋਭਿਤ ਹੈ ਤਹਾ॥
 (ਹੁਣ ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਵਾਰਤਾ ਦੱਸਦਾ ਹਾਂ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੈਨੂੰ ਤਪ ਕਰਦਿਆਂ ਨੂੰ ਇਥੇ ਲਿਆਂਦਾ ਗਿਆ।)
 ਸਪਤ ਸਿੰਗ ਤਿਹ ਨਾਮੁ ਕਹਾਵਾ॥ ਪੰਡ ਰਾਜ ਜਹ ਜੋਗੁ ਕਮਾਵਾ॥
 ਤਹ ਹਮ ਅਧਿਕ ਤਪਸਿਆ ਸਾਧੀ॥ ਮਹਾਕਾਲ ਕਾਲਕਾ ਅਰਾਧੀ॥

(ਉਸਦਾ ਨਾਮ 'ਸਪਤ ਸਿੰਗ' ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਥੇ ਪੰਡੂ ਰਾਜ ਨੇ ਜੋਗ ਕਮਾਇਆ ਸੀ। ਉਥੇ ਅਸੀਂ ਵੀ ਬਹੁਤ ਤਪਸਿਆ ਸਾਧੀ, ਕਾਲਕਾ ਮਹਾਕਾਲ ਦੀ ਅਰਾਧਨਾ ਕੀਤੀ ਸੀ।

(ਮਹਾਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਇਹ ਸਥਾਨ ਪਾਂਡੂ (ਪਾਂਡਵਾਂ ਦੇ ਪਿਤਾ) ਰਾਜਾ ਦੇ ਤਪ ਕਰਨ ਦਾ ਅਸਥਾਨ ਸੀ। ਕਾਲਿਕਾ = ਕਾਲ ਭਗਵਾਨ ਦੀ ਉਹ ਸ਼ਕਤੀ ਜਿਸ ਨਾਲ ਉਹ ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਲੈ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਸੰਹਾਰ ਸ਼ਕਤੀ।)

ਮਹਾਕਾਲ ਕਾਲਕਾ ਦੀ ਅਰਾਧਨਾ ਕਰ ਕੇ ਕਿਸੇ ਯੁੱਗ ਵਿੱਚ ਵੀ ਕੋਈ, ਜੋਤਿ ਰੂਪ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਵਿੱਚ ਅਭੇਦ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਿਆ।)

ਇਹ ਬਿਧ ਕਰਤ ਤਪਸਿਆ ਭਯੋ॥ ਦ੍ਰੈ ਤੇ ਏਕ ਰੂਪ ਰ੍ਵੈ ਗਯੋ॥

(ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤਪਸਿਆ ਕਰਦਿਆਂ ਦੋ ਤੋਂ ਇਕ ਰੂਪ ਹੋ ਗਿਆ।)

ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕਿਸੇ ਜਨਮ ਵਿੱਚ ਵੀ ਤਪਸਿਆ ਸਾਧ ਕੇ ਦ੍ਰੈ ਤੋਂ ਏਕ ਰੂਪ ਨਹੀਂ ਹੋਏ। ਕੋਈ ਕਦੇ ਕਿਸੇ ਜੁਗ ਵਿੱਚ ਵੀ ਜਪ ਤਪ ਕਰਕੇ, ਤਪਸਿਆ ਕਰਕੇ, ਦ੍ਰੈ ਤੇ ਏਕ ਰੂਪ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੇਧ ਬਖਸ਼ਦੀ ਹੈ:

ਜਪੁ ਤਪੁ ਸੰਜਮੁ ਕਰਮ ਨ ਸਾਧਾ ॥

ਨਾਮੁ ਪ੍ਰਭੁ ਕਾ ਮਨਹਿ ਅਰਾਧਾ ॥

(ਪੰਨਾ 388, ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ)

(ਸਿਮ੍ਰਿਤ ਸਾਸਤਰ ਪੁੰਨ ਪਾਪ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਸਮਝਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਤੇ ਜਪੁ ਤਪੁ ਸੰਜਮ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੰਦੇ ਹਨ।)

ਗੁਰਮਤਿ ਉਪਦੇਸ਼ ਹੈ ਮੈਂ ਗੁਰਮਤਿ ਨਾਮ ਸਿਮਰਨ ਕੀਤਾ, ਹੋਰ ਕੋਈ ਜਪ ਤਪ ਆਦਿ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ।)

ਹਿੰਦੂ ਧਰਮ ਵਿੱਚ, ਸਨਾਤਨ ਧਰਮ ਦੇ ਇਹਨਾਂ ਪ੍ਰਸੰਗਾਂ ਵਿੱਚ ਰਾਜਿਆਂ, ਬ੍ਰਹਮਾ, ਵਿਸ਼ਨੂੰ, ਮਹੇਸ਼ ਦੇ ਅਵਤਾਰਾਂ, ਜੁਗਾਂ ਦੇ ਰਾਜਿਆਂ ਨੂੰ ਭਗਵਾਨ ਕਰਕੇ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਤੇ ਇਹਨਾਂ ਦੀ ਪੂਜਾ ਦਾ ਵਿਧਾਨ ਹੈ। ਇਹਨਾਂ ਸਮਿਆਂ ਵਿੱਚ ਜਪ, ਤਪ, ਕਾਲ, ਮਹਾਕਾਲ, ਕਾਲੀ, ਚੰਡੀ ਆਦਿ ਦੀ ਪੂਜਾ ਹੁੰਦੀ ਸੀ। ਹੋਮ, ਯੱਗ, ਤੀਰਥ ਯਾਤਰਾਵਾਂ ਵੀ ਹੁੰਦੀਆਂ ਸਨ।

ਰਾਮ ਚੰਦ੍ਰ, ਸ਼੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਆਦਿ ਦੇ ਸਮਿਆਂ ਵਿੱਚ ਬ੍ਰਾਹਮਣ, ਖੱਤਰੀ, ਵੈਸ਼, ਸ਼ੂਦਰ, ਜਾਤ ਪਾਤ ਦਾ ਭੇਦ ਭਾਵ ਵੀ ਸੀ। ਇਸਤਰੀ ਜਾਤੀ, ਮਰਦ ਜਾਤੀ ਤੋਂ ਨੀਵੀਂ ਵੀ ਸੀ। ਇਸਤਰੀ ਦਾ ਕਲਿਆਨ ਤਾਂ ਹੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਸੀ ਜੇ ਉਹ ਮਰਦ ਜੂਨੀ ਵਿੱਚ ਆਵੇ। ਹਿੰਦੂ ਧਰਮ ਦੀ ਭਗਤੀ, ਰਾਮ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਆਦਿ ਨੂੰ ਭਗਵਾਨ ਜਾਣ ਕੇ, ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਨਾਮ ਜਪਣਾ ਆਦਿ ਹੀ ਕਲਿਆਨ ਦੇ ਸਾਧਨ ਸਨ।

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਬੇਦੀ ਕੁਲ ਵਿੱਚ ਜਨਮ ਲਿਆ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਆਪ ਪਰਮੇਸਰ ਸਨ, 'ਆਪਿ ਨਰਾਇਨ ਕਲਾਧਾਰ ਜਗ ਮਹਿ ਪਰਵਰਿਓ'। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਤੇ ਦਸ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀਆਂ ਰਾਜੇ ਨਹੀਂ ਸਨ, ਨਾ ਹੀ ਕਿਸੇ

ਦੇਵਤਾ (ਬ੍ਰਹਮਾ, ਬਿਸਨ, ਮਹੇਸ) ਦੇ ਅਵਤਾਰ ਸਨ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਸਭ ਪੁਰਾਤਨ ਹਿੰਦੂ ਧਰਮ ਦੀ ਵਿਚਾਰਾਂ ਦਾ ਖੰਡਨ ਕੀਤਾ। ਇਹਨਾਂ ਸਭ ਤਰੀਕਿਆਂ ਨਾਲ ਮੁਕਤੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ, ਜਨਮ ਮਰਨ ਦਾ ਗੇੜ ਬਣਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਹਨਾਂ ਧਰਮਾਂ ਕਰਮਾਂ ਨਾਲ ਦ੍ਰੈ ਤੇ ਏਕ ਰੂਪ ਕੋਈ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਿਆ। ਦਸ ਗੁਰੂ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀਆਂ ਨੇ ਤੇ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਬਾਣੀ ਨੇ ਇਸੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਦ੍ਰਿੜ ਕਰਾਇਆ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਨਾਮ ਧਰਮ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ। ਸਭ ਜੁਗਾਂ ਵਿੱਚ ਪੂਰਾ ਸਤਿਗੁਰੂ ਸੀ, ਤੇ ਪੂਰੇ ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਗੁਰਮੰਤ੍ਰ ਨਾਮ ਲੈ ਕੇ ਇਕ ਏਕੰਕਾਰ, ਇਕੋ ਇਕ ਸਦੈਵੀ ਹਸਤੀ ਜੋਤਿ ਰੂਪ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਦਾ ਨਾਮ ਜਪਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਕਿ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਪਿਛਲੇ ਜਨਮ ਵਿੱਚ ਕਾਲ ਮਹਾਕਾਲ ਕਾਲੀ ਦੀ ਅਧਿਕ ਤਪਸਿਆ ਕਰਕੇ ਦ੍ਰੈ ਤੇ ਏਕ ਰੂਪ ਹੋਏ, ਗੁਰਬਾਣੀ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਵਿਚਾਰ ਹੈ।

ਸਪਸ਼ਟ ਹੈ ਇਹ ਸਾਰੀ ਰਚਨਾ ਕਾਲੀ (ਮਹਾਕਾਲ), ਚੰਡੀ ਆਦਿ ਦੇ ਉਪਾਸ਼ਕ ਦੀ ਹੈ, ਤੇ ਇਸ ਰਚਨਾ ਨੂੰ ਪਾ:10 ਦੀ ਰਚਨਾ ਕਰਕੇ ਜਣਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ।

ਗੁਰਬਾਣੀ ਸਮਝਾਉਂਦੀ ਹੈ ਕਿ

ਚਹੁੰ ਜੁਗਾਂ ਵਿੱਚ ਗੁਰਉਪਦੇਸ਼ ਲੈ ਕੇ ਤੇ ਗੁਰਮੰਤ੍ਰ ਨਾਮ ਜਪ ਕੇ ਸਿੱਖ ਸੇਵਕ ਭਵਸਾਗਰ ਤੋਂ ਪਾਰ ਹੋਏ।

ਜੁਗ ਚਾਰੇ ਗੁਰ ਸਬਦਿ ਪਛਾਤਾ॥

ਗੁਰਮੁਖਿ ਮਰੈ ਨ ਜਨਮੇ ਗੁਰਮੁਖਿ ਗੁਰਮੁਖਿ ਸਬਿਦ ਸਮਾਹਾ ਹੈ।

ਗੁਰਮੁਖਿ ਨਾਮਿ ਸਬਦਿ ਸਾਲਾਹੇ॥ ਅਗਮ ਅਗੋਚਰ ਵੇਪਰਵਾਹੇ॥

ਏਕ ਨਾਮਿ ਜੁਗ ਚਾਰਿ ਉਧਾਰੇ ਸਬਦੇ ਨਾਮ ਵਿਸਾਹਾ ਹੇ॥

(ਪੰਨਾ 1055 ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ)

(ਚਹੁੰ ਜੁਗਾਂ ਵਿੱਚ ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਨਾਮ ਲੈ ਕੇ ਸਿਮਰਣ ਕਰਕੇ ਉਧਾਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਪੂਰਾ ਸਤਿਗੁਰੂ ਸ਼ਬਦ/ਨਾਮ ਦੀ ਦਾਤ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।)

ਗੁਰਬਾਣੀ ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਨਾਮ ਲੈ ਕੇ ਜਪਣ, ਤੇ ਅਵਤਾਰਾਂ ਦੇ ਨਾਮ ਜਪਣ ਵਿੱਚ ਫਰਕ ਸਮਝਾ ਦਿੰਦੀ ਹੈ।

ਨਾਮੁ ਤੇਰਾ ਸਭੁ ਕੋਈ ਲੇਤੁ ਹੈ ਜੇਤੀ ਆਵਣ ਜਾਣੀ ॥

ਜਾ ਤੁਧੁ ਭਾਵੈ ਤਾ ਗੁਰਮੁਖਿ ਬੁਝੈ ਹੋਰ ਮਨਮੁਖਿ ਫਿਰੈ ਇਆਣੀ ॥

(ਜਦੋਂ ਤੈਨੂੰ ਚੰਗਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਉਪਦੇਸ਼ ਲੈ ਕੇ ਤੇਰਾ ਨਾਮ ਜਪਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਤੈਨੂੰ ਬੁਝ ਲੈਂਦਾ ਹੈ (ਦੂਜੇ ਤੋਂ ਏਕ ਰੂਪ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ), ਹੋਰ ਸਭ ਮਨਮੁਖ ਹਨ।)

ਚਾਰੇ ਵੇਦ ਬ੍ਰਹਮੇ ਕਉ ਦੀਏ ਪੜਿ ਪੜਿ ਕਰੇ ਵੀਚਾਰੀ ॥

ਤਾ ਕਾ ਹੁਕਮੁ ਨ ਬੁਝੈ ਬਪੁੜਾ ਨਰਕਿ ਸੁਰਗਿ ਅਵਤਾਰੀ ॥

(ਬ੍ਰਹਮਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵੱਡਾ ਦੇਵਤਾ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਬ੍ਰਹਮਾ ਨੇ ਚਾਰੇ ਵੇਦ ਰਚੇ, ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਪਰਮੇਸਰ ਨੂੰ ਸਮਝਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦਾ ਰਿਹਾ। ਬ੍ਰਹਮਾ ਨੂੰ ਇਕੋ ਇਕ ਹਸਤੀ ਜੋਤਿ ਰੂਪ ਦੇ ਹੁਕਮ ਰੂਪ ਦੀ ਪਛਾਣ ਨਹੀਂ ਹੋਈ, ਤੇ ਉਸਨੇ ਇਕ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਪਛਾਣਿਆ, ਉਹ ਨਰਕਾਂ ਸੁਰਗਾਂ ਵਿੱਚ ਹੀ ਘੁੰਮਦਾ ਰਿਹਾ।)

ਜੁਗਹ ਜੁਗਹ ਕੇ ਰਾਜੇ ਕੀਏ ਗਾਵਹਿ ਕਰਿ ਅਵਤਾਰੀ ॥

ਤਿਨ ਭੀ ਅੰਤੁ ਨ ਪਾਇਆ ਤਾ ਕਾ ਕਿਆ ਕਰਿ ਆਖਿ ਵੀਚਾਰੀ ॥

(ਪੰਨਾ 423, ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ)

(ਇਕ ਹਸਤੀ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨੇ ਜੁਗਾਂ ਜੁਗਾਂ ਦੇ ਰਾਜੇ ਪੈਦਾ ਕੀਤੇ, ਲੋਕ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਅਵਤਾਰ ਮੰਨ ਕੇ ਸਲਾਹੁੰਦੇ ਆ ਰਹੇ ਹਨ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਰਾਮ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਆਦਿ ਨੂੰ ਜੁਗ-ਜੁਗ ਦੇ ਰਾਜੇ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਤੇਰੇ ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਅੰਤ ਨ ਲੱਭਾ।)

ਗੁਰਬਾਣੀ ਰਾਮ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਆਦਿ ਜੁਗਾਂ ਦੇ ਰਾਜਿਆਂ ਨੂੰ ਰਾਜਾ ਕਹਿੰਦੀ ਹੈ, ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਧਰਮਾਂ ਕਰਮਾਂ ਨੂੰ ਸਲਾਹੁੰਦੀ ਨਹੀਂ। ਚਹੁ ਜੁਗਾਂ ਦੇ ਅਵਤਾਰਾਂ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਮਝਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਇਹ ਵੀ ਦੱਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਰਾਮ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਆਦਿ ਅਵਤਾਰਾਂ ਦੇ ਰਾਜ ਕਰਦਿਆਂ ਸਚੇ ਧਰਮ ਵਿੱਚ ਕੀ ਵਿਗਾੜ ਪੈ ਗਏ।

ਸਤਿਜੁਗ ਸਚੁ ਕਹੈ ਸਭੁ ਕੋਈ ॥ ਘਰਿ ਘਰਿ ਭਗਤਿ ਗੁਰਮੁਖਿ ਹੋਈ ॥

ਸਤਿਜੁਗ ਧਰਮੁ ਪੈਰ ਹੈ ਚਾਰਿ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਬੁਝੈ ਕੋ ਬੀਚਾਰਿ ॥

(ਸਤਿਜੁਗ ਵਿੱਚ ਧਰਮ ਦੇ ਚਾਰ ਪੈਰ ਸਨ, ਘਰਿ ਵਿੱਚ ਪੂਰੇ ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਨਾਮ ਲੈ ਕੇ ਇਕ ਦੀ ਅਰਾਧਨਾ ਹੁੰਦੀ ਸੀ।)

ਜੁਗ ਚਾਰੇ ਨਾਮਿ ਵਡਿਆਈ ਹੋਈ ॥

ਜਿ ਨਾਮਿ ਲਾਗੈ ਸੋ ਮੁਕਤਿ ਹੋਵੈ ਗੁਰ ਬਿਨੁ ਨਾਮੁ ਨ ਪਾਵੈ ਕੋਈ ॥

(ਚਹੁ ਜੁਗਾਂ ਵਿੱਚ ਨਾਮ ਦੀ ਵਡਿਆਈ ਸੀ। ਜੋ ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਨਾਮ ਲੈ ਕੇ ਜਪਦੇ ਸਨ, ਉਹ ਮੁਕਤ ਹੋਏ, ਪੂਰੇ ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਨਾਮ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਨਹੀਂ ਹੋਈ।)

ਇਸ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਰਾਜਾ ਰਾਮ ਤੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਚੋਹਾਂ ਪੈਰਾਂ ਵਾਲੇ ਧਰਮ ਦੇ ਪੈਰ ਟੁੱਟਦੇ ਰਹੇ।

ਤ੍ਰੇਤੈ ਇਕ ਕਲ ਕੀਨੀ ਦੂਰਿ ॥ ਪਾਖੰਡ ਵਰਤਿਆ ਹਰਿ ਜਾਣਨਿ ਦੂਰਿ ॥

(ਤ੍ਰੇਤੈ ਜੁਗ ਵਿੱਚ ਧਰਮ ਦੀ ਇਕ ਕਲ ਦੂਰ ਹੋਈ, ਰਾਜਾ ਰਾਮ ਭਗਵਾਨ ਕਰਕੇ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ। ਇਸ ਸਮੇਂ ਪਾਖੰਡ ਵਰਤਿਆ, ਇਹਨਾਂ ਨੇ ਪਰਮੇਸਰ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਜਾਣਿਆ।)

ਗੁਰਮੁਖਿ ਬੁਝੈ ਸੋਝੀ ਹੋਈ ॥ ਅੰਤਰਿ ਨਾਮੁ ਵਸੈ ਸੁਖੁ ਹੋਈ ॥

(ਇਸ ਜੁਗ ਵਿੱਚ ਵੀ ਜਿਸਨੇ ਪੂਰੇ ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਉਪਦੇਸ਼ ਲੈ ਕੇ ਨਾਮ ਜਪਿਆ, ਉਸ ਨੇ ਇਕ ਨੂੰ ਬੁਝਿਆ ਤੇ ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ ਹੋਏ। ਅੰਦਰ ਨਾਮ ਵਸਿਆ ਤਾਂ ਸੁਖ ਹੋਇਆ।)

ਦੁਆਪੁਰਿ ਦੂਜੈ ਦੁਬਿਧਾ ਹੋਇ ॥ ਭਰਮਿ ਭੁਲਾਨੇ ਜਾਣਹਿ ਦੋਇ ॥

ਦੁਆਪੁਰਿ ਧਰਮਿ ਦੁਇ ਪੈਰ ਰਖਾਏ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਹੋਵੈ ਤ ਨਾਮੁ ਦ੍ਰਿੜਾਏ ॥

(ਪੰਨਾ 880, ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ)

(ਦੁਆਪੁਰਿ ਵਿੱਚ ਦਵੈਤ ਭਾਵ ਹੋ ਗਿਆ, ਵੇਦਾਂ ਨੇ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤੀ ਤੇ ਇੱਕ ਪੁਰਖ ਨੂੰ ਦੋ ਮੰਨਿਆ, ਦੁਬਿਧਾ ਹੋ ਗਈ, ਹਉਂ ਦੇ ਭਰਮ ਵਿੱਚ ਰਹੇ। ਦੁਆਪੁਰਿ ਵਿੱਚ ਧਰਮ ਦੇ ਦੋ ਪੈਰ ਰਹਿ ਗਏ।)

ਸਤਜੁਗਿ ਸਭੁ ਸੰਤੋਖ ਸਰੀਰਾ ਪਗ ਚਾਰੇ ਧਰਮੁ ਧਿਆਨੁ ਜੀਉ ॥

ਮਨਿ ਤਨਿ ਹਰਿ ਗਾਵਹਿ ਪਰਮ ਸੁਖੁ ਪਾਵਹਿ ॥

ਹਰਿ ਹਿਰਦੈ ਹਰਿ ਗੁਣ ਗਿਆਨੁ ਜੀਉ ॥

ਗੁਣ ਗਿਆਨੁ ਪਦਾਰਥੁ ਹਰਿ ਹਰਿ ਕਿਰਤਾਰਥੁ ਸੋਭਾ ਗੁਰਮੁਖਿ ਹੋਈ ॥

ਅੰਤਰਿ ਬਾਹਰਿ ਹਰਿ ਪ੍ਰਭੁ ਏਕੋ ਦੂਜਾ ਅਵਰੁ ਨ ਕੋਈ ॥

ਹਰਿ ਹਰਿ ਲਿਵ ਲਾਈ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਸਖਾਈ

ਹਰਿ ਦਰਗਹ ਪਾਵੈ ਮਾਨੁ ਜੀਉ ॥

ਸਤਜੁਗਿ ਸਤੁ ਸੰਤੋਖ ਸਰੀਰਾ ਪਗ ਚਾਰੇ ਧਰਮ ਧਿਆਨੁ ਜੀਉ ॥ ੧॥

ਤੇਤਾ ਜੁਗੁ ਆਇਆ ਅੰਤਰਿ ਜੋਰੁ ਪਾਇਆ

ਜਤੁ ਸੰਜਮ ਕਰਮ ਕਮਾਇ ਜੀਉ॥

ਪਗੁ ਚਉਥਾ ਖਿਸਿਆ ਤ੍ਰੈ ਪਗ ਟਿਕਿਆ

ਮਨਿ ਹਿਰਦੈ ਕ੍ਰੋਧੁ ਜਲਾਇ ਜੀਉ ॥

ਮਨਿ ਹਿਰਦੈ ਕ੍ਰੋਧੁ ਮਹਾ ਬਿਸਲੋਧੁ ਨਿਰਪ ਧਾਵਹਿ ਲੜਿ ਦੁਖੁ ਪਾਇਆ ॥

(ਤ੍ਰੈਤੇ ਜੁਗ ਵਿੱਚ ਰਾਮ ਚੰਦ੍ਰ ਜੀ ਦਾ ਪਹਿਰਾ ਸੀ, ਛੱਤ੍ਰੀ ਰਾਜੇ (ਰਾਮ ਚੰਦ੍ਰ ਵਰਗੇ) ਬਹੁਤ ਸਨ, ਜੋ ਕ੍ਰੋਧ ਕਰਕੇ ਇਧਰ ਉਧਰ ਭੱਜੇ ਫਿਰਦੇ ਸਨ ਤੇ ਲੜ-ਲੜ ਕੇ ਦੁਖ ਪਾਉਂਦੇ ਸਨ। ਇਹ ਸੂਰਜ ਵੰਸ਼ੀ ਰਾਜੇ ਸਨ। ਰਾਜਾ ਰਾਮ ਨੇ ਸੀਤਾ ਦੀ ਖਾਤਰ ਲੜਾਈ ਕੀਤੀ ਸੀ।)

ਤੇਤਾ ਜੁਗੁ ਆਇਆ ਅੰਤਰਿ ਜੋਰੁ ਪਾਇਆ ਜਤੁ ਸੰਜਮ ਕਰਮ ਕਮਾਇ ਜੀਉ॥

(ਤ੍ਰੈਤੇ ਜੁਗ ਵਿੱਚ ਜਤੀ ਰਹਿਣਾ ਤੇ ਹੋਰ ਧਰਮਾਂ ਦੇ ਕਰਮ ਹੁੰਦੇ ਸਨ।)

ਜੁਗੁ ਦੁਆਪੁਰੁ ਆਇਆ ਭਰਮਿ ਭਰਮਾਇਆ ਹਰਿ ਗੋਪੀ ਕਾਨੁ ਉਪਾਇ ਜੀਉ॥

(ਦੁਆਪਰ ਵਿੱਚ ਹਉਂ ਦੇ ਭਰਮ ਕਰਕੇ ਜੀਵ ਭਟਕਦੇ ਰਹੇ। ਪਰਮੇਸਰ ਨੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਤੇ ਗੋਪੀਆਂ ਪੈਦਾ ਕੀਤੇ।)

ਤਪੁ ਤਾਪਨ ਤਾਪਹਿ ਜਗ ਪੁੰਨ ਆਰੰਭਹਿ

ਅਤਿ ਕਿਰਿਆ ਕਰਮ ਕਮਾਇ ਜੀਉ ॥

(ਇਸ ਜੁਗ ਵਿੱਚ ਲੋਕ ਤਪ ਕਰਨ ਲਗੇ, ਸ਼ਾਸਤਰਾਂ ਦੇ ਦੱਸੇ ਖਾਸ ਪੁੰਨ ਕਰਮ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਏ।)

ਕਿਰਿਆ ਕਰਮ ਕਮਾਇਆ ਪਗ ਦੁਇ ਖਿਸਕਾਇਆ

ਦੁਇ ਪਗ ਟਿਕੈ ਟਿਕਾਇ ਜੀਉ ॥

(ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਯੁਗ ਵਿੱਚ ਵੇਦਾਂ ਸ਼ਾਸਤਰਾਂ ਦੇ ਦੱਸੇ ਕਰਮ ਆਦਿ ਹੋਣ ਲਗੇ, ਧਰਮ ਦੇ ਦੋ ਪੈਰ ਖਿਸਕ ਗਏ, ਤੇ ਦੋ ਹੀ ਰਹਿ ਗਏ।)

ਮਹਾ ਜੁਧ ਜੋਧ ਬਹੁ ਕੀਨੇ ਵਿਚਿ ਹਉਮੈ ਪਚੈ ਪਚਾਇ ਜੀਉ ॥

(ਜੋਧੇ ਹੰਕਾਰ ਵਿੱਚ ਗਲਦੇ ਸੜਦੇ ਰਹੇ (ਮਹਾਭਾਰਤ ਦਾ ਯੁੱਧ ਹੋਇਆ) ਇਹ ਜੋਧੇ ਹਉਮੈ ਵਿੱਚ ਗਲਦੇ ਸੜਦੇ ਰਹੇ।)

ਦੀਨ ਦਇਆਲਿ ਗੁਰੁ ਸਾਧੁ ਮਿਲਾਇਆ

ਮਿਲਿ ਸਤਿਗੁਰੁ ਮਲੁ ਲਹਿ ਜਾਇ ਜੀਉ ॥

(ਪੰਨਾ 445, ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ)

(ਇਸ ਜੁਗ ਵਿੱਚ ਵੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਮਿਲ ਕੇ, ਹਉਮੈ ਦੀ ਮੈਲ ਉਤਰੀ ਤੇ ਦੂ ਤੇ ਏਕ ਰੂਪ ਹੋਏ।)

ਉਪਰ ਦਿੱਤੀ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚਾਰ, ਗੁਰਮਤਿ ਉਪਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਦ੍ਰਿੜਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਚਹੁ ਜੁਗਾਂ ਵਿੱਚ ਪੂਰੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਤੋਂ ਨਾਮ ਲੈ ਕੇ ਸਿੱਖ ਸੇਵਕ ਗੁਰਮੁਖ ਬਣੇ ਤੇ ਸੰਸਾਰ ਸਾਗਰ ਤੋਂ ਪਾਰ ਹੋਏ, ਤੇ ਦੂ ਤੇ ਏਕ ਰੂਪ ਹੋਏ। ਕਿਸੇ ਸਮੇਂ ਜਾਂ ਜੁਗ ਵਿੱਚ ਵੀ ਕੋਈ ਕਾਲੀ ਦੀ ਅਰਾਧਨਾ ਕਰਕੇ ਜਾਂ ਤਪ ਸਾਧ ਕੇ ਦੂ ਤੇ ਏਕ ਰੂਪ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ। ਤਪ ਸਾਧਨੇ, ਕਾਲੀ ਆਦਿ ਦੀ ਅਰਾਧਨਾ, ਵੇਦਾਂ ਸ਼ਾਸਤਰਾਂ ਦੇ ਦਰਸਾਏ ਕਰਮ, ਰਾਮ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਆਦਿ ਦੇ ਜੁਗਾਂ ਵਿੱਚ ਹੋਏ, ਤੇ ਇਹਨਾਂ ਨੇ ਹਉਮੈ ਵਧਾਈ। ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਭਗਵਾਨ ਮੰਨਨ ਵਾਲੇ ਲੋਕ ਭੁਲੇ ਮਾਰਗ ਤੇ ਪੈ ਕੇ ਭਟਕਦੇ ਰਹੇ।

ਛੇਵੇਂ ਅਧਿਆਏ ਦੀ ਆਤਮ ਕਥਾ

(ਪੰਨਾ 54, ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ)

ਅਬ ਮੈ ਅਪਨੀ ਕਥਾ ਬਖਾਨੇ॥ ਤਪ ਸਾਧਤ ਜਿਹ ਬਿਧ ਮੁਹਿ ਆਨੇ॥

ਕਿਸੇ ਕਾਲੀ ਨੂੰ ਪੂਜਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ, ਵੇਦਾਂ ਸ਼ਾਸਤਰ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਸੱਤ ਮੰਨਨ ਵਾਲੇ, ਰਾਮ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਆਦਿ ਅਵਤਾਰਾਂ ਨੂੰ ਭਗਵਾਨ ਕਰਕੇ ਪੂਜਨ ਵਾਲੇ ਕਵੀ ਦੀ ਹੈ। ਗੁਰਉਪਦੇਸ਼ ਮੁਤਾਬਕ ਇਹ ਕਥਾ ਪਾ:10 ਦੀ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵੀ ਸਿਧ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ।

ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕ ਵਿੱਚ ਚਉਬੀਸ ਅਵਤਾਰਾਂ ਦੀ ਕਥਾ ਵੀ ਵੇਦਾਂ,

ਸ਼ਾਸਤਰਾਂ, ਸਿੰਮ੍ਰਿਤੀਆਂ ਦੀਆਂ ਕਥਾਵਾਂ ਹਨ ਤੇ ਕਵੀ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਬਿਆਨ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਇਹਨਾਂ ਸਭ ਤਪਾਂ, ਜਪਾਂ, ਜਤ ਸੰਜਮ, ਰਾਮ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦਾ ਨਾਮ ਜਪਣਾ ਆਦਿ ਵਾਲਿਆਂ ਬਾਬਤ ਕਹਿੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਸਭ ਹਉਮੈ ਦੇ ਕਰਮ ਹਨ, ਭੁਲੇ ਰਾਹ ਹਨ, ਜੀਵ ਜਨਮ ਮਰਨ ਦੇ ਗੋੜ ਤੋਂ ਛੁੱਟ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ। ਪਾ:੧੦ ਇਹ ਰਚਨਾਵਾਂ ਰਚ ਕੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਵਿਰੋਧੀ ਪ੍ਰਚਾਰ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ। ਪਾ:੧੦ ਤਾਂ ਨਾਮ ਧਰਮ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੇਣ ਆਏ ਸਨ।

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਾਡੀ ਵਿਚਾਰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਦੇ ਪੰਨਾ 669 ਤਕ ਸਮਾਪਤ ਹੋਈ। ਇਹ ਰਚਨਾਵਾਂ ਪਾ:10 ਦੀਆਂ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਰਚਨਾਵਾਂ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਨ ਵਾਲੇ ਗੁਰਸਿੱਖ ਗੁਮਰਾਹ ਹੋ ਜਾਣਗੇ। ਇਹ ਰਚਨਾਵਾਂ ਬਿਖ ਰੂਪ ਹਨ। ਨਾਮ ਧਰਮ ਹੀ ਇਕੋ ਇਕ ਸੱਚਾ ਮਾਰਗ ਪ੍ਰਭੂ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦਾ, ਚਹੁ ਜੁਗਾਂ ਵਿੱਚ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਹਨਾਂ ਰਚਨਾਵਾਂ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਨ ਵਾਲੇ ਗੁਰਸਿੱਖ ਗੁਰਮਤਿ ਭਗਤੀ ਮਾਰਗ ਤੋਂ ਖੁੰਝ ਜਾਣਗੇ। ਕੋਈ ਵੀ ਦੋ ਬੇੜੀਆਂ ਵਿੱਚ ਪੈਰ ਰਖ ਕੇ ਤਰ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਉਪਦੇਸ਼ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਨੇ ਵੀ ਗੁਰਸਿੱਖੀ ਵਿੱਚ ਕਦਮ ਰੱਖਣਾ ਹੋਵੇ, ਉਹ ਆਪਣੇ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਧਰਮ ਦੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸਾਂ ਨੂੰ ਤਿਆਗ ਕੇ ਆਵੇ।

ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕ ਦੀਆਂ ਤੇ ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਦੀਆਂ ਕੁਝ ਰਚਨਾਵਾਂ ਗੁਰਬਾਣੀ ਪਾਠ ਦੇ ਗੁਟਕਿਆਂ, ਕੀਰਤਨੀ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੇ ਗੁਟਕਿਆਂ ਤੇ ਨਿਤਨੇਮ ਦੇ ਪਾਠ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ। ਇਥੇ ਤਕ ਕਿ ਖੰਡੇ ਬਾਣੇ ਦਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਵੇਲੇ ਭੀ ਮਹਾਕਾਲ ਕਾਲੀ ਦੇ ਉਪਾਸਕ ਕਵੀ ਦੀ ਰਚਨਾ 'ਕਬਿਯੋਬਾਚ ਬੇਨਤੀ ਚੌਪਈ' ਪੜ੍ਹੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਕਬਿਯੋਬਾਚ ਬੇਨਤੀ ਚੌਪਈ, ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਦੇ ਪੰਨਾ 1386 ਤੇ ਹੈ। ਇਸਦੀ ਵਿਚਾਰ ਅਸੀਂ ਚਿਤ੍ਰ ਪਖਿਆਨ ਵਿੱਚ ਕਰਾਂਗੇ।

ਗੁਰਸਿੱਖ ਇਹਨਾਂ ਰਚਨਾਵਾਂ ਦਾ ਪਾਠ, ਕੀਰਤਨ ਆਦਿ ਬੜੇ ਪ੍ਰੇਮ ਤੇ ਸ਼ਰਧਾ ਨਾਲ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਤੇ ਅਨਜਾਣੇ ਇਹਨਾਂ ਦਾ ਭਾਵ ਸਮਝੇ ਬਿਨਾ ਹੀ ਦੇਵੀ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੀ ਉਸਤਤਿ ਅਰਾਧਨਾ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਦੇਵੀ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੀ ਅਰਾਧਨਾ ਤੇ ਉਸਤਤਿ ਗੁਰਮਤਿ ਉਪਦੇਸ਼ ਅਨੁਸਾਰ ਕੂੜ ਦੀ ਅਰਾਧਨਾ ਹੈ, ਬਿਖ ਰੂਪ ਹੈ। ਇਹਨਾਂ ਰਚਨਾਵਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਅਸੀਂ ਨਿਰੋਲ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਰੂਪ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵੀ ਪੜ੍ਹਦੇ ਹਾਂ ਤੇ ਉਸਦਾ ਕੀਰਤਨ ਵੀ ਕਰਦੇ ਹਾਂ। ਨਿਰੋਲ ਗੁਰਬਾਣੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਰੂਪ ਹੈ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚਾਰ ਵੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਰੂਪ ਹੈ, ਇਸ ਵਿੱਚ ਕਰਤੇ ਇਕ ਏਕੰਕਾਰ ਜੋਤਿ ਰੂਪ ਇਕੋ ਇਕ ਸਦੈਵੀ ਹਸਤੀ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੀ ਸਿਫਤ ਸਾਲਾਹ ਹੈ ਤੇ ਸਾਨੂੰ ਕਰਤੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਸ਼ਬਦ/ਨਾਮ/ਹੁਕਮ ਰੂਪ ਨਾਲ ਜੋੜਦੀ ਹੈ। ਹਮੇਸ਼ਾ ਜਨਮ ਮਰਨ ਦੇ ਗੋੜ ਵਿੱਚ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਦੇਵੀ ਦੇ ਵਤਾ ਕਾਲ ਵੱਸ ਹਨ, ਕਾਲ ਚੱਕਰ ਵਿੱਚ ਘੁੰਮਦੇ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਦੀ ਜਾਣੇ-

ਅਨਜਾਣੇ ਅਰਾਧਨਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਜਨਮ ਮਰਨ ਦੇ ਗੋੜ ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਬਿਖ ਰੂਪ, ਕਵੀਆਂ ਦੀਆਂ ਰਚਨਾਵਾਂ ਨੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਰੂਪ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਨਾਲ ਪੜ੍ਹਨ ਨਾਲ, ਬਿਖ ਦਾ ਅਸਰ ਜ਼ਰੂਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਸ਼ਾਇਦ ਇਹੀ ਕਾਰਣ ਹੈ ਕਿ ਸਚੇ ਨਾਮ ਧਰਮ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਿਆ, ਬਲਕਿ ਸਿੱਖੀ ਗਿਰਾਵਟ ਵਿੱਚ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਪੜ੍ਹੇ ਲਿਖੇ ਗੁਰਸਿੱਖ, ਬੱਚੇ ਬਚੀਆਂ ਹਿੰਦੂ ਧਰਮ ਵਿੱਚ ਪਰਵਿਰਤ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ। ਪਤਿਤਪੁਨਾ ਵੱਧ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਉਹ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦੇ ਕਿ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਵਿੱਚ ਪੈਦਾ ਹੋ ਕੇ ਉਹ ਆਪਣੀ ਆਤਮਾ ਦੀ ਪਹਿਚਾਨ ਦੇ ਉਸ ਅਸਥਾਨ ਤੇ ਪਹੁੰਚੇ ਸਨ ਜਿਥੋਂ ਗੁਰਮਤਿ ਭਗਤੀ ਸਿਮਰਨ ਕਰਕੇ ਉਹ ਜਨਮ ਮਰਨ ਦੇ ਗੋੜ ਤੋਂ ਛੁੱਟ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਧਰਮ ਪਰਿਵਰਤਨ ਨਾਲ ਕਈ ਜਨਮ ਪਿਛੇ ਧਕੇਲੇ ਗਏ, ਅਤੇ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਫਿਰ ਉਹ ਸਿੱਖ ਘਰਾਂ ਵਿੱਚ ਜਨਮ ਲੈ ਕੇ ਕਦੇ ਆਤਮ ਗਿਆਨ ਦੇ ਸੱਚੇ ਮਾਰਗ ਤੇ ਚਲ ਸਕਨ।

ਇਸ ਦਾ ਮੂਲਕ ਇਲਾਜ ਹੈ ਨਿਰੋਲ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਸੰਸਾਰ ਵਿੱਚ ਪਰਚਾਰ ਤੇ ਦੇਵੀ ਦੇਵਤਿਆਂ ਨੂੰ ਅਰਾਧਨ ਵਾਲੀ ਕਵੀਆਂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਨੂੰ ਨਿਰੋਲ ਗੁਰਬਾਣੀ ਤੋਂ ਨਿਖੇੜ ਕੇ ਸਮਝਨ ਤੇ ਵੱਖ ਕਰਨਾ। ਕੀ ਪੰਥਕ ਆਗੂ, ਪ੍ਰਚਾਰਕ, ਵਿਦਵਾਨ ਤੇ ਸਾਰੇ ਗੁਰਸਿੱਖ ਇਸ ਕੰਮ ਲਈ ਜਾਗਰੂਕ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ ਤੇ ਸਹੀ, ਸਾਹਸੀ ਕਦਮ ਚੁੱਕ ਸਕਦੇ ਹਨ।

ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਬਾਚ ਚੌਪਈ

(ਪੰਨਾ 57, ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ)

ਮੈ ਅਪਨਾ ਸੁਤ ਤੋਹਿ ਨਿਵਾਜਾ॥ ਪੰਥ ਪ੍ਰਚੁਰ ਕਰਬੇ ਕਹ ਸਾਜਾ॥
ਜਾਹਿ ਤਹਾਂ ਤੈ ਧਰਮ ਚਲਾਏ॥ ਕਬਧਿ ਕਰਨ ਤੇ ਲੋਕ ਹਟਾਇ॥
ਦੋਹਰਾ ਠਾਵ ਭਯੋ ਮੈਂ ਜੋਰ ਕਰਿ ਬਚਨ ਕਹਾ ਸਿਰ ਨਿਯਾਇ॥
ਪੰਥ ਚਲੈ ਤਬ ਜਗਤ ਮੈ ਜਬ ਤੁਮ ਕਰਹੁ ਸਹਾਇ॥

ਇਹ ਸਭ ਕਵੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ। ਪਾ: 10 ਨੂੰ, ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨੇ ਪੁੱਤਰ ਬਣਾ ਕੇ ਨਹੀਂ ਭੇਜਿਆ। ਕਵੀ ਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨੂੰ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਕਹਿ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ਦਸਵੀਂ ਦੀ ਦੇਹ ਵਿੱਚ ਬ੍ਰਹਮ ਦੀ ਗੁਰੂ ਜੋਤਿ ਦਾ ਨਿਵਾਸ ਸੀ।

ਸਤਵਾਂ ਅਧਿਆਇ

(ਪੰਨਾ 59, ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ)

ਅਬ ਕਬਿ ਜਨਮ ਕਥਨੰ॥ਮੁਰ ਪਿਤ ਪੂਰਬ ਕਿਯਸਿ ਪਯਾਨਾ॥
ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿ ਕੇ ਤੀਰਥਿ ਨਾਨਾ॥ ਜਬ ਹੀ ਜਾਤਿ ਤ੍ਰਿਬੇਣੀ ਭਏ॥
ਪੁੰਨ ਦਾਨ ਦਿਨ ਕਰਤ ਬਿਤਏ॥ ਤਹੀਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹਮਾਰਾ ਭਯੋ॥
ਪਟਨਾ ਸ਼ਹਿਰ ਬਿਖੈ ਭਵ ਲਯੋ॥

ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਸਾਹਿਬ ਤੀਰਥ ਇਸ਼ਨਾਨ, ਪੁੰਨ ਦਾਨ ਕਰਨ ਲਈ ਨਹੀਂ ਗਏ ਸਨ। ਉਹ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹਿੰਦੂ ਤੀਰਥਾਂ ਆਦਿ ਤੇ ਨਾਮ ਧਰਮ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੇਣ ਗਏ ਸਨ। (ਤੀਰਥ ਨਾਵਣੁ ਜਾਓ ਤੀਰਥ ਨਾਮ ਹੈ॥)

ਇਸ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਪਹਾੜੀ ਰਾਜਿਆਂ ਨਾਲ ਜੰਗਾਂ ਦੀ ਕਥਾ ਹੈ। ਕਵੀ ਗੁਰੂ ਦਰਬਾਰ ਦਾ ਸੀ। ਕਵੀ ਨੇ ਜਗਾਂ ਦੀ ਵਾਰਤਾ ਆਪਣੀ ਸਮਝ ਅਨੁਸਾਰ ਲਿਖੀ ਹੈ।

ਅਬ ਰਾਜ ਸਾਜ ਕਥਨੰ (ਪੰਨਾ 60 ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ)

ਇਸ ਸਿਰਲੇਖ ਹੇਠ ਕਵੀ ਨੇ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਪਹਾੜੀ ਰਾਜਿਆਂ ਤੇ ਮੁਗਲ ਫੌਜਾਂ ਨਾਲ ਧੁਦਾ ਦਾ ਵਰਣਨ ਆਪਣੀ ਸਮਝ ਅਨੁਸਾਰ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ੴ ਸ੍ਰੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫਤਿਹ ਅਬ ਚੰਡੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਉਕਤਿਬਿਲਾਸ
(ਪੰਨਾ 74, ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ)

ਪ੍ਰਥਮ ਧਿਆਇ - ਸ੍ਰੀ ਮਾਰਕੰਡੇ ਪੁਰਾਨੇ ਸ੍ਰੀ ਚੰਡੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਉਕਤਿ ਬਿਲਾਸ

ਇਸ ਧਿਆਇ ਵਿਚ ਚੰਡੀ ਦੇਵੀ ਦੇ ਮਧੁ ਕੈਟਭ ਦੈਤ ਨੂੰ ਬਧਿ ਕਰਣ ਦਾ ਵਰਣਨ ਹੈ।

ਦੋਹਰਾ ਕ੍ਰਿਪਾ ਸਿੰਧ ਤੁਮਰੀ ਜੋ ਕਛੁ ਮੈਂ ਪਰ ਹੋਇ॥
ਰਚੋਂ ਚੰਡਕਾ ਕੀ ਕਥਾ ਬਾਣੀ ਸੁਭ ਸਭ ਹੋਇ॥

ਕਵੀ ਕਾਲ ਨੂੰ ਕਹਿ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਹੇ ਕ੍ਰਿਪਾ ਦੇ ਸਾਗਰ ਜੀ, ਜੇ ਤੇਰੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਮੇਰੇ ਤੇ ਹੋਏ ਤਾਂ ਚੰਡਕਾ ਦੀ ਕਥਾ ਦੀ ਰਚਨਾ ਕਰਾਂ ਅਤੇ ਸਾਰੀ ਕਵਿਤਾ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਹੋ ਜਾਏ।

ਇਸ ਤੋਂ ਅਗੇ ਮਹਾਖਾਸੁਰ ਬਧਿ ਨਾਮ ਦੁਤੀਆ ਧਿਆਇ ਹੈ।

(ਚੰਡੀ ਦੁਰਗਾ, ਚੰਡ ਦੈਤ ਨੂੰ ਮਾਰਣ ਕਰਕੇ ਦੁਰਗਾ ਦਾ ਨਾਮ ਚੰਡੀ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਹ ਮਾਰਕੰਡੇ ਪੁਰਾਣ ਦਾ ਅਨੁਵਾਦ ਹੈ।)

ਛੰਤ ੫੧ (ਪੰਨਾ 78, ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ)

ਦੋਹਰਾ- ਜਬ ਮੁਹਾਖਾਸੁਰ ਮਾਰਿਓ ਸਬ ਦੈਤਨ ਕੋ ਰਾਜ॥

ਤਬ ਕਾਇਰ ਭਾਜੇ ਸਭੈ ਛਾਡਿਓ ਸਕਲ ਸਮਾਜ॥

(ਜਦ ਚੰਡੀ (ਦੁਰਗਾ) ਨੇ ਸਾਰੇ ਦੈਤਾਂ ਦੇ ਰਾਜੇ ਮਹਾਖਾਸੁਰ ਨੂੰ ਮਾਰ ਲਿਆ, ਤਦ ਸਭੈ ਕਾਇਰ ਡਰ ਨਾਲ ਭੱਜ ਗਏ ਅਤੇ ਸਾਰਾ ਸਮਾਜ ਛੱਡ ਗਏ।)

ਛੰਤ ੫੨

ਕਬਿੱਤ ਮਹਾਬੀਰ ਕਹਰੀ ਦੁਪਹਰੀ ਕੋ ਤਾਨ ਮਾਨੋ

ਦੇਵਨ ਕੇ ਕਾਜ ਦੇਵੀ ਭਾਰਿਓ ਦੈਤ ਮਾਰਿ ਕੈ॥

(ਜੋ ਵੱਡੇ ਸੂਰਮਾ, ਕ੍ਰੋਧੀ ਦੁਪਹਰ ਦੇ ਸੂਰਜ ਵਾਂਗੂ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ, ਉਸ ਦੈਤ ਮਹਾਖਾਸੁਰ ਨੂੰ ਦੇਵੀ ਨੇ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੇ ਕਾਰਜ ਸਵਾਰਨ ਲਈ ਮਾਰ ਸੁਟਿਆ।)

ਅਉਰ ਦਲ ਭਾਜਿਓ ਜੈਸੇ ਪਉਨ ਹੁੰ ਤੇ ਭਾਜੇ ਮੇਘ॥

ਇੰਦ੍ਰ ਦੀਨੋ ਰਾਜ ਬਲੁ ਆਪਨੋ ਸੋ ਧਾਰਿ ਕੈ॥

(ਹੋਰ ਦੈਤਾਂ ਦਾ ਦਲ (ਇਉਂ) ਭੱਜ ਗਿਆ, ਜਿਵੇਂ ਹਵਾ ਨਾਲ ਬੱਦਲ ਭੱਜ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, (ਦੁਰਗਾ ਨੇ) ਆਪਣੇ ਬਲ ਨਾਲ ਇੰਦ੍ਰ ਨੂੰ ਰਾਜ ਦੇ ਦਿੱਤਾ।)

(ਪੰਨਾ 79, ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ)

ਦੇਸ ਦੇਸ ਕੇ ਨਰੇਸ਼ ਡਾਰੇ ਹੈ ਸੁਰੇਸ਼ ਪਾਇ॥

ਕੀਨੋ ਅਭਖੇਕ ਸੁਰ ਮੰਡਲ ਬਿਚਾਰਿ ਕੈ॥

(ਦੇਸਾਂ ਦੇਸਾਂ ਦੇ ਰਾਜੇ (ਸੁਰੇਸ) ਇੰਦ੍ਰ ਦੇ ਚਰਨੀ ਪਾ ਦਿੱਤੇ ਹਨ ਅਤੇ (ਮੰਡਲ) ਸਾਰੇ ਦੇਵਤਿਆਂ ਨਾਲ ਵਿਚਾਰ ਕਰਕੇ (ਇੰਦ੍ਰ ਨੂੰ) (ਅਭਖੇਕ) ਰਾਜ ਤਿਲਕ ਕੀਤਾ ਹੈ।)

ਈਹਾ ਗੁਪਤਿ ਪ੍ਰਗਟਿ ਜਾਇ ਤਹਾ ਭਈ॥

ਜਹਾ ਬੈਠੇ ਹਰਿ ਹਰਿ ਅੰਬਰਿ ਕੋ ਭਾਰ ਕੈ॥

(ਹਰਿ = ਸ਼ਿਵ ਜੀ, ਹਰਿ ਅੰਬਰ = ਸ਼ੇਰ ਦੀ ਖਲੜੀ)

(ਇਥੋਂ ਦੁਰਗਾ ਗੁਪਤ ਹੋ ਗਈ, ਉਥੇ ਜਾ ਕੇ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋ ਗਈ ਜਿਥੇ ਸ਼ਿਵ ਜੀ ਸ਼ੇਰ ਦੀ ਖੱਲ ਵਿਛਾ ਕੇ ਬੈਠੇ ਸਨ। (ਅਰਥਾਤ ਇੰਦ੍ਰ ਨੂੰ ਰਾਜ ਤਿਲਕ ਦੇ ਕੇ ਚੰਡੀ/ਦੁਰਗਾ ਲੋਪ ਹੋ ਗਈ, ਅਤੇ ਕੈਲਾਸ਼ ਉਤੇ ਸ਼ਿਵ ਜੀ ਦੇ ਖੱਬੇ ਅੰਗ ਜਾ ਬਿਰਾਜੀ।)

ਮਾਰਕੰਡੇ ਪੁਰਾਨੇ ਸ੍ਰੀ ਚੰਡੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਉਕਤਿ ਬਿਲਾਸ॥

ਤ੍ਰਿਤੀਆ ਧਿਆਇ॥

ਛੰਤ ਪੜ

ਲੋਪ ਚੰਡਕਾ ਹੋਇ ਗਈ ਸੁਰਪਤਿ ਕੋ ਦੇ ਰਾਜ॥

ਦਾਨਵ ਮਾਰ ਅਭੇਖ ਕਰਿ ਕੀਨੇ ਸੰਤਨ ਕਾਜ॥

(ਸੂਰਗ ਦਾ ਰਾਜ ਇੰਦ੍ਰ ਨੂੰ ਦੇ ਕੇ ਦੁਰਗਾ ਲੋਪ ਹੋ ਗਈ। ਦੈਤਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ ਉਹਨਾਂ ਮਲੀਆ ਮੇਟ ਕਰ ਦਿੱਤਾ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਕੰਮ ਕੀਤੇ ਹਨ।)

ਸਵੈਯਾ

ਯਾਤੇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਭਏ ਹੈ ਮਹਾ ਮੁਨਿ ਦੇਵਨ ਕੇ ਤਪ ਮੈ ਸੁਖ ਪਾਵੈ।

(ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰਿਸ਼ੀ ਮੁਨੀ ਖੁਸ਼ ਹੋਏ ਹਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੇ ਤਪ ਤੇਜ਼ ਨਾਲ ਪ੍ਰਤਾਪ ਵਿੱਚ ਸਾਰੇ ਸੁਖ ਪਾਂਦੇ ਹਨ।)

ਜਗਯ ਕਰੈ ਇਕ ਬੇਦ ਰਚੈ ਤਵ ਤਾਪ ਹਰੈ ਮਿਲਿ ਧਿਆਨਹਿ ਲਾਵੈ।

(ਕਈ ਇਕ ਜੱਗ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਕਈ ਇਕ ਵੇਦ (ਰਚੈ) ਪੜ੍ਹਦੇ ਹਨ, ਅਤੇ (ਭਵ) ਤਾਪ, ਜਨਮ ਮਰਨ ਦੇ ਦੁਖ (ਹਰੈ) ਨਾਸ਼ ਕਰਨ ਅਤੇ ਹਰੀ ਨੂੰ ਮਿਲਨ ਲਈ ਉਸ ਦੇ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਮਨ ਨੂੰ ਲਾਉਂਦੇ ਹਨ।)

ਝਾਲਰ ਤਾਲ ਮ੍ਰਿਦੰਗ ਉਪੰਗ ਰਬਾਬ ਲੀਏ ਸੁਰ ਸਾਜ ਮਿਲਾਵੈ।

(ਛੈਣੇ, ਕੈਸੀਆਂ, ਮਿੰਦੰਗ, ਢੋਲਕ, ਰਬਾਬ ਲਏ ਹੋਏ ਦੇਵਤੇ ਇਹਨਾਂ ਸਾਜਾਂ ਦੀ ਸੁਰ ਨੂੰ ਮਿਲਾਉਂਦੇ ਹਨ।)

ਕਿੰਨਰ ਗੰਧ੍ਰਬ ਗਾਨ ਕਰੈ ਅਨਿ ਜਛ ਅਪੱਛਰ ਨਿਰਤ ਦਿਖਾਵੈ।

(ਕਿੰਨਰ ਤੇ ਜਛ, ਅਤੇ ਗੰਧ੍ਰਬ ਗਾਯਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ (ਅਨਿ = ਸਮੂਹ) ਸਾਰੀਆਂ ਅਪੱਛਰਾਂ ਨਾਚ ਕਰਕੇ ਦਿਖਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ।)

ਸੰਖਨ ਕੀ ਧੁਨ ਘੰਟਨਿ ਕੀ ਕਰਿ ਫੂਲਨ ਕੀ ਬਰਖਾ ਬਰਖਾਵੈ।

(ਸੰਖਾਂ ਦੀ ਤੇ ਘੰਟਿਆਂ ਦੀ ਧੁੰਨ ਗੁੰਜਾਰ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਫੁਲਾਂ ਦੀ

ਬਰਖਾ ਬਰਖਾਉਂਦੇ ਹਨ।)

ਆਰਤੀ ਕੋਟ ਕਰੈ ਸੁਰ ਸੁੰਦਰ ਪੇਖ ਪੁਰੰਦਰ ਕੇ ਬਲਿ ਜਾਵੈ।

(ਕਰੋੜਾਂ ਸੁੰਦਰ ਦੇਵਤੇ ਆਰਤੀ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ (ਪੁਰੰਦਰ) ਇੰਦ੍ਰ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਉਸ ਤੋਂ ਕੁਰਬਾਨ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।)

ਇਸ ਅਰਥ ਵਿਚਾਰ ਤੋਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਸਿਧ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਆਰਤੀ ਇੰਦ੍ਰ ਦੇਵਤਾ ਦੀ ਹੈ।

ਗੁਰਬਾਣੀ ਕਹਿੰਦੀ ਹੈ ਇੰਦ੍ਰ ਇਕੋ ਇੱਕ ਹਸਤੀ ਜੋਤਿ ਰੂਪ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਸਦਜੀਵਤ ਨੇ ਉਪਾਇਆ ਤੇ ਹੁਕਮ ਵਿੱਚ ਕਰਮ ਜਾਲ ਵਿੱਚ ਪੈ ਕੇ ਜਨਮ ਮਰਨ ਦੇ ਗੋੜ ਕੱਢ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਕੋਈ ਗੁਰਸਿੱਖ ਜਿਸਨੂੰ ਉਪਰ ਦਿੱਤੀ ਵਿਚਾਰ ਸਮਝ ਆ ਜਾਵੇਗੀ, ਇਹ ਆਰਤੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਪੜ੍ਹੇਗਾ। ਨਾ ਛੈਣੇ ਕੈਂਚੀਆਂ ਰਬਾਬ ਢੋਲਕ ਨਾਲ ਇੰਦ੍ਰ ਦੀ ਆਰਤੀ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹ ਕੇ, ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਉਤੇ ਫੁਲਾਂ ਦੀ ਬਰਖਾ ਕਰੇਗਾ।

ਸਿੱਖ ਤਾਂ ਇਕੋ ਇੱਕ ਹਸਤੀ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਤੇ ਗੁਰਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਦੀ ਉਸਤਤਿ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਦੂਜਿਆਂ ਦੀ ਉਸਤਤਿ, ਆਰਤੀ, ਜਨਮ ਮਰਨ ਦੇ ਗੋੜ ਵਿੱਚ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਇੰਦ੍ਰ ਦੀ ਆਰਤੀ, ਜਨਮ ਮਰਨ ਦੇ ਗੋੜ ਵਿੱਚ ਹੀ ਰਖੇਗੀ। ਵੇਦਾਂ ਸ਼ਾਸਤਰਾਂ ਨੂੰ, ਦੇਵੀ ਦੇਵਤਿਆਂ ਨੂੰ ਮੰਨਣ ਵਾਲੇ ਤੇ ਮੂਰਤੀ ਪੂਜਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਮੰਦਰਾਂ ਵਿੱਚ ਇੰਦਰ ਦੀ ਆਰਤੀ, ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਧਰਮ ਦੇ ਅਕੀਦੇ ਦੇ ਅਨੁਕੂਲ ਹੈ।

ਗੁਰਸਿੱਖ ਇਕ ਸਦੈਵੀ ਹਸਤੀ ਸਤਯ ਸਰੂਪ ਦੀ ਆਰਤੀ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਉਚਾਰੀ ਆਰਤੀ :

ਗਗਨ ਮੈ ਥਾਲੁ ਰਵਿ ਚੰਦੁ ਦੀਪਕ ਬਨੇ ਤਾਰਿਕਾ ਮੰਡਲ ਜਨਕ ਮੋਤੀ ॥

ਧੂਪੁ ਮਲਆਨਲੋ ਪਵਣੁ ਚਵਰੋ ਕਰੇ ਸਗਲ ਬਨਰਾਇ ਫੂਲਿਤ ਜੋਤੀ ॥

ਕੈਸੀ ਆਰਤੀ ਹੋਇ ਭਵ ਖੰਡਨਾ ਤੇਰੀ ਆਰਤੀ ॥

ਅਨਹਤਾ ਸਬਦ ਵਾਜੰਤ ਭੇਰੀ ॥

(ਪੰਨਾ 663, ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ)

(ਜਨਮ ਮਰਨ ਦਾ ਗੋੜ ਕਟਣ ਵਾਲੇ ਸੁਆਮੀ, ਇਕੋ ਇੱਕ ਹਸਤੀ ਜੋਤਿ ਰੂਪ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਜੀ, ਤੁਹਾਡੀ ਆਰਤੀ ਸਿਸ਼ਟੀ ਵਿੱਚ ਸਦਾ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ, ਅਨਹਦ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਧੁੰਨ ਲਗਾਤਾਰ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਅਨੇਕਾਂ ਮਨਮੋਹਕ ਸੰਗੀਤਕ ਬਿਨ ਵਜਾਈਆਂ ਧੁੰਨਾਂ ਹਨ। (ਜੋਤਿ ਰੂਪ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ, ਇਹਨਾਂ ਸ਼ਬਦ

ਪੁੰਨਾਂ ਰਾਹੀਂ ਸੰਸਾਰ ਵਿੱਚ ਪਸਰਿਆ ਹੈ।) ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਰੂਪ ਰੰਗ ਬਨਸਪਤੀ ਫੁਲ ਆਦਿ ਪਰਮੇਸਰ ਦੇ ਹੀ ਰੂਪ ਹਨ, ਇਹ ਸਭ ਰੂਪ ਰੰਗ ਸਦਾ ਨਿਰਗੁਣ ਬ੍ਰਹਮ ਦੀ ਆਰਤੀ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਹ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ਆਰਤੀ ਹੈ।)

ਜਗਨਨਾਥ ਪੁਰੀ ਦੇ ਮੰਦਰ ਵਿੱਚ ਆਰਤੀ ਕਰ ਰਹੇ ਪੰਡਤਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਸ਼ਾਮਲ ਨਹੀਂ ਹੋਏ। ਉਥੇ ਪੰਡਤਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਰਾਹੀਂ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਦੀ ਆਰਤੀ ਸਦਾ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ। ਵੇਦਮਤ ਤੇ ਗੁਰਮਤਿ ਵਿੱਚ ਭੇਦ ਸਪਸ਼ਟ ਹੈ।

ਪਦਾ ੨੨੯ (ਪੰਨਾ 99, ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ)

ਕਬਿਤ ਪ੍ਰਥਮ ਮਧੁਕੈਟ ਮਦ ਮਥਨ ਮਹਿਖਾਸੁਰੈ ਮਾਨ ਮਰਦਨ

ਕਰਨ ਤਰਨ ਬਰ ਬੰਡ ਕਾ॥ ਧੂਮ੍ ਦ੍ਰਿਗ ਧਰੁਨ ਧਰ॥

ਧੂਰ ਪਾਨੀ ਕਰਨ ਚੰਡ ਅਰੁ ਮੁੰਡ ਕੇ ਮੁੰਡ ਖੰਡ ਖੰਡ ਕਾ॥

ਰਕਤ ਬੀਜ ਹਰਨ ਰਕਤ ਭੱਛਨ ਕਰਨ ਦਰਨ

ਅਨ ਸੁੰਭ ਰਨ ਰਾਰ ਰਿਸ ਮੰਡਕਾ॥

ਸੁੰਭ ਬਲ ਧਾਰ ਸੰਘਾਰ ਕਰਵਾਰ ਕਰ ਸਕਲ ਖਲੁ

ਅਸੁਰ ਦਲ ਜੈਤ ਜੈ ਚੰਡਕਾ॥

(ਸੋ ਪਹਿਲੇ ਮਧੁਕੈਟ ਦੇ ਹੰਕਾਰ ਨੂੰ ਤੋੜਨ ਵਾਲੀ ਹੈ, ਫਿਰ ਮਹਿਖਾਸੁਰ ਦੇ ਮਾਨ ਨੂੰ ਮਰਦਨ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਹੈ ਅਤੇ ਵਰ ਦੇ ਵੰਡਨ ਨੂੰ ਫੁਰਤੀਲੀ ਹੈ। ਜੋ ਡੰਡ ਰੋਲੀ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਧੂਮ੍ ਦ੍ਰਿਗ ਨੂੰ ਧਰਤੀ ਪਰ ਪਟਕਾਉਣ ਵਾਲੀ ਹੈ ਅਤੇ ਦੈਤ ਤੇ ਮੁੰਡ ਦੇ ਸਿਰਾਂ ਨੂੰ ਦੋ ਟੋਟੇ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਹੈ। ਜੋ ਰਕਤ ਬੀਜ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਲੀ ਹੈ, ਲਹੂ ਪੀਣ ਵਾਲੀ ਹੈ...ਉਸ ਦੁਰਗਾ ਦੀ ਜੈ ਹੋਵੇ।)

ਛੰਦ ੨੩੧

ਮਾਰਕੰਡੇ ਪੁਰਾਨ ਦੇ ਚੰਡੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਬਿਲਾਸ ਦਾ ਅਠਵਾਂ ਅਧਿਆਏ।

ਦੇਹ ਸਿਵਾ ਬਰ ਮੋਹਿ ਇਹੈ

(ਸਿਵਾ ਦੇ ਅਰਥ ਹਨ ਸ਼ਿਵ ਦੀ ਪਤਨੀ ਚੰਡੀ/ਦੁਰਗਾ/ਕਾਲੀ)

ਸੁਭ ਕਰਮਨ ਤੇ ਕਬਹੂ ਨ ਟਰੋ॥

ਨ ਡਰੋ ਅਰਿ ਸੋ ਜਬ ਜਾਇ ਲਰੋ,

ਨਿਸਚੈ ਕਰਿ ਅਪਨੀ ਜੀਤ ਕਰੋ॥

ਅਰੁ ਸਿਖ ਹੋ ਆਪਨੇ ਹੀ ਮਨ ਕੋ ਕਉ,

ਇਹ ਲਾਲਚ ਹਉ ਗੁਨ ਤਉ ਉਚਰੋ॥

ਜਬ ਆਵ ਕੀ ਅਉਧ ਨਿਦਾਨ ਬਨੈ,

ਅਤਿ ਹੀ ਰਨ ਮੈ ਤਬ ਜੁਝ ਮਰੋ॥

ਇਹ ਸਵੈਯਾ ਸ੍ਰੀ ਮਾਰਕੰਡੇ ਚੰਡੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਬਧਹਿ ਅਠਵੇਂ ਧਿਆਇ ਵਿੱਚ ਹੈ। ਸਿਆਮ ਕਵੀ ਨੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਅਵਤਾਰ ਦੇ 2489ਵੇਂ ਅੰਕ ਵਿੱਚ ਵੀ ਵਰ ਮੰਗਿਆ ਹੈ। (ਪੰਨਾ 570, ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ)

ਛਤ੍ਰੀ ਕੋ ਪੂਤ ਹੋ ਬਾਮਨ ਕੋ ਨਹਿ, ਕੈ ਤਪੁ ਆਵਤ ਹੈ ਜੁ ਕਰੋ॥

ਅਰ ਅਉਰ ਜੰਜਾਰ ਜਿਤੋ ਗ੍ਰਹ ਕੋ, ਤੋਹਿ ਤਿਆਗ ਕਹਾ ਚਿਤ ਤਾਮੈ ਧਰੋ॥

ਅਬ ਗੀਝਕੈ ਦੇਹੁ ਵਹੈ ਹਮ ਕਉ, ਜੋਉ ਹਉ ਬਿਨਤੀ ਕਰ ਜੋਰ ਕਰੋ॥

ਜਬ ਆਉ ਕੀ ਅਉਧ ਨਿਧਾਨ ਬਨੈ, ਅਤਿ ਹੀ ਰਨ ਮੈ ਤਬ ਜੁਝ ਮਰੋ॥

ਪਾ:10 ਛਤ੍ਰੀ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਨਹੀਂ ਸਨ। ਗੁਰਮਤਿ ਅਨੁਸਾਰ ਵਰਣਵੰਡ ਦਾ ਭੇਤ ਮੁੱਕ ਚੁੱਕਾ ਸੀ।

ਇਸ ਸਵੈਯੇ ਵਿੱਚ ਇਹ ਵਰ ਸ਼ਿਵਪਤਨੀ ਨੇ ਸ਼ਿਵਾ ਤੋਂ ਮੰਗਿਆ ਹੈ।

ਚੰਡੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਚਲਦਾ ਪ੍ਰਸੰਗ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਮਹਾਕਾਲ ਕਾਲੀ ਦੁਰਗਾ, ਸ਼ਿਵ ਦੀ ਕਥਾ, ਜੰਗ ਤੇ ਉਸਤਤਿ ਹੈ। ਕਵੀ ਉਸ ਤੋਂ ਹੀ ਵਰ ਮੰਗਦਾ ਹੈ ਤੇ ਇਸ ਦੇ ਹੀ ਗੁਣ ਉਚਾਰਨ ਕਰਨਾ ਮੰਗਦਾ ਹੈ।

‘ਦੇਹ ਸਿਵਾ ਬਰ ਮੁਹਿ ਇਹੈ’ ਵਾਲਾ ਸਵੈਯਾ ਅਸੀਂ ਇਹ ਸਮਝ ਕੇ ਪੜ੍ਹਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਪਾ:10 ਦੀ ਰਚਨਾ ਹੈ। ਇਸ ਭੁੱਲ ਵਿੱਚ ਅਸੀਂ ਦੁਰਗਾ ਕੋਲੋਂ ਵਰ ਮੰਗਦੇ ਹਾਂ, ਇਸ ਸਵੈਯੇ ਦਾ ਪਾਠ ਤੇ ਕੀਰਤਨ ਵੀ ਕਰਦੇ ਹਾਂ। ਇਸ ਕਾਰਨ ਸਾਡੇ ਵਿੱਚ ਲਹੂ ਪੀਣ ਵਾਲੀ ਤੇ ਖੋਪਰੀਆਂ ਦੇ ਹਾਰ ਪਾਉਣ ਵਾਲੀ ਦੁਰਗਾ ਦੇ ਹਿੰਸਾ ਦੇ ਗੁਣ ਗੁਰਸਿੱਖ ਵਿਚ ਆ ਜਾਣਗੇ ਤੇ ਉਹ ਆਤਕਵਾਦੀ ਬਣ ਜਾਣਗੇ। 10 ਪਾਤਸ਼ਾਹੀਆਂ ਨੇ ਨਾਮ ਜਪਾ ਕੇ ਖਾਲਸੇ ਨੂੰ ਨਿਰਭੈ ਯੋਧਾ ਬਣਾਇਆ ਸੀ। ਖਾਲਸਾ ਜੰਗਾ ਵਿੱਚ ਜੁਝਿਆ ਤੇ ਦਇਆਵਾਨ ਵੀ ਰਿਹਾ। ਭਾਈ ਘਨੈਯਾ ਨੇ ਦੁਸ਼ਮਨਾ ਨੂੰ ਵੀ ਪਾਣੀ ਪਿਲਾਇਆ ਤੇ ਮਲੂਮ ਪੱਟੀ ਕੀਤੀ।

ਗੁਰਬਾਣੀ ਉਪਦੇਸ਼

ਮਹਾ ਮਾਈ ਕੀ ਪੂਜਾ ਕਰੈ ॥ ਨਰ ਸੈ ਨਾਰਿ ਹੋਇ ਅਉਤਰੈ ॥

ਤੂ ਕਹੀਅਤ ਹੀ ਆਦਿ ਭਵਾਨੀ ॥

ਮੁਕਤਿ ਕੀ ਬਰੀਆ ਕਹਾ ਛਪਾਨੀ ॥

(ਪੰਨਾ 874, ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ)

ਚੰਡੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਦੇ ਅਠਵੇਂ ਧਿਆਇ ਵਿੱਚ ਚੰਡੀ, ਦੇਵੀ, ਸ਼ਿਵਪਤਨੀ, ਸ਼ਿਵਾ, ਦੁਰਗਾ, ਭਵਾਨੀ ਦੀ ਉਸਤਤਿ ਹੈ।

ਛੰਤ ੨੫੭ (ਪੰਨਾ 118, ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ)

ਅਬ ਚੰਡੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਉਸਤਤਿ ਬਰਨਨੰ॥ ਭੁਜੰਗ ਪ੍ਰਯਾਤ ਛੰਦ॥
ਭਰੇ ਜੋਗਣੀ ਪੱਤ੍ਰ ਚਓਸਠ ਚਾਰੰ॥ ਚਲੀ ਠਾਮ ਠਾਮੰ ਡਕਾਰੇ ਡਕਾਰੰ॥
ਭਰੇ ਨੇਹ ਗਏ ਬੰਕ ਬੰਕੰ॥ ਰੁਲੇ ਸੂਰਬੀਰੰ ਅਹਾੜੰ ਨਿਸੰਕੰ॥

(ਬੰਕੰ = ਛੋਟੀਆਂ ਗਿਰਝਾਂ। ਚੌਸਠ ਜੋਗਣੀਆਂ ਨੇ (ਚਾਰੰ) ਨਕੋ ਨਕੋ ਖਪਰ (ਲਹੂ ਦੇ) ਭਰੇ ਹਨ। ਡਕਾਰ ਤੇ ਡਕਾਰ ਮਾਰਦੀਆਂ ਹੋਈਆਂ, ਆਪੋ ਆਪਣੀਆਂ ਜਗ੍ਹਾ ਜਗ੍ਹਾ ਨੂੰ ਤੁਰੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਨੇਹ ਦੇ ਭਰੇ ਹੋਏ ਕਾਂ ਤੇ ਗਿਰਝ ਘਰ ਨੂੰ ਚਲੇ ਗਏ ਹਨ। ਰਣ ਭੂਮੀ ਵਿੱਚ ਸੂਰਬੀਰ ਨਿਸੰਗ ਰੁਲ ਰਹੇ ਹਨ।)

ਛੰਤ ੨੫੮

ਚਲੇ ਨਾਰਦਉ ਉ ਹਾਥ ਬੀਨਾ ਸੁਹਾਏ॥
ਬਨੇ ਬਾਰਦੀ ਡੰਕ ਡਉਰੂ ਬਜਾਏ॥
ਗਿਰੇ ਬਾਜਿ ਗਾਜੀ ਗਜੀ ਬੀਰਖੇਤੰ॥
ਰੁਲੇ ਤੱਛ ਮੁਛੰਨਚੇ ਭੂਤ ਪ੍ਰੇਤੰ॥

(ਉਹ ਨਾਰਦ ਭੀ ਚਲਾ ਗਿਆ, ਜਿਸ ਦੇ ਹੱਥ ਵਿੱਚ ਬੀਨਾ ਸੋਭਦੀ ਹੈ। ਸਜੇ ਹੋਏ (ਬਾਰਦ) ਬਲਦ ਵਾਲਾ ਸ਼ਿਵ ਜੀ ਭੀ ਡੁਕ ਡੁਕ ਡਉਰੂ ਵਜਾਉਂਦਾ ਚਲਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਰਣਭੂਮੀ ਵਿੱਚ ਬਾਜੀ, ਘੋੜਿਆਂ, ਵਾਜੇ ਗਾਜੀ ਤੇ (ਗਜਬੀਰ), ਹਾਥੀਆਂ ਵਾਲੇ ਸੂਰਮੇ ਡਿੱਗ ਪਏ ਹਨ। ਵੱਡੇ ਟੁਕੇ ਮਰਦੇ ਰੁਲ ਰਹੇ ਹਨ ਅਤੇ ਭੂਤ ਪ੍ਰੇਤ ਨੱਚ ਰਹੇ ਹਨ।)

ਸਾਡੇ ਕੁਝ ਵਿਦਵਾਨ ਇਸਨੂੰ ਬਹੁਤ ਗੌਰਵਮਈ ਸਾਹਿਤ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਯੋਗ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਇਹ ਸਾਹਿਤ ਸਭਿਅਤਾ, ਇਤਿਹਾਸ ਉਤੇ ਸਾਨੂੰ ਮਾਣ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਵੇਦਾਂ ਸ਼ਾਸਤਰਾਂ ਨੂੰ ਮੰਨਨ ਵਾਲਿਆਂ ਲਈ ਇਹ ਪੁਰਾਤਨ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤੀ ਹੈ, ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਤੇ ਗੌਰਵ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਇਸ ਸਾਰੀ ਪੁਰਾਤਨ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤੀ ਦਾ ਖੰਡਨ ਕੀਤਾ ਤੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਨੇ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਇਕ ਨਵਾਂ ਸਚਾ ਸੁੱਚਾ, ਨਿਯਾ ਪੂਰਨ, ਇਤਿਹਾਸ ਤੇ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤੀ ਬਖਸ਼ੀ।

ਛੰਤ ੨੫੯

ਨਚੇ ਬੀਰ ਬੈਤਾਲ ਅੱਧੰ ਕਮੱਧੰ॥ ਬਧੇ ਬੱਧ ਗੋਪਾ ਗੁਲਿਤ੍ਰਾਣ ਬਧੰ॥
ਭਏ ਸਾਧੁ ਸੰਬੂਭ ਭੀਤੰ ਅਭੀਤੇ॥ ਨਮੋ ਲੋਕ ਮਾਤਾ ਭਵੇ ਸਤ੍ਰ ਜੀਤੰ॥
(ਬੀਰ ਬੈਤਾਲ ਤੇ ਅੱਧੇ ਹੋਏ ਧੜ ਨੱਚ ਰਹੇ ਹਨ, ਜਿੰਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਵੈਰੀ ਨੂੰ ਬੱਧ (ਮਾਰਨ ਵਾਸਤੇ) ਹਥਾਂ ਨਾਲ ਗੋਪੀਏ ਬਧੇ ਹੋਏ ਹਨ ਅਤੇ ਹਥਾਂ ਉਤੇ ਗੁਲਿਸਤਾਨ (ਦਸਤਾਨੇ) ਬਧੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਜਗਤ ਮਾਤਾ ਦੁਰਗਾ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ ਜਿਸ ਨੇ ਭਲੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਵੈਰੀ ਜਿੱਤੇ ਹਨ।)

ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਧਰਮ ਹਿਤ ਜੰਗਾਂ ਵਿੱਚ ਭਾਈ ਘਨਈਆ ਜ਼ਖਮੀ ਮੁਗਲਾਂ ਤੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਬਿਨਾ ਮਜ਼ਹਬ ਦੇ ਵਿਤਕਰੇ ਪਾਣੀ ਪਿਲਾਉਂਦੇ ਸੀ ਤੇ ਮਲਹਮ ਪੱਟੀ ਕਰਦੇ ਸੀ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਭਾਈ ਘਨਈਆ ਨੂੰ ਸਾਬਾਸ ਦਿੱਤੀ ਤੇ ਮਾਨਵਤਾ ਦਾ ਸਬਕ ਦਿੱਤਾ।

ਛੰਤ ੨੬੦

ਪੜੈ ਮੂੜ ਯਾਕੋ ਧਨੰ ਧਾਮ ਬਾਢੇ॥
ਸੁਨੈ ਸੂਮ ਸੋਫੀ ਲਰੈ ਜੁਧ ਗਾਢੇ॥
ਜਗੈ ਰੈਣ ਜੋਗੀ ਜਪੈ ਜਾਪ ਯਾਕੋ॥
ਧਰੈ ਪਰਮ ਜੋਗੰ ਲਹੈ ਸਿਧਤਾ ਕੋ॥

(ਜੋ ਮੂਰਖ ਭੀ ਇਸ ਚਰਿਤ੍ਰ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹੇਗਾ, ਉਸਦੇ ਘਰ ਧਨ ਵੱਧੇਗਾ। ਜੋ ਮਹਾਂ ਕਾਇਰ ਭੀ ਇਸ ਚਰਿਤ੍ਰ ਨੂੰ ਸੁਣੇਗਾ, ਉਸ ਵਿੱਚ ਬੀਰ ਰਸ ਜਾਗੇਗਾ ਅਤੇ ਉਹ ਮਹਾ ਜੰਗ ਵਿੱਚ ਅੱਗੇ ਹੋ ਕੇ ਲੜੇਗਾ। ਜੋ ਜੋਗੀ ਇਸ ਨਾਮ ਨੂੰ ਜਪੇਗਾ, ਦੁਰਗਾ ਨੂੰ ਧਿਆਏਗਾ, ਉਹ ਸਿਧਤਾ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲਏਗਾ।)

ਸ਼ਾਇਦ ਸਾਡੇ ਵਿਦਵਾਨ ਇਸੇ ਲਈ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਬਾਣੀ ਪਾ:੧੦ ਦੀ ਹੈ, ਤੇ ਬੀਰ ਰਸ ਜਗਾਉਣ ਲਈ ਹੈ। ਸਾਰੀ ਰਚਨਾ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਪੜ੍ਹੀਏ ਤਾਂ ਇਹ ਸਾਰੀ ਗੁਰਉਪਦੇਸ਼ ਵਿਰੁਧ ਹੈ, ਤੇ ਕਿਸੇ ਕਵੀ ਦੀ ਰਚਨਾ ਹੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ।

ਛੰਤ ੨੬੨

ਦੋਹਰਾ
ਜੇ ਜੇ ਤੁਮਰੇ ਧਿਆਨ ਕੋ ਨਿਤ ਉਠਿ ਧਿਐਹੈ ਸੰਤ॥
ਅੰਤ ਲਹੈਗੇ ਮੁਕਤਿ ਫਲ ਪਾਵਹਿਗੇ ਭਗਵੰਤ॥

(ਹੇ ਦੁਰਗਾ ਮਾਂ, ਸ਼ਕਤੀ ਰੂਪ ਜਿਹੜੇ ਜਿਹੜੇ ਸੰਤ, ਰੋਜ਼ ਉਠ ਕੇ ਤੇਰੇ ਧਿਆਨ ਨੂੰ ਧਰਨਗੇ, ਉਹ ਅੰਤ ਨੂੰ ਮੁਕਤ ਰੂਪ ਫਲ ਲੱਭ ਲੈਣਗੇ, ਤੇ ਭਗਵੰਤ ਵਿੱਚ ਅਭੇਦਤਾ ਪਾ ਲੈਣਗੇ।)

ਇਸ ਦੋਹਰੇ ਵਿੱਚ ਦੁਰਗਾ ਮਾਂ ਨੂੰ ਧਿਆਉਣ ਵਾਲੇ ਕਵੀ ਨੇ ਦੁਰਗਾ ਨੂੰ ਭਗਵੰਤ ਕਿਹਾ ਹੈ। ਇਸ ਦੋਹਰੇ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਣ ਵਾਲੇ ਦੁਰਗਾ ਨੂੰ ਹੀ ਪਾਉਣਗੇ।

ਗੁਰਬਾਣੀ ਨੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨੂੰ ਭਗਵੰਤ ਕਿਹਾ ਹੈ।

ਵਾਰ ਸ੍ਰੀ ਭਗਉਤੀ ਜੀ ਕੀ

(ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਪੰਨਾ 119)

ੴ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫਤਹ॥ ਸ੍ਰੀ ਭਗਉਤੀ ਜੀ ਸਹਾਇ॥

ਵਾਰ ਸ੍ਰੀ ਭਗਉਤੀ ਜੀ ਕੀ॥ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ੧੦॥

ਭੂਮਿਕਾ

ਇਸ ਭਗਉਤੀ ਕੀ ਵਾਰ ਵਿੱਚ, ਕਵੀ ਨੇ ਦੇਵੀ ਭਗਉਤੀ ਦੇ ਰਾਖਸਾਂ ਨਾਲ ਜੰਗ ਅਤੇ ਰਾਖਸਾਂ ਦੇ ਸੰਘਾਰ ਦਾ ਵਰਣਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। 'ੴ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫਤਹ' ਲਿਖ ਕੇ ਕਵੀ ਸ੍ਰੀ ਭਗਉਤੀ ਤੋਂ ਸਹਾਇਤਾ ਦਾ ਜਾਚਕ ਹੈ।

ਪ੍ਰਿਥਮ ਭਗਉਤੀ ਸਿਮਰਿ ਕੈ ਗੁਰ ਨਾਨਕ ਲਈ ਧਿਆਇ॥

ਕਵੀ ਦਾ ਇਸ਼ਟ ਭਗਉਤੀ ਹੈ। ਆਪਣੇ ਇਸ਼ਟ ਨੂੰ ਸਿਮਰ ਕੇ ਕਵੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦਾ ਧਿਆਨ ਧਰਦਾ ਹੈ।

ਫਿਰ ਅੰਗਦ ਗੁਰ ਤੇ ਅਮਰਦਾਸ ਰਾਮਦਾਸੈ ਹੋਈ ਸਹਾਇ॥

ਅਰਜਨ ਹਰਿ ਗੋਬਿੰਦ ਨੂੰ ਸਿਮਰੋ ਸ੍ਰੀ ਹਰਿ ਰਾਇ॥

ਸ੍ਰੀ ਹਰਿ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਧਿਆਈਐ ਜਿਸੁ ਡਿਠੇ ਸਭ ਦੁਖ ਜਾਇ॥

ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਸਿਮਰੀਐ ਘਰਿ ਨਉ ਨਿਧਿ ਆਵੈ ਧਾਇ॥

ਸਭ ਥਾਈ ਹੋਇ ਸਹਾਇ॥

ਜੋ ਮਨੁੱਖ ਭਗਉਤੀ ਨੂੰ ਜਾਣੇ ਅਨਜਾਣੇ ਸਿਮਰਦੇ ਹਨ, ਉਹਨਾਂ ਵਿੱਚ ਭਗਉਤੀ ਦੇ ਕਰੂਰ ਰੂਪ, ਹਿੰਸਕ ਗੁਣ ਜ਼ਰੂਰ ਆ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਭਗਉਤੀ ਵਿੱਚ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਤੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਦਇਆ ਤੇ ਖਿਆ ਦੇ ਗੁਣ ਨਹੀਂ ਹਨ।

ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਜੋਤੀ ਜੋਤਿ ਸਮਾਉਣ ਤੋਂ ਬਾਦ, ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਸਿਰਾਂ ਦੇ ਮੁੱਲ ਮੁਗਲੀਆ ਸਰਕਾਰ ਦਿੰਦੀ ਸੀ। ਇਕੱਲਾ ਇਕੱਲਾ ਯਾ ਦੋ ਦੋ ਸਿੱਖ ਜੰਗਲਾਂ ਵਿੱਚ ਭੁੱਖੇ ਘੁੰਮਦੇ ਸਨ। ਉਹ ਗੁਰਬਾਣੀ ਪੜ੍ਹਦੇ ਸਨ ਤੇ ਗੁਰੂ

ਨਾਨਕ ਤੇ ਗੁਰਮੰਤ੍ਰ ਨਾਮ (ਵਾਹਿਗੁਰੂ) ਨੂੰ ਸਿਮਰਦੇ ਸਨ। ਉਹਨਾਂ ਧਰਮ ਨਹੀਂ ਹਾਰਿਆ, ਕੇਸਾਂ ਨੂੰ ਜਾਨ ਤੋਂ ਵੱਧ ਸੰਭਾਲਿਆ। ਉਹ ਆਪਣੀ ਜਾਨ ਤਲੀ ਤੇ ਰੱਖ ਕੇ, ਦੀਨ ਦੁਖੀਆਂ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ, ਬਿਨਾ ਲਿਹਾਜ਼ ਮਜ਼ਹਬ ਦੇ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਉਹ ਦਯਾਵਾਨ ਸਨ, ਉਹਨਾਂ ਵਿੱਚ ਦਇਆ ਤੇ ਖਿਮਾ ਦੇ ਗੁਣ ਸਨ, ਸੱਚ ਆਚਾਰ ਸੀ।

ਸਾਡੀ ਅੱਜ ਦੀ ਅਰਦਾਸ ਦਾ ਮੁੱਢ ਪ੍ਰਿਥਮ ਭਗਉਤੀ ਸਿਮਰਿ ਕੇ ਹੈ।

ਇਹ ਸਭ ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਮਤ ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ ਅਰਦਾਸ ਜੋ ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਵਿੱਚ ਲਿਖੀ ਹੈ, ਭਗਉਤੀ ਅੱਗੇ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਬਖਸ਼ਦ ਹਨ, ਭੁੱਲਾਂ ਬਖਸ਼ ਦਿੰਦੇ ਹਨ।

ਪਰ ਹੁਣ ਇਤਨੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਤੋਂ ਬਾਦ ਭੁੱਲ ਕਰੀ ਜਾਣਾ, ਬਖਸ਼ਨ ਲਾਇਕ ਭੁੱਲ ਨਹੀਂ। ਪਹਿਲਾਂ ਅਸੀਂ ਆਪਣੀ ਭੁੱਲ ਨੂੰ ਸੁਧਾਰੀਏ ਤਾਂ ਹੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਬਖਸ਼ ਦੇਣਗੇ। ਸਿੱਖ ਪੰਥ ਅੱਗੇ ਇਹ ਵੱਡੀ ਚੁਣੌਤੀ ਹੈ। ਇਸ ਪੱਖ ਨੂੰ ਗੰਭੀਰਤਾ ਨਾਲ ਵਿਚਾਰਨ ਤੇ ਸੋਧਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ।

ਇਸ ਚਲਦੀ ਰਚਨਾ ਵਿੱਚ ਅਰਦਾਸ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਕਵੀ ਲਿਖਦਾ ਹੈ -

ਛੰਤ ੪

(ਪੰਨਾ 119, ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ)

ਪਉੜੀ ਇਕ ਦਿਹਾੜੇ ਨੁਵਣ ਆਈ ਦੁਰਗਸ਼ਾਹ॥

ਇੰਦ੍ਰ ਬ੍ਰਿਥਾ ਸੁਣਾਈ ਅਪਣੇ ਹਾਲ ਦੀ॥ ...

ਛੀਨ ਲਈ ਠੁਕਰਾਈ ਸਾਤੇ ਦਾਨਵੀ॥

ਲੋਕੀ ਤਿਹੀ ਫਿਰਾਈ ਦੋਹੀ ਆਪਣੀ॥

ਦਿਤੈ ਦੇਵ ਭਜਾਈ ਸਭਨਾ ਰਾਖਸ਼ਾਂ॥

ਕਿਨੈ ਨ ਜਿੱਤਾ ਜਾਈ ਮਰਖੇ ਦੈਤ ਨੂੰ॥

ਤੇਰੀ ਸਾਮ ਤਕਾਈ ਦੇਵੀ ਦੁਰਗਸ਼ਾਹ॥ (4)

ਪਉੜੀ ਛੰਤ ੫੫

(ਪੰਨਾ 127, ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ)

ਸੁੰਭ ਨਿਸੁੰਭ ਪਠਾਇਆ ਜਮ ਦੇ ਧਾਮ ਨੋ॥

ਇੰਦ੍ਰ ਸਦਿ ਬੁਲਾਇਆ ਰਾਜ ਅਭਿਖੇਖ ਨੋ॥

ਸਿਰ ਪਰ ਛਤ੍ਰ ਫਿਰਾਇਆ ਰਾਜੇ ਇੰਦ੍ਰ ਦੈ॥

ਚਉਦੀ ਲੋਕਾ ਛਾਇਆ ਜਸੁ ਜਗਮਾਤ ਦਾ॥

ਦੁਰਗਾ ਪਾਠ ਬਣਾਇਆ ਸਭੇ ਪਉੜੀਆ॥

ਫੇਰ ਨ ਜੂਨੀ ਆਇਆ ਜਿਨ ਇਹ ਗਾਇਆ॥

ਵਾਰ ਸ੍ਰੀ ਭਗਉਤੀ ਵਿੱਚ ੫੫ ਪਉੜੀਆਂ ਹਨ। ਕਵੀ ਭਗਉਤੀ ਨੂੰ ਜਗਮਾਤਾ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਅੰਤਲੀ ਵਾਰ ਵਿੱਚ ਕਵੀ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਇਹ ਸਭ ਪਉੜੀਆਂ ਦੁਰਗਾ ਪਾਠ ਹੈ। ਕਵੀ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਇਹ ਪਾਠ ਪੜ੍ਹੇਗਾ, ਉਹ ਜੂਨਾਂ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਆਵੇਗਾ। ਇਸ ਰਚਨਾਂ ਵਿੱਚ ਕਵੀ ਭਗੋਤੀ ਦੇ ਅਰਥ ਦੁਰਗਾ, ਜਗਮਾਤਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਸਿਖਾਂ ਨੇ ਭਗੋਤੀ ਦੇ ਅਰਥ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਇਸ ਭੁੱਲ ਵਿੱਚ ਕਰ ਲਏ ਕਿ ਰਚਨਾ ਪਾ:੧੦ ਦੀ ਹੈ।

ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਗੁਰਮਤਿ ਉਪਦੇਸ਼ ਵਿਰੁੱਧ ਕੋਈ ਰਚਨਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ, ਨਾ ਹੀ ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਾਠ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦੇ ਸਕਦੇ ਹਨ।

ਇਕ ਵੱਡੀ ਭੁੱਲ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਦੇ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਤੋਂ ਹੋਈ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਤੇ ਫਿਰ ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਅਤੇ ਇਸ ਨਾਲ ਸਬੰਧਿਤ ਸਾਰੇ ਸਕੂਲਾਂ ਕਾਲਜਾਂ ਵਿੱਚ ਪੰਜਾਬੀ ਦੀਆਂ ਪੁਸਤਕਾਂ ਵਿੱਚ ਚੰਡੀ ਦੀ ਵਾਰ ਪੂਰੀ ਜਾਂ ਅਧੂਰੀ ਜਾਂ ਕੁਝ ਛੰਦ, ਪਾਠਕਰਮ ਵਜੋਂ ਪੜ੍ਹਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਐਸਾ ਪਿਛਲੇ ਪੰਜਾਹ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਪਟਿਆਲਾ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੇ ਪੰਜਾਬੀ ਦੇ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਨੇ ਭੀ ਇਸੇ ਪਾਠਕਰਮ ਨੂੰ ਚਲਾਇਆ ਹੈ। ਅੱਜ ਇਹ ਰਚਨਾਵਾਂ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀਆਂ ਮੰਨ ਕੇ ਪੜ੍ਹੀਆਂ ਪੜ੍ਹਾਈਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ, ਸ੍ਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਤੇ ਸਭ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਵਿੱਚ ਇਹਨਾਂ ਰਚਨਾਵਾਂ ਦਾ ਪਾਠ, ਕੀਰਤਨ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਸਾਡੇ ਪਾਠ, ਕੀਰਤਨ, ਸਕੂਲ ਕਾਲਜ ਦੇ ਵਿੱਚ ਸੁਧਾਰ ਅਤਿ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ।

5. ਅਬ ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਬੋਧ

(ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਪੰਨਾ 127 - 155)

ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥ ਸ੍ਰੀ ਭਗਉਤੀ ਜੀ ਸਹਾਇ ॥

ਅਬ ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਬੋਧ ਗ੍ਰੰਥ ਲਿਖਯਤੇ ॥ ਪਾ:੧੦ ॥

ਗਿਆਨੀ ਭਾਗ ਸਿੰਘ ਨੇ ਆਪਣੀ ਪੁਸਤਕ 'ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਦਰਪਣ' ਵਿੱਚ ਇਸ ਰਚਨਾ ਦਾ ਨਿਰਣਾ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੀ ਨਕਲ ਅਸੀਂ ਹੇਠਾਂ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਇਹ ਵਿਚਾਰ ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਦੀਆਂ ਸਭ ਰਚਨਾਵਾਂ ਤੇ ਲਾਗੂ ਹੈ।

ਉਪ੍ਰੋਕਤ ਸਿਰਲੇਖ ਨੂੰ ਸਾਧਾਰਨ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਨਾਲ ਵੇਖਿਆ ਇਹ ਭਾਸਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਰਚਨਾ ਵਿੱਚ ਈਸ਼ਵਰੀ ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਬੋਧਿਆ ਹੈ ਅਤੇ 'ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ 10' ਹੋਣ ਤੋਂ ਇਹ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਬਾਣੀ ਦਸਮੇਸ਼ ਕ੍ਰਿਤ ਹੈ ਪਰ ਦੀਰਘ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤੀਆਂ ਇਸ ਰਚਨਾ ਵਿਚਲੀ ਸਮਗ੍ਰੀ 'ਈਸ਼ਵਰ ਗਿਆਨ' ਸਿੱਧ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਇਹ ਰਚਨਾ ਦਸਮੇਸ਼ ਕ੍ਰਿਤ ਹੈ। ਕਾਰਣ ਇਹ ਕਿ ਉਪ੍ਰੋਕਤ ਸਿਰਲੇਖ ਨਾਲ 'ਸ੍ਰੀ ਭਗਉਤੀ ਜੀ ਸਹਾਇ' ਵੀ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਜਿਸ ਤੋਂ ਸਪਸ਼ਟ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਰਚਨਾ ਉਸ ਕਵੀ ਦੀ ਹੈ ਜੋ ਮਹਾਕਾਲ ਅਤੇ ਭਗੌਤੀ ਦੇਵੀ ਦਾ ਉਪਾਸ਼ਕ ਹੈ, ਜਿਸਨੇ ਇਸ ਰਚਨਾ ਦੀ ਸਫਲਤਾ ਹਿਤ ਆਰੰਭ ਵਿੱਚ 'ਸ੍ਰੀ ਭਗੌਤੀ ਜੀ ਸਹਾਇ' ਲਿਖ ਕੇ ਇਸ਼ਟ ਭਗੌਤੀ ਤੋਂ ਸਹਾਇਤਾ ਮੰਗੀ ਹੈ।

ਗਿਆਨੀ ਭਾਗ ਸਿੰਘ ਅਨੁਸਾਰ, ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਦਸਵੇਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਜੋਤੀ ਜੋਤਿ ਸਮਾਉਣ ਤੇ ਵੀ ਬਹੁਤ ਸਮਾਂ ਪਿਛੇ ਵਜੂਦ ਵਿੱਚ ਆਇਆ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਅਡੋ-ਅਡੋ ਲਿਖਾਰੀਆਂ ਨੇ ਵਖੋ-ਵੱਖ ਬੀੜਾਂ ਅੰਦਰ ਆਪੋ-ਆਪਣੀ ਰੁਚੀ ਅਤੇ ਸੂਝ ਅਨੁਸਾਰ ਜਿਥੇ ਅਨੇਕ ਪਾਠਾਂ ਵਿੱਚ ਅੰਤਰੇ ਪਾ ਦਿੱਤੇ, ਉਥੇ ਸਿਰਲੇਖ ਦੇਣ ਵੇਲੇ ਵੀ ਯੋਗ-ਅਯੋਗ ਥਾਵਾਂ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਪਰ 'ਸ੍ਰੀ ਭਗੌਤੀ ਜੀ ਸਹਾਇ' ਜਾਂ 'ਸ੍ਰੀ ਭਗੌਤੀ ਜੀ ਨਮਹ' ਮੂਲਕ ਸਿਰਲੇਖਾਂ ਤੋਂ ਅਵੱਸ਼ ਹੀ ਪ੍ਰਤੱਖ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਕ੍ਰਿਤੀਆਂ ਭਗੌਤੀ ਉਪਾਸ਼ਕ ਸਾਕਤ ਕਵੀਆਂ ਦੀਆਂ ਹਨ।

ਪਾਠਕਾਂ ਦੀ ਗਿਆਤ ਲਈ ਸੰਖੇਪਕੀ ਵੇਰਵਾ ਇਹ ਹੋ ਕਿ ਇਸ ਰਚਨਾ ਦੇ ਕੁਲ 336 ਅੰਕ ਹਨ ਅਤੇ ਦੋ ਭਾਗਾਂ ਵਿੱਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵੰਡ ਹੈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਮਹਾਕਾਲ ਅਤੇ ਕਾਲੀ ਦੇਵੀ ਦੇ ਉਪਾਸ਼ਕ ਸਾਕਤ ਕਵੀ ਨੇ 126 ਅੰਕ ਤਕ ਮਹਾਕਾਲ ਦੀ ਉਸਤਤਿ ਕੀਤੀ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਕਿ -

(ਪੰਨਾ 128, ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ)

ਸਿਰੰ ਕਿਰੀਟ ਧਾਰੀਯੰ ॥ ਦਿਨੇਸ਼ ਕ੍ਰਿਤ ਹਾਰੀਯੰ ॥ (ਅੰਕ 18)

ਬਿਸਾਲ ਲਾਲ ਲੋਚੰਨੰ ॥ ਮਨੋਜ ਮਾਨ ਮੋਚੰਨੰ ॥

ਸੁਭੰਤ ਸੀਸ ਸੁ ਪ੍ਰਭਾ ॥ ਚਕ੍ਰਿਤ ਚਾਰ ਚੰਦਕਾ ॥ (ਅੰਕ 19)

ਕੰਜਲਕ ਨੈਨ, ਕੰਬ ਗ੍ਰੀਵ ਕਟਿ ਕੇਹਰ ਕੁਜਿੰਰ ਗਵਨ ॥

ਕਦਲੀ ਕਰੰਕ ਕਰਪੂਰ ਗਤਿ ਬਿਨਿ ਅਕਾਲ ਦੁੱਜੋ ਕਵਨ ॥

(ਅੰਕ 37)

ਸੁਭੰਤ ਦੰਤ ਪਦੁਤਕੰ ॥ ਜਲੰਤ ਸਾਮ ਸੁ ਘਟੰ ॥

(ਅੰਕ 84)

ਸਿਰੀ ਸੁ ਸੀਸ ਸੁਭੀਯੰ ॥ ਘਟਾਕ ਥਾਨ ਉਭੀਯੰ ॥ (ਅੰਕ 85)

ਚਲੰਤ ਦੰਤ ਪੱਤਕੰ ॥ ਭਜੰਤ ਦੇਖਿ ਦੁਦਲੰ ॥ (ਅੰਕ 86)

ਭਾਵ - ਮਹਾਕਾਲ ਜੀ ਦਾ ਮੁਕਟ ਵੇਖ ਸੂਰਜ ਦੀਆਂ ਕਿਰਨਾਂ ਲਜਿੱਤ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਲਾਲ ਨੇਤ੍ਰ ਹਨ ਕੰਵਲ ਫੁਲ ਵਰਗੀਆਂ ਅੱਖਾਂ, ਸੰਖ ਵਰਗੀ ਗ੍ਰੀਵ (ਗਰਦਨ), ਸ਼ੇਰ ਵਰਗਾ ਲੱਕ, ਹਾਥੀ ਵਰਗੀ ਚਾਲ, ਕਪੂਰ ਜਿਹੀ ਸੁਗੰਧੀ, ਹਿਰਨ ਵਰਗੀਆਂ ਛਾਲਾਂ, ਚਿੱਟੇ-ਚਿੱਟੇ ਵੱਡੇ-ਵੱਡੇ ਦੰਦਾਂ ਦੀਆਂ ਪਾਲਾਂ, ਜਦੋਂ ਮਹਾਕਾਲ ਜੀ ਦੰਦ ਕਰੀਚਦੇ ਹਨ, ਉਦੋਂ ਭੈ ਖਾ ਕੇ ਫੌਜਾਂ ਨੱਸ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਆਦਿਕ। ਕਵੀ ਇਹ ਵੀ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਤੇਰੇ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਦੂਜਾ ਕਉਨ ਅਕਾਲ ਹੈ।

ਅਵੱਸ਼ ਮੰਨਣਾ ਪਵੇਗਾ ਕਿ ਇਹ ਨਿਸ਼ਾਨੀਆਂ ਸਾਕਤ ਮਤੀਏ ਕਵੀਆਂ ਦੇ ਇਸ਼ਟ ਮਹਾਕਾਲ ਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਇਸ ਮਹਾਕਾਲ ਨੂੰ ਸਾਕਤ ਲੋਕ ਨਿਰੰਕਾਰ, ਨਿਰਵਿਕਾਰ, ਅਕਾਲ ਅਸਕੇਤ, ਖੜਗਪਾਨ ਆਦਿਕ ਨਾਵਾਂ ਨਾਲ ਸੰਬੋਧਦੇ ਹਨ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ 'ਹਮਰੀ ਕਰੋ ਹਾਥ ਦੈ ਰਛਾ' ਵਾਲੀ ਚੌਪਈ ਅਤੇ ਹੋਰ ਵੀ ਕਈ ਥਾਈ ਇਸੇ ਪੁਸਤਕ ਵਿੱਚ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। (ਇਹ ਜਾਣਕਾਰੀ ਧਿਆਨ ਯੋਗ ਹੈ ਕਿ ਮਹਾਕਾਲ ਨੂੰ ਸਾਕਤ ਅਕਾਲ ਵੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ।)

ਇਸ ਤੋਂ ਅੱਗੇ 126ਵੇਂ ਬੰਦ ਤੋਂ 130ਵੇਂ ਅੰਕ ਤਕ ਆਤਮਾ ਰਾਮ ਦੀਆਂ ਪਰਮਾਤਮਾ ਤੋਂ ਭਗਵਤ ਗੀਤਾ ਦੇ ਇਸ਼ਾਰਿਆਂ ਉਤੇ ਅਧਾਰਿਤ ਕਵੀ ਵਲੋਂ ਪੁੱਛਾਂ ਹਨ। ਉਪ੍ਰੰਤ ਯੁਧਿਸ਼ਟਰ ਆਦਿਕ ਪਾਂਡਵਾਂ ਵੱਲੋਂ ਰਾਜਸੂਅ ਅਤੇ ਅਸੂਮੇਧ ਜੱਗ ਲਿਖੇ ਹਨ, ਫਿਰ ਰਾਜਾ ਪ੍ਰੀਛਤ ਵੱਲੋਂ ਗੱਜਮੇਧ ਅਤੇ ਉਸਦੇ ਪੁੱਤਰ

ਰਾਜਾ ਜਨਮੇਜਾ ਵੱਲੋਂ ਅਹਿ (ਸਰੱਪ) ਮੇਧ ਜੱਗ ਦਾ ਵਰਨਣ ਹੈ।
ਨੋਟ - ਉਪ੍ਰੋਕਤ ਜੱਗਾਂ ਸਬੰਧੀ ਗਿਆਨੀ ਭਾਗ ਸਿੰਘ ਦੀ ਪੁਸਤਕ ਵਿੱਚ 'ਚਾਰ ਜੱਗ' ਸਿਰਲੇਖ ਹੇਠ ਸੰਕੋਚਵਾਂ ਵੇਰਵਾ ਹੈ।

ਫਿਰ ਜਨਮੇਜਾ ਦੇ ਪੁੱਤਰਾਂ ਵੱਲੋਂ ਕੀਤੇ ਪਸ਼ੂਮੇਧ ਜੱਗ ਅਤੇ ਆਪੋ ਵਿਚਲੀ ਲੜਾਈ-ਭਿੜਾਈ ਦਰਸਾ ਕੇ 336 ਅੰਕ ਉਤੇ ਕਵੀ ਨੇ ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਬੋਧ ਵਾਲੀ ਰਚਨਾ ਦੀ ਸਮਾਪਤੀ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਜਿਸ ਤੋਂ ਸਪਸ਼ਟ ਹੋਇਆ ਕਿ ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਬੋਧ ਵਾਲੀ ਰਚਨਾ ਈਸ਼ਵਰੀ ਗਿਆਨ ਨਹੀਂ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਗੁਰੂ ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਜੀ ਇਸ ਦੇ ਰਚੇਤਾ ਹਨ।

ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਬੋਧ ਵਿਚਲੇ ਜੱਗਯ

ਗੁਰੂ ਘਰ ਵਿੱਚ ਅਸ਼ੂਮੇਧ, ਗਜ ਮੇਧ, ਆਦਿਕ ਫੋਕਟ ਕਰਮ ਮਿੱਥੇ ਗਏ ਹਨ, ਜਿੰਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਬੂਤ ਪਾਠਕ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿੱਚ ਅਨੇਕਾਂ ਥਾਈਂ ਵੇਖ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਯਥਾ -

ਅਸ਼ੂਮੇਧ ਜਗਨੇ ॥ ਤੁਲਾ ਪੁਰਖ ਦਾਨੇ ॥ ਪ੍ਰਾਗ ਇਸਨਾਨੇ ॥

ਤਉ ਨ ਪੁਜਹਿ ਹਰਿ ਕੀਰਤਿ ਨਾਮਾ ॥

ਅਪੁਨੇ ਰਾਮਹਿ ਭਜੁ ਰੇ ਮਨ ਆਲਸੀਆ ॥

(ਪੰਨਾ 873, ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ)

ਬਾਨਾਰਸੀ ਤਪੁ ਕਰੈ ਉਲਟਿ ਤੀਰਥ ਮਰੈ

ਅਗਨਿ ਦਹੈ ਕਾਇਆ ਕਲਪੁ ਕੀਜੈ ॥

ਅਸ਼ੂਮੇਧ ਜਗੁ ਕੀਜੈ ਸੋਨਾ ਗਰਭ ਦਾਨੁ ਦੀਜੈ

ਰਾਮ ਨਾਮ ਸਰਿ ਤਉ ਨ ਪੂਜੈ ॥

(ਪੰਨਾ 973, ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ)

ਸਭਿ ਤੀਰਥ ਵਰਤ ਜਗ ਪੁੰਨ ਤੋਲਾਹਾ ॥

ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਾਮ ਨ ਪੁਜਹਿ ਪੁਜਾਹਾ ॥

(ਪੰਨਾ 699, ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ)

ਹੋਮ, ਜੱਗ, ਭੋਗ, ਨਈਵੇਦ ਕੈ ਅਨੇਕ ਪੂਜਾ,
 ਜਪੁ, ਤਪੁ, ਸੰਜਮ, ਅਨੇਕ ਪੁੰਨ ਦਾਨ ਕੈ ॥
 ਜਲ, ਥਲ, ਗਿਰ, ਤਰ, ਤੀਰਥ, ਭਵਨ ਭੂਅ,
 ਹਿਮਾਚਲ ਧਾਰਾ ਅਗੁ ਅਰਪਨ ਪ੍ਰਾਣ ਕੈ ॥
 ਸਿਮਰਤ, ਪੁਰਾਨ, ਬੇਦ, ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ, ਸੰਗੀਤ ਬਹੁ,
 ਸਹਜ ਸਮਾਧ ਸਾਧ ਕੋਟ ਜੋਗ ਧਿਆਨ ਕੈ ॥
 ਗੁਰਸਿੱਖ ਸਾਧ ਸੰਗ ਨਿਮਖਿਕ ਪ੍ਰੇਮ ਪਰੈ,
 ਵਾਰ ਡਰਿਉਂ ਨਿਗੁ ਹਿ ਹੱਠ ਕੋਟਨ ਕੋਟਾਨ ਕੈ ॥

(ਵਾਰ, ਭਾ: ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ)

ਇਤਿਆਦਿਕ ਜੱਗ ਅਤੇ ਕਰਮ ਕਾਂਡਾਂ ਦਾ ਗੁਰੂ ਘਰ ਵਿੱਚ ਮੁੱਲ ਕੱਚੀ ਕੌਡੀ ਵੀ ਨਹੀਂ, ਪ੍ਰੰਤੂ ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਵਿਚਲੀ ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਬੋਧ ਨਾਮ ਦੀ ਰਚਨਾ (ਜੋ ਪੰਨਾ 127 ਤੋਂ ਆਰੰਭ ਹੋ ਕੇ 155 ਤੇ ਮੁੱਕਦੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੇ 336 ਅੰਕ ਹਨ) ਵਿੱਚ ਰਾਜਸੂਅ ਅਤੇ ਅਸ਼ੂਮੇਧ ਤਥਾ ਗੱਜਮੇਧ ਪੁਨਾ ਅਹਿ (ਸਰਪ) ਮੇਧ ਚਾਰ ਜੱਗ ਲਿਖੇ ਹਨ ਜੋ ਪੁਰਾਣਕ ਕਥਾਵਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਪਿੱਛੇ ਸੁੱਟਦੇ ਹਨ, ਜਿੰਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵੇਰਵਾ ਕੇਵਲ ਵੰਨਗੀ ਮਾਤ੍ਰ ਹੀ ਹੇਠ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਰਾਜਸੂਅ ਜੱਗ

ਪਾਂਡਵਾਂ ਵੱਲੋਂ ਜੋ ਪਹਿਲਾ ਰਾਜਸੂਅ ਜੱਗ ਕੀਤਾ ਗਿਆ, ਉਸਦਾ ਥੋੜਾ ਜਿਹਾ ਵੇਰਵਾ, ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਦੇ ਹਾਮੀਆਂ ਨੂੰ ਉਚੇਚਾ ਦੱਸਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਮੇਰੇ ਵੀਰ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਪੜ੍ਹਨ ਯਥਾ -

ਕਰੋੜਾਂ ਰਿੱਤਜ (ਰਿਗ ਵੇਦ ਅਨੁਸਾਰ ਜੱਗ ਕਰਾਉਣ ਵਾਲੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣ) ਅਤੇ ਕਰੋੜਾਂ ਹੀ ਕਈ-ਕਈ ਜਾਤੀਆਂ ਦੇ ਹੋਰ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਸੱਦੇ ਗਏ ... ਇਕ-ਇਕ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨੂੰ ਸੌ-ਸੌ ਹਾਥੀ ਅਤੇ ਸੌ-ਸੌ ਰਥ ਤੇ ਦੋ-ਦੋ ਹਜ਼ਾਰ ਘੋੜੇ ਤਥਾ ਸੋਨੇ ਦੇ ਸਿੰਗਾਂ ਨਾਲ ਜੜੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਚਾਰ-ਚਾਰ ਹਜ਼ਾਰ ਮਹਿਥੀਆਂ (ਮੱਝਾਂ) ਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਹਰੇਕ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨੂੰ ਇਕ-ਇਕ ਭਾਰ (ਢਾਈ-ਢਾਈ ਮਣ ਪੱਕਾ) ਸੋਨਾ ... ਰੁਕਮ (ਚਾਂਦੀ) ... ਤਾਬਾ ਅੰਨ ਰੇਸ਼ਮੀ ਬਸਤ੍ਰ ਆਦਿਕ ਇਤਨੇ ਦਿੱਤੇ ਜੋ ਮੰਗਤੇ ਵੀ ਰਾਜੇ ਹੋ ਗਏ।

ਚਾਰ ਕੋਹਾਂ ਵਿੱਚ ਹਵਨ-ਕੁੰਡ ਬਣਾਇਆ, ਇਕ ਹਜ਼ਾਰ ਪਰਨਾਲਾ ਆਹੂਤੀਆਂ ਵਾਸਤੇ ਲਵਾਇਆ, ਇਕ-ਇਕ ਪਰਨਾਲੇ ਵਿੱਚੋਂ ਹਾਥੀ ਦੇ ਸੁੰਡ

ਜਿਤਨੀ ਵੱਡੀ ਘਿਉ ਦੀ ਧਾਰ, ਹੀਰੋ, ਮੋਤੀ, ਕਸਤੂਰੀ ਆਦਿਕ ਸੁਗੰਧਤ ਸਮੱਗ੍ਰੀ ਸਮੂਹ ਤੀਰਥਾਂ ਦੀ ਮਿੱਟੀ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਮੁਲਕਾਂ ਦੀਆਂ ਲਕੜੀਆਂ ਤਥਾ ਸਾਰੇ ਮੁਲਕਾਂ ਦੀ ਅੱਗ, ਹਰ ਦੇਸ਼ ਦਾ ਪਾਣੀ ਆਦਿਕ ਵਸਤੂਆਂ ਇਕੱਠ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ, ਯਥਾ -

ਕੋਟਿ ਕੋਟਿ ਬੁਲਾਹਿ ਰਿਤੱਜ ਕੋਟਿ ਬ੍ਰਹਮ ਬੁਲਾਇ॥
 ਕੋਟਿ ਕੋਟਿ ਬਨਾਇ ਬਿੰਜਨ ਭੋਗੀਅਹਿ ਬਹੁ ਭਾਇ॥
 ਜੰਤ੍ਰ ਤੱਤ੍ਰ ਸਮਗ੍ਰਕਾ ਕਹੂੰ ਲਾਗ ਹੈ ਨਿਪਰਾਇ॥
 ਰਾਜਸੂ ਇਕ ਕਹਿ ਲਗੇ ਸਭ ਧਰਮ ਕੋ ਚਿਤ ਚਾਇ॥ ੧੪੨॥
 ਏਕ ਏਕ ਸੁਵਰਨ ਕੋ ਦਿਜ ਏਕ ਦੀਜੈ ਭਾਰ॥
 ਏਕ ਸਉ ਗਜ ਏਕ ਸਉ ਗਣਿ ਦੁਇ ਸਹੰਸ੍ਰ ਤੁਖਾਰ॥
 ਸਹੰਸ੍ਰ ਚਤੁਰ ਸੁਵਰਨ ਸਿੰਗੀ ਮਹਿਖਦਾਨ ਅਪਾਰ॥
 ਏਕ ਏਕਹਿ ਦੀਜੀਐ ਸੁਨ ਰਾਜ ਅਉਤਾਰ॥ ੧੪੩॥
 ਸੁਵਰਨ ਦਾਨ ਸੁ ਰੁਕਮ ਦਾਨ ਸੁ ਤਾਂਬ੍ਰ ਦਾਨ ਅਨੰਤ॥
 ਅੰਨ ਦਾਲ ਅਨੰਤ ਦੀਜਤ ਦੇਖ ਦੀਨ ਦੁਰੰਤ॥
 ਬਸਤ੍ਰ ਦਾਨ, ਪਟੰਬਰ ਦਾਨ, ਸੁ ਸਸਤ੍ਰ ਦਾਨ ਦਿਹੰਤ॥
 ਭੂਪ ਭਿੱਛਕ ਹੋਇ ਗਏ ਸਭ ਦੇਸ ਦੇਮ ਦੁਰੰਤ॥ ੧੪੪॥
 ਚਤ੍ਰ ਕੋਸ ਬਨਾਇ ਕੁੰਡਕ ਸਹਸ੍ਰ ਲਾਇ ਪਰਨਾਰ॥
 ਸਹਸ੍ਰ ਹੋਮ ਕਰੈ ਲਗੈ ਦਿਜ ਬੇਦ ਬਿਆਸ ਅਉਤਾਰ॥
 ਹਸਤ ਸੁੰਡ ਪ੍ਰਮਾਨ ਘ੍ਰਿਤ ਕੀ ਪਰਤ ਧਾਰ ਅਪਾਰ॥ ੧੪੫॥
 ਹੋਤ ਭਸਮ ਅਨੇਕ ਬਿੰਜਨ ਲਪਟ, ਝਪਟ ਕਰਾਲ॥
 ਮ੍ਰਿਤਕਾ ਸਭ ਤੀਰਥ ਕੀ ਸਭ ਤੀਰਥ ਕੋ ਲੈ ਬਾਰ॥
 ਕਾਸਟਕਾ ਸਭ ਦੇਸ ਕੀ, ਸਭ ਦੇਸ ਕੀ ਜਿਉਨਹਾਰ॥
 ਭਾਂਤ ਭਾਂਤਨ ਕੈ ਮਹਾਰਸ ਹੋਮੀਐ ਤਿਹ ਮਾਹਿ॥ ੧੪੬॥ ...

ਅਸ੍ਰਮੇਧ

ਫੇਰ ਕੈ ਸਭ ਦੇਸ ਮੈ ਹੈ (ਘੋੜਾ) ਮਾਰਿਓ ਮੱਖ ਜਾਇ॥
 ਕਾਟ ਹੈ ਤਿਹ ਕੋ ਤਬੈ ਪਲ (ਮਾਸ) ਕੈ ਕਰੈ ਚਤੁ ਭਾਇ॥

ਏਕ ਬਿਪ੍ਰਨ, ਏਕ ਛਤ੍ਰਨ, ਏਕ ਬਿਸਤ੍ਰਨ ਦੀਨ॥

ਚਤ੍ਰ ਅੰਸ ਬਚਿਯੋ ਜੁ ਤਾਂ ਤੇ ਹੋਮ ਮੈ ਵਹ ਕੀਨ॥ ੧੫੫॥

ਭਾਵ - ਘੋੜੇ ਦਾ ਮਾਸ ਇਕ ਹਿੱਸਾ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਅਤੇ ਛਤ੍ਰੀਆਂ, ਇਕ-ਇਕ ਹਿੱਸਾ ਜੱਗ ਵਿੱਚ ਬੈਠੇ ਹੋਏ ਸਾਰਿਆਂ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਖਾਧਾ। ਤਥਾ ਚੌਥਾ ਹਿੱਸਾ ਅਗਨ ਵਿੱਚ ਹੋਮ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

ਘੋੜੇ ਦਾ ਮਾਸ ਖਾਣਾ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਪਾਠਕ ਅਸਚਰਜ ਨਾ ਹੋਣ ਕਿਉਂਕਿ ਘੋੜਾ ਮਾਰ ਕੇ ਖਾਣਾ ਤਾਂ ਕਿਤੇ ਰਿਹਾ, ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਵਿੱਚ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਕਾਲੀ ਦੇਵੀ (ਮਹਾਂਕਾਲੀ) ਕਲਕੱਤੇ ਵਾਲੀ ਦੇ ਭਵਨ ਵਿੱਚ ਸਾਲ ਦੇ ਸਾਲ ਮਹਿਖਾ (ਭੈਂਸਾ) ਭਾਵ ਝੋਟਾ ਮਾਰ ਕੇ ਭੇਟ ਕਰਨ ਪਿਛੋਂ ਖਾਂਦੇ ਹਨ, ਯਥਾ -

ਮਹਿਖਾਸੁਰ ਕੱਹ ਮਾਰ ਕਰਿ ਪ੍ਰਫੁਲਤਭੀ ਜਗ ਮਾਇ॥

ਤਾਂ ਦਿਨ ਤੇ ਮਹਿਖੈ ਬਲੈ, ਦੇਤ ਜਗਤ ਸੁਖ ਪਾਇ॥

(ਚੰਡੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਅਧਿਆਇ 1, ਅੰਕ 38)

ਕੇਵਲ ਭੈਂਸਾ ਹੀ ਨਹੀਂ 'ਪਸ਼ੂ ਮੇਧ' ਜੱਗ ਵਿੱਚ ਹਾਥੀ, ਖੋਤੇ, ਬਕਰੇ, ਰਿੱਛ, ਭੇਡ, ਗਊਆਂ ਆਦਿਕ ਪੁੰਛ ਵਾਲੇ ਜਾਨਵਰ ਮਾਰੇ ਜਾਂਦੇ ਸਨ।

ਗੱਜਮੇਧ

ਚਿੱਟੇ ਦੰਦਾਂ ਵਾਲੇ ਅਨਗਿਣਤ ਹਾਥੀ ਹੋਮਨ ਵਾਸਤੇ ਅੱਠਾਂ ਕੋਹਾਂ ਵਿੱਚ ਕੁੰਡ ਬਣਾਇਆ ਅੱਠ ਹਜ਼ਾਰ ਰਿੱਤਜ (ਜੱਗ ਕਰਾਵਣ ਵਾਲੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣ) ਅਤੇ ਅੱਠ ਲੱਖ ਹੋਰ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਬੁਲਾਏ ਅੱਠ ਹਜ਼ਾਰ ਪਰਨਾਲਾ ਜਿੰਨ੍ਹਾਂ ਰਾਹੀਂ ਹਾਥੀ ਸੁੰਡ ਜਿਤਨੀ ਘਿਉ ਦੀ ਧਾਰ ਪਾਈ ਗਈ, ਯਥਾ -

ਅਸਟ ਸਹੰਸ੍ਰ ਬੁਲਾਇ ਰਿੱਤਜੁ, ਅਸਟ ਲੱਛ ਦਿਜਾਨ॥

ਭਾਂਤ ਭਾਂਤ ਬਨਾਇ ਕੈ ਤਹਾਂ ਅਸਟ ਸਹੰਸ੍ਰ ਪਰਨਾਰ॥

ਹਸਤ ਸੁੰਡ ਪ੍ਰਮਾਨ ਤਾਮਹਿ ਹੋਮੀਐ ਘ੍ਰਿਤ ਹਾਰ॥ ੧੫੮॥

ਅਹਿ (ਸਰਪ) ਮੇਧ

ਰਾਜੇ ਜਨਮੇਜਾ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪਿਤਾ ਰਾਜੇ ਪ੍ਰੀਛਤ ਦਾ ਤੱਛਕ ਸਰਪ ਤੋਂ ਬਦਲਾ ਲੈਣ ਹਿਤ ਅਹਿਮੇਧ ਜੱਗ ਅਰੰਭਿਆ, ਯਥਾ -

ਪਿਤਰ ਕੇ ਬੱਧ ਕੋਪ ਤੇ ਸਭ ਬਿਪ੍ਰ ਲੀਨ ਬੁਲਾਇ॥
ਸਰਪ ਮੇਧ ਕਰਯੋ ਲਗੇ, ਮੱਖ ਘਰਮ ਕੇ ਚਿਤ ਚਾਇ॥ ੧੬੪।
ਏਕ ਕੋਸ ਪ੍ਰਮਾਨ ਲੋ ਮੱਖ ਕੁੰਡ ਕੀਨ ਬਨਾਇ॥
ਮੰਤ੍ਰ ਸਕਤ ਕਰਨੈ ਲਗੇ ਤਿਹ ਸਰਪ ਕੋਟ ਅਪਾਰ॥
ਜਤ੍ਰ ਤਤ੍ਰ ਉਠੀ ਜੈਤ ਧੁਨ ਭਮ, ਭੂਰ ਉਦਾਰ॥ ੧੬੬।

ਭਾਵ - ਇਸ ਹਵਨ-ਕੁੰਡ ਵਿੱਚ ਮੰਤ੍ਰਾਂ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਨਾਲ ਕਰੋੜਾਂ ਸੱਪ ਆ ਕੇ ਗਿਰੇ ਤੇ ਸੜਨ ਲਗੇ ਜੋ ਕਿ ਇਕ ਹੱਥ, ਦੋ ਹੱਥ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਹਜ਼ਾਰ-ਹਜ਼ਾਰ ਹੱਥ ਲੰਮੇ ਤਥਾ ਛੋਟਿਆਂ ਤੋਂ ਛੋਟੇ ਅੰਗੂਸ਼ਟ ਪਰਮਾਣ (ਹੱਥ ਦੇ ਅੰਗੂਠੇ ਜਿਤਨੇ ਛੋਟੇ) ਫਿਰ ਸੰਡਿਆਂ ਤੋਂ ਵੱਡੇ ਹਜ਼ਾਰ-ਹਜ਼ਾਰ, ਦੋ-ਦੋ ਹਜ਼ਾਰ, ਤਿੰਨ-ਤਿੰਨ ਹਜ਼ਾਰ ਯੋਜਨ ਲੰਮੇ ਤੇ ਚੌੜੇ ਸੱਪ ਆ ਕੇ ਸੜਨ ਲਗੇ। (ਅੰਕ 167 ਤੋਂ 171)

ਨੋਟ - ਕਵੀ ਜੀ ਨੇ ਇਕ ਕੋਸ (ਕੋਹ) ਦਾ ਹਵਨ-ਕੁੰਡ ਦੱਸਿਆ ਹੈ, ਪ੍ਰੰਤੂ ਦੋ-ਦੋ, ਤਿੰਨ-ਤਿੰਨ ਹਜ਼ਾਰ ਯੋਜਨ ਲੰਮੇ ਸੱਪ ਕੁੰਡ ਵਿੱਚ ਸੜਦੇ ਲਿਖੇ ਹਨ, ਕਿਤਨਾ ਹਾਸੋ ਹੀਣਾ ਝੂਠ ਹੈ।

6. ਅਬ ਚਉਬੀਸ ਅਵਤਾਰ

(ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਪੰਨਾ 155- 709)

ੴ ਸ੍ਰੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫਤਹ॥ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ੧੦॥

ਅਬ ਚਉਬੀਸ ਅਉਤਾਰ

ਭੂਮਿਕਾ

ਪੁਰਾਣਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਕਿਸੇ ਦੇਵਤਾ ਦਾ ਦੇਹ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਣਾ ਅਵਤਾਰ ਧਾਰਨਾ ਹੈ। ਕੁਝ ਅਵਤਾਰ 16 ਕਲਾ ਸੰਪੂਰਨ ਮੰਨੇ ਗਏ ਹਨ। ਅਸੀਂ ਕੁਝ ਅਵਤਾਰਾਂ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਤੇ ਅਰਥ ਕਰਕੇ ਇਹ ਜਾਣਕਾਰੀ ਹਾਸਿਲ ਕਰਾਂਗੇ। ਇਹ ਕਥਾਵਾਂ ਹਿੰਦੂ ਧਰਮ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਦੀਆਂ ਹਨ, ਇਹਨਾਂ ਵਿੱਚ ਅਵਤਾਰਾਂ ਦਾ ਚੰਗਾ ਜਾਂ ਮਾੜਾ ਜੀਵਨ ਚਰਿਤ੍ਰ ਹੈ। ਇਹਨਾਂ ਕਥਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਇਕੋ ਇਕ ਸਦੈਵੀ ਹਸਤੀ ਇਕ ਏਕੰਕਾਰ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਨੂੰ ਪਾਉਣ ਦਾ ਗੁਰਮਤਿ ਅਨੁਕੂਲ ਕੋਈ ਉਪਦੇਸ਼ ਨਹੀਂ।

ਮਹਾਨ ਕੋਸ਼ ਦੇ ਕਰਤਾ ਨੇ ੫੨ ਕਵੀਆਂ ਦੇ ਨਾਮ ਦਿੱਤੇ ਹਨ ਜੋ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ। ਉਹਨਾਂ ੫੨ ਕਵੀਆਂ ਦੇ ਨਾਮ ਦੇ ਕੇ ਤੇਰਵਾਂ ਕਵੀ ਸਯਾਮ ਤੇ ੪੯ਵੇਂ ਕਵੀ ਦਾ ਨਾਮ ਸਿਯਾਮ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਕਵੀਆਂ ਦੇ ਨਾਮ ਕੁਝ ਰਚਨਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਦਿੱਤੇ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੁਝ ਕਵੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਸਿੱਖ ਸਨ, ਤੇ ਬਾਕੀ ਕਵੀ ਵੈਦਕ ਧਰਮ, ਵੇਦਾਂ ਸ਼ਾਸਤਰਾਂ ਸਿੰਮ੍ਰਿਤੀਆਂ ਨੂੰ ਮੰਨਨ ਵਾਲੇ ਵੀ ਸਨ, ਜਿੰਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਰਚਨਾਵਾਂ ਦਾ ਆਧਾਰ ਹਿੰਦੂ ਧਰਮ ਪੁਸਤਕਾਂ ਹਨ।

(ਪੰਨਾ 155 ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ)

ੴ ਸ੍ਰੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫਤਹ॥ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ੧੦॥

ਚਉਬੀਸ ਅਵਤਾਰ॥

ਚਉਪਈ॥

ਅਬ ਚਉਬੀਸ ਉਚਰੋ ਅਵਤਾਰਾ। ਜਿਹ ਬਿਧ ਤਿਨ ਕਾ ਲਖਾ ਅਪਾਰਾ॥
ਸੁਨੀਅਹੁ ਸੰਤ ਸਭੈ ਚਿਤ ਲਾਈ। ਬਰਨਤ ਸਯਾਮ ਜਥਾ ਮਤਿ ਭਾਈ॥

(ਇਹ ਕਥਾ ਸਯਾਮ ਕਵੀ ਨੇ ਉਚਾਰੀ ਹੈ। ਹੁਣ ਮੈਂ ਚੌਵੀ ਅਵਤਾਰਾਂ ਦੀ ਕਥਾ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਅਪਾਰ ਖੇਲ ਜਾਨਿਆ ਹੈ, ਹੇ ਸਾਰੇ ਸੰਤੋ, ਚਿੱਤ ਲਾ ਕੇ ਸੁਣੋ। ਸਯਾਮ ਕਵੀ ਉਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਵਰਣਨ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਸ ਦੀ ਬੁਧ ਨੂੰ ਚੰਗਾ ਲੱਗਾ ਹੈ।)

ਚੌਪਈ॥

ਜਬ ਸਬ ਹੋਤ ਅਰਿਗਦ ਅਪਾਰਾ॥

ਤਬ ਤਬ ਦੇਹ ਧਰਮ ਅਵਤਾਰਾ॥

ਕਾਲ ਸਭਨ ਕੋ ਪੇਖ ਤਮਾਸਾ॥ ਅੰਤਹ ਕਾਲ ਕਰਤ ਹੈ ਨਾਸਾ॥

(ਜਦੋਂ ਜਦੋਂ ਪਰਜਾ ਨੂੰ ਦੁਖ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਬਹੁਤੇ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਤਦੋਂ ਤਦੋਂ ਅਵਤਾਰ ਦੇਹ ਧਾਰਦੇ ਹਨ। (ਸਤ ਅਵਤਾਰ ਬ੍ਰਹਮਾ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਮਹੇਸ਼ ਦੇ ਵਤਿਆਂ ਦੇ ਹਨ ਜੋ ਬਾਰ-ਬਾਰ ਜੰਮਦੇ ਮਰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ)। ਕਾਲ ਸਭ ਤਮਾਸੇ ਨੂੰ ਵੇਖਦਾ ਹੈ, ਅੰਤ ਨੂੰ ਕਾਲ ਹੀ ਸਭ ਦਾ ਨਾਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ।) (ਕਵੀ ਕਾਲ ਨੂੰ ਹੀ ਪਰਮੇਸਰ ਸਮਝਦਾ ਹੈ, ਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਸਭ ਤੋਂ ਉੱਚੀ ਹਸਤੀ ਮੰਨਦਾ ਹੈ। ਕਵੀ ਕਾਲ ਮਹਾਂਕਾਲ ਦਾ ਉਪਾਸ਼ਕ, ਮਹਾਂਕਾਲੀ, ਦੁਰਗਾ ਆਦਿ ਉਸੇ ਦੇ ਰੂਪ ਹਨ। ਸਾਕਤ ਕਵੀ ਮਹਾਂਕਾਲ ਨੂੰ ਅਕਾਲ ਵੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ।)

ਗੁਰਬਾਣੀ ਜੋਤਿ ਰੂਪ ਇਕੋ ਇਕ ਸਦੈਵੀ ਹਸਤੀ ਨੂੰ, ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਕਹਿੰਦੀ ਹੈ, ਜੋ ਕਾਲ ਦਾ ਵੀ ਕਾਲ ਹੈ। ਇਹ ਕਵੀ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦਾ ਤੇ ਵੇਦ ਸ਼ਾਸਤਰ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦੇ। ("ਸਿਮ੍ਰਿਤਿ ਸਾਸਤ੍ਰ ਪੁੰਨ ਪਾਪ ਬੀਚਾਰਦੇ ਤਤੈ ਸਾਰ ਨ ਜਾਣੀ॥" (ਪੰਨਾ 920) ਸਿਮ੍ਰਿਤ ਸ਼ਾਸਤਰਾਂ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਪਾਪ ਪੁੰਨਾਂ ਤਕ ਸੀਮਤ ਹੈ। ਉਹ ਪੁੰਨ ਪਾਪਾਂ ਤੋਂ ਉਪਰ ਹਸਤੀ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ, ਜੋਤਿ ਰੂਪ ਪਰਮਤੱਤ ਦੀ ਸਾਰ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦੇ।)

ਗੁਰਬਾਣੀ ਅਨੁਸਾਰ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨੇ ਓਅੰਕਾਰ ਧੁੰਨ ਉਚਾਰ ਕੇ ਸੰਸਾਰ ਰਚਨਾ ਬਣਾਈ ਤੇ ਕਾਲ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਇਆ। ਸਾਰਾ ਜਨਮ ਮਰਨ ਪਲਨਾ, ਕਾਲ ਦੇ ਚੱਕਰ ਵਿੱਚ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਪਰ ਇਹ ਜੁਗਾਂ ਜਗਾਂਤਰਾਂ ਦਾ ਚੱਕਰ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਹੁਕਮ ਵਿੱਚ ਹੈ, ਕਾਲ ਦੇ ਵੱਸ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ।

ਚਉਪਈ॥

ਕਾਲ ਸਭਨ ਕਾ ਕਰਤ ਪਸਾਰਾ॥ ਅੰਤ ਕਾਲ ਸੋਈ ਖਾਪਣਹਾਰਾ॥

ਆਪਨ ਰੂਪ ਅਨੰਤਨ ਧਰ ਹੀ॥ ਆਪਹਿ ਮਧਿ ਲੀਨ ਪੁਨ ਕਰਹੀ॥

(ਕਾਲ ਸਭ ਦਾ ਪਸਾਰਾ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਅੰਤ ਨੂੰ ਕਾਲ ਹੀ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ

ਖਪਾਉਨ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਆਪਣੇ ਵਿਚੋਂ ਹੀ ਅਨੇਕਾਂ ਰੂਪ ਧਾਰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਫੇਰ ਆਪਣੇ ਵਿੱਚ ਹੀ ਅਭੇਦ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ।) ਗੁਰਬਾਣੀ ਅਨੁਸਾਰ ਸੰਸਾਰ ਦਾ ਜੰਮਨ ਮਰਨਾ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਹੁਕਮ ਵਿੱਚ ਹੈ। (ਹੁਕਮੇ ਜੰਮਨ ਹੁਕਮੇ ਮਰਨਾ)

ਪਦਾ ੨੯

(ਪੰਨਾ 157, ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ)

ਪ੍ਰਿਥਮ ਕਾਲ ਸਭ ਜਗ ਕੋ ਤਾਤਾ॥ ਤਾ ਤੇ ਭਯੋ ਤੇਜ ਬਧਯਾਤਾ॥

ਸੋਈ ਭਵਾਨੀ ਨਾਮੁ ਕਹਾਈ ਜਿਨ ਸਗੀ ਇਹ ਸ੍ਰਿਸਟ ਉਪਾਈ॥

(ਜਦੋਂ ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਸਿਰਜਨਾ ਹੋਈ, ਕਾਲ ਜੋ ਸਾਰੇ ਜਗਤ ਦਾ ਪਿਤਾ ਹੈ, ਉਸ ਤੋਂ ਇਕ ਤੇਜ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਇਆ। ਉਹੀ ਭਵਾਨੀ ਨਾਮ ਕਹਾਉਣ ਲੱਗੀ ਜਿਸ ਨੇ ਇਹ ਸਾਰੀ ਸ੍ਰਿਸਟੀ ਪੈਦਾ ਕੀਤੀ।)

ਗੁਰਬਾਣੀ ਉਪਦੇਸ਼ ਹੈ, ਇਕ ਏਕੰਕਾਰ, ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਜੋਤਿ ਰੂਪ ਹੈ। ਇੱਕ ਏਕੰਕਾਰ ਨੇ ਜਦੋਂ ਸੁੰਨ ਸਮਾਧ ਤੋਂ ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਰਚਨਾ ਕਰਨ ਦਾ ਮੰਤਵ ਬਣਾਇਆ ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਹੁਕਮ ਨਾਲ ਓਅੰਕਾਰ ਧੁੰਨ ਉਚਾਰੀ। ਇਸ ਓਅੰਕਾਰ ਧੁੰਨ ਤੋਂ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਜੀਵ ਜੰਤ ਪੈਦਾ ਹੋਣ, ਪਲਣ ਤੇ ਖੇ ਹੋਣ ਲੱਗੇ, ਤਾਂ ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਦਾ ਕਾਲ ਚੱਕਰ ਉਸ ਇਕ ਏਕੇ ਦੇ ਹੁਕਮ ਵਿੱਚ ਚਲ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਪਦਾ ੩੦

ਚਉਪਈ॥

(ਪੰਨਾ 158, ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ)

ਪ੍ਰਿਥਮੇ ਓਅੰਕਾਰ ਤਿਨ ਕਹਾ॥ ਸੋ ਧੁਨ ਪੂਰ ਜਗਤ ਮੇ ਰਹਾ॥

ਤਾ ਤੇ ਜਗਤ ਭਯੋ ਬਿਸਥਾਰਾ॥ ਪੁਰਖ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤ ਜਬ ਦੁਹਹੁ ਬਿਚਾਰਾ॥

(ਪਹਿਲੇ ਉਸ ਜਗਤ ਪਿਤਾ ਕਾਲ ਨੇ ਓਅੰਕਾਰ ਓਅੰਕਾਰ ਕਿਹਾ। ਉਹ ਓਅੰਕਾਰ ਰੂਪ ਧੁਨ ਜਗਤ ਵਿੱਚ ਫੈਲ ਰਹੀ ਹੈ। ਉਸ ਤੋਂ ਜਗਤ ਦਾ ਪਸਾਰਾ ਹੋਇਆ। ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਪੁਰਖ ਤੇ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤਿ ਵੀਚਾਰਨੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ। ਕਵੀ ਓਅੰਕਾਰ ਨੂੰ ਪੁਰਖ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨੇ ਸਾਰੀ ਸ੍ਰਿਸਟੀ ਪੈਦਾ ਕੀਤੀ।)

ਵੇਦ ਮਤ ਓਮ ਨੂੰ ਓਅੰਕਾਰ। ਓਅੰਕਾਰ ਵੀ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਓਮ ਨੂੰ ਤਿਭਨ ਸਾਰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਜਿਸ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ ਮਾਇਆ ਦਾ ਜੰਜਾਲ। (ਬਾਣੀ ਬਾਵਨ ਅਖਰੀ)

ਪਦਾ ੩੪

ਚੌਪਈ

ਜਿਤਿਕ ਜਗਤਿ ਕੇ ਜੀਵ ਬਖਾਨੇ॥ ਏਕ ਜੋਤਿ ਸਭ ਹੀ ਮਹਿ ਜਾਨੇ॥

ਕਾਲ ਰੂਪ ਭਗਵਾਨ ਭਨੈਬੋ॥ ਤਾ ਮਹਿ ਲੀਨ ਜਗਤਿ ਸਭ ਹਵੈਬੋ॥

(ਜਿੰਨੇ ਜਗਤ ਦੇ ਜੀਵ ਕਹੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਇਹਨਾਂ ਸਭਨਾ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਦੀ ਹੀ ਜੋਤਿ ਜਾਨੋ, ਜੋ ਕਾਲ ਰੂਪ ਜਾਂ 'ਭਗਵਾਨ' ਨਾਮ ਕਰ ਕੇ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਅੰਤ ਨੂੰ ਸਾਰੇ ਜਗਤ ਦੇ ਜੀਵ ਉਸ ਵਿੱਚ ਹੀ ਲੀਨ ਹੋ ਜਾਨਗੇ।)

ਕਵੀ ਕਾਲ ਰੂਪ ਨੂੰ ਭਗਵਾਨ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਵਿਚਾਰ ਵੇਦਾਂ ਸ਼ਾਸਤਰਾਂ ਦੀ ਹੈ।

ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਅਨੁਕੂਲ ਪਰਚਾਰ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਵੇਦਾਂ ਸ਼ਾਸਤਰਾਂ ਨੂੰ ਤੇ ਕਵੀ ਨੂੰ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦਾ ਗਿਆਨ ਨਹੀਂ, ਅਨੁਮਾਨ ਜ਼ਰੂਰ ਲਗਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਪਾ:੧੦ ਇਹ ਰਚਨਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ, ਨਾ ਹੀ ਗੁਰਸਿਖਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਰਚਨਾਵਾਂ ਪੜ੍ਹਨ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੇ ਸਕਦੇ ਹਨ।

ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਦੇ ਪੰਨਾ 188 ਤੋਂ ਰਾਮ ਅਵਤਾਰ ਸ਼ੁਰੂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਬੀਸਵਾਂ ਅਵਤਾਰ ਹੈ। ਰਾਮ ਕਥਾ ਦੇ ਅੰਤ ਵਿੱਚ ਪੰਨਾ 254 ਤੇ ਭਗਉਤੀ ਦਾ ਉਪਾਸ਼ਕ ਕਵੀ ਲਿਖਦਾ ਹੈ।

ਪਦਾ ੮੬੩

ਸਵੈਯਾ॥

ਪਾਇ ਗਹੇ ਜਬ ਤੇ ਤੁਮਰੇ ਤਬ ਤੇ ਕਊ ਆਖ ਤਰੇ ਨਹੀ ਆਨਿਯੋ॥

ਰਾਮ ਰਹੀਮ ਪੁਰਾਨ ਕੁਰਾਨ ਅਨੇਕ ਕਹੈ ਮਤ ਏਕ ਨਾ ਮਾਨਿਯੋ॥

ਸਿਮ੍ਰਿਤ ਸਾਸਤ੍ਰ ਬੇਦ ਸਭੈ ਬਹੁ ਭੇਦ ਕਹੈ ਹਮ ਏਕ ਨਾ ਜਾਨਯੋ॥

ਸ੍ਰੀ ਅਸਪਾਨ ਕ੍ਰਿਪਾ ਤੁਮਰੀ ਕਰਿ ਮੈ ਨ ਕਹਯੋ ਸਬ ਤੋਹਿ ਬਖਾਨਯੋ॥

ਸ੍ਰੀ ਅਸਪਾਨ ਦੇ ਅਰਥ ਹਨ ਸੁੰਦਰ ਤਲਵਾਰ। ਸ੍ਰੀ ਅਸਪਾਨ ਦੁਰਗਾ ਜਾ ਭਵਾਨੀ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ।

ਪਦਾ ੮੬੪

ਦੋਹਰਾ॥

ਸਗਲ ਦੁਆਰਿ ਕਉ ਛਾਡ ਕੈ, ਗਹਯੋ ਤੁਹਾਰੋ ਦੁਆਰ॥

ਬਾਰੇ ਗਹੇ ਕੀ ਲਾਜ ਅਸਿ, ਗੋਬਿੰਦ ਦਾਸ ਤੁਹਾਰ॥

ਗੋਬਿੰਦ ਦਾਸ, ਕਵੀ ਦਾ ਹੀ ਨਾਮ ਹੈ। ਇਹ ਸਵੈਯਾ ਤੇ ਦੋਹਰਾ, ਭਵਾਨੀ ਦੀ ਉਸਤਤਿ ਵਿੱਚ ਕਵੀ ਨੇ ਉਚਾਰੇ ਹਨ। (ਦੇਖੋ ਪਦਾ 29)

ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਸਭ ਜੁਗਾਂ ਵਿੱਚ ਕੇਵਲ ਉਹਨਾਂ ਮਨੁੱਖਾਂ ਨੂੰ ਹੋਏ ਜਿੰਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਸੇ ਜੁਗ ਵਿੱਚ ਵੀ ਪੂਰੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਤੋਂ ਉਪਦੇਸ਼ ਲੈ ਕੇ ਗੁਰਮਤਿ ਨਾਮ ਦਾ ਸਿਮਰਨ ਕੀਤਾ। ਐਸੇ ਭਗਤ, ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਧੂ, ਪ੍ਰਹਿਲਾਦ, ਸਭ ਜੁਗਾਂ ਵਿੱਚ ਸਨ। ਕੇਵਲ ਐਸੇ ਸੰਤਾਂ ਭਗਤਾਂ ਨੇ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਮਨੁੱਖਾਂ ਨੂੰ ਅਵਗੁਣ, ਵਿਕਾਰਾਂ, ਪਾਪਾਂ, ਕ੍ਰੋਧ, ਹੰਕਾਰ ਆਦਿ ਤੋਂ ਬਚਾਇਆ; ਤੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ਭਗਤੀ ਸਿਮਰਨ ਅਰਾਧਨਾ ਕਰਾ ਕੇ ਸਤ ਸੰਤੋਖ ਦਇਆ ਧਰਮ ਦੇ ਗੁਣ ਸੰਸਾਰੀ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਦਿੱਤੇ।

ਗੁਰਬਾਣੀ ਸਮਝਾਉਂਦੀ ਹੈ, ਜੁਗ ਚਾਰੇ ਗੁਰਸਬਦਿ ਪਛਾਤਾ - ਚੋਗੇ ਜੁਗ ਵਿੱਚ ਗੁਰੂ ਦਾ ਸ਼ਬਦ ਲੈ ਕੇ, ਇਕ ਏਕੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦਾ ਸਿਮਰਨ ਭਗਤੀ ਕਰਕੇ, ਗੁਰਮੁਖ ਨੂੰ ਇੱਕ ਏਕੇ ਦੀ ਪਛਾਣ ਹੋਈ।

ਸਤਿਜੁਗ ਧਰਮ ਪੈਰ ਹੈ ਚਾਰਿ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਬੁਝੈ ਕੋ ਬੀਚਾਰਿ ॥

ਇਸ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਸਮਝਾਉਂਦੀ ਹੈ ਰਾਜਾ ਰਾਮ ਤੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਚੋਗੇ ਪੈਰਾਂ ਵਾਲੇ ਧਰਮ ਦੇ ਪੈਰ ਟੁੱਟਦੇ ਤੇ ਘੱਟਦੇ ਰਹੇ।

ਤ੍ਰੇਤੈ ਇਕ ਕਲ ਕੀਨੀ ਦੂਰਿ ॥ ਪਾਖੰਡ ਵਰਤਿਆ ਹਰਿ ਜਾਣਨਿ ਦੂਰਿ ॥

(ਤ੍ਰੇਤੈ ਵਿੱਚ ਧਰਮ ਦੀ ਇਕ ਕਲ ਦੂਰ ਹੋਈ, ਰਾਜਾ ਰਾਮ ਨੂੰ ਭਗਵਾਨ ਕਰਕੇ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ। ਇਸ ਸਮੇਂ ਪਾਖੰਡ ਵਰਤਿਆ, ਇਹਨਾਂ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਜਾਣਿਆ।)

ਦੁਆਪੁਰਿ ਧਰਮਿ ਦੁਇ ਪੈਰ ਰਖਾਏ॥

(ਪੰਨਾ 880, ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ)

(ਦੁਆਪੁਰਿ ਵਿੱਚ ਦੂਤ ਭਾਵ ਹੋ ਗਏ, ਵੇਦਾਂ ਨੇ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤੀ ਤੇ ਏਕਾ ਪੁਰਖ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨੂੰ ਦੋ ਮੰਨਿਆ, ਦੁਬਿਧਾ ਹੋ ਗਈ, ਹਉਂ ਦੇ ਭਰਮ ਵਿੱਚ ਰਹੇ, ਧਰਮ ਦੇ ਦੋ ਪੈਰ ਹੋ ਗਏ।)

ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਦੇ ਪੰਨਾ 254 ਤੋਂ 570 ਤਕ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਅਵਤਾਰ ਹੈ।

ੴ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫਤਹ॥

ਅਬ ਕ੍ਰਿਸਨਾ ਅਵਤਾਰ ਇਕੀਸਮੇ ਅਵਤਾਰ ਕਥਨੰ॥ ਚੌਪਈ॥

ਅਬ ਬਰਣੋ ਕ੍ਰਿਸਨਾ ਅਵਤਾਰੂ॥ ਜੈਸੇ ਭਾਂਤ ਬਪੁ ਪੂਰੇ ਮੁਰਾਰੂ॥

ਪਰਮ ਪਾਪ ਤੇ ਭੂਮਿ ਡਰਾਨੀ॥ ਭਗਮਗਾਤ ਬਿਧ ਤੀਰ ਸਿਧਾਨੀ॥

(ਹੁਣ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਅਵਤਾਰ ਦਾ ਪ੍ਰਸੰਗ ਕਥਨ ਕਰਦਾ ਹਾਂ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਨੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦਾ ਸ਼ਰੀਰ ਧਾਰਿਆ ਸੀ। ਘੋਰ ਪਾਪਾਂ ਕਰਕੇ ਧਰਤੀ ਡਰ ਗਈ ਅਤੇ ਡੱਕੋ ਡੋਲੇ ਖਾਂਦੀ ਹੋਈ ਬ੍ਰਹਮਾ ਦੇ ਕੋਲ ਚਲੀ ਗਈ।)

ਪਦਾ ੨ ਚੌਪਈ॥

ਬ੍ਰਹਮਾ ਗਯੋ ਛੀਰਨਿਧਿ ਜਹਾਂ। ਕਾਲ ਪੁਰਖ ਇਸਥਿਤ ਤੇ ਤਹਾਂ॥

ਕਹੋ ਬਿਸਨ ਕਹ ਨਿਕਟ ਬੁਲਾਈ। ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਅਵਤਾਰ ਧਰੋ ਤੁਮ ਜਾਈ॥

(ਜਿਥੇ ਖੀਰ ਸਮੁੰਦਰ ਹੈ, ਉਥੇ ਬ੍ਰਹਮਾ ਗਿਆ ਕਿਉਂਕਿ ਕਾਲ ਪੁਰਖ ਜੀ ਉਥੇ ਹੀ ਬਿਰਾਜਦੇ ਸਨ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਕੋਲ ਬੁਲਾ ਕੇ ਕਿਹਾ, ਤੁਸੀਂ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਅਵਤਾਰ ਧਾਰਨ ਕਰੋ ਅਤੇ ਮਾਤ ਲੋਕ ਵਿੱਚ ਜਾਓ।)

ਪਦਾ ੩

ਦੋਹਰਾ

ਕਾਲ ਪੁਰਖ ਕੇ ਬਚਨ ਤੇ ਸੰਤਨ ਹੇਤ ਸਹਾਇ॥

ਮਥਰਾ ਮੰਡਲ ਕੇ ਬਿਖੈ ਜਨਮ ਧਰੋ ਹਰਿ ਰਾਇ॥

ਕਵੀ ਕਹਿ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਬਚਨ ਤੋਂ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੇ ਅਵਤਾਰ ਧਾਰਿਆ। ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਦਾ ਅਵਤਾਰ ਹੈ।

ਪਦਾ ੪

ਚੌਪਈ

ਜੇ ਜੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਚਰਿਤ੍ਰ ਦਿਖਾਇ॥

ਦਸਮ ਬੀਚ ਸਭ ਭਾਖ ਸੁਨਾਏ॥

ਗਯਾਰਾ ਸਹਸ ਬਾਨਵੇ ਛੰਦਾ॥ ਕਹੇ ਦਸਮ ਪੁਰ ਬੈਠ ਅਨੰਦਾ॥

(ਜਿਹੜੇ ਜਿਹੜੇ ਚਰਿਤ੍ਰ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਸਾਰੇ ਭਾਗਵਤ ਦੇ ਦਸਵੇਂ ਸਕੰਧ ਵਿੱਚ ਸੁਣਾਏ ਹਨ। ਉਸ ਦੇ ਯਾਰਾ ਸੌ ਬਾਨਵੇ ਛੰਦ ਅਸਾਂ ਅਨੰਦਪੁਰ ਵਿੱਚ ਬੈਠ ਕੇ ਕਹੇ ਹਨ ਅਤੇ ਬਾਕੀ ਦੇ 1300 ਛੰਦ ਪਾਉਂਟੇ ਸਾਹਿਬ ਉਚਾਰੇ ਹਨ। ਇਸ ਦਸਮ ਸਕੰਧ ਵਿੱਚ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਲੀਲਾ ਦੇ ਸਾਰੇ 2492 ਛੰਦ ਹਨ।)

ਰਚਨਾ ਮੁਤਾਬਕ ਇਹ ਬਾਣੀ ਪਾ:10 ਦੀ ਉਚਾਰੀ ਹੈ। ਪਾ:10 ਕਾਲ ਮਹਾਕਾਲ ਦੇਵੀ ਦੇਵੀਤੀਆ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰਨ ਨਹੀਂ ਆਏ ਸਨ ? ਇਸ ਤੋਂ

ਅੱਗੇ ਦੇਵੀ ਦੀ ਉਸਤਤਿ ਹੈ। ਕੀ ਪਾ:10 ਦੇਵੀ ਦੀ ਉਸਤਤਿ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ।

ਅਬ ਦੇਵੀ ਜੀ ਕੀ ਉਸਤਤਿ ਕਥਨ

ਪਦਾ ੫

ਸਵੈਯਾ॥

ਹੋਇ ਕ੍ਰਿਪਾ ਤੁਮਰੀ ਹਮ ਪੈ ਤੁ ਸਬੈ ਸਗਨੰ ਗੁਨ ਹੀ ਧਰਿ ਹੋ॥

ਜੀਆਂ ਧਾਰ ਬਿਚਾਰ ਤਬੈ ਬਰ ਬੋਧਿ ਮਹਾ ਅਗਨੰਗੁਨ ਕੋ ਕਰਿ ਹੋਂ॥

ਬਿਨ ਚੰਡ ਕ੍ਰਿਪਾ ਤੁਮਰੀ ਕਬਹੂੰ ਮੁਖ ਤੇ ਨਹੀ ਅੱਛਰ ਹਉ ਕਰ ਹੋਂ॥

(ਹੇ ਚੰਡਕਾ, ਤੇਰੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਮੈਂ ਕਦੇ ਇਕ ਅਖਰ ਭੀ ਮੂੰਹੋਂ ਨਹੀਂ ਉਚਾਰ ਸਕਾਂਗਾ।)

ਪਦਾ ੬

ਦੋਹਰਾ

ਰੇ ਮਨ ਭਜ ਤੂ ਸਾਰਦਾ ਅਨਗਨ ਗੁਨ ਹੈ ਜਾਹਿ॥

ਰਚੋ ਗ੍ਰੰਥ ਇਹ ਭਾਗਵਤ ਜਉ ਵੈ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਾਹਿ॥

(ਹੇ ਮਨ, ਤੂੰ ਸਾਰਦਾ ਦਾ ਸਿਮਰਨ ਕਰ ਜਿਸ ਦੇ ਅਣਗਿਣਤ ਗੁਣ ਹਨ। ਜਦ ਉਹ ਮੇਰੇ ਉੱਤੇ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰੇਗੀ, ਤਦ ਮੈਂ ਭਾਗਵਤ ਰੂਪ ਗ੍ਰੰਥ ਬਨਾਵਾਂਗਾ।)

ਇਥੇ ਪਾ:੧੦ ਦੇ ਮੁਖੋਂ ਇਹ ਕਹਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਹੇ ਮਨ ਤੂੰ ਸਾਰਦਾ ਦੇਵੀ ਦਾ ਸਿਮਰਨ ਕਰ, ਜਦੋਂ ਉਹ ਮੇਰੇ ਉੱਤੇ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰੇਗੀ, ਤਾਂ ਮੈਂ ਭਾਗਵਤ ਗ੍ਰੰਥ ਰਚਾਂਗਾ। ਦੇਵੀ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦਾ ਸਿਮਰਨ ਤੇ ਉਸਤਤਿ ਗੁਰਬਾਣੀ ਉਪਦੇਸ਼ ਵਿਰੁੱਧ ਹੈ। ਪਾ:੧੦ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਨਹੀਂ ਰਚ ਸਕਦੇ।

ਇਥੋਂ ਇਸ ਵਿਚਾਰ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਸ਼ੱਕ ਨਹੀਂ ਕਿ ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਦੀਆਂ ਰਚਨਾਵਾਂ ਨੂੰ ਵਿਉਂਤ ਅਨੁਸਾਰ, ਪਾ:10 ਦੀਆਂ ਰਚਨਾਵਾਂ ਕਹਿ ਕੇ, ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਵਿੱਚ, ਦਰਜ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਵਿੱਚ ਆਈਆਂ ਕਮਜ਼ੋਰੀਆਂ ਦਾ ਕਾਰਣ ਇਹ ਹੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪਹਿਲੇ ਸਾਡੇ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਸੰਭਾਲ ਦਾ ਕੰਮ ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਵਿਚਾਰ ਵਾਲੇ ਮਹੰਤਾਂ ਦੇ ਹੱਥ ਵਿੱਚ ਸੀ। ਉਹ ਹਮੇਸ਼ਾ ਤੋਂ ਨਿਰੋਲ ਸਿੱਖੀ ਪ੍ਰਚਾਰ ਦੇ ਵਿਰੁਧ ਸਨ, ਤੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਤੇ ਦਸ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀਆਂ

ਦੇ ਪ੍ਰਚਾਰ ਨੂੰ ਹਿੰਦੂ ਪਰੰਪਰਾ ਵਿੱਚ ਜਜ਼ਬ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸਨ। ਇਹ ਪਹਿਲੇ ਵੀ ਭਾਰਤ ਦੀ ਤਵਾਰੀਖ ਵਿੱਚ ਹੁੰਦਾ ਆਇਆ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਵੇਦਾਂ ਸ਼ਾਸਤਰਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਚਾਰ ਦੀ ਮੁਖਾਲਫਤ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਬੁਧ ਧਰਮ ਦਾ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਸਾਰ ਹੋ ਗਿਆ, ਕੋਈ ਵਿਰਲਾ ਹਿੰਦੂ ਰਹਿ ਗਿਆ। ਫਿਰ ਸ਼ੰਕਰਾਚਾਰਯਾ ਆਇਆ, ਲੜਾਈਆਂ ਜੰਗਾਂ ਹੋਈਆਂ, ਬਹੁਤ ਬੁਧ ਮਾਰੇ ਗਏ ਤੇ ਵੇਦ ਧਰਮ ਵਿੱਚ ਫੇਰ ਭਾਰਤ ਵਰਸ਼ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਜਬਰਦਸਤੀ ਲਿਆਂਦਾ ਗਿਆ। ਫਿਰ ਬੁੱਧ ਧਰਮ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਨਾਮ ਮਾਤ੍ਰ ਰਹਿ ਗਿਆ ਤੇ ਬੁੱਧ ਮਤ ਦਾ ਪ੍ਰਸਾਰਨ ਚੀਨ ਤੇ ਜਾਪਾਨ ਵਿੱਚ ਹੋ ਗਿਆ।

ਕੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਹੁੰਦਿਆ ਹੋਇਆਂ ਇਹ ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ, ਸੱਚੇ ਨਾਮ ਧਰਮ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰ ਸਕੇਗੀ ? ਇਹ ਖਾਲਸਾ ਪੰਥ ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਹੈ।

ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਨੂੰ ਪਾ:10 ਦੀ ਬਾਣੀ ਮੰਨ ਲੈਣ ਦੇ ਕਾਰਨ ਤੇ ਨਿਰਮਲੇ ਤੇ ਵੇਦਕ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਨੂੰ ਮੰਨਨ ਵਾਲੇ ਹਿੰਦੂ ਮਹੰਤਾਂ ਦੇ ਪਰਚਾਰ ਦੇ ਕਾਰਨ, ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਵਿੱਚ ਵੇਦਾਂ ਸ਼ਾਸਤਰਾਂ ਦੀ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਘਰ ਕਰ ਗਈ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਸਮੇਂ ਵੇਦਾਂ ਸ਼ਾਸਤਰਾਂ, ਦੋ ਵੀ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੀ ਪੂਜਾ ਤੇ ਮੂਰਤੀ ਪੂਜਾ ਦਾ ਖੰਡਨ ਗੁਰਬਾਣੀ ਨੇ ਕੀਤਾ ਸੀ।

ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਜੋਤੀ ਜੋਤਿ ਸਮਾਉਣ ਤੋਂ ਬਾਦ, ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ, ਨਿਰਮਲੇ ਤੇ ਮਹੰਤਾਂ ਦੀ ਪਰਚਾਰ ਨੇ ਨਿਰੋਲ ਗੁਰਬਾਣੀ ਪਰਚਾਰ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਠੇਸ ਪਹੁੰਚਾਈ। ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਮਤ ਨੇ ਵਿਉਂਤ ਅਨੁਸਾਰ, ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕ ਨੂੰ ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਕਰਕੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਤੁੱਲ ਕਰਾਰ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਨੂੰ ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਗ੍ਰੰਥ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਸਿੱਖਾਂ ਵਿੱਚ ਗਿਰਾਵਟ ਦਾ ਮੁੱਢ ਕਾਰਨ ਬਣ ਗਿਆ।

ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਤਾਂ ਅਜੇ ਵੀ ਅਗਵਾਈ ਦੇ ਰਹੇ ਹਨ, ਲੋੜ ਕੇਵਲ ਇਤਨੀ ਹੈ, ਕਿ ਸੱਚੇ - ਸੁੱਚੇ ਆਚਾਰ ਵਾਲੇ ਭਗਤੀ ਵਿੱਚ ਪਰਪੱਕ ਗੁਰਸਿੱਖ, ਨਿਰੋਲ ਸਿੱਖੀ ਦਾ ਪਰਚਾਰ ਕਰਨ। ਪਤਿਤ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਤੇ ਹਿੰਦੂਆਂ ਨੂੰ ਗੁਰਬਾਣੀ ਉਪਦੇਸ਼ ਸਮਝਾਇਆ ਜਾਵੇ ਕਿ ਨਾਮ ਧਰਮ ਹੀ ਇੱਕ ਮਾਤ੍ਰ, ਉੱਤਮ ਧਰਮ ਹੈ। ਜੇ ਨਾਮ ਧਰਮ ਵਿੱਚ ਆਉਣਗੇ, ਉਹ ਹੀ ਮਾਇਆ ਦੇ ਹੱਲਿਆਂ ਤੋਂ ਬਚ ਸਕਨਗੇ। ਪਤਿਤ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਸਮਝਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ, ਕਿ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਤੇ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਐਸੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਸਿੱਖ ਪਰਵਾਨ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ। ਅਜੇ ਵੀ ਉਹ ਭੁੱਲ ਬਖਸ਼ਾ ਕੇ ਸਿੱਖ ਸੱਜ ਸਕਦੇ ਹਨ।

7. ਰਾਮਕਲੀ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ੧੦

(ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਪੰਨਾ 709 - 711)

ੴ ਸ੍ਰੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫਤਹ॥

ਰਾਮਕਲੀ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ੧੦॥

ਖਿਆਲ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ੧੦॥

ਮਿਤ੍ਰ ਪਿਆਰੇ ਨੂੰ ਹਾਲ ਮੁਰੀਦਾਂ ਦਾ ਕਹਿਨਾ॥

ਤੁਧੁ ਬਿਨੁ ਰੋਗ ਰਜਾਈਆ ਦਾ ਓਢਨ ਨਾਗ ਨਿਵਾਸਾ ਦੇ ਰਹਣਾ॥

ਸੂਲ ਸੁਰਾਹੀ ਖੰਜਰੁ ਪਿਆਲਾ ਬਿੰਗ ਕਸਾਈਆ ਦਾ ਸਹਿਣਾ॥

ਯਾਰੜੇ ਦਾ ਸਾਨੂੰ ਸਬਰੁ ਚੰਗਾ ਭੱਠ ਖੇੜਿਆਂ ਦਾ ਰਹਿਣਾ॥

ਖਿਆਲ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ਦਸ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਗਿਆਨੀ ਭਾਗ ਸਿੰਘ ਨੇ ਆਪਣੀ ਪੁਸਤਕ ਦੇ ਪੰਨਾ 28 ਤੋਂ ਪੰਨਾ 31 ਤਕ ਕੀਤੀ ਹੈ ਜੋ ਹੇ ਠਾਂ ਕਾਪੀ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ।

ਜਿਵੇਂ 'ਦੇਹ ਸਿਵਾ ਬਰ ਮੋਹਿ' ਵਾਲਾ ਗੀਤ ਕਈ ਰਾਗੀ ਸੱਜਣਾਂ ਨੇ (ਅਰਥ ਬੋਧ ਦੀ ਅਣਹੋਂਦ ਕਾਰਨ) ਵੇਖੋ-ਵੇਖੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ਵਿੱਚ ਪੜ੍ਹੀ ਜਾਣਾ ਨੇਮ ਬਣਾ ਲਿਆ ਹੈ, ਤਿਵੇਂ 'ਮਿਤ੍ਰ ਪਿਆਰੇ ਨੂੰ ਹਾਲ ਮੁਰੀਦਾਂ' ਵਾਲਾ ਗੀਤ ਵੀ ਪ੍ਰਚਲਤ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ।

ਉਪ੍ਰੋਕਤ ਗੀਤ ਦੀ ਪ੍ਰੋੜਤਾ ਹਿਤ ਕੋਈ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਭਾਈ ਨੰਦ ਲਾਲ ਜੀ ਦੇ ਪ੍ਰਲੋਕ ਗਮਨ ਸਮੇਂ ਗੁਰੂ ਕਲਗੀਧਰ ਜੀ ਨੇ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਰਾਹੀਂ ਪਿਤਾ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਨੂੰ ਸੰਦੇਸ਼ ਭੇਜਿਆ। ਕੋਈ ਦੱਸਦਾ ਹੈ ਕਿ ਬੱਚੇ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋਣ ਉਪ੍ਰੰਤ ਚਮਕੌਰ ਦੀ ਗੜ੍ਹੀਓਂ ਨਿਕਲ ਕੇ ਮਾਛੀਵਾੜੇ ਵਿੱਚ ਭੁੱਜੇ ਸੁੱਤਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਆਪਣਾ ਖਿਆਲ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਪ੍ਰਤੀ ਦਰਸਾਇਆ ਹੈ।

ਨਿਰਣਾ

ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ ਉਪ੍ਰੋਕਤ ਦੋਵੇਂ ਸਬੂਤ ਪ੍ਰਸਪਰ ਵਿਰੋਧੀ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਪ੍ਰਮਾਣੀਕ ਸਿੱਧ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੇ। ਦੂਜੇ ਇਹਨਾਂ ਸਬੂਤਾਂ ਦੀ ਕੋਈ

ਪ੍ਰਮਾਣੀਕ ਇਤਿਹਾਸ ਵੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਮਿਤ੍ਰ ਪਿਆਰੇ ਵਾਲੇ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਵਿਚਲੀ “ਸੂਲ ਸੁਰਾਹੀ ਖੰਜਰ ਪਿਆਲਾ” ਵਾਲੀ ਰਚਨਾ ਨਾਲ ਮੇਲ ਖਾਂਦੇ ਹਨ, ਜਿਸ ਹਿਤ ਇਸ ਸਬੰਧੀ ਯਥਾਰਥ ਵਿਚਾਰ ਦੀ ਅਤਿਅੰਤ ਲੋੜ ਅਨੁਭਵ ਕਰਕੇ ਹੇਠ ਲਿਖੀ ਸੰਖੇਪਕ ਵੀਚਾਰ ਦਿੱਤੀ ਹੈ।

ਵੀਚਾਰ

ਉਪ੍ਰੋਕਤ ਸ਼ਬਦ 1428 ਸਫ਼ਿਆਂ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਦੇ ਸਫ਼ਾ 709 ਤੋਂ 712 ਤਕ 10 ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਾਲੇ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਵਿੱਚ ਛੇਵਾਂ ਸ਼ਬਦ ਹੈ। ਇਹਨਾਂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੇ ਸਿਰਲੇਖਾਂ ਨਾਲ ਪਾ:10 ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਉਪਦੇਸ਼, ਬੇਨਤੀ, ਅਕਾਲ ਉਪਾਸਨਾ ਤਥਾ ਮੂਰਤੀ ਪੂਜਾ ਖੰਡਨ ਰੂਪ ਹਨ ਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਰਾਮਕਲੀ, ਸੋਰਠ, ਕਲਿਆਣ ਆਦਿਕ ਰਾਗਾਂ ਵਿੱਚ ਹਨ, ਪ੍ਰੰਤੂ ਇਹਨਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇਸ ਛੇਵੇਂ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਸਿਰਲੇਖ ਇਹਨਾਂ ਤੋਂ ਵਿਲੱਖਣ ‘ਖਿਆਲ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ੧੦’ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਵਿਚਲੀ ਭਾਵਨਾ ਵੀ ਦੂਜੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਤੋਂ ਅਸੰਗਤਿ ਬਲਕਿ ਬੋਲੀ ਵੀ ਦੂਜੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਾਲੀ ਬ੍ਰਿਜ ਭਾਸ਼ਾ ਦੇ ਉਲਟ ਨਿਰੋਲ ਪੰਜਾਬੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਸਿੱਧ ਹੋਇਆ ਕਿ ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਦਸਮ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਦੀ ਰਚਨਾ ਸਿੱਧ ਕਰਨ ਹਿਤ ਜਾਣ-ਬੁੱਝ ਕੇ ਦੂਜੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ ਘੁਸੋੜਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਜੋ ਸੁਤੇ ਹੀ ਕਿਸੇ ਨਸ਼ਿਆਂ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮੀ ਵੱਲੋਂ ਵਿੱਛੜੇ ਯਾਰ ਲਈ ਕਵੀ ਨੇ ਖਿਆਲ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ ਸੰਕੋਚਕ ਵੇਰਵਾ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਹੈ -

ਖਿਆਲ

ਖਿਆਲ ਸ਼ਬਦ ਤੋਂ ਧਿਆਨ, ਵਿਚਾਰ, ਸੰਕਲਪ ਆਦਿਕ ਕਈ ਭਾਵ ਲਏ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ -

ਧਿਆਨ : ਤੇਰਾ ਧਿਆਨ ਕਿੱਧਰ ਹੈ, ਤੇਰਾ ਖਿਆਲ ਕਿੱਧਰ ਹੈ।

ਵਿਚਾਰ : ਤੇਰੀ ਹੁਣ ਕੀ ਵਿਚਾਰ ਹੈ, ਤੇਰਾ ਹੁਣ ਕੀ ਖਿਆਲ ਹੈ।

ਸੰਕਲਪ : ਮੇਰੇ ਅੰਦਰ ਸੰਕਲਪ ਫੁਰਿਆ, ਮੇਰੇ ਅੰਦਰ ਖਿਆਲ ਆਇਆ।

ਇਤਿਆਦਿਕ ਹੋਰ ਵੀ ਅਨੇਕਾਂ ਭਾਵ ਲਏ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ।

ਨੋਟ - ਮੁਸਲਮਾਨ ਗਵੱਈਏ ਰਾਗ ਗਾਉਣ ਸਮੇਂ ਜਦੋਂ ਵਿੱਚ-ਵਿੱਚ

ਅਲਾਪਕ ਪ੍ਰਮਾਣ ਦਿੰਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ‘ਖਿਆਲ’, ‘ਦੋਹੜਾ’ ਜਾਂ ‘ਟੱਪਾ’ ਆਖਦੇ ਹਨ।

ਹੁਣ ਲੋੜ ਇਹ ਹੈ ਕਿ “ਯਾਰੜੇ ਦਾ ਸਾਨੂੰ ਸੱਥਰ ਚੰਗਾ” ਵਾਲਾ ਖਿਆਲ ਜਿਸਨੇ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਉਹ ਵਿਅਕਤੀ ਦਰਸਾਇਆ ਜਾਵੇ।

ਉਹ ਵਿਅਕਤੀ ਹੀਰ ਹੈ, ਜਿਸਨੇ ਰਾਂਝੇ ਦੇ ਵਿਛੋੜੇ ਵਿੱਚ ਉਪ੍ਰੋਕਤ ਖਿਆਲ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਸਬੰਧੀ ‘ਵਾਰਸ਼ਾਹ’ ਅਤੇ ‘ਦਮੋਦਰ’ ਆਦਿਕਾਂ ਵੱਲੋਂ ਕਿੱਸੇ ਵੀ ਬਣੇ ਹੋਏ ਹਨ ਅਤੇ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਵੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਾਂਤ ਵਜੋਂ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ - “ਰਾਂਝਾ ਹੀਰ ਵਖਾਣੀਐ ਉਹ ਪਿਰਮ ਪਿਰਾਤੀ”।

ਹਰੇਕ ਜਾਣਦਾ ਹੈ ਕਿ ‘ਰਾਂਝਾ ਜਾਤਿ’ ਦਾ ਇੱਕ ਨੌਜੁਆਨ, ਧੀਦੋ ਨਾਮ ਕਰਕੇ ਤਖ਼ਤ ਹਜ਼ਾਰੇ (ਪਾਕਿਸਤਾਨ) ਦਾ ਵਸਨੀਕ ਸੀ ਅਤੇ ਝੰਗ ਸ਼ਹਿਰ (ਪਾਕਿਸਤਾਨ) ਦੀ ਹੀਰ ਨਾਮ ਕਰ ਕੇ, ‘ਸਿਆਲ ਜਾਤਿ’ ਦੀ ਜੱਟੀ ਚੂਚਕ ਦੀ ਧੀ ਹੈ ਸੀ। ਰਾਂਝੇ ਤੇ ਹੀਰ ਦਾ ਆਪੋ ਵਿੱਚ ਅਥਾਹ ਪਿਆਰ ਪੈ ਗਿਆ, ਪਰ ਮਾਪਿਆਂ ਨੇ ਜ਼ਬਰਦਸਤੀ ਹੀਰ ਦਾ ਵਿਆਹ ‘ਰੰਗਪੁਰ ਖੇੜਿਆਂ’ ਵਿੱਚ ਕਰ ਦਿੱਤਾ।

ਖੇੜੇ ਇੱਕ ਮੰਨੀ ਪ੍ਰਮੰਨੀ ਉੱਘੀ ਜਾਤਿ ਹੈ ਅਤੇ ਜ਼ਿਲਾ ਝੰਗ ਵਿੱਚ ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਨਾਮ ਉੱਤੇ ਰੰਗਪੁਰ ਖੇੜਿਆਂ ਦਾ ਇੱਕ ਪਿੰਡ ਹੈ। ਇਹ ਖੇੜੇ ਭਾਵੇਂ ਸਰਦੇ-ਪੁੱਜਦੇ ਬਹੁਤ ਹੀ ਅਮੀਰ ਸਨ ਪਰ ਹੀਰ ਦਾ ਖਿਆਲ (ਧਿਆਨ) ਹਰ ਸਮੇਂ ਰਾਂਝੇ ਵੱਲ ਹੀ ਸੀ, ਜਿਸ ਲਈ ਉਹ ਰਾਂਝੇ ਪ੍ਰਤੀ ਆਪਣਾ ਖਿਆਲ ਇੰਝ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਤੇਰੇ ਵਿਛੋੜੇ ਵਿੱਚ ਇਹ ਰਜਾਈਆਂ ਮੇਰੇ ਵਾਸਤੇ ਰੋਗ ‘ਦੁਖਦਾਈ’ ਹਨ ਬਲਕਿ ਨਾਗਾਂ ਵਾਂਗੂ ਡੱਸਦੀਆਂ ਹਨ।

ਤੇਰੇ ਵਿਜੋਗ ਵਿੱਚ ਹੁਣ ਮੈਨੂੰ ਸੁਰਾਹੀ (ਸ਼ਰਾਬ ਵਾਲੀ ਮਟਕੀ) ਅਤੇ (ਸ਼ਰਾਬ ਪੀਣ ਵਾਲਾ) ਪਿਆਲਾ ਸੂਲੀ ਅਤੇ ਖੰਜਰ ਦਿੱਸਦੇ ਹਨ।

ਤੇਰਾ ਵਿਛੋੜਾ ਕਸਾਈਆਂ ਦੇ ਬਿੰਗ ਸਹਾਰਣ ਵਾਂਗੂ ਹੈ। ਕਸਾਈ ਲੋਕ ਇੱਕ ਲੋਹੇ ਦਾ ਬਿੰਗ ਜਿਸ ਨੂੰ ‘ਸੂਆ’ ਵੀ ਆਖਦੇ ਹਨ, ਜੋ ਵਿੱਚੋਂ ਪੋਲਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਗਰਮ ਕਰਕੇ ਦੁੱਬੇ ਦੀ ਪਿਛਲੀ ਚੱਕੀ ਵਿੱਚ ਖੋਭ ਕੇ ਪੰਘਰੀ ਹੋਈ ਚਰਬੀ ਕੱਢ ਕੇ ਪੀਂਦੇ ਹਨ। ਦੁੱਬਾ ਵਿਚਾਰਾ ਤੜਫਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

“ਯਾਰੜੇ ਦਾ ਸਾਨੂੰ ਸੱਥਰ ਚੰਗਾ” ਭਾਵ ਤੇਰੇ ਕੋਲ ਹੁੰਦਿਆਂ ਸਾਨੂੰ (ਮੈਨੂੰ) ਸੱਥਰ (ਭੁੱਜੇ ਸੌਣਾ) ਵੀ ਚੰਗਾ ਸੁਖਦਾਈ ਸੀ ਪਰ ਖੇੜਿਆਂ ਵਿੱਚ ਰਹਿਣਾ ਮੇਰੇ ਵਾਸਤੇ ਤਪਦਾ-ਬਲਦਾ ਭੱਠ ਹੈ।

ਉਪ੍ਰੋਕਤ ਵਿਛੋੜੇ ਅਤੇ ਮਿਲਾਪ ਦੇ ਦੁਖ-ਸੁਖ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿੱਚ ਵੀ ਦਰਸਾਏ ਹਨ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ -

ਨਾਨਕ ਬਿਜੁਲੀਆ ਚਮਕੀਨਿ ਘੁਰਨਿ ਘਟਾ ਅਤਿ ਕਾਲੀਆ ॥

ਬਰਸਨਿ ਮੇਘ ਅਪਾਰ ਨਾਨਕ ਸੰਗਮਿ ਪਿਰੀ ਸੁਹੰਦੀਆ ॥

(ਸਲੋਕ ਮਾਰੂ ਵਾਰ ਮ: ੫, 1102)

ਭਾਵ - ਉਪ੍ਰੋਕਤ ਭਿਆਨਕ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਵੀ ਪਿਰੀ (ਪਰਮਾਤਮਾ) ਦੇ ਮਿਲਾਪ ਨਾਲ ਸੁਖਦਾਈ ਹੈ, ਇਸਦੇ ਉਲਟ

ਜਲ ਥਲ ਨੀਰਿ ਭਰੇ ਸੀਤਲ ਪਵਣ ਝੁਲਾਰਦੇ ॥

ਸੇਜੜੀਆ ਸੋਇਨ ਹੀਰੇ ਲਾਲ ਜੜਦੀਆ ॥

ਸੁਭਰ ਕਪੜ ਭੋਗ ਨਾਨਕ ਪਿਰੀ ਵਿਹੁਣੀ ਤਤੀਆ ॥

(ਮਾਰੂ ਵਾਰ ਮ: ੫, 1102)

ਭਾਵ - ਉਪ੍ਰੋਕਤ ਸੁਹਾਵਣਾ ਅਤੇ ਮਨੋਰੰਜਕ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਵੀ ਪ੍ਰਭੂ ਵਿਛੋੜੇ ਵਿੱਚ ਦੁਖਦਾਈ ਹੈ।

ਧਣੀ ਵਿਹੁਣਾ ਪਾਟ ਪਟੰਬਰ ਭਾਹੀ ਸੇਤੀ ਜਾਲੇ ॥

ਧੁੜੀ ਵਿਚਿ ਲੁਡੰਦੜੀ ਸੋਹਾਂ ਨਾਨਕ ਤੈ ਸਹ ਨਾਲੇ ॥

(ਸਲੋਕ ਵਾਰਾਂ ਤੇ ਵਧੀਕ ਮ: ੫, 1425)

ਹੁਣ ਪਾਠਕ ਆਪ ਹੀ ਵਿਚਾਰਨ ਕਿ ਇੱਕ ਗੋਰੀ, ਚਿੱਟੀ ਚਮੜੀ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਜੱਟੀ ਹੀਰ ਦਾ ਵਿਜੋਗੀ ਖਿਆਲ ਕਿੱਥੇ ਤੇ ਨਿਰੰਕਾਰ, ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਪ੍ਰੀਤਮ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ ਦਾ ਪਿਆਰ ਕਿੱਥੇ। ਇੱਕ ਹੋਰ ਗੱਲ ਇਹ ਕਿ ਮਿਤ੍ ਪਿਆਰੇ ਵਾਲੇ ਸ਼ਬਦ ਵਿੱਚ “ਸੂਲ ਸੁਰਾਹੀ ਖੰਜਰ ਪਿਆਲਾ”, ਜੋ ਮੁਹਾਵਰਾ ਵਰਤਿਆ ਹੈ, ਉਸਦਾ ਅਰਥ ਪਾਣੀ ਵਾਲੀ ਸੁਰਾਹੀ ਤਾਂ ਹੋ ਗੀ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ। ਤਾਂ ਤੇ ਇਹ

ਮੁਹਾਵਰਾ ਕੋਈ ਸੁਰਾਬ ਪੀਣ ਵਾਲਾ ਸੁਰਾਬੀ ਤੇ ਵਿੱਸ਼ਈ ਹੀ ਯਾਰ ਦੇ ਵਿਛੋੜੇ ਵਿੱਚ ਵਰਤ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜੋ ਹੀਰ ਜੱਟੀ ਨੇ ਰਾਂਝੇ ਯਾਰ ਦੇ ਵਿਛੋੜੇ ਵਿੱਚ ਵਰਤਿਆ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਕਵੀ ਨੇ ਕਵਿਤਾ ਦਾ ਰੂਪ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਪਰ ਧੰਨ ਹਨ ਅਜੋਕੇ ਉਹ ਗੁਰਸਿੱਖ ਵੀਰ ਜੋ ਬਿਨਾ ਵਿਚਾਰੇ ਹੀਰ ਜੱਟੀ ਦੇ ਖਿਆਲ ਆਦਿਕ ਕੱਚੀਆਂ ਬਾਣੀਆਂ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ਵਿੱਚ ਝੂਮ-ਝੂਮ ਕੇ ਪੜ੍ਹਦੇ ਹੋਏ ਫੁੱਲੇ ਨਹੀਂ ਸਮਾਉਂਦੇ, ਹਾਲਾਂਕਿ ਭੱਠ ਖੇੜਿਆਂ ਦਾ ਰਹਿਣਾ ਅਤੇ ‘ਸੁਰਾਹੀ-ਪਿਆਲਾ’ ਕੇਵਲ ਹੀਰ ਹੀ ਆਖ ਸਕਦੀ ਹੈ।

ਮੁੱਕਦੀ ਗੱਲ, ਸੁਰਾਹੀ ਅਤੇ ਪਿਆਲਾ ਤਥਾ ਖੇੜੇ ਆਦਿਕ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਗੁਰੂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਕਦੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ। ਇਹ ਕੇਵਲ ਨਸ਼ਿਆਂ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮੀ ਸਾਕਤ ਮਤੀਏ ਕਵੀ ਨੇ ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਧੋਖਾ ਦਣ ਵਾਸਤੇ ਆਪਣੀ ਰਚਨਾ ਗੁਰੂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਵੱਲੋਂ ਦਰਸਾਉਣ ਹਿਤ ‘ਮਿਤ੍ ਪਿਆਰੇ’ ਵਾਲੇ ਦਾ ਸਿਰਲੇਖ ਪਾ:10 ਲਿਖਿਆ ਹੈ।

ਨੋਟ - ਪਾਠਕਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਦੱਸਣਾ ਵੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਜੋ ਬੀੜ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਭਾਈ ਮਨੀ ਸਿੰਘ ਵਾਲੀ 1770 ਵਿੱਚ ਲਿਖੀ ਦੱਸੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਗੁਰਪੁਰਵਾਸੀ ਰਾਜਾ ਗੁਲਾਬ ਸਿੰਘ ਸੇਠੀ ਦੇ ਘਰ ਦਿੱਲੀ ਵਿੱਚ ਸੀ ਹੁਣ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਉਸ ਵਿੱਚ ਉਪ੍ਰੋਕਤ “ਮਿਤ੍ ਪਿਆਰੇ ” ਵਾਲਾ ਗੀਤ ਸ਼ਬਦ ਹਜ਼ਾਰੇ ਵਾਲੇ 10 ਸ਼ਬਦਾਂ ਸਮੇਤ ਹੈ ਹੀ ਨਹੀਂ।

ਕਈ ਬੀੜਾਂ ਵਿੱਚ ਉਪ੍ਰੋਕਤ “ਮਿਤ੍ ਪਿਆਰੇ” ਵਾਲੇ ਖਿਆਲ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ੧੦ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਕੇਵਲ 9 ਸ਼ਬਦ ਹੀ ਹਨ।

ਫਿਰ ਕਈ ਬੀੜਾਂ ਵਿੱਚ ਮੁਰੀਦਾਂ ਦੀ ਥਾਵੇਂ “ਹਾਲ ਫਕੀਰਾਂ ਦਾ” ਲਿਖਿਆ ਹੈ। ਸੱਚ ਪੁੱਛੋ ਤਾਂ ਉਪ੍ਰੋਕਤ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਵਾਲੇ ਸਾਰੇ 10 ਸ਼ਬਦ ਹੀ ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਰਚਨਾ ਮੰਨਣ ਸਬੰਧੀ ਦੀਰਘ ਵਿਚਾਰ ਗੋਚਰੇ ਹਨ।

ਤਿਲੰਗ ਕਾਫੀ ੧੦

(ਪੰਨਾ 711, ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ)

ਕੇਵਲ ਕਾਲ ਈ ਕਰਤਾਰ।

ਆਦਿ ਅੰਤ ਅਨੰਤ ਮੂਰਤਿ ਗੜਨ ਭੰਜਨਹਾਰ।

ਕਵੀ ਕਾਲ ਨੂੰ ਕਰਤਾਰ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨੂੰ ਕਰਤਾਰ ਜਾਂ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖ ਕਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕਾਲ ਨੂੰ ਕਰਤਾਰ ਨਹੀਂ ਮੰਨ ਸਕਦੇ। ਰਚਨਾ ਕਵੀ ਦੀ ਸਿੱਧ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਦੀਆਂ ਰਚਨਾਵਾਂ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਅਸੀਂ ਚੰਗੀ

ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਮਝ ਲਿਆ ਹੈ ਕਿ ਕਵੀ ਰਚਨਹਾਰ ਕਰਤਾਰ ਕਾਲ ਨੂੰ ਹੀ ਸਮਝਦਾ ਹੈ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਇੱਕ ਏਕੰਕਾਰ ਜੋਤਿ ਰੂਪ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਨੂੰ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਕਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਤੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਉਪਦੇਸ਼ ਅਨੁਸਾਰ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ, ਹੀ ਸਭ ਸੰਸਾਰ ਦਾ ਕਰਤਾ ਹੈ। ਇਹ ਰਚਨਾ ਤਿਲੰਗ ਕਾਫੀ ਗੁਰਬਾਣੀ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਹੈ।

ਰਾਮਕਲੀ ਪਾ:10 ਦੇ ਹੋਰ ਸ਼ਬਦ ਵੀ ਕਾਲ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭੂ ਸਮਝ ਕੇ ਉਚਾਰੇ ਗਏ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਪਾ:10 ਨੇ ਕੋਈ ਬਾਣੀ ਰਚੀ ਹੁੰਦੀ ਤਾਂ ਉਹ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿੱਚ ਨਾਨਕ ਛਾਪ ਨਾਲ ਦਰਜ ਕਰ ਦਿੰਦੇ।

8. ੩੩ ਸਵੈਯੇ

(ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਪੰਨਾ 712 - 716)

ੴ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫਤਹ॥

ਸ੍ਰੀ ਮੁਖਵਾਕ ਸ੍ਰੈਯਾ : ਪਾ:੧੦

ਤੇਤੀ ਸਵੈਯੇ

ਤੇਤੀ ਸਵੈਯਾਂ ਵਿੱਚ ਕਵੀ ਸਪਸ਼ਟ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਕਾਲ ਦਾ ਪੁਜਾਰੀ ਦੱਸਦਾ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਦੋ ਸਵੈਯਾਂ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਸੰਖੇਪ ਵਿੱਚ ਕਰਦੇ ਹਾਂ।

ਪਦਾ 24

ਕਾਲ ਹੀ ਪਾਇ ਭਇਓ ਬ੍ਰਹਮਾ ਗਹਿ ਦੰਡ ਕਮੰਡਲ ਭੂਪ ਭ੍ਰਾਤਾਨਯੋ॥
(ਕਾਲ ਦੇ ਹੁਕਮ ਨਾਲ ਹੀ ਬ੍ਰਹਮਾ ਹੋਇਆ ਜੋ ਡੰਡਾ ਕਮੰਡਲ ਫੜ ਕੇ ਧਰਤੀ ਪੁਰ ਫਿਰਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈ।)

ਕਾਲ ਹੀ ਪਾਇ ਸਦਾ ਸ਼ਿਵਜੂ

ਸਭ ਦੇਸ ਬਿਦੇਸ ਭਇਆ ਹਮ ਜਾਨਯੋ॥

ਕਾਲ ਹੀ ਪਾਇ ਭਯੋ ਮਿਟ ਗਯੋ ਜਗ ਯਾਹੀ ਤੇ ਤਾਹਿ ਸਭੋ
ਪਹਿਚਾਨਯੋ॥

ਬੇਦ ਕਤੇਬ ਕੇ ਭੇਦ ਸਭੈ ਤੰਜਿ ਕੇਵਲ ਕਾਲ ਕ੍ਰਿਪਾ ਨਿਧ ਮਾਨਯੋ॥

(ਕਾਲ ਦਾ ਹੁਕਮ ਪਾ ਕੇ ਹੀ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਅਤੇ ਮਿਟ ਗਿਆ ਹੈ, (ਯਾਹੀ ਤੇ) ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਹੀ ਉਸੇ ਕਾਲ ਨੂੰ ਅਸਾਂ ਸਾਰੇ ਰੂਪਾਂ ਵਿੱਚ ਪਛਾਣਿਆ ਹੈ। ਵੇਦਾਂ ਕਤੇਬਾਂ (ਦੇ ਦੱਸੇ ਹੋਏ) ਸਾਰੇ ਭੇਦ ਫਰਕ ਛੱਡ ਕੇ ਅਸਾਂ ਕਾਲ ਨੂੰ ਹੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਦਾ ਸਮੁੰਦਰ ਮੰਨਿਆ ਹੈ।)

ਪਦਾ 25

ਕਾਲ ਗਯੋ ਇਨ ਕਾਮਨ ਸਿਓ ਜੜ ਕਾਲ ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਹੀਐ ਨ
ਚਿਤਾਰਯੋ॥ ਲਾਜ ਕੋ ਛਾਡਿ ਨਿਲਾਜ ਅਰੇ ਤਜ ਕਾਜ ਅਕਾਜ ਕੋ

ਕਾਜ ਸਵਾਰਯੋ॥ ਬਾਜ ਬਨੇ ਰਾਜਰਾਜ ਬਡੋ ਖਰ ਕੋ ਚੜਿਬੋ ਚਿਤ
ਬੀਚ ਬਿਚਾਰਯੋ॥ ਸ੍ਰੀ ਭਗਵੰਤ ਭਜਾਯੋ ਨ ਅਰੇ ਜੜ ਲਾਜ ਹੀ ਲਾਜ
ਸੁ ਕਾਜੁ ਬਿਗਾਰਯੋ॥

(ਹੇ ਜੜ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕੰਮਾਂ ਨਾਲ ਹੀ ਸਮਾਂ ਬੀਤ ਗਿਆ ਹੈ ਤੇ ਕਾਲ
ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਦਿਲ ਵਿੱਚ ਯਾਦ ਨਹੀ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਮੂਰਖ ਸ਼ਰਮ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ
ਬੇਸ਼ਰਮ (ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ) ਚੰਗੇ ਕਰਮਾਂ ਦਾ ਕਰਨਾ ਛੱਡ ਕੇ, ਨਾ ਕਮ
ਔਣ ਵਾਲੇ ਬੁਰੇ ਕੰਮਾਂ ਨੂੰ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। (ਉਹੀ ਗੱਲ ਕੀਤੀ, ਕਿ
ਤੇਰੇ ਕੋਲ) ਵੱਡੇ (ਸੁੰਦਰ) ਘੋੜੇ ਤੇ ਰਾਜ ਹਾਥੀ ਸ਼ੋਭ ਰਹੇ ਹਨ। ਪਰ ਤੂੰ
ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਖੋਤੇ ਉੱਤੇ ਚੜਨ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਚਿੱਤ ਵਿੱਚ ਕੀਤਾ
ਹੈ। ਹੇ ਮੂਰਖ ਸ੍ਰੀ ਭਗਵੰਤ (ਕਵੀ ਕਾਲ ਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਭਗਵੰਤ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ),
ਦਾ ਭਜਨ ਨਹੀ ਕੀਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸ਼ਰਮ ਹੀ ਸ਼ਰਮ ਵਿੱਚ ਕੰਮ ਨੂੰ
ਵਿਗਾੜ ਲਿਆ ਹੈ।)

ਉਪਰ ਦਿੱਤੀ ਕਵੀ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਤੋਂ ਸਪਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਕਾਲ ਦੇ
ਪੁਜਾਰੀ ਕਵੀ ਦੀ ਰਚਨਾ ਹੈ।

ਇਹ ਰਚਨਾ ਇਕੋ ਇੱਕ ਅਥਿਨਾਸੀ ਹਸਤੀ, ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਜਾਨਣ
ਪਛਾਨਣ ਤੇ ਸਿਮਰਣ ਵਾਲੇ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਨਹੀ।

9. ਖਾਲਸਾ ਮਹਿਮਾ

(ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ, ਪੰਨਾ 716)

ੴ ਸ੍ਰੀ ਵਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫਤਹ

ਸ਼੍ਰੀ ਮੁਖਵਾਕ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹੀ “10”

ਛਾਪੇ ਦੇ ਗ੍ਰੰਥ ਵਿਚ ਸਿਰਲੇਖ ਖਾਲਸਾ ਮਹਿਮਾ ਨਹੀ ਲਿਖਿਆ।
ਪੰਡਿਤ ਨਰੈਣ ਸਿੰਘ ਦੇ ਟੀਕੇ ਵਿੱਚ ਖਾਲਸਾ ਮਹਿਮਾ ਦੀ ਉਥਾਨਕਾ ਨੋਟ ਰੂਪ
ਵਿੱਚ ਪੰਡਿਤ ਜੀ ਨੇ ਲਿਖੀ ਹੈ।

ਨੋਟ- ਪੰਡਤਾਂ ਦੇ ਪਾਜ ਉਘੇੜਨ ਲਈ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਨੈਨਾਂ ਦੇਵੀ
ਤੇ ਯੱਗ ਕਰਨਾ ਅਰੰਭ ਕੀਤਾ, ਨਿਯਤ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਸਮੇਂ ਨਾਲੋਂ ਭੀ
ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਸਮਾ ਗੁਜਰ ਜਾਣ ਪੁਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਕੇਸ਼ਵ
ਦਾਸ ਪੰਡਤ ਨੂੰ ਕਿਹਾ- ਕੀ ਕਾਰਣ ਹੈ, ਜੋ ਅਜੇ ਤਕ ਦੁਰਗਾ ਪ੍ਰਗਟ
ਨਹੀਂ ਹੋਈ। ਪੰਡਿਤ ਨੇ ਸੋਚਿਆ ਅਜਿਹਾ ਪੱਜ ਲਾਈਏ, ਜਿਸ ਨੂੰ
ਗੁਰੂ ਜੀ ਪੂਰਾ ਨਾ ਕਰ ਸਕਨ ਤੇ ਸਾਨੂੰ ਝੂਠਾ ਨਾ ਹੋਣਾ ਪਵੇ। ਇਸ
ਲਈ ਉਸ ਨੇ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ-ਗੁਣ ਭਗਵਤੀ ਦੇ ਪਰਗਟ ਹੋਣ ਦੇ ਚਿੰਨ੍ਹ
ਪਰਗਟ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ ਕੇਵਲ ਕੁਲੀਨ ਪੁਰਸ਼ ਦੀ ਬਲੀ ਦੇਣ ਦੀ ਲੋੜ
ਹੈ। ਆਪ ਕੋਈ ਕੁਲੀਨ ਪੁਰਸ਼ ਮੰਗਵਾਓ, ਜਿਸਦੀ ਬਲੀ ਦਿੰਦਿਆਂ
ਹੀ ਦੁਰਗਾ ਪਰਗਟ ਹੋ ਪਏਗੀ। ਇਹ ਸੁਣਦਿਆਂ ਹੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ
ਨੇ ਫਰਮਾਨ ਕੀਤਾ ਕਿ ਆਪ ਦੇ ਹੁੰਦਿਆਂ ਮੈਨੂੰ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਕੁਲੀਨ ਦੀ
ਆਵਸ਼ਕਤਾ ਹੀ ਕੀ ਹੈ। ਆਪਦੀ ਬਲੀ ਦੇਕੇ ਦੁਰਗਾ ਪਰਗਟ ਕਰਦਾ
ਹਾਂ, ਅਤੇ ਭਗਵਤੀ ਤੋਂ ਵਰ ਲੈਕੇ ਫਿਰ ਆਪ ਨੂੰ ਜੀਉਂਦਾ ਕਰ
ਲਾਵਾਂਗਾਂ। ਇਹ ਸੁਣਕੇ ਪੰਡਿਤ ਦੀ ਖਾਨਿਉ ਗਈ, ਝੱਟ ਇਸ਼ਨਾਨ
ਦੇ ਬਾਹਨੇ ਪਹਾੜ ਤੋਂ ਹੇਠਾਂ ਉਤਰਿਆ, ਤੇ ਹਵਾ ਦਾ ਰੂਪ ਹੋ ਕੇ ਲਾ
ਪਤਾ ਹੋ ਗਿਆ। ਕੇਸ਼ਵ ਦਾਸ ਨੂੰ ਗੁੰਮ ਹੁੰਦਾ ਵੇਖ ਕੇ ਅਤੇ ਉਸ ਨਾਲ
ਹੋਏ ਬਚਨ ਬਿਲਾਸਾਂ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰਦੇ, ਦੂਜੇ ਬ੍ਰਹਮਨਾ ਨੂੰ ਭੀ ਜਾਨ ਦੇ
ਲੱਲੇ ਪੈ ਗਏ, ਉਹ ਭੀ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੀਲੇ ਬਹਾਨੇ ਬਣਾਕੇ ਖਿਸਕ
ਗਏ। ਅੰਤ ਨੂੰ ਹਵਨ ਦੀ ਸਮਗ੍ਰੀ ਦੇ ਢੇਰ ਦੇ ਕੋਲ ਸਾਹਿਬ ਸ਼੍ਰੀ
ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਵਾ ਲਖ (ਇਕੱਲੇ) ਹੀ ਨੈਨਾਂ ਦੇਵੀ ਦੇ ਮੰਦਰ

ਕੋਲ ਰਹਿ ਗਏ। ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਪੰਡਤਾਂ ਦਾ ਛਲ-ਫਰੋਬ ਤੇ ਕਪਟ ਵੇਖ ਲਿਆ, ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਹੀ ਸਾਰੀ ਸਾਮਗਰੀ ਕੁੰਡ ਦੇ ਵਿਚ ਸੁਟ ਦਿਤੀ। ਜਿਸਦੀ ਬੁਲੰਦ ਲਾਟ ਚੌਂਹਾ ਕੁੰਟਾਂ ਵਿੱਚ ਦੂਰ-ਦੂਰ ਤਕ ਨਿਕਲੀ ਦਿਸਦੀ ਸੀ। ਭਜੇ ਜਾਂਦੇ ਕੇਸ਼ਵ ਦਾਸ ਨੂੰ ਅਨੁਮਾਨ ਹੋਇਆ ਕਿ ਦੇਵੀ ਪਰਗਟ ਹੋ ਗਈ ਹੈ, ਜਿਸਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਇਹ ਚਮਕ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਇਹ ਖਿਆਲ ਆਉਂਦਿਆਂ ਹੀ ਪਿਛੇ ਨੂੰ ਮੁੜ ਪਿਆ ਤੇ ਆਨੰਦ ਪੁਰ ਆ ਗਿਆ। ਹਵਨ ਦੀ ਸਾਰੀ ਸਾਮਗਰੀ ਇਕੋ ਵਾਰੀ ਅਗਨਿ ਵਿੱਚ ਪਾ ਕੇ ਸ਼ੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਭਗਉਤੀ (ਤਲਵਾਰ) ਨੂੰ ਹਥ ਵਿੱਚ ਫੜੇ ਹੋਏ ਅਨੰਦਪੁਰ ਆ ਗਏ, ਅਤੇ ਇਥੇ ਜੋ ਕੁਝ ਜਗਾਂ ਦੀ ਸਾਮਗਰੀ ਸੀ, ਉਹ ਸਭ ਨੂੰ ਵਰਤਾ ਦਿੱਤੀ। ਏਨੇ ਨੂੰ ਕੇਸ਼ਵ ਦਾਸ ਨੇ ਆਣ ਕੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਦੁਰਗਾ ਨੂੰ ਪਰਗਟ ਕਰਾਕੇ, ਮੈਂ ਆਪ ਜੀ ਨੂੰ ਏਡੇ ਪ੍ਰਤਾਪ ਵਾਲਾ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਪਰ ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਮੇਨੂੰ ਤਾਂ ਕਿਤੇ ਰਿਹਾ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨੂੰ ਭੀ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ, ਅਤੇ ਜਿਹੜੇ ਪਦਾਰਥ ਸਾਡੇ ਹੱਕ ਦੇ ਸਨ, ਉਹ ਭੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸੂਦਰ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਵੰਡ ਦਿੱਤੇ ਹਨ। ਇਹ ਆਪ ਨੇ ਯੋਗ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਉਸ ਵੇਲੇ ਖਾਲਸੇ ਦੀ ਉਪਮਾ ਵਿੱਚ ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਉਚਾਰੇ ਸਨ।

ਇਸ ਨੋਟ ਮੁਤਾਬਕ ਪੰਡਤ ਕੇਸ਼ਵ ਦਾਸ ਸਿਖਾ ਨੂੰ ਸੂਦਰ ਕਹਿੰਦਾ ਸੀ। ਹਿੰਦੂ ਸਮਾਜ ਵਿੱਚ ਜਾਤਪਾਤ ਦਾ ਭੇਦ ਦਸ ਗੁਰੂ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀਆਂ ਨੇ ਮਿਟਾ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਸਭ ਜਾਤੀਆਂ ਦੇ ਮਨੁੱਖ ਨਰ ਨਾਰੀ ਗੁਰੂ ਦਰਬਾਰ ਵਿੱਚ ਸੰਗਤਿ ਰੂਪ ਵਿਚ ਬੈਠਦੇ ਸਨ ਤੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਸਭ ਜਾਤੀਆਂ ਨੂੰ ਇੱਕ ਹੀ ਗੁਰਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੰਦੇ ਸਨ।

ਖੜੀ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਸੂਦ ਵੈਸ ਉਪਦੇਸ ਚਹੁ ਵਰਨਾ ਕਉ ਸਾਝਾ॥

ਗੁਰਮੁਖਿ ਨਾਮੁ ਜਪੈ ਸੋ ਕਲਿ ਮਹਿ ਘਟਿ ਘਟਿ ਨਾਨਕ ਮਾਝਾ॥

(ਪੰਨਾ 747 ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ)

ਵੇਦ ਮਤ ਅਨੁਸਾਰ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਸਭ ਤੋਂ ਉੱਚੀ ਜਾਤੀ ਹੈ, ਗਿਆਨ ਦਾਤਾ ਹੈ ਤੇ ਗੁਰੂ ਹੈ। ਖੜੀ ਸਦਾ ਦੇਸ ਦੀ ਰਖਿਆ ਲਈ ਜੰਗੀ ਸਿਖਿਆ ਸਿਖਦੇ ਹਨ, ਤੇ ਧਰਮਯੁਧ ਵਿੱਚ ਜਾਨਾਂ ਵਾਰਦੇ ਸਨ। ਹੋਰ ਜਾਤੀਆਂ ਸੂਦਰ ਨੂੰ ਛੋਹਦੇਂ ਨਹੀਂ, ਸੂਦਰ ਨੂੰ ਮੰਦਰ ਵਿੱਚ ਜਾਨ ਦਾ ਤੇ ਭਗਤੀ ਦਾ ਹੱਕ ਨਹੀਂ।

ਇਹ ਰਚਨਾ ਪੰਡਤ ਕੇਸ਼ਵ ਦਾਸ ਨੂੰ ਮੁਖਾਤਬ ਕਰ ਕੇ ਪ:10 ਦੀ ਉਚਾਰੀ ਦਰਸਾਈ ਗਈ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਕੁਝ ਪੜਿਆ ਦੇ ਅਰਥ ਕਰਦੇ ਹਾਂ।

ਸਵੈਯਾ

ਜੋ ਕਛੁ ਲੇਖ ਲਿਖਿਓ ਬਿਧਨਾ ਸੋਈ ਪਾਈਯਤ ਮਿਸਰਜੁ ਸੋਕ

ਨਿਵਾਰੋ॥ ਮੇਰੇ ਕਛੁ ਅਪਰਾਧ ਨਹੀ ਗਯੋ ਯਾਦ ਤੇ ਭੂਲ ਨਹ ਕੋਪੁ ਚਿਤਾਰੋ॥ ਬਾਗੋ ਨਿਹਾਲੀ ਪਠੈ ਦੈਹੋ ਆਜੁ ਭਲੇ ਤੁਮ ਕੋ ਨਿਸਚੈ ਜੀਅ ਧਾਰੋ॥ ਛੱਤ੍ਰੀ ਸਭੈ ਕ੍ਰਿਤ ਬਿੱਪਨ ਕੇ ਇਨਹੂੰ ਪੈ ਕਟਾਛੁ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕੈ ਨਿਹਾਰੋ॥੧॥

1 ਜੋ ਕੁਝ ਵਿਧਾਤਾ ਨੇ ਲੇਖ ਲਿਖਿਆ ਹੈ, ਉਹੀ ਮਿਲਦਾ ਹੈ, ਹੇ ਮਿਸਰ ਜੀ। ਸ਼ੋਕ ਦੂਰ ਕਰ ਦਿਉ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਮੇਰਾ ਕੋਈ ਅਪਰਾਧ ਨਹੀਂ। ਤੂੰ ਆਪ ਹੀ ਭਜ ਗਿਆ ਸੀ। ਤੈਨੂੰ ਸਭ ਯਾਦ ਹੈ। ਭੁੱਲ ਨਹੀਂ ਗਿਆ। ਹੁਣ ਮੇਰੇ ਵਲ ਕਰੋਧ ਭਰੇ ਨੈਣਾ ਨਾਲ ਨਾ ਵੇਖੋ।

2 ਮੈਂ ਅਜੇ ਹੀ ਤੈਨੂੰ ਚੰਗੇ ਚੰਗੇ ਪੋਸ਼ਾਕੇ ਤੇ ਬਿਸਤਰੇ ਭੇਜ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ, ਇਸ ਗਲ ਉਤੇ ਭਰੋਸਾ ਰਖ।

3 ਜਿਨਾ ਨੂੰ ਸੂਦਰ ਕਹਿੰਦੇ ਹੋ ਇਹ ਸਾਰੇ ਛਤ੍ਰੀ ਹਨ, ਅਤੇ ਬ੍ਰਹਮਣ ਦੇ ਕਰਮ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਹਨ, ਇਸ ਲਈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਉਤੇ ਕ੍ਰਿਪਾ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਕਰ ਕੇ ਵੇਖੋ।

ਅਸੀਂ ਵਿਚਾਰ ਕਰੀਏ

1. ਕੀ ਬ੍ਰਹਮਣ ਦੀ ਹਿੰਮਤ ਹੋ ਸਕਦੀ ਸੀ ਕਿ ਗੁਰੂ ਜੀ ਵਲ ਕੋਧ ਭਰੇ ਨੈਣਾਂ ਨਾਲ ਵੇਖੇ ?

2. ਕੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਬ੍ਰਹਮਣ ਨੂੰ ਦਾਨ ਦਿੰਦੇ ਸਨ ? ਗੁਰੂ ਜੀ ਤਾਂ ਉੱਚੀ ਨੀਵੀਂ ਜਾਤੀ ਨੂੰ ਇਕੋ ਜਿਹੇ ਦੇਖਦੇ ਸਨ।

3. ਕੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਬ੍ਰਹਮਣ ਨੂੰ ਕਹਿ ਸਕਦੇ ਸਨ ਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਤੁਸੀਂ ਸੂਦਰ ਕਹਿੰਦੇ ਹੋ, ਇਹ ਸਾਰੇ ਛਤ੍ਰੀ ਹਨ। ਕੀ ਗੁਰਸਿੱਖ ਛਤ੍ਰੀ ਹਨ ? ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਜਾਤਪਾਤ ਦਾ ਭੇਦ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਮਿਟਾ ਚੁਕੇ ਸਨ।

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਰਚਨਾ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਉਚਾਰੀ ਹੋਵੇ, ਇਹ ਮੁਮਕਿਨ ਨਹੀਂ।

ਜੁਧ ਜਿਤੇ ਇਨਹੀ ਕੇ ਪ੍ਰਸਾਦ ਇਨਹੀ ਕੇ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਸੁ ਦਾਨ ਕਰੇ॥

ਅਘ ਅਉਘ ਟਰੇ ਇਨਹੀ ਕੇ ਪ੍ਰਸਾਦਿ

ਇਨਹੀ ਕੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਫੁਨ ਧਾਮ ਭਰੇ॥

(ਇਹਨਾਂ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਜੰਗ ਜਿੱਤੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇਹਨਾਂ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ਹੀ ਦਾਨ ਕੀਤੇ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਨਾਲ ਸਾਰੇ ਪਾਪ ਮਿੱਟ ਗਏ ਹਨ ਅਤੇ ਇਹਨਾਂ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਨਾਲ ਹੀ ਪਦਾਰਥਾਂ ਨਾਲ ਘਰ ਭਰੇ ਹੋਏ ਹਨ।)

ਇਨਹੀ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਸੁ ਬਿਦਿਆ ਲਈ ਇਨਹੀ ਕੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਸਭ ਸੱਤ੍ਰ ਮਰੇ
ਇਨਹੀ ਕੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕੇ ਸਜੇ ਹਮ ਹੈ ਨਹੀਂ ਮੋਸੋ ਗਰੀਬ ਕਰੋਰ ਪਰੇ॥

ਹੁਣ ਵਿਚਾਰ ਕਰੋ, ਕੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾਨ ਲੈਣ ਦੀ ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਰੀਤੀ ਦੇ ਕਾਇਲ ਸਨ ? ਗੁਰਬਾਣੀ ਨੇ ਇਸ ਦਾ ਖੰਡਨ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਕੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕਹਿ ਸਕਦੇ ਹਨ ਕਿ ਮੈਂ ਪਾਪ ਕੀਤੇ ਹਨ ਤੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਨਾਲ ਕੱਟੇ ਗਏ ਹਨ ? ਕੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਨਾਲ ਵਿੱਦਿਆ ਲਈ ?

ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ਦਸਵੀਂ ਦੀ ਸ਼ਖਸੀਅਤ ਅਸੀਂ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚਾਰ ਵਿੱਚ ਬਿਆਨ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਇਹ ਸਭ ਰਚਨਾ ਕਿਸੇ ਕਵੀ ਦੀ ਹੈ, ਤੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਅਪਮਾਨ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਸਵੈਯਾ ਹੈ।

ਸੇਵ ਕਰੀ ਇਨਹੀ ਕੀ ਭਾਵਤ ਅਉਰ ਕੀ ਸੇਵ ਸੁਹਾਤ ਨ ਜੀ ਕੋ॥

ਦਾਨ ਦਯੋ ਇਨਹੀ ਕੋ ਭਲੋ ਅਰੁ ਆਨ ਕੋ ਦਾਨ ਨਾ ਲਾਗਤ ਨੀਕੋ॥

ਆਗੈ ਫਲੈ ਇਨਹੀ ਕੋ ਦਿਯੋ ਜਗੁ ਮੈ ਜਸੁ ਅਉਰ ਦਯੋ ਸਭ ਫੀਕੋ॥

ਮੋ ਗ੍ਰਹਿ ਮਹਿ ਮਨ ਤੇ ਤਨ ਤੇ ਸਿਰ ਲਉ ਧਨ ਹੈ ਸਬ ਇਨਹੀ ਕੋ॥

ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਮਤ ਅਨੁਸਾਰ ਸੇਵਾ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਦਾਨ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨੂੰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨੂੰ ਦਾਨ ਦਿੱਤੇ ਦੇ ਫਲ ਹਨ। ਗੁਰਮਤਿ ਵਿੱਚ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਜਾਂ ਹੋਰ ਗ੍ਰੰਥੀ ਆਦਿ, ਗੁਰੂ ਨਹੀਂ। ਨਾ ਹੀ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦਾਨ ਦੇ ਕੋਈ ਗਰੀਬ ਗੁਰਬੇ ਦੀ ਸੇਵਾ ਨਾਲੋਂ ਵੱਧ ਫਲ ਹਨ। ਇਹ ਵਿਚਾਰ ਕੇਵਲ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਕਵੀ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਅੱਗੇ ਵਾਲਾ ਦੋਹਰਾ ਇਹ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਾਬਿਤ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਚਲਦੀ ਰਚਨਾ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਕਵੀ ਦੀ ਹੈ।

ਚਟਮਟਾਇ ਚਿਤ ਮੈ ਜਰਯੋ ਤ੍ਰਿਣ ਜਿਉ ਕ੍ਰੋਧਿਤ ਹੋਇ॥

ਖੋਜ ਰੋਜ ਕੇ ਹੇਤ ਲਗ ਦਯੋ ਮਿਸ੍ਰੁ ਜੁ ਰੋਇ॥

(ਇਹ ਗੱਲ ਸੁਣਦੇ ਹੀ ਪੰਡਤ ਕੇਸਵ ਦਾਸ ਕ੍ਰੋਧਿਤ ਹੋ ਕੇ ਘਬਰਾ ਗਿਆ। ਰੋਜ਼ੀ ਦੇ ਆਸਰੇ ਲਗੇ ਹੋਏ ਮਿਸਰ ਜੀ, ਇਸਦੇ ਨਾਸ ਹੋ ਜਾਣ ਦੇ ਕਾਰਣ ਹੋ ਦਿੱਤਾ।) ਕੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਪੰਡਿਤ ਕੇਸਵ ਦਾਸ ਦੀ ਰੋਜ਼ੀ ਦਾ ਆਸਰਾ ਸਨ ?

ਗੁਰੂ ਜੀ ਕੋਈ ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਰਹੁ ਰੀਤ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਖਤਰੀ ਸੂਦਰ, ਮੁਸਲਮਾਨ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਦਰਬਾਰ ਵਿੱਚ ਗੁਰਮਤਿ ਸਿਖਨ ਲਈ ਆਉਂਦੇ ਸਨ।

10. ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਨਾਮ ਮਾਲਾ

(ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਪੰਨਾ 731 - 808)

ਸ੍ਰੀ ਭਗਉਤੀ ਜੀ ਸਹਾਇ॥ ਪਾ: ੧੦॥

ਹੁਣ ਸ੍ਰੀ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਨਾਮ ਮਾਲਾ ਪੁਰਾਣ ਲਿਖਦੇ ਹਾਂ। ਕਵੀ ਰਚਨਾ ਆਰੰਭ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲੇ ਸ੍ਰੀ ਭਗਉਤੀ ਜੀ, ਕਾਲੀ, ਕਾਲਕਾ, ਦੁਰਗਾ ਆਦਿ ਨਾਮਾਂ ਨਾਲ ਜਾਨੀ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਦੇਵੀ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਮੰਗਦਾ ਹੈ।

ਪਾ:10 ਕੇਵਲ ਇਕੋ ਇਕ ਸਦੈਵੀ ਹੋਂਦ ਵਾਲੀ ਜੋਤਿ ਰੂਪ ਹਸਤੀ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦਾ ਜਪ ਸਿਮਰਨ ਕਰਨ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਹੋਰ ਦੇਵੀ ਦੇਵਤੇ ਆਦਿ ਉਸ ਦੇ ਹੁਕਮ ਨਾਲ ਓਅੰਕਾਰ ਧੁੰਨ, ਬ੍ਰਹਮ ਸ਼ਬਦ ਤੋਂ ਉਪਜੇ ਹਨ। ਜਦੋਂ ਹੁਕਮ ਨਾਲ ਓਅੰਕਾਰ ਧੁੰਨ ਉਚਾਰੀ ਤਾਂ ਕਾਲ ਸਮਾਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਇਆ। ਜਦੋਂ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਨੂੰ ਭਾਵੇ ਤਾਂ ਹੁਕਮ ਨਾਲ ਇਕ ਕਾਲ ਚੱਕਰ ਤੋਂ ਬਾਦ ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਸਮੇਟ ਲੈਂਦਾ ਹੈ, ਤੇ ਇਕ ਜੋਤਿ ਰੂਪ, ਅਭਿਨਾਸੀ ਹਸਤੀ, ਸਤਚਿਤ ਅਨੰਦ ਸੁੰਨ ਸਮਾਧ ਵਿੱਚ ਰਹ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਇਕੋ ਇਕ ਹਸਤੀ, ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ, ਨਿਰਗੁਣ ਬ੍ਰਹਮ, ਸਮਾਂ ਕਾਲ ਤੋਂ ਉਪਰ ਹੈ। ਉਸ ਜੋਤਿ ਰੂਪ ਇਕ ਏਕੰਕਾਰ ਸਰੂਪ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਲੜਾਈ, ਝਗੜਾ, ਸ਼ਸਤਰ ਆਦਿ ਨਹੀਂ। ਉਹ ਇਕ ਹੀ ਇਕ ਹੈ, ਦੂਜਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਲੜਾਈ ਝਗੜੇ ਵਾਸਤੇ ਜੰਗ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ ਤੇ ਸ਼ਸਤਰਾਂ ਦੀ ਲੜ ਪੈਂਦੀ ਹੈ। ਉਹ ਨਿਰਭਉ ਹੈ।

ਇਕ ਏਕੰਕਾਰ ਦੇ ਰਚੇ ਸੰਸਾਰ ਵਿੱਚ ਹਉਂ ਦੇ ਭਰਮ ਵਾਲਾ ਤੇ ਉਸ ਦੇ ਭੈ ਤੇ ਹੁਕਮ ਵਿੱਚ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਸਾਰਾ ਸੰਸਾਰ ਹੈ। ਕਾਲ, ਦੇਵੀ ਦੇ ਵਤੇ ਇਕ ਨੇ ਰਚੇ ਹਨ ਤੇ ਉਸ ਦੇ ਭੈ ਵਿੱਚ ਤੇ ਹੁਕਮ ਵਿੱਚ ਕਾਰ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਦੈਤ ਵੀ ਉਸ ਨੇ ਰਚੇ ਹਨ ਤੇ ਉਹ ਵੀ ਉਸ ਦੇ ਹੁਕਮ ਦੀ ਕਾਰ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਦਾ ਸੰਘਰਸ਼, ਲੜਾਈ, ਝਗੜਾ, ਜੰਗਾਂ ਉਸ ਦੇ ਹੁਕਮ ਵਿੱਚ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਦਾ ਸਰਗੁਣ ਸਰੂਪ ਹੈ। ਇਹ ਸਭ ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਖੇਡ ਇਕ ਏਕੰਕਾਰ ਦੇ ਹੁਕਮ ਵਿੱਚ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ। ਕਾਲ ਜਾ ਕਾਲੀ ਆਦਿ ਦੀ ਕੋਈ ਤਾਕਤ ਨਹੀਂ ਕਿ ਉਹ ਹੁਕਮ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਕੋਈ ਕੰਮ ਕਰ ਸਕੇ। ਕਾਲ, ਕਾਲੀ,

ਭਗਉਤੀ, ਦੁਰਗਾ ਆਦਿ ਅਕਾਲ ਦੇ ਉਪਾਏ ਹਨ, ਤੇ ਸ਼ਸਤਰ ਵੀ ਉਸ ਦੇ ਉਪਾਏ, ਉਸਦਾ ਸਰਗੁਣ ਸਰੂਪ ਹਨ।

ਗੁਰਮਤਿ ਵਿੱਚ ਪੂਜਾ ਸਭ ਦੇ ਮਾਲਕ, ਹੁਕਮ ਰੂਪ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਸ਼ਸਤਰ, ਦੇਵੀ ਦੇਵਤੇ ਦੀ ਪੂਜਾ ਤੋਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਵਰਜਦੇ ਹਨ।

ਗੁਰਮਤਿ ਪੂਰੇ ਸਤਿਗੁਰੂ “ਗੁਰ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਪਰਮੇਸਰ ਆਪਿ” ਦੀ ਪੂਜਾ ਅਰਾਧਨਾ ਸਿਮਰਨ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੰਦੀ ਹੈ।

ਦਸਮ ਪਾਤਸ਼ਾਹ, ਬ੍ਰਹਮ ਸਰੂਪ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਦਰਬਾਰ ਵਿੱਚ ਸਿੱਖ ਧਨ, ਸ਼ਸਤ੍ਰ, ਤਲਵਾਰ, ਬੰਦੂਕ, ਤਲਵਾਰ, ਨੇਜ਼ਾ ਆਦਿ ਲਿਆ ਕੇ ਪਾ:10 ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿੱਚ ਭੇਟਾ ਰਖਦੇ ਸਨ, ਤੇ ਅਰਦਾਸ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਪਾਤਸ਼ਾਹਾਂ ਦੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਪਾਸ ਹੁੰਦੀ ਸੀ। ਸ਼ਸਤ੍ਰਾਂ ਦਾ ਸਥਾਨ ਗੁਰੂ ਚਰਨਾਂ ਵਿੱਚ ਸੀ, ਧਨ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦਾ ਸਥਾਨ ਵੀ ਗੁਰੂ ਚਰਨਾਂ ਵਿੱਚ ਸੀ। ਇਹ ਵਿਧਾਨ ਛੇ ਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਦੇ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਵੀ ਸੀ, ਜੋ ਸ਼ਸਤਰਧਾਰੀ ਸੀ, ਜਿੰਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਚਾਰ ਜੰਗ ਲੜੇ ਤੇ ਸਭ ਵਿੱਚ ਜਿੱਤ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ।

ਮਹਾਂਕਾਲ ਅਤੇ ਕਾਲਕਾ (ਮਹਾਂਕਾਲੀ) ਦੇ ਉਪਾਸ਼ਕਾਂ ਵਾਸਤੇ ਸ਼ਸਤਰਾਂ ਦੇ ਨਾਮ ਰਟਨੇ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਪੂਜਾ ਕਰਨੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਇਹ ਸ਼ਸਤਰ ਨਾਮ ਮਾਲਾ ਪੁਰਾਣ ਕਿਸੇ ਸਾਕਤ ਮਤੀਏ ਕਵੀ ਦੀ ਰਚਨਾ ਹੈ। ਰਚਨਾ ਇਥੋਂ ਆਰੰਭ ਹੁੰਦੀ ਹੈ -

ਸੀਲ ਸਰੋਹੀ ਸੈਫ ਅਸਿ ਤੀਰ ਤੁਪਕ ਤਲਵਾਰਿ॥ (ਪੰਨਾ 717)

ਸੱਤ੍ਰਾਤਿਕ ਕਰ ਕਰੀਐ ਰੱਛ ਹਮਾਰ॥ ੧।

ਅਸਿ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਧਾਰਾਧਰੀ ਸੈਫ ਸੁਫ ਜਮਦਾਦ॥

ਕਵਚਾਂਤਕ ਸੱਤ੍ਰਾਤ ਕਰ ਤੇਗ ਤੀਰ ਰਨਬਾਢ॥ ੨।

ਅਸਿ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਖੰਡੋ ਖਡਗ ਤੁਪਕ ਤਬਰ ਅਰੁ ਤੀਰ॥

ਸੈਫ ਸਰੋਹੀ ਸੈਹਬੀ ਯਹੈ ਹਮਾਰੇ ਪੀਰ॥ ੩।

(ਤਲਵਾਰ, ਕ੍ਰਿਪਾਨ, ਖੰਡਾ, ਖਡਗ, ਤਬਰ (ਛਵੀ), ਤੀਰ, ਸੇਫ, ਸਰੋਹੀ ਅਤੇ ਸੈਹਬੀ (ਬਰਛੀ) ਆਦਿਕ ਸ਼ਸਤਰ, ਮੇਰੇ ਪੀਰ ਅਥਵਾ ਗੁਰੂ ਹਨ।)

ਤੀਰ ਤੁਹੀ ਸੈਹਬੀ ਤੁਹੀ ਤੁਹੀ ਤਬਰ ਤਲਵਾਰ॥

ਨਾਮ ਤਿਹਾਰੋ ਜੋ ਜਪੈ ਭਏ ਸਿੰਧ ਭਵ ਪਾਰ॥

ਕਵੀ ਭਗਉਤੀ ਦੇਵੀ ਨੂੰ ਤੀਰ ਆਦਿ ਸ਼ਸਤਰ ਤੇ ਅਸਤ੍ਰ ਧਾਰਨ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਕਵੀ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਭਗਉਤੀ ਦੇਵੀ ਦਾ ਨਾਮ

ਜਪੇਗਾ, ਉਹ ਭਵਸਾਗਰ ਤੋਂ ਪਾਰ ਹੋ ਜਾਏਗਾ।

ਇਹ ਸਾਰੀ ਰਚਨਾ ਵੇਦ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਨੂੰ ਮੰਨਨ ਵਾਲੇ ਕਵੀ ਨੇ ਰਚੀ ਹੈ, ਤੇ ਸ੍ਰੀ ਭਗਉਤੀ ਤੋਂ ਸਹਾਇਤਾ ਮੰਗਣ ਤੋਂ ਬਾਦ ਪਾ:10 ਦੀ ਦਰਸਾਈ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਰਚਨਾਵਾਂ ਗੁਰਮਤਿ ਉਪਦੇਸ਼ ਤੋਂ ਸਾਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ, ਤੇ ਹਿੰਦੂ ਮਤ ਵਿੱਚ ਰਲਾਉਣ ਦਾ ਯਤਨ ਹਨ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਉਹ ਬਹੁਤ ਹਦ ਤਕ ਕਾਮਯਾਬ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ। ਹਜ਼ੂਰ ਸਾਹਿਬ ਵਿੱਚ ਅੱਜ ਵੀ ਸ਼ਸਤਰਾਂ ਦੀ ਪੂਜਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਤੇ ਆਰਤੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਜੋ ਗੁਰਮਤਿ ਵਿਰੁਧ ਹੈ। ਲੋੜ ਹੈ, ਕਿ ਹੁਣ ਵਿਚਾਰਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝ ਕੇ ਹਜ਼ੂਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧਕਾਂ ਸਮੇਤ ਸਾਰਾ ਪੰਥ ਇਸ ਚਾਲ ਨੂੰ ਸਮਝੇ ਤੇ ਅਸੀਂ ਰਲ ਕੇ ਸਰਵਸੰਮਤੀ ਨਾਲ ਇਹਨਾਂ ਕੁਰੀਤੀਆਂ ਨੂੰ ਬੰਦ ਕਰੀਏ।

ਗਿਆਨੀ ਭਾਗ ਸਿੰਘ ਨੇ ਆਪਣੀ ਪੁਸਤਕ ‘ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਦਰਪਣ’ ਵਿੱਚ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਨਾਮ ਮਾਲਾ ਪੁਰਾਣ ਬਾਰੇ ਆਪਣੇ ਵਿਚਾਰ ਦਿੱਤੇ ਹਨ। ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਦੇ ਪੰਨਾ 23 ਤੇ 24 ਵਿੱਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ - “ਅਨੁਾਰਾਂ ਪੁਰਾਣਾਂ ਵਿੱਚ ਉਪ੍ਰੋਕਤ ‘ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਨਾਮ ਮਾਲਾ ਪੁਰਾਣ’ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਇਸ ਰਚਨਾ ਨੂੰ ਪੁਰਾਣ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਰਿਖੀ ਵਿਆਸ ਜੀ ਦੇ ਰਚੇ ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਪ੍ਰਸੰਗਾਂ ਨੂੰ ਪੁਰਾਣ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਦੂਜੀਆਂ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਪੁਰਾਣ ਨੂੰ ‘ਇਤਿਹਾਸ’ ਅਥਵਾ ‘ਤ੍ਰਾਹੀਖ’ ਜਾਂ ‘ਹਿਸਟਰੀ’ ਵੀ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਵਿਸ਼ਨੂੰ, ਬ੍ਰਹਮਾਂਡ ਅਤੇ ਭਵਿੱਸ਼ ਪੁਰਾਣ ਦੇ ਪੰਜ ਲੱਖਣ ਦਰਸਾਏ ਗਏ ਹਨ, ਯਥਾ -

ਸਰਗਸ੍ ਚ੍, ਪ੍ਰਤਿਸਰਗਸ਼ਚ੍ ਵਸ਼ੋ, ਮਨਵੰਤ੍ਰਾਣਿਚ।

ਵੰਸ਼ਾਨੁਚਰਿਤ ਚੈਵ, ਪੁਰਾਣੰ ਪਚ ਲਕਸ਼ਣੰ।

ਭਾਵ, ਸਿੰਸ਼ਟੀ ਦੀ ਸਾਜਨਾ, ਪ੍ਰਲੈ, (ਦੇਵਤਿਆਂ ਅਤੇ ਪਿਤਰਾਂ ਦੀ) ਬੰਸ਼ਾਵਲੀ ਮਨਵੰਤਰਾਂ (ਮਨੁ ਦੇ ਰਾਜ ਦੇ ਸਮੇਂ ਦੀ ਗਿਆਤ) ਅਤੇ ਵੰਸ਼ਾਂ ਦੇ ਚਰਿਤ੍ਰਾਂ (ਕਾਰਨਾਮਿਆਂ) ਦਾ ਜਿਸ ਗ੍ਰੰਥ ਵਿੱਚ ਵਰਨਣ ਹੋਵੇ, ਉਸਨੂੰ ਪੁਰਾਣ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਭਾਸ਼ਾ ਦੇ ਪੁਰਾਤਨ ਕੋਸ਼ ‘ਅਮਰਕੋਸ਼’ ਵਿੱਚ ਵੀ ਪੁਰਾਣ ਦੇ ਇਹੀ ਪੰਜ ਲੱਛਣ ਦੱਸੇ ਗਏ ਹਨ। ਅਤੇ ਇਸ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਭਾਗ ਪੰਜਾਬ ਵੱਲੋਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਪੁਸਤਕ ‘ਹਿੰਦੂ ਮਿਥਿਹਾਸ ਕੋਸ਼’ ਦੇ ਪੰਨਾ 353 ਉਤੇ ਪੁਰਾਣਾਂ ਸਬੰਧੀ ਵੇਰਵੇ ਤੋਂ ਵੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਤਾਂ ਤੇ ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਵਿਚਲੀ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਨਾਮ ਮਾਲਾ ਪੁਰਾਣ ਨਾਮੀ ਰਚਨਾ ਪੁਰਾਣਾਂ ਦੇ ਉਪ੍ਰੋਕਤ ਲੱਛਣਾਂ ਤੇ ਪੂਰੀ ਨਹੀਂ ਉਤਰਦੀ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਇਸ ਰਚਨਾ ਵਿੱਚ ਇਤਿਹਾਸ ਨਾਲ ਮਿਲਦੇ ਕਿਸੇ ਪ੍ਰਸੰਗ ਦਾ ਵਰਨਣ ਹੈ। ਬਲਕਿ ਪਹਿਲੇ

ਅਧਿਆਏ ਵਿੱਚ ਸ਼ਸਤਰਾਂ ਦੇ ਨਾਮ ਲੈ ਕੇ ਭਗਉਤੀ ਦੀ ਉਸਤਤਿ ਕਰਨ ਉਪ੍ਰੰਤ ਪਹੇਲੀਆਂ (ਬੁਝਾਰਤਾਂ) ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਸ਼ਸਤਰਾਂ ਦੇ ਨਾਮ ਲਿਖੇ ਹਨ ਜਿੰਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਲਈ ਸਾਧਾਰਣ ਮਨੁੱਖ ਤਾਂ ਕਿਤੇ ਰਹੇ, ਚੰਗੀ ਭਲੀ ਸੂਝ-ਬੂਝ ਵਾਲੇ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਲਈ ਵੀ ਕਠਿਨ ਹੈ।

ਭਗਉਤੀ ਉਸਤਤਿ ਸਮੇਤ ਇਸ ਰਚਨਾ ਵਿੱਚ ਕੁਲ ਪੰਜ ਅਧਿਆਇ ਹਨ। ਖੜਗ (ਕ੍ਰਿਪਾਨ), ਚਕ੍ਰ, ਬਾਣ (ਤੀਰ), ਪਾਸ (ਫਾਹੀ) ਅਤੇ ਬੰਦੂਕ ਇਹ ਪੰਜ ਸ਼ਸਤਰ ਮੁੱਖ ਗਿਣੇ ਹਨ ਪ੍ਰੰਤੂ ਸ਼ਸਤਰਾਂ ਦੇ ਚਲਾਉਣ ਆਦਿਕ ਕਿਸੇ ਜੰਗੀ ਕਰਤਬ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਇਸ ਵਿੱਚ ਉੱਕੀ ਹੀ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ।

ਇਸ ਗ੍ਰੰਥ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਅਧਿਆਏ ਦੇ ਸ਼ੁਰੂ ਵਿੱਚ ਹੀ ਸ਼ਸਤਰਾਂ ਨੂੰ ਪੀਰ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਜੋ ਗੁਰਮਤਿ ਦੇ ਵਿਰੁਧ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਸਿੱਖ ਪੰਥ ਲਈ ਸ਼ਸਤਰਧਾਰੀ ਹੋਣਾ ਅਤੇ ਸ਼ਸਤਰਾਂ ਦੀ ਸਫਾਈ ਤਥਾ ਸੁਰਤ ਸੰਭਾਲ ਰਖਣੀ ਤਾਂ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਪਰ ਸ਼ਸਤਰਾਂ ਦੇ ਕੇਵਲ ਨਾਮ ਰੱਟਣੇ ਜਾਂ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਪੂਜਾ ਕਰਨੀ, ਸ਼ਸਤਰਾਂ ਅੱਗੇ ਮੱਥਾ ਟੇਕਣਾ, ਚੜ੍ਹਾਵੇ ਚਾੜ੍ਹਨੇ ਆਦਿਕ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਿਰੋਲ ਮਨਮਤਿ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਇਕ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਕਿਸੇ ਦੇਵੀ ਦੇਵਤੇ ਦੀ ਪੂਜਾ ਕਰਨੀ ਅਤੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਮੰਨਣਾ ਗੁਰਮਤਿ ਵਿਰੁਧ ਹੈ।

ਤਾਂ ਤੇ ਉਪ੍ਰੋਕਤ 'ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਨਾਮ ਮਾਲਾ ਪੁਰਾਣ' ਕਿਸੇ ਸਾਕਤ ਮਤੀਏ ਕਵੀ ਨੇ ਆਪਣੀ ਮਨੋਤ ਅਨੁਸਾਰ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਮਹਾਂਕਾਲ ਅਤੇ ਕਾਲਿਕਾ (ਮਹਾਂਕਾਲੀ) ਦੇ ਉਪਾਸ਼ਕਾਂ ਵਾਸਤੇ ਸ਼ਸਤ੍ਰਾਂ ਦੇ ਨਾਮ ਰੱਟਣੇ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਪੂਜਾ ਕਰਨੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਈਸਾਈ ਮਤ ਵਿੱਚ ਬਪਤਿਸਮਾ, ਹਿੰਦੂ ਕਰਮ ਕਾਂਡੀ ਵਾਸਤੇ ਯਗਯੋਪਵੀਤ (ਜਨੇਊ), ਮਸਲਮਾਨ ਲਈ ਸੁੰਨਤ ਦੀ ਰਸਮ, ਸਿੱਖਾਂ ਹਿਤ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਸੰਸਕਾਰ ਦੀ ਅਤਿਅੰਤ ਅਵੱਸ਼ਕਤਾ ਹੈ, ਤਿਵੇਂ ਹੀ ਸਾਕਤਾਂ ਵਾਸਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਇਸ਼ਟ ਸ਼ਕਤੀ ਦੇ ਹੇਤੂ ਸ਼ਸਤਰਾਂ ਦੀ ਪੂਜਾ ਨਿਹਾਇਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਤਦੇ ਹੀ ਇਸ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਨਾਮ ਮਾਲਾ ਦੀ ਅਰੰਭਤਾ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕਵੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਇਸ਼ਟ ਦਾ ਸੰਕੇਤ ਦਿੰਦਿਆਂ 'ਸ੍ਰੀ ਭਗਉਤੀ ਜੀ ਸਹਾਇ' ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਸ਼ਸਤ੍ਰਾਂ ਦੇ ਨਾਮ ਲੈ-ਲੈ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਤਾਂ ਤੇ ਮੰਨਣਾ ਪਵੇਗਾ ਕਿ 'ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਨਾਮ ਮਾਲਾ ਪੁਰਾਣ' ਗੁਰਮਤਿ ਦਾ ਗ੍ਰੰਥ ਨਹੀਂ, ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਇਹ ਸਾਕਤ ਮਤ ਦਾ ਗ੍ਰੰਥ ਹੈ ਜਿਸਨੂੰ ਇਸ ਸਾਕਤ ਮਤੀਏ ਕਵੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਵਲੋਂ ਰਚ ਕੇ ਗੁਰੂ ਕਲਗੀਧਰ ਜੀ ਵਲੋਂ ਦਰਸਾਉਣ ਹਿਤ ਇਸ ਦੇ ਸਿਰਲੇਖ ਨਾਲ 'ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ੧੦' ਲਿਖ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਤਾਂ ਕਿ ਸਿੱਖ ਪੰਥ ਇਸ ਰਚਨਾ ਨੂੰ ਦਸਮੇਸ਼ ਕ੍ਰਿਤ ਸਮਝ ਕੇ ਪ੍ਰਮਾਣੀਕ ਮੰਨ ਲਵੇ ਅਤੇ ਇਸ

ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ਪੂਜਾ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਉਤੇ ਭਾਂਤ-ਭਾਂਤ ਦੇ ਸ਼ਸਤਰਾਂ ਅਤੇ ਮਹਾਂਕਾਲ-ਕਾਲਿਕਾ ਦਾ ਉਪਾਸ਼ਕ ਜਾਂ ਪੁਜਾਰੀ ਬਣ ਜਾਵੇ। ਇਸ ਪ੍ਰਯੋਜਨ ਹਿਤ ਹੀ ਤਾਂ ਕਵੀ ਨੇ 1318 ਅੰਕੜਿਆਂ ਲਈ 91 ਸਫੇ ਕਾਲੇ ਕੀਤੇ ਹਨ।

ਉਪ੍ਰੋਕਤ ਵਿਚਾਰ ਤੋਂ ਸਿੱਧ ਹੋਇਆ ਕਿ ਇਹ 'ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਨਾਮ ਮਾਲਾ ਪੁਰਾਣ' ਨਾਮੀ ਰਚਨਾ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਨੂੰ ਢਾਹ ਲਾਉਣ ਦੀਆਂ ਪੰਥ ਵਿਰੋਧੀ ਅਨਮਤੀਆਂ ਵਲੋਂ ਅਨੇਕਾਂ ਚਾਲਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਪ੍ਰਬਲ ਚਾਲ ਹੈ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਸੁਚੇਤ ਅਤੇ ਸਾਵਧਾਨ ਰਹਿਣਾ ਅਤੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ।

11. ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰ

(ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ, ਪੰਨਾ 809 - 1388)

ੴ ਸ੍ਰੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫਤਹ॥

ਸ੍ਰੀ ਭਗਉਤੀ ਜੀ ਸਹਾਇ॥

ਅਬ ਪਖਿਆਨ ਚਰਿਤ੍ਰ ਲਿਖਯਤੇ॥ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ੧੦॥

ਇਸ ਰਚਨਾ ਵਿੱਚ ਇਸਤਰੀਆਂ ਦੇ ਅਸ਼ਲੀਲ ਚਰਿਤ੍ਰਾਂ ਦਾ ਵਰਣਨ ਹੈ, ਭਾਵ ਵਿਭਚਾਰੀ ਔਰਤਾਂ ਦੇ ਮੱਕਾਰ, ਫਰੇਬ ਦਰਸਾਉਣ ਹਿਤ ਅਡੋ-ਅੱਡ ਕਵੀਆਂ ਵਲੋਂ 540 ਪੰਨੇ ਦੀ ਰਚਨਾ ਹੈ। ਰਚਨਾ ਇਥੋਂ ਅਰੰਭ ਹੁੰਦੀ ਹੈ -

ਭੁਜੰਗ ਛੰਦ॥ ਤਵਪ੍ਰਸਾਦਿ॥ (ਪੰਨਾ 809, ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ)

ਤੁਹੀ ਖਡਗਧਾਰਾ, ਤੁਹੀ ਬਾਢਵਾਰੀ॥

(ਸਿੱਧੀ ਤਲਵਾਰ, ਵਿੰਗੀ ਦਾਤ੍ਰੀ ਵਰਗੀ ਤਲਵਾਰ)

ਤੁਹੀ ਤੀਰ ਤਰਵਾਰ ਕਾਤੀ ਕਟਾਰੀ॥

ਹਲੱਬੀ ਜੁਨੱਬੀ ਮਗਰਬੀ ਤੁਹੀ ਹੈਂ॥

ਨਿਹਾਰੋ ਜਹਾਂ ਆਪੁ ਠਾਢੀ ਵਹੀ ਹੈ॥

(ਅੰਕ 1)

ਤੁਹੀ ਜੋਗ ਮਾਯਾ ਤੁਹੀ ਬਾਕ ਬਾਨੀ॥

(ਸਰਸਵਤੀ)

ਤੁਹੀ ਆਪੁ ਰੂਪਾ ਤੁਹੀ ਸ੍ਰੀ ਭਵਾਨੀ॥

ਤੁਹੀ ਬਿਸਨ ਤੂੰ ਬ੍ਰਹਮ ਤੂ ਰੁਦ੍ਰ ਰਾਜੈ॥

ਤੁਹੀ ਬਿਸਵਮਾਤਾ ਸਦਾ ਜੈ ਬਿਰਾਜੈ॥

(ਅੰਕ 2)

ਰਚਨਾ ਦੇ ਆਰੰਭ ਵਿੱਚ ਮੰਗਲਾ ਚਰਣ ਸ੍ਰੀ ਭਗਉਤੀ ਜੀ ਸਹਾਇ ਹੈ। ਰਚਨਾ ਦੇ ਆਰੰਭ ਵਿੱਚ ਦੇਵੀ ਭਗਉਤੀ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਤੂੰ ਹੀ ਖਡਗਧਾਰੀ ਹੈ, ਤੂੰ ਹੀ ਤਲਵਾਰ, ਦਾਤ੍ਰੀ ਆਦਿ ਤੂੰ ਹੈ। ਭਗਉਤੀ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਹੈ ਤੂੰ ਹੀ ਜੋਗ ਮਾਯਾ ਹੈ, ਤੂੰ ਹੀ ਬਾਕਬਾਨੀ ਸੁਰਸਵਤੀ ਹੈ, ਤੂੰ ਹੀ ਸ੍ਰੀ ਭਵਾਨੀ ਹੈ।

ਆਰੰਭ ਤੋਂ ਹੀ ਪਤਾ ਚਲਦਾ ਹੈ ਕਿ, ਕਵੀ ਰਚਨਾ ਭਗਉਤੀ/ਭਵਾਨੀ ਆਦਿ ਨਾਮਾਂ ਵਾਲੀ ਦੇਵੀ ਦਾ ਉਪਾਸ਼ਕ ਹੈ। ਆਮ ਗੁਰਸਿੱਖ ਵੀ ਇਹ ਕਹੇਗਾ ਕਿ ਇਹ ਰਚਨਾ ਇੱਕ ਏਕੰਕਾਰ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦਾ ਸਿਮਰਣ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਪਾ:੧੦ ਦੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ।

ਤੁਹੀ ਰਾਮ ਵੈਕੈ ਹਠੀ ਚੈਤ ਘਾਯੋ॥

(ਅੰਕ 6)

ਤੁਹੀ ਕ੍ਰਿਸਨ ਹਵੈ ਕੇਸ ਕੇਸੀ ਖਪਾਯੋ॥

ਤੁਹੀ ਜਾਲਪਾ ਕਾਲਕਾ ਕੈ ਬਖਾਨੀ॥

(ਤੈਨੂੰ ਹੀ ਕਾਲਕਾ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ)

ਤੁਹੀ ਚੋਦਹੁ ਲੋਕ ਕੀ ਰਾਜਧਾਨੀ॥

ਤੁਹੀ ਅਸ਼ਟਹਾਥ ਮੈ ਅਸਤ੍ਰ ਧਾਕੇ॥

(ਅੰਕ 11)

(ਤੁਹੀ ਅਠ ਬਾਹਾਂ ਤੇ ਅਠ ਹੱਥ ਵਿੱਚ ਅਸਤ੍ਰ ਫੜੇ ਹਨ)

ਜਯੰਤੀ ਤੁਹੀ ਮੰਗਲਾ ਰੂਪ ਕਾਲੀ॥ (ਦੇਵ, ਦੇਵੀ) (ਅੰਕ 12)

(ਤੂੰ ਹੀ ਕਾਲੀ ਦੇਵੀ ਹੈ)

ਕਪਾਲਨਿ ਤੁਹੀ ਹੈ ਤੂੰ ਹੀ ਭੱਦ੍ਰਕਾਲੀ॥

(ਤੂੰ ਹੀ ਮੁਰਦਿਆਂ ਦੀਆਂ ਖੋਪਰੀਆਂ ਗਲ ਪਾਉਣ ਵਾਲੀ ਹੈ)

ਦੁਰਗਾ ਤੂੰ ਛਿਮਾ ਤੂੰ ਸਿਵਾ ਰੂਪ ਤੋਰੇ॥

(ਦੁਰਗਾ ਤੇ ਸਿਵਾ ਤੇਰੇ ਹੀ ਰੂਪ ਹਨ)

ਤੁਧਾਤ੍ਰੀ ਸ੍ਰਾਹਾ ਨਮਸਕਾਰ ਮੋਰੋ॥

(ਕਵੀ ਦੇਵੀ ਦੇ ਅਨੇਕ ਰੂਪ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਇਸ ਭਗਉਤੀ ਦੇਵੀ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਕਰਦਾ ਹੈ)

ਚੰਡੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਅਧਿਆਏ ਵਿੱਚ 48 ਅੰਕ ਹਨ। ਉਪ੍ਰੰਤ ਲਿਖਿਆ ਹੈ -

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖਯਾਨੇ ਚੰਡੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪ੍ਰਥਮ ਧਯਾਇ॥

ਸਮਾਪਤਮ ਸਤੁ ਸੁਭਗ ਸਤੁ (48) ਅਫਜੂ (ਚਲਦਾ ਪ੍ਰਸੰਗ)

ਇਸ ਰਚਨਾ ਵਿੱਚ ਦੇਵੀ ਭਗਉਤੀ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਕਰਦੇ ਹੋਇਆਂ ਉਸ ਦੇ ਸਰੂਪ, ਸਮਰਥਾ ਅਤੇ ਕਰਤਵਾਂ ਉਤੇ ਝਾਤ ਪਾਈ ਹੈ। ਤੇ ਉਸ ਤੋਂ ਹੀ ਸਾਰੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ, ਸਾਰੇ ਦੇਵੀ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੇ ਕੰਤਕਾਂ ਦੀ ਹੋਂਦ ਦੱਸੀ ਗਈ ਹੈ। ਸਾਰੀ ਰਚਨਾ ਪਾ:10 ਦੇ ਦਰਬਾਰ ਨੂੰ ਬਦਨਾਮ ਕਰਨ ਦਾ ਉਪਰਾਲਾ ਹੈ।

(ਪੰਨਾ 1359, ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ, 404 ਵਾਂ ਚਰਿਤ੍ਰ)

ਸਬੁਧਿ ਬਾਚ॥ ਚੌਪਈ॥ ਸੱਤ ਸੰਧਿ ਇਕ ਭੂਪ ਭਨਿਜੈ॥ ਪ੍ਰਥਮੇ ਸਤਿਜੁਗ ਬੀਚ ਕਹਿਜੈ॥ ਜਿਹ ਜਸ ਪੁਰੀ ਚੌਦਹੁ ਛਾਯੋ॥ ਨਾਰਦ ਰਿਖਿ ਤਬ ਰਾਇ ਮੰਗਾਯੋ॥੧॥ ਸਭ ਦੇਵਨ ਕੋ ਰਾਜਾ ਭਯੋ॥ ਬ੍ਰਹਮਾ ਤਿਲਕ ਆਪੁ ਤਿਹ ਦਿਯੋ॥ ਨਿਹਕੰਟਕ ਸੁਰ ਕਿਯਾ ਸਬ॥ ਦਾਨਵ ਮਾਰ ਨਿਕਾਰ ਦਏ ਜਬ॥੨॥ ਇਤਿ ਦਿਸਿ ਦੂਲਹ ਦੇਈ ਕੁਮਾਰੀ॥ ਸੱਸਤਰ ਸਾਜਿ ਰਥਿ ਕਰੀ ਸਵਾਰੀ॥ ਸਸਤਰਨ ਕਰਿ ਪ੍ਰਨਾਮ ਤਿਹਕਾਲਾ॥ ਛਾਡਤ ਭੀ ਰਨ ਬਿਸਿਖਿ ਕਰਾਲਾ॥ ੪੧॥ (ਹਥਿਆਰਾਂ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਕੀਤੀ) ਚਿੱਤ ਮੋਂ ਕਿਯਾ ਕਾਲਕਾ ਧਯਾਨਾ॥ ਦਰਸਨ ਦਿਆ ਆਨਿ ਭਗਵਾਨਾ॥

(ਚਿੱਤ ਵਿੱਚ ਕਾਲਕਾ ਦਾ ਧਿਆਨ ਧਰਿਆ, ਕਾਲਕਾ ਭਗਵਾਨ ਨੇ ਦਰਸਨ ਦਿੱਤਾ।)

ਕਰਿ ਪ੍ਰਨਾਮ ਚਰਨਨ ਉਠਿ ਪਰੀ ਬਿਨਤੀ ਭਾਂਤਿ ਅਨਿਕ ਤਨ ਕਰੀ॥੫२॥

ਸੱਤ ਕਾਲ ਮੈ ਦਾਸ ਤਿਹਾਰੀ॥ ਅਪਨੀ ਜਾਨ ਕਰੋ ਪ੍ਰਤਿਪਾਰੀ॥

(ਬਾਲਾ ਨੇ ਉਠ ਕੇ ਪ੍ਰਨਾਮ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਉਤੇ ਡਿੱਗ ਪਈ ਤੇ ਅਨੇਕ ਤਰਾਂ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ। ਹੇ ਸੱਤ ਕਾਲ ਮੇ ਤੁਹਾਡੀ ਦਾਸੀ ਹਾਂ। ਆਪਣੀ ਜਾਣ ਕੇ ਮੇਰੀ ਪ੍ਰਤਿਪਾਲਣਾ ਕਰੋ। ਕਵੀ ਕਾਲਕਾ ਨੂੰ ਸਤਕਾਲ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ।)

ਗੁਨ ਅਵਗੁਨ ਮੁਰ ਕਛੁ ਨ ਨਿਹਾਰਹੁ॥

ਬਾਹਿ ਗਹੇ ਕੀ ਲਾਜ ਬਿਚਾਰਹੁ॥੫੩॥

(ਮੇਰਾ ਗੁਨ ਅਵਗੁਨ ਨ ਬਿਚਾਰੋ, ਲੜ ਲਗੀ ਦੀ ਲਾਜ ਰਖੋ।)

ਹਮ ਹੈ ਸਰਨਿ ਤੋਰ ਮਹਾ ਰਾਜਾ॥ ਤੁਮ ਕਹਿ ਬਾਹਿ ਗਹੇ ਕੀ ਲਾਜਾ॥

ਜੋ ਤਵ ਭਗਤ ਨੈਕ ਦੁਖ ਪੈਹੈ॥ ਦੀਨ ਦਇਆਲ ਪ੍ਰਭ ਬਿਰਦੁ ਲਜੈ ਹੈ॥

ਅੱ ਕਹ ਲਗਿ ਮੈ ਕਰੋ ਪੁਕਾਰਾ॥ ਤੈ ਘਟਿ ਘਟਿ ਕੀ ਜਾਨਨਹਾਰਾ॥

(ਇਹ ਸਭ ਬੇਨਤੀਆਂ ਕਾਲਕਾ ਭਗਵਾਨ ਪਾਸ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਹਨ।)

ਹਥਿਆਰਾਂ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਕੀਤੀ।

ਕਾਲਕਾ ਦਾ ਧਿਆਨ ਧਰਿਆ - ਕਾਲਕਾ ਨੂੰ ਭਗਵਾਨ ਕਿਹਾ।

ਕਾਲਕਾ ਨੂੰ ਸੱਤ ਕਾਲ ਕਿਹਾ ਹੈ।

ਜੋ ਤੁਹਾਡੇ ਭਗਤਾਂ ਨੂੰ ਦੁਖ ਦਿੰਦੇ ਹਨ -

ਤੁਸੀਂ ਘਟਿ ਘਟਿ ਦੇ ਜਾਨਨਹਾਰ ਹੋ।

ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਪੰਨਾ 1386 ਤੇ ਕਬਿਯੋਬਾਚ ਬੇਨਤੀ ਚੌਪਈ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਕਰਾਂਗੇ, ਤਾਂ ਉਪਰ ਦਿੱਤੇ ਸਭ ਸ਼ਬਦ ਕਾਲਕਾ, ਖੜਗਕੇਤ ਆਦਿ ਲਈ ਵਰਤੇ ਹਨ।

ਵੇਦ ਸ਼ਾਸਤਰ ਸਿੰਮ੍ਰਿਤੀਆਂ ਓਮ ਨੂੰ ਸੱਤ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਕਾਲ ਨੂੰ ਸੱਤ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਕਾਲਕਾ ਦਾ ਧਿਆਨ ਧਰਦੇ ਹਨ, ਕਾਲਕਾ ਨੂੰ ਹੀ ਭਗਵਾਨ ਪਰਮੇਸਰ ਜਾਣਦੇ ਹਨ, ਉਸਨੂੰ ਹੀ ਪ੍ਰਨਾਮ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਭਗਤ ਵੀ ਉਸ ਦੇ ਹੀ ਹਨ, ਕਾਲਕਾ ਨੂੰ ਹੀ ਘਟਿ ਘਟਿ ਦਾ ਜਾਨਨਹਾਰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਕਾਲ ਤੇ ਅਕਾਲ ਵਿੱਚ ਫਰਕ ਨਹੀਂ ਦਿੱਸਦਾ।

ਗੁਰਬਾਣੀ ਕੇਵਲ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ਉਸਤਤਿ ਅਰਾਧਨਾ, ਜਪ ਸਿਮਰਨ ਗੁਰਸ਼ਬਦਿ ਦੁਆਰਾ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਕਾਲ, ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਹੁਕਮ ਵਿੱਚ ਕਾਰ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਵਿਚਾਰ ਅਸੀਂ ਭਾਗ 3 ਵਿੱਚ ਕਰ ਚੁਕੇ ਹਾਂ।

ਅੰਕ 74 ਦਾਨਵ ਮਹਾਕਾਲ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਲਈ ਆਏ।

ਅੰਕ 76

ਚਾਹਤ ਮਹਾਕਾਲ ਕਹ ਮਾਰੋ॥ ਮਹਾ ਮੂਰਖ ਨਹਿ ਕਰਤ ਬਿਚਾਰੋ॥

ਜਿਨ ਸਭ ਜਗ ਕਾ ਕਰਾ ਪਸਾਰਾ॥ ਤਾਂਹਿ ਚਾਹਤ ਹੈ ਮੂੜੁ ਸੰਘਾਰਾ॥

ਅੰਕ 77

ਠੋਕਿ ਠੋਕਿ ਭੁਜ ਦੰਡਨ ਜੋਧਾ॥ ਧਾਵਤ ਮਹਾਕਾਲ ਪਰ ਕ੍ਰੋਧਾ॥

ਬੀਸ ਪਦੁਮ ਦਾਨਵ ਤਵ ਭਯੋ॥ ਨਾਸ ਕਰਨ ਕਾਲੀ ਕੋ ਭਯੋ॥

ਸਾਰੀ ਕਹਾਣੀ ਕਾਲੀ ਦੇਵੀ ਆਦਿ ਤੇ ਦੈਤਾਂ ਦੇ ਯੁਧਾਂ ਦੀ ਹੈ।

ਅੰਕ 91

ਤੁਮ ਹੋ ਸਕਲ ਲੋਕ ਸਿਰਤਾਜਾ॥ ਗਰਬਨ ਗੰਜ ਗਰੀਬ ਨਿਵਾਜਾ॥

ਆਦਿ ਅਕਾਲ ਅਜੋਨਿ ਬਿਨਾ ਭੈ, ਨਿਰਭੈ ਨਿਰਲੰਬ ਜਗਤ ਮੈ॥

ਇਸ ਕਥਾ ਵਿਚ ਕਵੀ ਕਾਲ ਨੂੰ ਅਕਾਲ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਅਜੋਨੀ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਨਿਰਭੈ ਆਦਿ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਕਵੀ ਨੂੰ ਕਾਲ ਤੇ ਅਕਾਲ ਵਿੱਚ ਭੇਦ ਨਹੀਂ ਦਿੱਸਦਾ।

ਮੂਲ ਮੰਤ੍ਰ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਵਿੱਚ ਅਸੀਂ ਦੇਖਿਆ ਸੀ ਕਿ ਕੇਵਲ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਇਕ ਏਕੰਕਾਰ ਜੋਤਿ ਰੂਪ ਹੀ ਅਜੋਨੀ ਹੈ, ਨਿਰਭੈ ਹੈ, ਅਕਾਲ ਹੈ। ਕਾਲ

ਆਦਿ ਸਭ ਸੰਸਾਰ ਉਸ ਦੇ ਭੈ ਤੇ ਹੁਕਮ ਵਿੱਚ ਹਨ। ਕੇਵਲ ਅਕਾਲ ਹੀ ਅਜੂਨੀ ਹੈ, ਉਹ ਅਭਿਨਾਸੀ ਹੈ, ਉਹ ਨਿਰਵੈਰ ਹੈ, ਉਥੇ ਸ਼ਸਤਰ, ਲੜਾਈ, ਜੰਗ ਯੁੱਧ ਨਹੀਂ। ਉਥੇ ਕਾਮ ਨਹੀਂ, 'ਨਾ ਤਿਸੁ ਕਾਮ ਨ ਨਾਰੀ' ਵਾਲੀ ਨਿਰਗੁਣ ਅਵਸਥਾ ਹੈ।

ਉਪਰ ਦਿੱਤੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝ ਕੇ ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਕਬਿਯੋਬਾਚ ਬੇਨਤੀ ਚੌਪਈ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਕਰਾਂਗੇ, ਤਾਂ ਸਾਨੂੰ ਸਪਸ਼ਟ ਦਿੱਸੇਗਾ ਕਿ ਸਾਰੀ ਰਚਨਾ ਤੇ ਚੌਪਈ ਕਵੀ ਦੀ ਕਾਲ ਕਾਲਕਾ, ਭਵਾਨੀ, ਭਗਵਾਨ ਦੁਰਗਾ ਦੇਵੀ ਦੀ ਉਸਤਤਿ ਵਿੱਚ ਲਿਖੀ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਇਸ ਬਿਖਮ ਭੁੱਲ ਕਰਕੇ ਇਸ ਬਿਖ ਰੂਪ ਚੌਪਈ ਦੇ ਪਾਠ ਕਰਦੇ ਹਾਂ। ਇਥੋਂ ਤਾਈਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਾਨ ਵੇਲੇ ਵੀ, ਖੰਡੇ ਬਾਟੇ ਦਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਲਈ ਕਬਿਯੋਬਾਚ ਬੇਨਤੀ ਚੌਪਈ ਦਾ ਪਾਠ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਨਹੀਂ ਜਾਣਦੇ ਇਸ ਬਿਖ ਰੂਪ ਬਾਣੀ ਦਾ ਅਸਰ ਕਿੰਨਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਸੰਚਾਰ ਵੇਲੇ ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਵਿੱਚ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਸ਼ਾਇਦ ਇਸੇ ਭੁੱਲ ਕਾਰਣ ਪੰਥ ਵਿੱਚ ਗਿਰਾਵਟ ਆ ਰਹੀ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਨਵੀਂ ਜਾਣਕਾਰੀ ਤੋਂ ਬਾਦ ਵੀ ਸੁਧਾਰ ਕਰ ਲਈਏ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਤੋਂ ਭੁੱਲ ਬਖਸ਼ਾ ਸਕਦੇ ਹਾਂ।

ਕੁਝ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਹੈ ਕਿ ਖੰਡੇ ਬਾਟੇ ਦਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਸਮੇਂ ਪਾ:10 ਨੇ ਪੰਜ ਬਾਣੀਆਂ ਦਾ ਪਾਠ ਕੀਤਾ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਇਹ ਚੌਪਈ ਵੀ ਸੀ। ਕੁਝ ਵਿਦਵਾਨ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਕੇਵਲ ਤਿੰਨ ਬਾਣੀਆਂ ਦਾ ਪਾਠ ਕੀਤਾ। ਕੁਝ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਪਾ:10 ਨੇ ਬਾਣੀ ਦਾ ਪਾਠ ਕਰਦਿਆਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ। ਕਿਹੜੀਆਂ ਬਾਣੀਆਂ ਦਾ ਪਾਠ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਕੀਤਾ, ਭਾਈ ਮਨੀ ਸਿੰਘ ਤੇ ਨਵਾਬ ਕਪੂਰ ਸਿੰਘ ਆਦਿ ਨੇ ਕੀਤਾ, ਵਿਚਾਰ ਯੋਗ ਮਸਲਾ ਹੈ।

ਕਬਿਯੋਬਾਚ ਬੇਨਤੀ॥

ਚੌਪਈ॥

ਹਮਰੀ ਕਰੋ ਹਾਥ ਦੈ ਰਛਾ॥

ਇਹ ਸਾਰੀ ਰਛਾ ਕਾਲੀ, ਮਹਾਂਕਾਲ ਤੋਂ ਕਵੀ ਮੰਗ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਵਿਚਾਰ ਕਰ ਚੁਕੇ ਹਾਂ ਕਿ ਗੁਰਸਿੱਖ ਗੁਰਮਤਿ ਸਿਮਰਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਕਾਲ ਉਤੇ ਜਿੱਤ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਕੇ, ਅਭਿਨਾਸੀ, ਸਦ ਜੀਵਤ ਅਵਸਥਾ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

ਅੰਕ 381 **ਸ੍ਰੀ ਅਸਿਧੁਜ ਜੁ ਕਰੀਯਹੁ ਰਛਾ॥**

ਸ੍ਰੀ ਅਸਿਧੁਜ - ਤਲਵਾਰ ਧਾਰਨ ਵਾਲੀ ਦੇਵੀ ਦੁਰਗਾ।

ਅੰਕ 392 **ਤਾ ਕਉ ਕਰਿ ਪਾਹਨ ਅਨੁਮਾਨਤ॥**

ਮਹਾ ਮੂੜ ਕਛ ਭੇਦ ਨ ਜਾਨਤ॥

ਮਹਾਂ ਦੇਵ ਕਉ ਕਹਤ ਸਦਾ ਸਿਵ॥

ਨਿਰੰਕਾਰ ਕਾ ਚੀਨਤਿ ਨਹ ਭਿਵ॥

ਕਵੀ ਕਾਲ ਕਾਲਕਾ ਨੂੰ ਹੀ ਨਿਰੰਕਾਰ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਗੁਰਸਿੱਖ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨੂੰ ਨਿਰੰਕਾਰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਇਸੇ ਲਈ ਸਿੱਖ ਧੋਖੇ ਵਿੱਚ ਚੌਪਈ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਦੇ ਹਨ।

ਚਰਿਤ੍ਰ ਪਖਿਆਨ ਦੀ ਸੋਲ੍ਹਵੀਂ ਤੇ ਇਕੀਸਵੀਂ ਕਥਾ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਅਸੀਂ ਹੇਠਾਂ ਲਿਖੀ ਹੈ।

ਸੋਲ੍ਹਵੀਂ ਕਥਾ ਛੱਜੀਆਂ ਦੀ : (ਪੰਨਾ 829, ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ)

ਇਸ ਕਥਾ ਵਿੱਚ ਕਵੀ ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ ਪਾ:10 ਦੀ ਆਤਮ ਕਥਾ ਜਨਾਉਣ ਦੀ ਘਿਨੌਨੀ ਹਰਕਤ ਕੀਤੀ ਹੈ।

ਸਤਲੁਜ ਦਰਿਆ ਦੇ ਕੰਢੇ ਇਕ ਰਾਜਾ ਬੜਾ ਸੁਖੀ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ। ਇਕ ਸੁੰਦਰ ਵੇਸ਼ਵਾ ਛੱਜੀਆ ਸੀ। ਉਹ ਪੈਸਿਆਂ ਦਾ ਲਾਲਚ ਕਰਕੇ ਰਾਜੇ ਦੇ ਘਰ ਆਈ ਤੇ ਤੱਕਦਿਆਂ ਹੀ ਰਾਜੇ ਤੇ ਮੋਹਤ ਹੋ ਗਈ ਤੇ ਉਸਨੂੰ ਇਕਾਂਤ ਵਿੱਚ ਮਿਲਣ ਲਈ ਜੰਤ੍ਰ, ਮੰਤ੍ਰ, ਜਾਦੂ ਟੋਣੇ ਤੇ ਚਲਿੰਤਰ ਕੀਤੇ, ਪਰ ਰਾਜਾ ਵੱਸ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਆਇਆ।

ਹਾਰ ਕੇ ਛੱਜੀਆ ਨੇ ਭਗਵੇ ਬਸਤਰ ਪਾ ਕੇ ਜੋਗੀ ਦਾ ਭੇਸ ਬਣਾਇਆ ਤੇ ਰਾਜੇ ਦੇ ਦਰਬਾਰ ਵਿੱਚ ਜਾ ਕੇ ਨਮਸਕਾਰ ਕੀਤੀ, ਜਿਸਨੂੰ ਤੱਕ ਕੇ ਰਾਜਾ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਇਆ।

ਰਾਜੇ ਦਿਲ ਵਿੱਚ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਜਾਤੇ ਕਛ ਸੰਗ੍ਰਹੇ ਮੰਤ੍ਰ, ਅਰਥਾਤ ਕੁਝ ਮੰਤਰ ਸਿੱਖਣ ਲਈ ਜੋਗੀ ਦੇ ਘਰ ਇਕ ਦੂਤ ਭੇਜਿਆ।

ਰਾਜਾ ਮੰਤ੍ਰ ਸਿੱਖਣ ਲਈ ਐਨਾ ਉਤਾਵਲਾ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਦੂਤ ਦੇ ਕਹਿਣ ਅਨੁਸਾਰ ਅੱਧੀ ਰਾਤ ਦੇ ਸਮੇਂ ਵੇਸਵਾ ਦੇ ਘਰ ਪਹੁੰਚਿਆ। ਵੇਸਵਾ ਨੇ ਆਪਣੀ ਜਿਨਸੀ ਭੁੱਖ ਮਿਟਾਉਣ ਲਈ ਬਹੁਤ ਤਰਲੇ ਕੀਤੇ ਪਰ ਰਾਜਾ ਨਾ ਮੰਨਿਆ ਤੇ ਧਮਕੀਆਂ ਦੀ ਕੋਈ ਪਰਵਾਹ ਨ ਕਰਦਿਆਂ, ਬਹੁਤ ਮੁਸ਼ਕਲ ਨਾਲ, ਝੂਠਾ ਚਰਿੰਤਰ ਵੇਖ ਕੇ ਧਰਮ ਬਚਾ ਕੇ ਵਾਪਸ ਆਇਆ।

ਇਕੀਸਵੀਂ ਕਥਾ ਅਨੂਪ ਕੌਰ ਦੀ : (ਪੰਨਾ 838, ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ)

ਇਸ ਕਥਾ ਵਿੱਚ ਵੀ ਇਕ ਰਾਜਾ ਅਨੰਦਪੁਰ ਗਾਂਵ ਵਿੱਚ, ਸਤਲੁਜ

ਦੇ ਕੰਢੇ, ਨੈਣਾ ਦੇਵੀ ਦੇ ਨੇੜੇ, ਕਹਿਲੂਰ ਰਿਆਸਤ ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ, ਜਿਸ ਦੀ ਸਿੱਖੀ ਸੇਵਕੀ ਵੀ ਬਹੁਤ ਸੀ ਤੇ ਮਨ ਬਾਂਛਤ ਫਲ ਪਾਉਂਦਾ ਸੀ।

ਇਕ ਧਨਵਾਨ, ਸੁੰਦਰ ਇਸਤ੍ਰੀ ਰਾਜੇ ਤੇ ਮੋਹਿਤ ਹੋ ਗਈ। ਉਸ ਦੇ ਨਾਮ ਅਨੂਪ ਕੌਰ ਤੋਂ ਇਹ ਦਰਸਾਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ ਕਿ ਉਸ ਦਾ ਸਬੰਧ ਸਿੱਖ ਘਰਾਣੇ ਨਾਲ ਸੀ। ਰਾਜੇ ਦੇ ਮਨ ਵਿੱਚ ਮੰਤ੍ਰ ਸਿੱਖਣ ਦੀ ਪ੍ਰਬਲ ਇੱਛਾ ਸੀ ਤੇ ਇਸੇ ਹੀ ਕਮਜ਼ੋਰੀ ਦਾ ਲਾਭ ਉਠਾਉਂਦਿਆਂ, ਅਨੂਪ ਕੌਰ ਨੇ ਚਾਲ ਖੇਡ ਕੇ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਘਰ ਵਿੱਚ ਬੁਲਾਉਣ ਦੀ ਵਿਉਂਤ ਬਣਾਈ, ਜਿਹੜੀ ਸਫਲ ਸਿੱਧ ਹੋਈ।

ਰਾਜਾ, ਸਾਧਾਰਣ ਰਾਜਾ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਭਗਵਤੀ ਦਾ ਉਪਾਸ਼ਕ ਸੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਤਪੱਸਵੀ ਦੇ ਭੇਸ ਵਿੱਚ ਭਗਵਤੀ ਦਾ ਸਿਮਰਨ ਕਰਦਾ ਹੋਇਆ ਉਸ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦੇ ਘਰ ਪੁੱਜਿਆ। ਅਨੂਪ ਕੌਰ ਦੀ ਕਾਮ ਵਾਸਨਾ ਏਨੀ ਵੱਧ ਗਈ ਕਿ ਉਹ ਇਹ ਕਹਿਣੋਂ ਰਹਿ ਨ ਸਕੀ ਕਿ ਮੈਂ ਭੋਗ ਕੀਤੇ ਬਿਨਾ ਤੁਹਾਨੂੰ ਜਾਣ ਨਹੀਂ ਦੇਵਾਂਗੀ, ਤੁਹਾਡੇ ਵੈਰਾਗ ਵਿੱਚ ਹੀ ਸੜ ਜਾਵਾਂਗੀ ਤੇ ਜ਼ਹਿਰ ਪੀ ਕੇ ਮਰ ਜਾਵਾਂਗੀ। ਰਾਜਾ ਡਰ ਗਿਆ ਕਿ ਜੇ ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਭਗਵਤੀ ਦੀ ਸੌਂਹ ਦੇ ਦੇਵੇਗੀ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਨਿਰਸੰਕੋਚ ਹੋ ਕੇ ਇਹਦੇ ਨਾਲ ਰੰਮਣ ਕਰਨਾ ਪਵੇਗਾ। ਇਸ ਮੌਕੇ ਤੇ ਦੋਹਾਂ ਧਿਰਾਂ ਵਲੋਂ ਜਿਹੜੀਆਂ ਦਲੀਲਾਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਗਈਆਂ, ਉਹ ਕਮਾਲ ਦੀਆਂ ਹਨ। ਰਾਜੇ ਦੁਆਰਾ ਇਹ ਉਚਾਰਿਆ ਛੰਦ ਗੁਰ ਇਤਿਹਾਸ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ।

ਸੁਧ ਜਬ ਤੇ ਹਮ ਧਰੀ ਬਚਨ ਗੁਰ ਦਏ ਹਮਾਰੇ।

ਪੁਤ ਇਹੈ ਪ੍ਰਨ ਤੋਹਿ ਪ੍ਰਨ ਜਬ ਲਗ ਘਟ ਥਾਰੇ।

ਨਿਜ ਨਾਰੀ ਕੇ ਸਾਥ ਨੇਹੁ ਤੁਮ ਨਿਤ ਬਢੈਯਹੁ।

ਪਰਨਾਰੀ ਕੀ ਸੇਜ ਭੁਲਿ ਸੁਪਨੇ ਹੂੰ ਨ ਜੈਯਹੁ।

ਰਾਜੇ ਨੇ ਇਹ ਵੀ ਆਖਿਆ ਕਿ ਹੇ ਇਸਤ੍ਰੀ ! ਸਾਡੇ ਪਾਸ ਦੇਸ ਦੇ ਸਾਂਤਰਾਂ ਤੋਂ ਮਰਦ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਆਉਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਮਨ ਬਾਂਛਤ ਵਰ ਮੰਗ ਕੇ ਤੇ ਗੁਰੂ ਜਾਣ ਕੇ ਸੀਸ ਝੁਕਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਸਿੱਖ ਮੇਰੇ ਪੁੱਤਰ ਹਨ ਤੇ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਮੇਰੀਆਂ ਧੀਆਂ ਹਨ, ਤੂੰ ਆਪ ਹੀ ਦੱਸ ਇਹਨਾਂ ਨਾਲ ਭੋਗ ਕਿਵੇਂ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ?

ਅਨੂਪ ਕੌਰ ਨੇ ਚੋਰ-ਚੋਰ ਆਖ ਕੇ ਫੜਾਉਣ ਦੀ ਧਮਕੀ ਦਿੱਤੀ ਤੇ ਆਪਣੇ ਮਨੋਰਥ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਨਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਚੋਰ-ਚੋਰ ਦੀ ਉੱਚੀ ਧੁਨੀ ਲਗਾ ਹੀ ਦਿੱਤੀ। ਚੋਰ-ਚੋਰ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਸੁਣ ਕੇ ਰਾਜਾ ਬਹੁਤ ਡਰਿਆ ਤੇ ਸੁਧ ਬੁਧ ਭੁਲਾ ਕੇ ਆਪਣੀ ਜੁੱਤੀ ਤੇ ਰੇਸ਼ਮੀ ਚਾਦਰ ਛੱਡ ਕੇ ਭੱਜ ਗਿਆ। ਭੁਲੇਖੇ ਵਿੱਚ ਅਨੂਪ ਕੌਰ ਦਾ ਭਰਾ ਫੜਿਆ ਗਿਆ, ਜਿਸ ਦੀ ਦਾਹੜੀ ਫੜ ਲਈ, ਪੱਗ

ਉਤਾਰ ਦਿੱਤੀ, ਮੂੰਹ ਤੇ ਜੁੱਤੀਆਂ ਮਾਰੀਆਂ ਤੇ ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਜੇਲ੍ਹ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਰਾਜੇ ਨੇ ਅਨੂਪ ਕੌਰ ਨੂੰ ਦਰਬਾਰ ਵਿੱਚ ਬੁਲਾਇਆ ਤੇ ਰਾਤ ਦੀ ਘਟਨਾ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਰਖਦਿਆਂ ਯੋਗ ਫੈਸਲਾ ਸੁਣਾਇਆ।

ਇਹਨਾਂ ਦੋਨਾਂ ਕਥਾਵਾਂ ਤੋਂ ਇਹ ਨਿਸ਼ਕਰਸ਼ ਨਿਕਲਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਰਾਜੇ ਦੀ ਕਥਾ ਨਹੀਂ, ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਕਥਾ ਹੈ। ਅਨੰਦਪੁਰ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਪੁਰਾਣਾ ਕਸਬਾ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਹੀ ਇਸਦਾ ਨਾਉਂ ਅਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਪਿਆ। ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਰਾਜੇ ਦੇ ਹੋਣ ਦਾ ਸਵਾਲ ਹੀ ਪੈਦਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਉਂਜ ਇਸ ਨਾਲ ਸਾਰੇ ਸਹਿਮਤ ਹਨ।

ਸਿੱਖ ਜਗਤ ਦਾ ਇਕ ਵਰਗ ਇਹਨਾਂ ਕਥਾਵਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਕ੍ਰਿਤ ਮੰਨਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਤਾਂ ਇਥੇ ਤਕ ਪਹੁੰਚਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੜਾ ਪੁਰਸ਼ ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਕ੍ਰਿਤ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦਾ, ਉਸਨੂੰ ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ। ਦੂਜਾ ਵਰਗ ਕੁਝ ਚੋਣਵੀਂ ਰਚਨਾ ਨੂੰ ਹੀ ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਪਿਤਾ ਦੀ ਰਚਨਾ ਸਮਝਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਅਨੁਸਾਰ ਕੋਈ ਪੂਰਨ ਗੁਰਸਿੱਖ ਵੀ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਕਥਾਵਾਂ ਰਚਨ ਕਰਨ ਤੋਂ ਸੰਕੋਚ ਕਰਦਾ ਹੋਵੇਗਾ। ਉਹ ਕਿਹੜਾ ਗੁਰਸਿੱਖ ਹੋਵੇਗਾ ਜਿਹੜਾ ਅੱਧੀ ਰਾਤ ਦੇ ਬਾਅਦ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲਾ ਸੰਭਾਲਣ ਦੀ ਬਜਾਏ ਇਕ ਨਿਗੂਣੇ ਮੰਤਰ ਦੀ ਖਾਤਰ ਵੇਸਵਾ ਦੇ ਨਰਕ ਘੋਰ ਦੁਆਰ ਵਿੱਚ ਲਿੰਗ ਵਾਸ਼ਨਾ ਦੇ ਚਰਚਾ ਵਿੱਚ ਫੱਸਿਆ ਦਿਖਾਵੇਗਾ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਗੁਰਮੰਤਰ ਯਾਦ ਨਹੀਂ, ਭਗਵਤੀ ਦਾ ਸਿਮਰਨ ਯਾਦ ਹੈ, ਜਿਸਨੂੰ “ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਗੁਰ ਨਾਨਕ ਸਾਖੀ” ਜੈਸੀ ਸ਼ਬਦਾਵਲੀ ਦਾ ਪਤਾ ਨਹੀਂ, ਪਰ ਭਗਵਤੀ ਦੀ ਕਸਮ ਖਾਣ ਉਪ੍ਰੰਤ ਕੁਕਰਮ ਕਰਨ ਦੀ ਬੇਬਸੀ ਜਾਂ ਮਜਬੂਰੀ ਦਾ ਪਤਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਸਿੱਖੀ ਸਰੂਪ ਦੀ ਦੁਰਦਸ਼ਾ ਹੋਈ, ਦਾਹੜੀ ਫੜੀ ਗਈ, ਪੱਗ ਉਤਾਰੀ ਗਈ ਤੇ ਮੂੰਹ ਤੇ ਜੁੱਤੀਆਂ ਮਾਰੀਆਂ ਗਈਆਂ।

ਦੂਜੇ ਵਰਗ ਦੀ ਸੋਚਣੀ ਅਨੁਸਾਰ ਅਸੀਂ ਬਹੁਤ ਖੁਸ਼ ਹੁੰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹਨਾਂ ਕਥਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਰਾਜੇ ਦਾ ਚਾਲ-ਚਲਨ ਬਹੁਤ ਚੰਗਾ ਤੇ ਨਿਰਲੇਪ ਦਿਖਾਇਆ ਹੈ। ਇਸ ਪ੍ਰਸੰਨਤਾ ਅਧੀਨ ਸਾਨੂੰ ਗੁਰਮਤਿ ਕਸੌਟੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨੀ ਵੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ ਭਾਸਦੀ। ਇਹਨਾਂ ਕਥਾਵਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਜੇ ਰਾਜੇ ਦੀ ਸਮੁੱਚੀ ਸ਼ਖਸੀਅਤ ਵੱਲ ਝਾਤ ਮਾਰੀਏ ਤਾਂ ਉਹ ਬੁਜ਼ਦਿਲ, ਡਰਪੋਕ ਤੇ ਬੇਬਸ ਨਜ਼ਰ ਆਵੇਗਾ। ਅਨੂਪ ਕੌਰ ਰਾਜੇ ਤੇ ਐਨੀ ਹਾਵੀ ਹੋ ਚੁਕੀ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਰਾਜੇ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਨੂੰ ਤੁੱਛ ਸਮਝਦੀ ਸੀ, ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਉਸਨੇ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਆਖਿਆ ਕਿ ਮਨ ਕਰਕੇ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਭੋਗ ਕਰੋ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਮੇਰੀ ਲੱਤ ਥੱਲਿਓਂ ਹੋ ਕੇ ਨਿਕਲ ਜਾਵੇ। ਮਿੱਤਰ ਜੀ, ਅੱਜ ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਆਪਣੇ ਹੱਥ ਨਾਲ ਫੜ ਕੇ ਸਾਰੀ ਰਾਤ ਚੂਰ-ਚੂਰ ਕਰਾਂਗੀ।

ਛੱਜੀਆ ਦੀ ਕਥਾ ਅਨੁਸਾਰ ਰਾਜਾ ਨੇ ਆਖਿਆ ਕਿ ਜੇ ਮੈਂ ਭੋਗ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਤਾਂ ਧਰਮ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜੇ ਦੌੜਦਾ ਹਾਂ ਤਾਂ ਬੰਨ੍ਹ ਲਿਆ ਜਾਵਾਂਗਾ। ਇਥੋਂ ਰਾਜਾ ਉਸ ਦੀ ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਹਾਂ ਮਿਲਾਉਣ ਦਾ ਚਰਿੱਤਰ ਖੇਡ ਕੇ ਨੱਸ ਉੱਠਿਆ ਸੀ। ਰਾਜਾ ਕਿੰਨਾ ਡਰਦਾ ਸੀ, ਇਸ ਦਾ ਅਨੁਮਾਨ ਕਥਾ ਵਿੱਚ ਵਰਤੀ ਸ਼ਬਦਾਵਲੀ ਤੋਂ ਲਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਕਦੇ ਉਸਨੂੰ ਘੋਰ ਨਰਕ ਵਿੱਚ ਪੈਣ ਦਾ ਡਰ ਹੈ, ਕਦੇ ਨੀਚ ਕੁਲ ਵਿੱਚ ਜਨਮ ਧਾਰਨ ਦਾ ਡਰ, ਕਦੇ ਭਗਵਤੀ ਦੀ ਸੌਂਹ ਤੋੜਨ ਦਾ ਡਰ। ਡਰ ਦੇ ਮਾਰੇ ਰਾਜੇ ਨੇ ਇਹ ਵੀ ਆਖਿਆ ਕਿ ਬਿਨਾ ਭੋਗ ਕੀਤੇ ਇਹ ਇਸਤ੍ਰੀ ਮਾਰ ਦੇਵੇਗੀ ਤੇ ਕਿੰਨਾ ਚੰਗਾ ਹੁੰਦਾ ਜੇ ਕੋਈ ਸਿੱਖ ਸੇਵਕ ਆ ਕੇ ਮੈਨੂੰ ਬਚਾ ਲਵੇ। ਚੋਰ-ਚੋਰ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਸੁਣ ਕੇ ਰਾਜਾ ਐਨਾ ਡਰਿਆ ਕਿ ਰੇਸ਼ਮੀ ਚਾਦਰ ਤੇ ਜੁੱਤੀ ਛੱਡ ਕੇ ਭੱਜ ਗਿਆ।

ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਰਾਜੇ ਨੇ ਦਰਬਾਰ ਵਿੱਚ ਜੋ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ, ਉਹ ਫੈਸਲਾ ਨਹੀਂ, ਸਮਝੌਤਾ ਸੀ। ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਦਰਬਾਰ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ, ਇਕਾਂਤ ਵਿੱਚ ਹੋਇਆ ਸੀ ਜਿਸ ਦਾ ਸਾਰ ਇਹ ਸੀ - 'ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗੱਲ ਮਨ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਲਿਆਉਣੀ, ਹੁਣ ਮੇਰਾ ਦੋਸ਼ ਮਾਫ਼ ਕਰਨਾ', ਖੁਸ਼ ਕਰਨ ਲਈ ਵੀਹ ਹਜ਼ਾਰ ਟਕੇ ਛਿਮਾਹੀ ਦਿੱਤੇ ਗਏ।

ਇਹ ਕਥਾਵਾਂ ਪਾ:10 ਦੀ ਸ਼ਖਸੀਅਤ ਤੇ ਆਚਰਣ ਉੱਤੇ ਵਿਉਂਤ ਅਨੁਸਾਰ ਕੀਤਾ ਗੁੱਝਾ ਵਾਰ, ਕਿਸੇ ਅਨਮਤੀ ਭਗਉਤੀ ਦੇ ਉਪਾਸ਼ਕ ਕਵੀ ਦੀ ਚਾਲ ਹਨ।

12. ਜ਼ਫਰਨਾਮਾ ਪਾ: ੧੦

(ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ, ਪੰਨਾ 1389 - 1427)

ਭਮਿਕਾ

ਭਾਈ ਚਤਰ ਸਿੰਘ ਜੀਵਨ ਸਿੰਘ ਦੇ ਛਪੇ ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਵਿੱਚ "ਜ਼ਫਰਨਾਮਹ" ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਬੰਦ "ਕਮਾਲਿ ਕਰਾਮਾਤ ਕਾਇਮ ਕਰੀਮ॥ ਰਜਾ ਬਖਸ਼ ਰਾਜਿਕ ਰਿਹਾਕੁਨ ਰਹੀਮ॥" ਹੈ। ਇਸ ਦੇ 115 ਬੰਦ ਹਨ।

ਜ਼ਫਰ ਨਾਮਹ ਸਟੀਕ (ਸਿੱਖ ਮਿਸ਼ਨਰੀ ਕਾਲਜ ਲੁਧਿਆਣਾ, ਪੁਸਤਕ ਨੰ. 160) ਵਿੱਚ ਛਪੇ ਵਾਲੇ ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ 23 ਹੋਰ ਬੰਦ ਹਨ। ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਦੀ ਪੁਸਤਕ "ਕਲਗੀਧਰ ਚਮਤਕਾਰ" ਪੰਨਾ 107, 108, 109 ਵਿੱਚ ਇਹ ਪਹਿਲੇ 23 ਬੰਦ ਹੀ ਅਰਥਾਂ ਸਮੇਤ ਦਿੱਤੇ ਹਨ। ਉਰਦੂ ਬੋਲੀ ਵਿੱਚ ਜ਼ਫਰ ਨਾਮਹ (ਨਾਨਕ ਚੰਦ ਨਾਜ਼) ਇਥੋਂ ਹੀ ਸ਼ੁਰੂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਅਸੀਂ ਜ਼ਫਰ ਨਾਮਹ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਅਰਥਾਂ ਤੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਦੇ ਹਾਂ।

ਨਾਮਹ (ਪੱਤ੍ਰ), ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਬਾ (ਬਨਾਮ) ਅੰਰੰਗਜ਼ੇਬ

ਬਨਾਮੇ ਖੁਦਾਵੰਦ ਤੇਗੋ ਤਬਰ ਖੁਦਾਵੰਦੇ ਤੀਰੋ ਸਨਾਨੋ ਸਿਪਰਾ

(ਤਲਵਾਰ ਤੇ ਤਬਰ ਦੇ ਮਾਲਕ (ਖੁਦਾ) ਦੇ ਨਾਮ ਨਾਲ, ਤੀਰ ਅਣੀ ਤੇ ਢਾਲ ਦੇ ਮਾਲਕ (ਖੁਦਾ ਦੇ ਨਾਮ ਨਾਲ))

(ਨਾਨਕ ਚੰਦ ਨਾਜ਼ ਨੇ ਉਰਦੂ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਜ਼ਫਰਨਾਮੇ ਦਾ ਅਨੁਵਾਦ ਕਰਦਿਆਂ, ਬਨਾਮ ਦੇ ਅਰਥ ਕਸਮ ਕੀਤੇ ਹਨ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਹਥਿਆਰਾਂ ਦੀ ਕਸਮ ਖਾਣ ਤੋਂ ਬਾਦ ਚਿੱਠੀ ਦਾ ਆਰੰਭ ਕੀਤਾ ਹੈ।) ਅਸੀਂ ਗੁਰਸਿੱਖ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਮੰਨ ਸਕਦੇ ਕਿ ਪਾ:10 ਨੇ ਹਥਿਆਰਾਂ ਦੀ ਕਸਮ ਖਾਧੀ ਹੋਵੇ।

ਤ੍ਰਿਆ ਚਰਿਤ੍ਰ ਦੇ ਮੰਗਲਾਚਰਣ ਤੇ ਅੰਕ ੧ ਵਿੱਚ ਅਸੀਂ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤੀ ਸੀ ਕਿ ਦੁਰਗਾ, ਭਗਉਤੀ ਦੇਵੀ ਦਾ ਉਪਾਸ਼ਕ ਕਵੀ ਮੰਗਲਾਚਰਣ ਵਿੱਚ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਸ੍ਰੀ ਭਗਉਤੀ ਜੀ ਸਹਾਇ, ਅੰਕ ਪਹਿਲਾ ਵਿੱਚ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਹੇ ਭਗਉਤੀ ਮਾਂ ਤੂੰ ਹੀ ਖੜਗਧਾਰੀ ਹੈ, ਤੂੰ ਹੀ ਤਲਵਾਰ ਦਾਤੀ ਆਦਿ ਹੈ, ਤੂੰ ਹੀ ਜੋਗ ਮਾਯਾ ਹੈ। ਕਵੀ ਭਗਉਤੀ ਨੂੰ ਸਭ ਤੋਂ ਉੱਚੀ ਹਸਤੀ, ਕਾਲ ਪੁਰਖ

ਤੋਂ ਉਪਜੀ ਭਗਉਤੀ ਨੂੰ ਹੀ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਮੰਨਦਾ ਹੈ। ਵੇਦ ਸ਼ਾਸਤਰਾਂ, ਤੇ ਕਵੀ ਨੂੰ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ਪਛਾਣ ਨਹੀਂ ਤੇ ਇਹ ਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨੂੰ ਉਹ ਸਭ ਗੁਣ ਦਿੰਦੇ ਹਨ, ਜੋ ਗੁਣ ਗੁਰਬਾਣੀ ਇੱਕ ਏਕੰਕਾਰ ਇਕੋ ਇੱਕ ਹਸਤੀ, ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨੂੰ ਦਿੰਦੀ ਹੈ।

ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸ਼ਸਤਰਾਂ ਦੀ ਕਸਮ ਨਹੀਂ ਖਾ ਸਕਦੇ। ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਦੀਆਂ ਰਚਨਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਖੜਗਧਾਰੀ ਤੇ ਸ਼ਸਤਰਾਂ ਅਸਤ੍ਰਾਂ ਵਾਲੀ ਦੇਵੀ ਭਗੋਤੀ ਤੇ ਦੁਰਗਾ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਮੁਢਲੀ ਵਿਚਾਰ ਤੋਂ ਹੀ ਅਸੀਂ ਕਹਿ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਰਚਨਾ ਪਾ:10 ਦੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਸ਼ਸਤਰਾਂ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਅਸੀਂ ਸ਼ਸਤਰ ਨਾਮ ਮਾਲਾ ਵਿੱਚ ਵੀ ਕੀਤੀ ਹੈ।

ਸਿੱਖ ਇਤਿਹਾਸ ਦੇ ਉਘੇ ਲਿਖਾਰੀ ਡਾ. ਸੰਗਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਆਪਣੀ ਪੁਸਤਕ 'ਇਤਿਹਾਸ 'ਚ ਸਿੱਖ' ਪੰਜਾਬੀ ਬੋਲੀ ਵਾਲੀ ਛਾਪ 1999 ਦੇ ਪੰਨਾ 75 ਵਿੱਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਮਾਛੀਵਾੜੇ ਦੇ ਜੰਗਲ ਤੋਂ ਬਾਦ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀਨਾ ਪੁੱਜੇ, ਜਿੱਥੇ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਵੱਲ ਦਸੰਬਰ 1705 ਵਿੱਚ ਆਪਣੀ ਫਤਹ ਦਾ ਪੱਤਰ ਜ਼ਫਰਨਾਮਾ ਲਿਖ ਕੇ ਭਾਈ ਦਇਆ ਸਿੰਘ ਤੇ ਭਾਈ ਧਰਮ ਸਿੰਘ ਹੱਥ ਭੇਜਿਆ। ਫੁਟਨੋਟ ਵਿੱਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਨਾਇਤੁੱਲਾ ਦੀ ਇਹਕਾਮਇ ਆਲਮਗੀਰੀ ਵਿੱਚ ਜ਼ਫਰਨਾਮੇ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਵੱਲੋਂ ਦਿੱਤੀ ਦਰਖਾਸਤ (ਬੇਨਤੀ) ਕਹਿ ਕੇ ਇਸ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। Irwin ਵੀ ਵਾਹਿਦ ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ ਇਹੋ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਸਿੱਖ ਇਤਿਹਾਸ ਦੇ ਪੱਖੋਂ, ਅਸੀਂ ਸਮਝ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਇੱਕ ਚਿੱਠੀ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਨੂੰ ਲਿਖੀ। ਇਤਿਹਾਸ ਸਾਨੂੰ ਇਹ ਨਹੀਂ ਦੱਸਦਾ ਕਿ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਚਿੱਠੀ ਵਿੱਚ ਕੀ ਸ਼ਬਦ ਵਰਤੇ ਸਨ।

ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਵਿੱਚ ਦਰਜ ਚਿੱਠੀ, 'ਜ਼ਫਰਨਾਮਾ ਪਾ:10', ੧ ਓਅੰ ਹੁਕਮ ਸੱਤ, ਸ੍ਰੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫਤਹ, ਜ਼ਫਰਨਾਮਾ ਸ੍ਰੀ ਮੁਖਵਾਕ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ੧੦, ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਇਹ ਸਮਝ ਲਿਆ ਕਿ ਇਹ ਫ਼ਾਰਸੀ ਵਿੱਚ ਕਵਿਤਾ ਰੂਪ ਚਿੱਠੀ, ਪਾ:10 ਨੇ ਲਿਖੀ ਸੀ।

ਅਸੀਂ ਚਿੱਠੀ ਦਾ ਅਨੁਵਾਦ ਕਰਕੇ ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਕਰਨਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਚਿੱਠੀ ਭਗਉਤੀ ਦੇ ਪੁਜਾਰੀ ਕਿਸੇ ਕਵੀ ਨੇ, ਗੁਰੂ ਜੀ ਵੱਲੋਂ ਲਿਖੀ ਦਰਸਾਈ ਹੈ, ਤੇ ਸਾਨੂੰ ਭੁਲੇਖੇ ਵਿੱਚ ਪਾਉਣ ਲਈ ਮੰਗਲਾਚਰਣ ਵਿੱਚ ਪਾ:10 ਦਾ ਨਾਮ ਲਿਖ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਰਚਨਾ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਨ ਵਿਚਾਰਨ ਨਾਲ ਇਹ ਸਪਸ਼ਟ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਫਤਹ ਦੀ ਚਿੱਠੀ ਨਹੀਂ, ਗੁਜ਼ਾਰਿਸ਼ ਦੀ ਚਿੱਠੀ ਬਣ ਕੇ ਉਭਰੀ ਹੈ।

ਅਸੀਂ ਇਹ ਨਿਰਣਾ ਕਰਨਾ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਨਿਰਭੈ ਯੋਧਾ, ਪਾ:10, ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਕੋਲ ਆਪਣੀ ਲਾਚਾਰੀ ਦੱਸ ਕੇ, ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਨਾਲ ਮੁਲਾਕਾਤ ਲਈ ਹਾੜੇ ਕੱਢਦੇ ਹਨ।

ੴ ਹੁਕਮਸੱਤ

ਸ੍ਰੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫਤਹ॥

ਜ਼ਫਰਨਾਮਾ ਸ੍ਰੀ ਮੁਖਵਾਕ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ੧੦॥

ਜ਼ਫਰਨਾਮਾ ਦੇ ਅਰਥ ਹਨ ਫਤਹ ਦੀ ਚਿੱਠੀ। ਕਵੀ ਨੇ ਇਹ ਚਿੱਠੀ ਪਾ:10 ਦੇ ਮੁੱਖ ਤੋਂ ਉਚਾਰੀ ਦਰਸਾਈ ਹੈ।

ਕਮਾਲੇ ਕਰਾਮਾਤ ਕਾਇਮੁ ਕਰੀਮੁ॥

ਰਜਾਬਖਸ਼ ਰਾਜਿਕ ਰਹਾਕੁਨੰ ਰਹੀਮ॥ (1)

(ਉਹ ਕਰਾਮਾਤ ਵਿੱਚ ਪੂਰਾ ਹੈ, ਅਚਲ ਹੈ, ਕ੍ਰਿਪਾਲੂ ਹੈ। ਜਿਹੜਾ ਉਸ ਦੇ ਭਾਣੇ ਵਿੱਚ ਚਲਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਤੇ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲਾ, ਅੰਨ ਦਾਤਾ ਤੇ ਬੰਧਨ ਕਟਣ ਵਾਲਾ ਦਇਆਲ ਹੈ।)

ਗੁਜਾਰਿੰਦ ਏ ਕਾਰਿ ਆਲਮ ਕਬੀਰ।

ਸਨਾਜਿੰਦ ਏ ਇਲਮਿ ਆਲਮ ਅਮੀਰ। (12)

(ਜੋ ਸਾਰਿਆਂ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਜਗਤ ਦੇ ਕੰਮਾਂ ਨੂੰ ਚਲਾਉਣ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਇਲਮ ਨੂੰ ਪਛਾਣਨ ਵਾਲਾ ਹੈ।)

ਪਹਿਲੇ 12 ਅੰਕਾਂ ਵਿੱਚ ਮੰਗਲਾਚਰਣ ਹੈ, ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ਉਸਤਤਿ ਮਾਲੂਮ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਵਿਚਾਰ ਕਰ ਚੁਕੇ ਹਾਂ ਕਿ ਕਵੀ ਕਾਲ ਨੂੰ ਅਕਾਲ ਵੀ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਵਾਸਤਵ ਵਿੱਚ ਇਹ ਕਾਲ ਉਸਤਤਿ ਹੈ।

ਜ਼ਫਰਨਾਮਾ ਦੀਆਂ 12 ਹਿਕਾਇਤਾਂ ਹਨ। ਪਹਿਲੀ ਹਿਕਾਇਤ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਨੂੰ ਚਿੱਠੀ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਹੈ। ਹਿਕਾਇਤ ਨੰ. 2 ਤੋਂ 12 ਤਕ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ ਵਰਗੀਆਂ ਫ਼ਾਰਸੀ ਬੋਲੀ ਵਿੱਚ ਵਿਭਚਾਰੀ ਤ੍ਰਿਮਤਾਂ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਹਨ। ਅਸੀਂ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਵਿੱਚ ਸਮਝ ਚੁੱਕੇ ਹਾਂ ਕਿ ਲਿਖਾਰੀ ਕਵੀ ਭਗਉਤੀ ਦੇਵੀ ਦਾ ਉਪਾਸ਼ਕ ਹੈ।

ਦਾਸਤਾਨ॥ ਹਿਕਾਯਤ ਪਹਿਲੀ॥

ਮਰਾ ਏਤਬਾਰ ਬਰੀ ਕਸਤ ਨੇਸਤ॥

ਕਿ ਏਜਦ ਗੁਵਾਹ ਹਸਤੁ ਯਜਦਾ ਯਕੇਸਤ॥ (13)

(ਐ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ, ਮੈਨੂੰ ਤੇਰੀ ਇਸ ਸੌਂਹ ਤੇ ਯਕੀਨ ਨਹੀਂ ਕਿ ਇਕ ਖੁਦਾ ਹੀ ਸਾਡੇ ਦੋਹਾਂ ਵਿੱਚ ਗਵਾਹ ਹੈ।)

ਨ ਕਰਤਹ ਮਰਾ ਏਤਬਾਰੇ ਬਰੋਸੁ॥

ਕਿ ਬਖਸੀ ਵਦੀਵਾਂ ਹਮਹ ਕਿਜਬਗੋਸਤ॥ (14)

(ਤੇਰੇ ਫੌਜੀ ਜਰਨੈਲ ਤੇ ਮੁਸਾਹਬ ਸਭ ਝੂਠ ਬੋਲਣ ਵਾਲੇ ਹਨ। ਮੈਨੂੰ ਉਹਨਾਂ ਉਤੇ ਜ਼ਰਾ ਵੀ ਇਤਬਾਰ ਨਹੀਂ।)

ਸੁਰਿਜਨਹ ਚਿ ਕਾਰੇ ਕੁਨਦ ਚਿਹਲ ਨਰ॥

ਕਿ ਦਹਲਕ ਬਰਾਬਦ ਬਰੇ ਬੇਖਬਰ॥ (19)

(ਮੇਰੇ ਚਾਲੀ ਭੁੱਖੇ ਆਦਮੀਆਂ ਤੇ ਦਸ ਲੱਖ ਫੌਜੀ ਅਚਾਨਕ ਆ ਪਏ, ਉਸ ਸਮੇਂ ਉਹ ਕੀ ਕਰ ਸਕਦੇ ਸਨ।)

ਨੋਟ : ਕੀ ਪਾ:10 ਆਪਣੀ ਲਾਚਾਰੀ ਦੀ ਗਾਥਾ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਨੂੰ ਦੱਸਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸਨ ? (ਸਿੱਖ ਇਤਿਹਾਸ ਅਨੁਸਾਰ 40 ਸਿੰਘ ਜੰਗ ਵਿੱਚ ਜੂਝ ਕੇ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋਏ ਸਨ।)

ਨ ਦਾਨਮ ਕਿ ਈ ਮਰਦ ਪੈਮਾਂ ਸ਼ਿਕਨ॥

ਕਿ ਦੌਲਤ ਪਰਸਤਸਤ ਓ ਈਮਾਂ ਫਿਕਨ॥ (45)

(ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦਾ ਕਿ ਇਹ ਮਰਦ (ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ) ਇਕਰਾਰ ਤੋੜਨ ਵਾਲਾ ਦੌਲਤ ਦਾ ਪੁਜਾਰੀ ਤੇ ਧਰਮ ਨੂੰ ਧੱਕਾ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਭਾਵ ਇਸ ਆਦਮੀ ਦਾ ਧਰਮ ਤੇ ਕੋਈ ਯਕੀਨ ਨਹੀਂ।)

ਅਗਰ ਚਹਿ ਤੁਰਾ ਏਤਬਾਰ ਆਮਦੇ॥

ਕਮਰ ਬਸਤ ਏ ਪੇਸਵਾਰ ਆਮਦੇ॥ (50)

ਅਗਰ ਹਜਰਤੇ ਖੁਦ ਸਿਤਾਦਹ ਸ਼ਵਦ॥

ਬ ਜਾਨੋ ਦਿਲੇ ਕਾਰ ਵਾਜ਼ਿਹ ਸ਼ਵਦ॥ (52)

(ਐ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ! ਜੇ ਤੂੰ ਆਪ ਇਥੇ ਖੜਾ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਸਾਰੀ ਗੱਲ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਪਸ਼ਟ ਹੋ ਜਾਂਦੀ।)

ਸ਼ੁਮਾ ਰਾ ਫਰਜ਼ ਅਸਤ ਕਾਰੇ ਕੁਨੀ॥

ਬਮੁਜਬ ਨਵਿਸ਼ਤਹ ਸ਼ੁਮਾਰੇ ਕੁਨੀ॥ (53)

(ਹੁਣ ਤੇਰਾ ਫਰਜ਼ ਬਣਨਾ ਹੈ ਕਿ ਤੂੰ ਜੋ ਵੀ ਅਮਲ ਕਰੇ, ਉਹ ਆਪਣੇ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਵਿਚਾਰ ਕਰਕੇ ਕਰੇ।)

ਬਿਯਾ ਤਾ ਸੁਖਨ ਖੁਦ ਜੁਬਾਨੀ ਕੁਨੇਮ॥

ਬਰੂਏ ਸ਼ੁਮਾ ਮਿਹਰਬਾਨੀ ਕੁਨੇਮ॥ (60)

(ਤੂੰ ਏਥੇ ਕਾਂਗੜ ਵਿੱਚ ਆ ਜਾਂ ਤਾਂ ਕਿ ਆਹਮੋ ਸਾਹਮਣੇ ਹੋ, ਜੁਬਾਨੀ ਗੱਲਬਾਤ ਕਰ ਲਈਏ।)

ਯਕੋ ਅਸਪ ਸ਼ਾਇਸਤਏ ਯਕ ਹਜ਼ਾਰ॥

ਬਯਾ ਤਾ ਬਗੀਰੀ ਬ ਮਨ ਈਂ ਦਿਯਾਰ॥ (61)

(ਇੱਕ ਬਹੁਤ ਸੁੰਦਰ ਇੱਕ ਹਜ਼ਾਰ ਕੀਮਤ ਵਾਲਾ ਘੋੜਾ ਲੈ ਕੇ ਆ, ਫਿਰ ਮੇਰੇ ਕੋਲੋਂ ਇਹ ਇਲਾਕਾ ਲੈ ਲਵੀਂ।)

ਨੋਟ : ਪਾ:10 ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਨੂੰ ਘੋੜਾ ਲਿਆਉਣ ਲਈ ਨਹੀਂ ਕਹਿ ਸਕਦੇ। ਪਾ:10 ਕਿਸੇ ਇਲਾਕੇ ਦੇ ਹੁਕਮਰਾਨ ਜਾਂ ਮਾਲਕ ਨਹੀਂ ਸਨ।

ਸ਼ਹਨਸ਼ਾਹਿ ਰਾ ਬੰਦਹੇ ਚਾਕਰੇਮ॥

ਅਗਰਹੁਕਮ ਆਬਦ ਬ ਜਾਂ ਹਾਜਰੇਮ॥ (62)

(ਗਿਆਨੀ ਨਰੈਣ ਸਿੰਘ ਨੇ ਇਹ ਅਰਥ ਕੀਤੇ ਹਨ : ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਜੋ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਹੈ ਉਸ ਦਾ ਮੈਂ ਚਾਕਰ ਤੇ ਸੇਵਕ ਹਾਂ। ਜੇ ਉਸ ਦਾ ਹੁਕਮ ਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਮੈਂ ਜਾਨ ਸਮੇਤ ਹਾਜ਼ਰ ਹਾਂ।) ਨਿਰਪੱਖ ਵਿਚਾਰ ਕਰੀਏ ਤਾਂ, ਸ਼ਾਹਨਸ਼ਾਹ ਨੂੰ ਚਿੱਠੀ ਲਿਖਦਿਆਂ ਕਵੀ ਪਾ:10 ਵੱਲੋਂ ਇਹ ਕਹਿ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਸ਼ਾਹਿਨਸ਼ਾਹ ਮੈਂ ਤੇਰਾ ਚਾਕਰ ਤੇ ਸੇਵਕ ਹਾਂ। ਜੇ ਤੇਰਾ ਹੁਕਮ ਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਮੈਂ ਜਾਨ ਸਮੇਤ ਹਾਜ਼ਰ ਹਾਂ।

ਨੋਟ : ਚਿੱਠੀ ਵਿੱਚ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਨੂੰ ਕਹਿਣਾ ਕਿ ਜੇ ਤੇਰਾ ਹੁਕਮ ਹੋਵੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ 10 ਦੀ ਸ਼ਖ਼ਸੀਅਤ ਦੇ ਵਿਪਰੀਤ ਹੈ, ਪਾ:10 ਦੀ ਤੌਹੀਨ ਹੈ।

ਅਗਰਚੇ ਬਿਯਾਮਦ ਬਫੁਰਮਾਨੇ ਮਨ॥

ਹਜੂਰਤ ਬਿਆਯਮ ਹਮਹ ਜਾਨੇ ਤਨ॥ (63)

(ਜੇ ਮੈਨੂੰ ਹੁਕਮ ਆ ਗਿਆ ਤਾਂ ਮੈਂ ਤੇਰੇ ਸਾਹਮਣੇ ਜਾਨ ਤੇ ਸਰੀਰ ਕਰਕੇ ਆ ਜਾਵਾਂਗਾ।)

ਨੋਟ : ਕੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਨੂੰ ਚਿੱਠੀ ਲਿਖ ਕੇ ਉਸਦੇ ਹੁਕਮ ਦੀ ਉਡੀਕ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ ? ਇਹ ਕਿਸੇ ਬੇਬਸ ਇਨਸਾਨ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਹੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਹਰਿਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਦੀ ਹਰ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਉਸਨੂੰ ਦਰਸ਼ਨ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੇ।

**ਅਗਰ ਤੂੰ ਬਯੁਜਦਾਂ ਪਰਤਸੀ ਕੁਨੀ॥
ਬ ਕਾਰੇ ਮਰਾਈਂ ਨ ਸੁਸਤੀ ਕੁਨੀ॥**

(ਜੇਕਰ ਤੂੰ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਪੁਜਾਰੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਮੇਰੇ ਇਸ ਕੰਮ ਵਿੱਚ ਆਲਸ ਨਾ ਕਰੀ, ਭਾਵ ਮੈਨੂੰ ਮਿਲਨ ਵਿੱਚ ਢਿੱਲ ਨਾ ਕਰੀਂ।)

ਨੋਟ : ਕੀ ਪਾ:10 ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਪਰਮੇਸਰ ਦਾ ਵਾਸਤਾ ਪਾ ਕੇ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਲਈ ਬੇਨਤੀ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ?

ਇਸ ਪਹਿਲੀ ਹਿਕਾਯਤ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਵਿੱਚ 115 ਬੰਦ ਹਨ। ਇਸ ਸਾਰੀ ਚਿੱਠੀ ਵਿੱਚ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਲਾਚਾਰ, ਬੇਬਸ, ਵਕਤ ਦੇ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਕੋਲ ਉਸ ਦੇ ਜਰਨੈਲਾਂ, ਤੇ ਕਾਜ਼ੀਆਂ ਦੀਆਂ ਸ਼ਿਕਾਇਤਾਂ, ਆਪਣੇ ਉਪਰ ਜ਼ੁਲਮ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਕੋਲ ਕੀਤੀਆਂ ਦਰਸਾਈਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਇਹ ਉਸ ਨਿਰਭੈ ਯੋਧਾ, ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਸ਼ਖ਼ਸੀਅਤ ਦੇ ਉਲਟ ਸੰਦੇਸ਼ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਰਚਨਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਤੇ ਜੰਗਾਂ ਵਿੱਚ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋਏ ਸਿੰਘਾਂ ਤੇ ਹੋਰ ਸਿੰਘ ਬਹਾਦਰਾਂ ਦੀ ਤੌਹੀਨ ਹੈ। ਇਸ ਰਚਨਾ ਨੂੰ ਨਿਰਪੱਖ ਹੋ ਕੇ ਪੜ੍ਹਨ ਨਾਲ ਇਹ ਹੀ ਨਤੀਜਾ ਨਿਕਲਦਾ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਹਿੰਦੂ, ਮੁਸਲਮਾਨ, ਈਸਾਈ ਜਾਂ ਹੋਰ ਨਿਰਪੱਖ ਇਨਸਾਨ ਨੂੰ ਇਹ ਰਚਨਾ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਪੁਛੇ ਕਿ ਉਹ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਬਾਰੇ ਇਸ ਆਧਾਰ ਤੇ ਕੀ ਸੋਚਦਾ ਹੈ ? ਇਸ ਪਹਿਲੀ ਹਿਕਾਯਤ ਤੋਂ ਅਗੇ ਦੂਸਰੀ ਹੈ ਤੇ ਜਫਰਨਾਮਾ ਦੀ ਸਾਰੀ ਰਚਨਾ 12ਵੀਂ ਹਿਕਾਯਤ ਤੇ ਸਮਾਪਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਗਿਆਨੀ ਭਾਗ ਸਿੰਘ ਆਪਣੀ ਪੁਸਤਕ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਹਿਕਾਇਤਾਂ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਵਿਸਥਾਰ ਨਾਲ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਹਿਕਾਇਤਾਂ ਤ੍ਰਿਯ ਚਰਿਤ੍ ਵਰਗੀਆਂ ਫ਼ਾਰਸੀ ਬੋਲੀ ਵਿੱਚ ਵਿਭਚਾਰੀ ਤ੍ਰਿਮਤਾਂ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਗਿਆਨੀ ਭਾਗ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਪੁਸਤਕ ਦੇ ਪੰਜ ਪੰਨਿਆਂ ਦੀ ਨਕਲ ਹੈ (ਪੰਨਾ 101 ਤੋਂ 105) -

ਦੂਜੀ ਹਿਕਾਇਤ ਦੇ 139 ਬੰਦ ਹਨ ਜਿੰਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸੰਖੇਪਕ ਸਾਰ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਕ ਉੱਤਰ ਦੇਸ਼ ਦਾ ਰਾਜਾ ਹਰਿਦੁਆਰ ਆ ਕੇ ਆਪਣੀ ਕੰਨਯਾ ਬਚਿਤ੍ਮਤੀ ਦਾ ਸੂਯੰਬਰ ਰਚਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਅਨੇਕਾਂ ਰਾਜਕੁਮਾਰਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਸੂਰਮਾ ਸੁਭਟ ਸਿੰਘ ਪਸੰਦ ਕਰਦੀ ਹੈ। ... ਸੁਭਟ ਸਿੰਘ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੇਰੀ ਇਕ ਰਾਣੀ ਅਗੇ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਦੂਜਾ ਵਿਆਹ ਨਹੀਂ ਕਰਾਉਂਦਾ ... ਰਾਜੇ ਵਲੋਂ ਇਕ ਮੰਨਿਆ-ਪ੍ਰਮੰਨਿਆ ਕਰਮ-ਕਾਂਡੀ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਜਾ ਕੇ ਸੁਭਟ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਬਚਿਤ੍ਮਤੀ ਲਈ ਮਜ਼ਬੂਰ ਕਰਦਾ ਹੈ ... ਸੁਭਟ ਸਿੰਘ ਕੁਰਾਨ ਅਤੇ ਰਸੂਲ ਦੀ ਕਸਮ ਚੁਕ ਕੇ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਦੂਜਾ ਵਿਆਹ ਨਹੀਂ ਕਰਾਉਣਾ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ-

**ਕਿ ਈਂ ਰਾ ਮਨ ਹਰਗਿਜ਼ ਨ ਕਰਦਮ ਕਯੁਲ,
ਕਿ ਕਉਲੇ ਕੁਰਾਨਸਤ ਕਸਮੇ ਰਸੂਲ॥**

(ਬੰਦ 35)

ਬਚਿਤ੍ਮਤੀ ਗੁੱਸੇ ਵਿੱਚ ਆ ਕੇ ਕਹਿੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਹੁਣ ਮੈਂ ਉਸ ਨੂੰ ਵਰ੍ਹਾਂਗੀ ਜੋ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਜੁੱਧ ਕਰਕੇ ਮੈਨੂੰ ਹਰਾਵੇ ... ਜੰਗ ਛਿੜਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਬੰਦੀ, ਜੋਧਪੁਰ, ਅੰਬੋਰ, ਚੀਨ ਆਦਿਕ ਵਡਿਆਂ-ਵਡਿਆਂ ਮੁਲਕਾਂ ਦੇ ਅਨੇਕਾਂ ਰਾਜੇ ਇਕੱਲੀ ਬਚਿਤ੍ਮਤੀ ਹਥੋਂ ਮਾਰੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਸੁਭਟ ਸਿੰਘ ਦੀ ਵਾਰੀ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਮੱਥੇ ਵਿੱਚ ਤੀਰ ਮਾਰ ਕੇ ਡੇਗਦੀ ਹੈ ... ਇਕ ਹੋਰ ਤੀਰ ਉਸਦੀ ਸ਼ਾਹਰੰਗ ਵਿੱਚ ਮਾਰ ਕੇ ਬੇਹੋਸ਼ ਕਰ ਦਿੰਦੀ ਹੈ, ਫਿਰ ਉਸਦੀ ਪਹਿਲੀ ਰਾਣੀ ਦਾ ਰੂਪ ਬਣਾ ਕੇ ਪਾਣੀ ਪਿਲਾਉਂਦੀ ਹੋਈ, ਉਸਨੂੰ ਹੋਸ਼ ਵਿੱਚ ਲਿਆਉਂਦੀ ਹੈ ... ਸੁਭਟ ਸਿੰਘ ਉਸਨੂੰ ਆਪਣੀ ਪਹਿਲੀ ਰਾਣੀ ਸਮਝ ਕੇ ਆਉਣ ਦਾ ਕਾਰਣ ਪੁੱਛਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ ਉਤਰ ਇਹ ਦਿੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਜਿਉਂਦੇ ਹੋਵੋ ਤਾਂ ਮਲੂਮ-ਪੱਟੀ ਆਦਿਕ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਾਂਗੀ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਤੁਹਾਡੀ ਲਾਸ਼ ਲੈ ਆਵਾਂਗੀ ... ਸੁਭਟ ਸਿੰਘ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋ ਕੇ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕੁਝ ਮੰਗ ... ਉਤਰ ਇਹ ਦਿੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਮਰ ਕੇ ਨਵੇਂ ਸਿਰ ਜਨਮ ਲਿਆ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਤੁਸੀਂ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਨਵੇਂ ਸਿਰਿਓਂ ਲਾਵਾਂ ਲੈ ਲਵੋ। ਫਿਰ ਅਗਨੀ ਪ੍ਰਚੰਡ ਕਰਕੇ ਚਾਰ ਫੇਰੇ ਲੈਣ ਉਪ੍ਰੰਤ ਰਥ ਵਿੱਚ ਬਿਠਾ ਕੇ ਆਪਣੇ ਡੇਰੇ ਲਿਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਸੁਭਟ ਸਿੰਘ ਚੰਗੀ ਹੋਸ਼ ਆ ਜਾਣ ਤੇ ਪੁੱਛਦਾ ਹੈ ਕਿ ਹੁਣ ਮੈਂ ਕਿਥੇ ਹਾਂ ਅਤੇ ਤੂੰ ਕੌਣ ਹੈ, ਜਿਸਦਾ ਉਤਰ ਇਹ ਦਿੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਬਚਿਤ੍ਮਤੀ ਹਾਂ ਜਿਸਨੇ ਤੁਸਾਨੂੰ ਜੰਗ ਵਿੱਚ ਬੇਹੋਸ਼ ਕਰਨ ਉਪ੍ਰੰਤ ਤੁਸਾਡੇ ਨਾਲ ਫੇਰੇ ਲੈ ਕੇ ਵਿਆਹ ਕਰਾ ਲਿਆ ਹੈ ... ਇਸ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਅਸ਼ਲੀਲਕ ਵਰਨਣ ਹੈ, ਉਹ ਲਿਖਣ ਤੋਂ ਲੇਖਣੀ ਕੰਬਦੀ ਹੈ - ਪਾਠਕ ਆਪ ਹੀ ਵੇਖ ਸਕਦੇ ਹਨ।

ਨੋਟ : ਇਸ ਹਿਕਾਇਤ ਅਤੇ 52ਵੇਂ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਭਿੰਨ-ਭੇਦ ਨਹੀਂ, ਕੇਵਲ ਹਿੰਦੀ ਭਾਸ਼ਾ ਅਤੇ ਫ਼ਾਰਸੀ ਜ਼ਬਾਨ ਦਾ ਅੰਤਰ ਹੈ। ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ ਵਿੱਚ ਬਚਿਤ੍ਮਤੀ ਦੇ ਪਿਤਾ ਦਾ ਨਾਮ ਬਿਜੈ ਸਿੰਘ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸਨੂੰ ਸੂਰਜਬੰਸ਼ੀ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਪਰ ਕੁਰਾਨ ਆਦਿਕ ਦੀ ਸੰਗੰਧ ਨਹੀਂ ਲਿਖੀ। ਕਦੇ ਇਸ ਹਿਕਾਇਤ ਦੇ ਸ਼ਾਇਰ ਤੋਂ ਪੁਛਿਆ ਜਾਵੇ ਕਿ ਹਿੰਦੂ ਧਰਮ ਦੇ ਇਕ ਮੰਨੇ-ਪ੍ਰਮੰਨੇ ਮਹਾਨ ਤੀਰਥ ਹਰਿਦੁਆਰ ਉਤੇ ਇਕ ਸੂਰਜਬੰਸ਼ੀ ਹਿੰਦੂ ਰਾਜੇ ਵਲੋਂ ਸੁਅੰਬਰ ਹੈ ਅਤੇ ਇਕ ਕਰਮਕਾਂਡੀ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਵਿਚੋਲਗੀ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ ਪਰ ਇਕ ਹਿੰਦੂ ਸੁਭਟ ਸਿੰਘ ਕੁਰਾਨ ਸ਼ਰੀਫ਼ ਅਤੇ ਹਜ਼ਰਤ ਮੁਹੰਮਦ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਕਸਮ ਚੁਕਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਕੀ ਉਤਰ ਦੇਵੇਗਾ।

ਮੁੱਕਦੀ ਗੱਲ ਇਹ ਕਿ ਇਹ ਹਿਕਾਇਤ ਜੋ ਤ੍ਰੀਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰਾਂ ਵਿਚੋਂ 52ਵੇਂ ਚਰਿਤ੍ਰ ਦਾ ਦੂਜਾ ਰੂਪ ਅਤੇ ਨਿਰਾ ਕੁਫ਼ਰ ਤੋਲਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਉਹ ਦਸਵੇਂ ਗੁਰਦੇਵ ਵਲੋਂ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਨੂੰ ਲਿਖ ਭੇਜਣੀ ਸਿੱਧ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਜਾਣ-ਬੁੱਝ ਕੇ ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਧੋਖਾ ਨਹੀਂ ਦੇ ਰਿਹਾ, ਤਾਂ ਹੋਰ ਕੀ ਹੈ ?

ਹਿਕਾਇਤ ਚੌਥੀ ਦੇ ਕੁਲ 51 ਬੰਦ ਹਨ, ਜਿੰਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਨਿਚੋੜ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਕ ਕਾਜ਼ੀ ਦੀ ਔਰਤ ਇਕ ਰਾਜੇ ਉਤੇ ਮੋਹਿਤ ਹੋ ਕੇ ਆਪਣੀ ਮਲੀਨ ਵਾਸ਼ਨਾ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਦੀ ਹੈ ... ਰਾਜਾ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਤੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਆਪਣੇ ਘਰਵਾਲੇ ਦਾ ਸਿਰ ਵੱਢ ਲਿਆਵੇਂ ਤਾਂ ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਆਪਣੇ ਘਰ ਰਖ ਲਵਾਂਗਾ ... ਤੁਰਕਨੀ ਘਰ ਆ ਕੇ ਸੁੱਤੇ ਪਏ ਕਾਜ਼ੀ ਦਾ ਸਿਰ ਵੱਢ ਕੇ ਲਹੂ ਲਿਬੜਿਆ ਸਿਰ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਆ ਕੇ ਵਿਖਾਉਂਦੀ ਹੈ ... ਰਾਜਾ ਸਿਰ ਵੇਖ ਕੇ ਡਰਦਾ ਹੋਇਆ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਤੂੰ ਆਪਣੇ ਖਸਮ ਨੂੰ ਵੱਢ ਛੱਡਿਆ ਹੈ, ਰੱਬ ਜਾਣੇ ਕਿ ਤੂੰ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਕੀ ਕੁਝ ਕਰੇਂਗੀ, ਇਸ ਲਈ ਇਥੋਂ ਚਲੀ ਜਾ।

ਤੁਰਕਨੀ ਗੁੱਸੇ ਨਾਲ ਭਰੀ ਹੋਈ ਰਾਜੇ ਦੀ ਅਖੌਂ ਬਚਾ ਕੇ ਵੱਢਿਆ ਹੋਇਆ ਸਿਰ ਉਥੇ ਹੀ ਰਖ ਦਿੰਦੀ ਹੈ ਤੇ ਘਰ ਆ ਕੇ ਰੋਣ-ਪਿੱਟਣ ਲਗ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ... ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਇਕੱਠ ਹੋ ਜਾਣ ਤੇ ਕਹਿੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਕੋਈ ਜ਼ਾਲਮ ਕਾਜ਼ੀ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਸਿਰ ਵੱਢ ਕੇ ਲੈ ਗਿਆ ਹੈ ... ਫਿਰ ਵੱਢੇ ਹੋਏ ਸਿਰ ਵਿਚੋਂ ਡੁਲ੍ਹਦੇ ਲਹੂ ਦੇ ਨਿਸ਼ਾਨਾਂ ਉਤੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਲਿਜਾ ਕੇ ਸਿਰ ਵਿਖਾਉਂਦੀ ਹੈ ... ਲੋਕ ਵੱਢੇ ਹੋਏ ਸਿਰ ਸਮੇਤ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਜਹਾਂਗੀਰ ਦੇ ਪੇਸ਼ ਕਰਦੇ ਹਨ ... ਜਹਾਂਗੀਰ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਤੁਰਕਨੀ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਤੁਰਕਨੀ ਉਸਨੂੰ ਜਲਾਦਾਂ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਕਰਨ ਲਗਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਰਾਜੇ ਵਲੋਂ ਅੱਖ ਦੇ ਇਸ਼ਾਰੇ ਰਾਹੀਂ ਤੁਰਕਨੀ ਦੀ ਰਜ਼ਾਮੰਦੀ ਮੰਨ ਜਾਣ ਉਤੇ ਉਸਦੀ ਜਾਨ ਬਖਸ਼ੀ ਕਰਕੇ ਆਪ ਮੱਕੇ ਵੱਲ ਨੂੰ ਟੁਰ ਪੈਂਦੀ ਹੈ ... ਕੁਝ ਦੂਰ ਜਾ ਕੇ ਲੋਕਾਂ ਵਲੋਂ ਅੱਖ ਬਚਾਉਂਦੀ ਹੋਈ ਰਾਜੇ ਕੋਲ ਆ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਹੁਣ ਵੇਖੋ ਤ੍ਰੀਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰਾਂ ਵਿਚੋਂ 267ਵਾਂ ਚਰਿਤ੍ਰ ਜਿਸਦੇ ਕੁਲ 22 ਬੰਦ ਹਨ ਅਤੇ ਇੰਨ-ਬਿੰਨ ਉਤੇ ਲਿਖੀ ਚੌਥੀ ਹਿਕਾਇਤ ਦਾ ਹਿੰਦੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਰੂਪ ਚਿਤਰਿਆ ਹੈ ਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਉਸ ਰਾਜੇ ਦਾ ਨਾਮ ਵੀ ਰੂਪ ਸੈਨ ਲਿਖਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ।

ਸ਼ੋਕ ਕਿ ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਗਪੌੜ (ਜਿੰਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਵੱਡੇ-ਵੱਡੇ ਗਪੌੜੀ ਵੀ ਨੱਕ ਵੱਟ ਲੈਣ) ਵੀ ਅਰਸ਼ੀ ਪ੍ਰੀਤਮ ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਵਲੋਂ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਨੂੰ ਲਿਖ ਭੇਜਣੇ ਦਰਸਾਉਣ ਵਾਲੇ ਵਿਦਵਾਨ ਸੱਜਣ ਜ਼ਫ਼ਰਨਾਮੇ ਤੋਂ ਪਿਛਲੀਆਂ ਹਿਕਾਇਤਾਂ ਅਤੇ ਤ੍ਰੀਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰਾਂ ਦਾ ਪਾਜ ਉਘੇੜਨ ਦੀ ਥਾਵੇਂ ਉਲਟੀ ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਸਿੱਧ ਕਰਨ

ਉਤੇ ਤੁਲੇ ਹੋਏ ਹਨ।

ਜ਼ਫ਼ਰਨਾਮੇ ਤੋਂ ਬਿਨਾ 11ਵੀਂ ਅੰਤਲੀ ਹਿਕਾਇਤ ਦੇ 21 ਬੰਦ ਹਨ ਜਿੰਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਿੱਟਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਕ ਰਹੀਮ ਖ਼ਾਨ ਪਠਾਣ ਦੀ ਔਰਤ ਆਪਣੇ ਯਾਰ ਹਸਨ ਖ਼ਾਨ ਨੂੰ ਘਰ ਬੁਲਾ ਕੇ ਵਿਭਚਾਰ ਕਰਦੀ ਹੈ ... ਕੋਈ ਆਦਮੀ ਰਹੀਮ ਖ਼ਾਨ ਨੂੰ ਖਬਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ... ਉਹ ਗੁੱਸੇ ਭਰਿਆ ਤਲਵਾਰ ਫੜ ਕੇ ਘਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ... ਪਠਾਣੀ ਆਪਣੇ ਯਾਰ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਦੇਗ ਅੰਦਰ ਗੋਸ਼ਤ ਰਿੰਨੂ ਕੇ ਰਹੀਮ ਖ਼ਾਨ ਨੂੰ ਖੁਆ ਕੇ ਖੁਸ਼ ਕਰ ਦਿੰਦੀ ਹੈ, ਉਹ ਖਬਰ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਉਲਟਾ ਝੂਠਾ ਸਮਝ ਕੇ ਵੱਢ ਛੱਡਦਾ ਹੈ।

ਕੁਰਬਾਨ ਜਾਈਏ ਇਸ ਸ਼ਾਇਰ ਤੋਂ ਜੋ ਅੱਖ ਦੇ ਪਲਕਾਰੇ ਵਿੱਚ ਹਸਨ ਖ਼ਾਨ ਨੂੰ ਵੱਢ ਕੇ ਉਸਦਾ ਖੂਨ ਅਤੇ ਹੱਡੀ-ਪਸਲੀ ਆਦਿਕ ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਕਿਨਾਰੇ ਲਾ ਕੇ ਗੋਸ਼ਤ ਵੀ ਖਾ-ਖੁਵਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਹਾਲਾਂਕਿ ਇਹ ਘਟਨਾ ਸੁਪਨੇ ਵਿੱਚ ਵੀ ਵੇਖੀ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਵੀ ਕੁਝ ਨਾ ਕੁਝ ਵਕਤ ਜ਼ਰੂਰ ਲਗ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਹੁਣ ਵੇਖੋ ਤ੍ਰੀਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰ 221 ਜਿਸਦੇ ਕੇਵਲ 7 ਬੰਦ ਹਨ ਪਰ ਹਿੰਦੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦੇ ਲਿਬਾਸ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਤੱਖ ਹੀ ਉਪਰਲੀ ਹਿਕਾਇਤ ਦਿੱਸਦੀ ਹੈ। ਹਾਂ, ਕੁਝ ਨਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਅਦਲਾ-ਬਦਲੀ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਹਿਕਾਇਤ ਵਿੱਚ ਪਠਾਣ ਦਾ ਨਾਮ ਰਹੀਮਖ਼ਾਨ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਪਰ ਇਥੇ ਸੰਮਨਖ਼ਾਨ ਹੈ ਅਤੇ ਪਠਾਣੀ ਦਾ ਨਾਮ ਹਿਕਾਇਤ ਵਿੱਚ ਤਾਂ ਹੈ ਹੀ ਨਹੀਂ ਪਰ ਇਥੇ 'ਸ੍ਰੀ ਮ੍ਰਿਗਰਾਜਮਤੀ' ਲਿਖਿਆ ਹੈ (ਵਾਹ ਰੇ ਕਵੀ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ) ਘਰਵਾਲੇ ਦਾ ਨਾਮ ਸੰਮਨਖ਼ਾਨ ਪਰ ਘਰਵਾਲੀ ਦਾ ਨਾਮ ਸ੍ਰੀ ਮ੍ਰਿਗਰਾਜਮਤੀ - 'ਮੂੰਹ ਗਊ ਦਾ, ਧੜ ਗਧੇ ਦਾ' ਵਾਲੀ ਕਹਾਵਤ ਵਾਂਗੂ ਕਿਹਾ ਢੁਕਵਾਂ ਜੋੜ ਹੈ। ਪਠਾਣੀ ਦੇ ਯਾਰ ਦਾ ਹਿਕਾਇਤ ਵਿੱਚ ਨਾਮ ਹਸਨਖ਼ਾਨ ਹੈ ਪਰ ਇਥੇ ਸ਼ਾਦੀਖ਼ਾਨ ਲਿਖਿਆ ਹੈ।

8 ਵੀਂ ਹਿਕਾਇਤ ਦੇ 47 ਬੰਦ ਹਨ ਪਰ ਕਹਾਣੀ 40 ਬੰਦਾਂ ਉੱਤੇ ਮੱਕ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਬਾਕੀ ਦੇ ਅੱਕ ਅਉਕਵੇਂ ਜਿਹੇ ਹਨ ਭਾਵ ਹਿਕਾਇਤ ਨਾਲ ਮੇਲ ਨਹੀਂ ਖਾਂਦੇ। ਹਿਕਾਇਤ ਦਾ ਸੰਕੋਚਵਾਂ ਸਾਰ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਆਜ਼ਮਸ਼ਾਹ ਦੀ ਬੇਗਮ ਆਪਣੇ ਯਾਰ ਨੂੰ ਘਰ ਬੁਲਾਉਂਦੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੇ ਦੋ-ਦੋ ਨੌਜਵਾਨ ਹਾਥੀਆਂ ਵਰਗੀ ਡੀਲ-ਡੌਲ ਵਾਲੇ ਪੁੱਤਰਾਂ ਨੂੰ ਸੁਤਿਆਂ ਵੇਖ ਉਹ ਘਬਰਾ ਕੇ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਜਾਗ ਆ ਗਈ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਮਾਰ ਸੁਟਣਗੇ, ਇਸ ਲਈ ਪਹਿਲੇ ਇਹਨਾਂ ਦਾ ਕੋਈ ਬੰਦੋਬਸਤ ਕਰਕੇ ਫਿਰ ਮੈਨੂੰ ਬੁਲਾਈ, ਇਹ ਕਹਿ ਕੇ ਵਾਪਸ ਚਲਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਬੇਗਮ ਦੋਹਾਂ ਪੁੱਤਰਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਰਾਬ ਰਾਹੀਂ ਮਸਤ ਕਰਕੇ ਵੱਢ ਸੁੱਟਣ ਉਪ੍ਰੰਤ

ਰੋਣ-ਪਿੱਟਣ ਲਗ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ... ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਇਕੱਠ ਵੇਖ ਕੇ ਇਹ ਦੱਸਦੀ ਹੈ ਕਿ ਇਹਨਾਂ ਦੋਹਾਂ ਸ਼ਰਾਬ ਪੀ ਕੇ ਬੇਹੋਸ਼ੀ ਵਿੱਚ ਇਕ-ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਕਤਲ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ... ਫਿਰ ਫਟੇ-ਪੁਰਾਣੇ ਕਪੜੇ ਪਾ ਕੇ ਫਕੀਰਨੀ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਜੰਗਲ ਚਲੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ... ਉਜਾੜ ਵਿੱਚ ਸ਼ਿਵ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਦਰਸ਼ਨ ਦੇ ਕੇ ਪੁੱਛਦੇ ਹਨ ਕਿ ਤੂੰ 'ਹੂਰ' ਹੈ ਜਾਂ 'ਪਰੀ' ਅਥਵਾ ਆਕਾਸ਼ੋਂ ਉਤਰਿਆ ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਹੈ ... ਉਤਰ ਦਿੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਬਿਲਸ਼ਿਤਾ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਦੀ ਬੇਟੀ ਹਾਂ ... ਸ਼ਿਵ ਜੀ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋ ਕੇ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਵਰ ਮੰਗ ... ਵਰ ਇਹ ਮੰਗਦੀ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਬੁਢਿਉਂ ਜਵਾਨ ਹੋ ਕੇ ਆਪਣੇ ਯਾਰ ਨੂੰ ਮਿਲ ਪਵਾਂ।

ਵਰ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਉਪ੍ਰੰਤ ਯਾਰ ਦੇ ਖੂਹ ਉਤੇ ਜਾ ਬੈਠਦੀ ਹੈ ... ਯਾਰ ਨੂੰ ਆਉਂਦਿਆਂ ਵੇਖ ਬਾਰਾਂਸਿੰਗੇ ਦਾ ਰੂਪ ਧਾਰ ਕੇ ਦੌੜਦੀ ਹੈ ... ਯਾਰ ਵੀ ਉਸਦੇ ਪਿਛੇ-ਪਿਛੇ ਘੋੜਾ ਦੁੜਾਉਂਦਾ ਹੈ ... ਬਹੁਤ ਦੂਰ ਜਾ ਕੇ ਖੂਬਸੂਰਤ ਨੌਜਵਾਨ ਬਣ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਯਾਰ ਨਾਲ ਚਲੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਹੁਣ ਉਤੇ ਲਿਖੇ ਕੋਰੇ ਦੇ ਕੋਰੇ ਝੂਠ ਨੂੰ ਸੱਚ ਮੰਨਿਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਇਹ ਵੀ ਮੰਨਣਾ ਪਵੇਗਾ ਕਿ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਦੀ ਬੇਗਮ ਨੇ ਬੁਢਾਪੇ ਵਿੱਚ ਹੁੰਦਿਆਂ ਵੀ ਯਾਰ ਦੀ ਪ੍ਰਸੰਨਤਾ ਲਈ ਆਪਣੇ ਪਾਲੇ-ਪੋਸੇ ਵੱਡੀ ਡੀਲ-ਡੌਲ ਵਾਲੇ ਦੋਹਾਂ ਪੁੱਤਰਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਹਥੀਂ ਕੋਹ ਸੁੱਟਿਆ ਫਿਰ ਹਾਲ ਪਾਹਰਿਆ ਸੁਣ ਕੇ ਆਏ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਵੀ ਉਸਦੀ ਕੋਝੀ ਕਰਤੂਤ ਦਾ ਪਤਾ ਨਾ ਲੱਗਾ ... ਫਿਰ ਉਜਾੜ ਵਿੱਚ ਜਾਂਦੀ ਹੋਈ ਵਿਭਚਾਰਣ ਨੂੰ ਸ਼ਿਵ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਹੋ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਗੱਪ ਵੀ ਮੰਨਣੀ ਪਵੇਗੀ, ਇਤਨਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਇਹ ਨਿਸ਼ਚਾ ਵੀ ਕਰਨਾ ਪਵੇਗਾ ਕਿ ਤਿਕਾਲਿਗ (ਭੂਤ ਭਵਿਖਯਾਤ ਵਰਤਮਾਨ ਦੇ ਗਯਾਤਾ) ਸ਼ਿਵ ਜੀ ਭਗਵਾਨ ਨੂੰ ਵੀ ਉਸਦੇ ਘੋਰ ਪਾਪ ਦੀ ਗਿਆਤ ਨਾ ਹੋਈ ਜਿਸ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪੁੱਛਿਆ ਕਿ ਤੂੰ 'ਹੂਰ' ਹੈਂ ਜਾਂ 'ਪਰੀ' ਅਥਵਾ ...

ਇਥੇ ਹੀ ਬਸ ਨਹੀਂ, ਇਹ ਪ੍ਰਤੀਤ ਵੀ ਕਰਨੀ ਪਵੇਗੀ ਕਿ ਉਸ ਕਾਮਾਗਨੀ ਵਿੱਚ ਸੜੀ-ਭੁੱਜੀ ਵਿਭਚਾਰਣ ਉਤੇ ਸ਼ਿਵਸ਼ੰਕਰ ਇਤਨਾ ਰੀਝੇ ਜੋ ਉਸ ਦੀ ਇੱਛਿਆ ਅਨੁਸਾਰ ਜੋ ਕੁਝ ਵੀ ਬਣਨਾ ਚਾਹੇ, ਉਹ ਰੂਪ ਧਾਰ ਕੇ ਯਾਰ ਨੂੰ ਮਿਲ ਪੈਣ ਦਾ ਵਰ ਦੇਣ ਤਕ ਵੀ ਤਿਆਰ ਹੋ ਗਏ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਉਸ ਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਬਾਰਾਂਸਿੰਗੇ ਦਾ ਰੂਪ ਧਾਰ ਲਿਆ, ਫਿਰ ਨੌਜਵਾਨ ਕੁੜੀ ਬਣ ਗਈ ... ਇਤਿਆਦਿਕ ਉਪ੍ਰੋਕਤ ਸਾਰੇ ਦੇ ਸਾਰੇ ਗਪੜੇ ਸੱਤ-ਸੱਤ ਕਰਕੇ ਮੰਨਣੇ ਪੈਣਗੇ।

ਸੱਚ ਪੁਛੋ ਤਾਂ ਇਹਨਾਂ ਹਿਕਾਇਤਾਂ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਇਰ ਨੇ ਫਾਰਸੀ ਜ਼ਬਾਨ ਵਰਤ ਕੇ ਹੇਠ ਲਿਖੀ ਪ੍ਰਚਲਤ ਕਹਾਵਤ ਪ੍ਰਤੱਖ ਕਰਕੇ ਵਿਖਾ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਕਿ - ਝੂਠ ਬੋਲੋ ਰੱਜ ਰੱਜ ਕੇ, ਫਿਰ ਸੌ ਜਾਵੋ ਮੂੰਹ ਕੱਜ ਕੇ।

ਹਿਕਾਇਤ 9ਵੀਂ ਦੇ 44 ਬੰਦ ਹਨ ਜਿੰਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸੰਖੇਪਕੀ ਵੇਰਵਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਫਿਰੰਗ-ਦੇਸ਼ ਦੇ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਦੀ ਰਾਣੀ ਆਪਣੇ ਯਾਰ ਨੂੰ ਬੁਲਾ ਕੇ ਇਕ ਨਾਈਂ (ਹਜਾਮ) ਕੋਲੋਂ ਮੋਚਨੇ ਨਾਲ ਉਸ ਦੀ ਦਾੜੀ ਦੇ ਵਾਲ ਪੁਟਵਾ ਕੇ ਜਨਾਨੇ ਕਪੜਿਆਂ ਵਿੱਚ ਗੋਲੀ ਦੇ ਰੂਪ ਅੰਦਰ ਆਪਣੇ ਕੋਲ ਵਿਭਚਾਰ ਹਿਤ ਰਖਦੀ ਹੈ।

ਇਕ ਦਿਨ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਉਸ ਨੂੰ ਖੂਬਸੂਰਤ ਔਰਤ ਸਮਝ ਕੇ ਕਾਮ-ਵਾਸ਼ਨਾ ਅਧੀਨ ਇਕ ਨੌਕਰਾਨੀ ਭੇਜ ਕੇ ਬੁਲਾਉਂਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ ਉਤਰ ਦਿੱਤੇ ਬਿਨਾ ਚੁਪ-ਚਾਪ ਰਾਣੀ ਕੋਲ ਜਾ ਕੇ ਕਹਿੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਸਚ-ਮੁਚ ਦੀ ਇਸਤਰੀ ਸਮਝ ਕੇ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਨੇ ਬੁਲਾਇਆ ਹੈ, ਕਿਹਾ ਚੰਗਾ ਹੋਵੇ ਕਿ ਮੈਂ ਇਥੋਂ ਚਲਾ ਜਾਵਾਂ, ਨਹੀਂ ਤੇ ਭੇਦ ਖੁਲ੍ਹ ਜਾਣ ਉਤੇ ਤੂੰ ਅਤੇ ਮੈਂ ਦੋਵੇਂ ਹੀ ਮਾਰੇ ਜਾਵਾਂਗੇ ... ਰਾਣੀ ਕਹਿੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਡਰ ਨਹੀਂ, ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਚਾਰ ਮਹੀਨੇ ਹੋਰ ਵੀ ਆਪਣੇ ਕੋਲ ਰਖ ਕੇ ਰੰਗ-ਰਲੀਆਂ ... ਰਾਤ ਨੂੰ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਕਾਮਵਸ ਹੋ ਕੇ ਨਵੀਂ ਬਣੀ ਗੋਲੀ ਕੋਲ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ... ਰਾਣੀ ਉਸ ਗੋਲੀ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਕੋਲ ਸੁਵਾ ਲੈਂਦੀ ਹੈ। ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਸਮਝਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਗੋਲੀ ਨੇ ਰਾਣੀ ਨੂੰ ਮੇਰੇ ਬਾਬਤ ਦੱਸ ਦਿੱਤਾ ਹੋਣਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਲਈ ਰਾਣੀ ਨੇ ਖਬਰਦਾਰ ਹੋ ਕੇ ਇਸਨੂੰ ਆਪਣੇ ਕੋਲ ਸੁਵਾ ਲਿਆ ਹੈ, ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਵਾਪਸ ਚਲਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਦੂਜੀ ਰਾਤ ਨੂੰ ਫਿਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸਨੂੰ ਰਾਣੀ ਕੋਲ ਸੁਤਿਆਂ ਵੇਖ ਵਾਪਸ ਮੁੜ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ... ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੰਜ-ਛੇ ਰਾਤਾਂ ਫੇਰ ਮਾਰ-ਮਾਰ ਕੇ ਮੁੜਦਾ ਹੋਇਆ ਕਾਮਾਤੁਰ ਹੋ ਕੇ ਕਚੀਚੀਆਂ ਵੱਟਦਾ-ਵੱਟਦਾ ਆਪਣੇ ਆਪ ਇਹੋ ਜਿਹੀਆਂ ਬੇਸ਼ਰਮ ਗੱਲਾਂ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਲਿਖਣ ਤੋਂ ਕਲਮ ਰੁੱਕਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਵਿਚਾਰ ਸ਼ਕਤੀ ਵੀ ਲਿਖਣ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦੇਣ ਤੋਂ ਅਸਮਰੱਥ ਹੈ।

ਕੁਝ ਵੀ ਹੋਵੇ ਇਹ ਜ਼ਰੂਰ ਮੰਨਣਾ ਪਵੇਗਾ ਕਿ ਇਹ ਹਿਕਾਇਤਾਂ ਅਤੇ ਚਰਿਤ੍ਰ ਅਸੰਭਵ ਤੋਂ ਵੀ ਅਸੰਭਵ ਹਨ, ਜਿੰਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦਸਮ ਪਿਤਾ ਵਲੋਂ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਨੂੰ ਲਿਖ ਭੇਜਣਾ ਸਹੇ ਦੇ ਸਿੰਗਾਂ ਵਾਂਗੂ ਤ੍ਰੈ ਕਾਲ ਅਸੰਭਵ ਹੈ।

ਅੰਤਕਾ

ਅਸੀਂ ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਦੀਆਂ ਰਚਨਾਵਾਂ ਦੀ ਵਿਚਾਰ, ਗੁਰਬਾਣੀ ਆਧਾਰ ਤੇ ਕੀਤੀ ਹੈ।

ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਦੀ ਹਰ ਰਚਨਾ ਵਿਚੋਂ ਕੁਝ ਅੰਸ਼ ਲੈਕੇ ਅਸੀਂ ਰਚਨਾਵਾਂ ਦੇ ਅਰਥ ਕੀਤੇ ਹਨ ਤੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਉਦ੍ਧਾਰਨ ਦਿਤੇ ਹਨ। ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਕਿਸੇ ਗੁਰਸਿਖ ਨੂੰ ਸੰਦੇਹ ਨਹੀਂ ਰਹੇਗਾ ਕਿ ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਦੀਆਂ ਸਭ ਰਚਨਾਵਾਂ ਵਿਚ ਵੇਦ ਮਤ ਦੇ ਇਸ਼ਟ ਓਮ, ਕਾਲ, ਮਹਾਕਾਲ, ਕਾਲੀ, ਭਗੋਤੀ, ਦੁਰਗਾ, ਚੰਡੀ ਆਦਿ ਦੇਵੀ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੀਆਂ ਸਿਫਤਾਂ, ਕਾਰਨਾਮਿਆਂ, ਕਥਾਵਾਂ, ਅਰਾਧਨਾ ਤੇ ਸਰੂਪ ਦਾ ਵਰਣਨ ਹੈ। ਰਚਨਾਵਾਂ ਵਿਚ ਸ਼ਕਤੀ ਦੇ ਪੁਜਾਰੀਆਂ ਨੇ ਵੇਦ ਮਤ ਦੇ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਦਾ ਅਨੁਵਾਦ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਦੀ ਥਾਂ ਤੇ ਸੁਖੱਲੀ ਬੋਲੀ ਵਿਚ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਸਿੱਖ ਗੁਰੂਆਂ ਨੇ ਦੇਵੀ-ਦੇਵਤਿਆ ਤੇ ਮੂਰਤੀ ਪੂਜਾ ਦਾ ਖੰਡਣ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਤੇ ਅਕਾਲ ਪੂਰਖ ਦੇ ਜਪ, ਸਿਮਰਨ, ਤੇ ਅਰਾਧਨਾ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿਤਾ ਹੈ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਕਹਿੰਦੀ ਹੈ, ਸਭ ਧਰਮਾਂ ਤੋਂ ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਧਰਮ ਨਾਮ ਧਰਮ ਹੈ:

ਸਰਬ ਧਰਮ ਮਹ ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਧਰਮ ਹਰ ਕੋ ਨਾਮੁ ਜਪਿ ਨਿਰਮਲ ਕਰਮੁ॥

ਪੰਨਾ 266

ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਨਾਮ ਧਰਮ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਸਮੇਂ ਤਕ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਤੇ ਮੁਸਲਮਾਨ ਹਕੂਮਤ ਦੇ ਵਿਰੋਧ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਵੀ ਹੁੰਦਾ ਰਿਹਾ। ਜਹਾਂਗੀਰ ਨੇ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਦਰਬਾਰ ਨੂੰ ਝੂਠ ਦੀ ਦੁਕਾਨ ਕਿਹਾ। ਤੇ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਸ਼ਹੀਦੀ ਨਾਮ ਧਰਮ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰਨ ਲਈ ਹੋਈ।

ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਜੋਤੀ ਜੋਤਿ ਸਮਾਉਣ ਤੋਂ ਤਕਰੀਬਨ 60 ਸਾਲ ਬਾਦ ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਦੀ ਰਚਨਾ ਹੋਈ, ਤੇ ਇਸਨੂੰ ਪਾ:10 ਦੀ ਬਾਣੀ ਕਹਿ ਕੇ, ਵਿਉਂਤ ਅਨੁਸਾਰ, ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਮਤ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਗ੍ਰੰਥ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ। ਸਾਡੇ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਤੇ ਟੀਕਾਕਾਰਾਂ ਦੇ ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਦੀਆਂ ਰਚਨਾਵਾਂ ਨੂੰ ਪਾ:10 ਕ੍ਰਿਤ ਮੰਨ ਲੈਣ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸਕ ਕਾਰਨ ਸਨ। ਅਸੀਂ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਦੋਸ਼ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੇ।

ਇਸੇ ਭੁੱਲ ਵਿੱਚ ਸਾਡੇ ਨਿੱਤ ਨੇਮ ਵਿੱਚ ਜਾਪੁ ਸਾਹਿਬ, ਸੈਵੱਯੇ ਤੇ ਕਬਿਓਬਾਚ ਬੇਨਤੀ ਚਉਪਈ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਏ। ਤੇ ਖੰਡੇ ਦਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਵੇਲੇ ਵੀ ਇਹਨਾਂ ਦਾ ਪਾਠ ਹੋਣ ਲੱਗਾ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਸਮਝਾਉਂਦੇ ਹਨ। (“ਜੈਸਾ ਸੇਵੈ ਤੈਸੋ ਹੋਇ। ਪੰਨਾ 223”) ਮਨੁਖ ਜਿਸ ਦਾ ਸਿਮਰਨ ਅਰਾਧਨਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਉਹੋ ਜਿਹਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਅੱਜ ਅਸੀਂ ਅਰਦਾਸ ਵਿੱਚ ਕਹਿੰਦੇ ਹਾਂ - “ਪ੍ਰਿਥਮ ਭਗਉਤੀ ਸਿਮਰ ਕੇ” - ਅਸੀਂ ਭਗਉਤੀ ਦੇਵੀ ਦਾ ਸਿਮਰਣ ਕਰ ਕੇ ਫਿਰ ਅਰਦਾਸ ਕਰਦੇ ਹਾਂ, ਭਗਉਤੀ ਦੇ ਗੁਣ ਤੇ ਅਵਗੁਣ ਸਾਡੇ ਵਿੱਚ ਆਉਂਦੇ ਹਨ।

ਅਸੀਂ ਪੜ੍ਹਦੇ ਹਾਂ “ਦੇਹ ਸਿਵਾ ਬਰ ਮੁਹਿ ਇਹੈ” - ਅਸੀਂ ਸ਼ਿਵ ਪਤਨੀ ਕੋਲੋਂ ਵਰ ਮੰਗਦੇ ਹਾਂ।

ਅਸੀਂ ਕਬਿਓਬਾਚ ਬੇਨਤੀ ਪੜ੍ਹਦੇ ਕਹਿੰਦੇ ਹਾਂ - “ਹਮਰੀ ਕਰੋ ਹਾਥ ਦ। ਰਛਾ” - ਅਸੀਂ ਭਗਉਤੀ ਤੋਂ ਰਖਿਆ ਮੰਗਦੇ ਹਾਂ। “ਤਵ ਚਰਨਨ ਮਨ ਰਹੇ ਹਮਾਰਾ” - ਭਗਉਤੀ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿੱਚ ਰਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ।

ਅਸੀਂ ਪੜ੍ਹਦੇ ਹਾਂ - “ਸਗਲ ਦੁਆਰ ਕੋ ਛਾਡਿ ਕੈ ਗਹਿਓ ਤੁਹਾਰੋ ਦੁਆਰ” - ਅਸੀਂ ਭਗਉਤੀ/ਦੁਰਗਾ ਦੇਵੀ ਦੇ ਦੁਆਰ ਦਾ ਆਸਰਾ ਮੰਗਦੇ ਹਾਂ।

ਅਸੀਂ ਜਾਪੁ ਸਾਹਿਬ ਵਿੱਚ ਰੋਜ਼ ਪੜ੍ਹਦੇ ਹਾਂ - “ਨਮੋ ਕੂਰ ਰਪੇ” - ਅਸੀਂ ਦੁਖ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਕਰੂਪ ਰੂਪ ਦੇਵੀ ਦੁਰਗਾ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰਾਂ ਕਰਦੇ ਹਾਂ।

ਅਸੀਂ ਇੰਦ੍ਰ ਦੀ ਆਰਤੀ ਪੜ੍ਹਦੇ ਤੇ ਉਤਾਰਦੇ ਹਾਂ, ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਆਰਤੀ ਪੜ੍ਹਦੇ ਹਾਂ - “ਸੰਖਨ ਕੀ ਧੁਨ ਘੰਟਨਿ ਕੀ ਕਰਿ ਫੂਲਨ ਕੀ ਬਰਖਾ ਬਰਖਾਵੈ”।

ਅਸੀਂ ਅਕਾਲ ਉਸਤਤਿ ਵਿੱਚ ਦੇਵੀ ਚੰਡੀ ਦੀ ਉਸਤਤਿ ਸੁਣਦੇ ਹਾਂ। ਦੇਵੀ ਦੁਰਗਾ ਦੇ ਸਮਾਚਾਰ ਸੁਣਦੇ ਹਾਂ, ਮਾਰਕੰਡੇ ਪੁਰਾਨ ਸੁਣਦੇ ਹਾਂ ਮਹਾਕਾਲ, ਕਾਲੀ, ਦੁਰਗਾ ਦੀ ਕਥਾ ਜੰਗਾਂ ਦੀ ਵਡਿਆਈ ਸੁਣਦੇ ਹਾਂ।

ਚਉਬੀਸ ਅਵਤਾਰ ਵਿੱਚ ਦੇਵੀ ਦੇਵਤਿਆਂ, ਅਵਤਾਰਾਂ ਰਾਮ,

ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਆਦਿ ਦੀ ਕਥਾ ਤੇ ਗੁਣਾਣਵਾਦ ਸੁਣਦੇ ਹਾਂ।

ਸ਼ਸਤਰਨਾਮ ਮਾਲਾ ਪੜ੍ਹਦੇ ਤੇ ਸੁਣਦੇ ਹਾਂ, ਸ਼ਸਤਰਾਂ ਦੀ ਪੂਜਾ ਕਰਦੇ ਹਾਂ।

ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰ ਵਿੱਚ ਅਸ਼ਲੀਲ ਚਰਿਤ੍ਰਾਂ ਦਾ ਵਰਣਨ, ਵਿਭਚਾਰੀ ਔਰਤਾਂ ਦੇ ਮੱਕਾਰਾਂ ਦੀਆਂ ਅਨੇਕਾਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਸੁਣਦੇ ਹਾਂ ਜਿੰਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਮਰਦਾ ਨੂੰ ਕਾਮ ਵੱਸ ਮੂਰਖ ਜਣਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਚਰਿਤ੍ਰਾਂ ਵਿੱਚ ਬੇਨਾਮ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਪਾ:10 ਵੀਂ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਆਚਰਣ ਉੱਤੇ ਲਾਛਨ ਲਗਾਏ ਹਨ। ਇਹ ਚਰਿਤ੍ਰ ਕਿਸੇ ਸਭਯ ਘਰਾਨੇ ਵਿੱਚ ਪੜ੍ਹਨ, ਸੁਣਨ ਲਾਇਕ ਨਹੀਂ।

ਜਫਰਨਾਮਾ ਵਿੱਚ ਇਹ ਦਰਸਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਨਿਰਭੈ ਯੋਧਾ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਚਿੱਠੀ ਰਾਹੀਂ ਔਰੰਗਜੇਬ ਨੂੰ ਇਹ ਫਰਯਾਦ ਲਿਖ ਭੇਜੀ ਕਿ ਜੇ ਤੇਰਾ ਹੁਕਮ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਮੈਂ ਤੇਰੇ ਸਾਹਮਣੇ ਜਾਨ ਤੇ ਸਰੀਰ ਲੈ ਕੇ ਆ ਜਾਵਾਂ। ਜਫਰਨਾਮੇ ਦੇ ਨਾਲ ਜੁੜੀਆਂ ਫਾਰਸੀ ਵਿਚ ਵੀ ਅਸ਼ਲੀਲ ਚਰਿਤ੍ਰਾਂ ਦਾ ਵਰਣਨ ਹੈ।

ਜੇ ਕੰਮ ਦਸ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀਆਂ ਨੇ 239 ਸਾਲ ਵਿੱਚ ਕੀਤਾ ਸੀ, ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਭੁੱਲ ਦੇ ਕਾਰਨ ਪਿਛੇ ਰੋੜ੍ਹਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। (ਪਾ:10 1708 ਵਿੱਚ ਜੋਤੀ ਜੋਤਿ ਸਮਾਏ ਸਨ।) ਇਸ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਇਸਲਾਮ, ਈਸਾਈ ਮੱਤ ਤੇ ਬੁਧ ਮਤ ਦਾ, ਹਰ ਮੁਲਕ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਵਾਧਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਨਾਮ ਧਰਮ ਨੂੰ ਮੰਨਣ ਵਾਲੇ ਨਹੀਂ ਵਧੇ। ਸੱਚਾ ਤੇ ਸਭ ਤੋਂ ਉਤਮ ਨਾਮ ਧਰਮ ਕਮਾਉਣ ਵਾਲੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਸਭ ਤੋਂ ਘਟ ਹੈ। ਸੰਸਾਰ ਦਾ ਭਲਾ ਕਿੰਵੇਂ ਹੋਵੇ ?

ਸਿੱਖ ਨਿਰੋਲ ਗੁਰਬਾਣੀ ਪਾਠ, ਵਿਚਾਰ, ਕੀਰਤਨ ਤੇ ਗੁਰਮਤਿ ਨਾਮ ਸਿਮਰਨ ਤੋਂ ਖੁੰਝ ਗਏ। ਜੇ ਸਿੱਖ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਸਮੇਂ ਤੇ ਉਸ ਤੋਂ ਤਕਰੀਬਨ 100 ਸਾਲ ਬਾਦ ਤਕ ਕੇਸਾਂ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਲਈ ਜਾਨਾਂ ਵਾਰ ਦਿੰਦੇ ਸਨ, ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਸਿਰ ਮੁੰਡਾ ਦਿੱਤੇ ਤੇ ਪਤਿਤ ਹੋ ਗਏ। ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿ ਉਹ ਜਨਮਾਂ ਦੇ ਗੋੜ ਵਿੱਚ ਕਿਤਨੇ ਪਿਛੇ ਚਲੇ ਗਏ। ਜਿੰਨ੍ਹਾਂ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਵਿੱਚ ਬੇਸਹਾਰਾ, ਮਜ਼ਲੂਮ ਆਉਂਦੇ ਸਨ, ਉਹਨਾਂ ਕੋਲੋਂ ਹੁਣ ਲੋਕ ਡਰਦੇ ਹਨ। ਸਿੱਖ ਝੂਠੇ, ਮੱਕਾਰ, ਫਰੋਬੀ ਹੋ ਗਏ। ਇਸ ਵੱਧ ਰਹੀ ਮੰਦੀ ਦਸ਼ਾ ਦਾ ਮੁੱਢ ਕਾਰਨ, ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਨਿਰੋਲ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਬਾਣੀ ਦਾ ਛਿਪ ਕੇ ਵਿਰੋਧ ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਦੀਆਂ ਕਾਲ ਦੇ ਉਪਾਸ਼ਕ ਕਵੀਆਂ ਦੀਆਂ ਰਚਨਾਵਾਂ ਕਰ ਰਹੀਆਂ ਹਨ।

ਕੀ ਅੱਜ ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਤੋਂ ਬਾਦ ਗੁਰਸਿੱਖ ਹਿੰਦੂ ਧਰਮ ਦੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ, ਖੱਤ੍ਰੀਆਂ, ਵੈਸ਼ਾਂ ਤੇ ਨੀਵੀਂ ਜਾਤੀ ਦੇ ਸ਼ੂਦਰਾਂ ਨੂੰ ਨਾਮ ਧਰਮ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੇਣਗੇ ਜੋ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨੇ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ? ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਵਰਨ ਵੰਡ ਦੂਰ ਕੀਤੀ ਸੀ, ਇਸਤਰੀ ਨੂੰ ਮਰਦ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਦਰਜਾ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਇਸ ਜ਼ਮਾਨੇ ਵਿੱਚ ਵੀ ਸਰਕਾਰ ਤੇ ਕਚਿਹਰੀਆਂ ਦੀ ਬਰਾਬਰੀ ਦਾ ਦਰਜਾ ਦੇਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ਾਂ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਸਨਾਤਨੀ ਮਤ ਦੀਆਂ ਜੰਜੀਰਾਂ ਢਿੱਲੀਆਂ ਨਹੀਂ ਹੋਈਆਂ। ਮੌਜੂਦਾ ਪੁਸਤਕਾਂ ਤੇ ਰੇਡੀਓ, ਟੀ.ਵੀ. ਦੇ ਜ਼ਮਾਨੇ ਵਿੱਚ ਨਿਰੋਲ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਬਾਣੀ ਤੇ ਨਾਮ ਧਰਮ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਫਿਰ ਸਭ ਮਜ਼ਹਬਾਂ ਜਾਤੀਆਂ ਨੂੰ ਦੇ ਕੇ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਉਧਾਰ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਨਾ ਸਾਡਾ ਫਰਜ਼ ਹੈ। ਇਹ ਕੰਮ ਦਸ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀਆਂ ਨੇ ਕੀਤਾ ਸੀ।

ਵਿਰੋਧੀ ਤਾਕਤਾਂ ਅਜੇ ਵੀ ਸਾਨੂੰ ਸਨਾਤਨੀ ਧਰਮ ਵਿੱਚ ਮਿਲਾਨ ਦੀਆਂ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ਾਂ ਕਰਦੀਆਂ ਰਹਿਨਗੀਆਂ। ਸਾਡਾ ਕੰਮ ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਹੁੰਦਿਆ ਵੀ ਸੱਚੇ ਨਾਮ ਧਰਮ ਦਾ ਹੋਕਾ ਦੇਣਾ ਹੈ। ਓੜਕ ਸੱਚ ਦੀ ਹੀ ਜਿੱਤ ਹੋਵੇਗੀ।

ਸਿੱਖ ਵਿਦਵਾਨਾ ਪੰਥਕ ਜਥੇਬੰਦੀਆਂ ਤੇ ਪੰਥਕ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਤੇ ਤਖਤਾਂ ਪਾਸ ਦਾਸ ਦੀ ਨਿਮਰਤਾ ਸਹਿਤ ਬੇਨਤੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਆਪ ਨਿਰਪਖ ਨਿਰਣੇ ਲੈਣ।

ਬੇਨਤੀ

ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਦੀਆਂ ਰਚਨਾਵਾਂ ਦਾ ਆਧਾਰ ਵੇਦ ਮਤ ਤੇ ਗ੍ਰੰਥ ਹਨ। ਰਚਨਾਵਾਂ ਦੇ ਲਿਖਾਰੀ ਦੇਵੀ ਦੇਵਤਿਆਂ ਤੇ ਮੂਰਤੀਆਂ ਦੀ ਪੂਜਾ ਅਰਾਧਨਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਕਵੀ ਹਨ।

ਹਥਲੀ ਪੁਸਤਕ “ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਬਾਣੀ ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਦੀ ਵਿਚਾਰ” ਨੂੰ ਪੰਥ ਦੇ ਉੱਘੇ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਨੇ ਪੜ੍ਹ, ਵਿਚਾਰ ਕੇ ਪ੍ਰਵਾਨ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਸਿੱਖ ਸੰਪਰਦਾਵਾਂ, ਜੱਥੇਬੰਦੀਆਂ ਤੇ ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਪਾਸ ਬੇਨਤੀ ਹੈ ਕਿ ਪੁਸਤਕ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਸਰਬਸੰਮਤੀ ਬਣਾਉਣ ਵਿੱਚ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾਉਣ।

ਗੁਰਮਤਿ ਦੀ ਇਹ ਸੱਚਾਈ ਸਭ ਦੇਸ਼-ਵਿਦੇਸ਼ ਦੇ ਸਿੱਖਾਂ ਤਕ ਪਹੁੰਚਾਉਣਾ ਸਮੇਂ ਦੀ ਮੰਗ ਹੈ।

ਜੋ ਦੇਸ਼-ਵਿਦੇਸ਼ ਦੇ ਸਿੱਖ ਤੇ ਜੱਥੇਬੰਦੀਆਂ ਨਿਰੋਲ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਮਦਦ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਉਹ ੨੫ ਜਾਂ ਉਸ ਤੋਂ ਵੱਧ ਪੁਸਤਕਾਂ ਲਈ ਆਰਡਰ ਭੇਜਣ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾਲਤਾ ਕਰਨ। ਇਹ ਪੁਸਤਕ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਛਪਾਈ ਦੀ ਲਾਗਤ ਤੋਂ ਵੀ ਘੱਟ ਕੇਵਲ ੬੦ ਰੁਪਏ ਪ੍ਰਤੀ ਕਾਪੀ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇਗੀ।

ਡਾ. ਗੁਰਮੁਖ ਸਿੰਘ

B-6/58 Safdarjung Enclave,

New Delhi - 110029

Tel.: 2610 2376, 41652482

E-mail: gurmukh_sarjit@hotmail.com